

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

MEDYANIN GÖZÜYLE DOĞU-BATI
İKİLEMİNDEKİ SAVAŞ MAĞDURU
ÇOCUKLAR: FİLİSTİN VE UKRAYNA'DA
KİMLİK ANALİZİ

Yağmur GÜMÜŞBOĞA

2502210110

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Veli POLAT

İSTANBUL-2025

ÖZ

MEDYANIN GÖZÜYLE DOĞU-BATI İKİLEMİNDEKİ SAVAŞ MAĞDURU ÇOCUKLAR: FİLİSTİN VE UKRAYNA'DA KİMLİK ANALİZİ

YAĞMUR GÜMÜŞBOĞA

Tez çalışması kapsamında, çocukluk, tarihsel ve coğrafi bağlamlarıyla ele alınmış; medyanın doğu-batı ikilemi çerçevesinde, savaş mağduru çocukların kimlik inşasındaki etkisi Filistin ve Ukrayna örneklemi üzerinden incelenmiştir. Çalışma, medya temsilinde kimlik inşası süreçlerini analiz ederek savaş mağduru çocukların nasıl bir toplumsal ve kültürel bağlama yerleştirildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Filistin ve Ukrayna örnekleri, Doğu ve Batı ikilemini temsil eden çatışma alanları olarak ele alınmış, bu bağlamda medya söylemleri ve görsel temsilleri üzerinden derinlemesine bir analiz yapılmıştır.

Çalışmada, savaşın çocuklar üzerindeki fiziksel, psikolojik ve sosyal etkileri literatür taramasıyla değerlendirilmiş; çocuk haklarının tarihsel ve uluslararası bağlamdaki gelişimi detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bunun yanı sıra, araştırma kapsamında 10 kanaat önderi ve 11 vatandaş ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler, medyanın savaş mağduru çocukların kimlik inşası üzerindeki etkisini anlamaya yönelik birincil verilerin elde edilmesini sağlamış ve analiz sürecine nitel bir derinlik kazandırmıştır.

Söylem analizi ve içerik analizi gibi nitel araştırma yöntemleri kullanılarak hem yazılı hem de görsel medya ürünleri incelenmiştir. Bu süreçte, medyanın ekonomi-politik bağlamı, oryantalist ve oksidentalit haber sunumları, savaş alanlarındaki gazetecilerin militanlaşması ve barış gazeteciliği ilkeleri gibi kavramlar çerçevesinde çocukların medyada nasıl temsil edildiği değerlendirilmiştir. Ayrıca, savaş alanlarından sunulan çocuk görsellerinin, savaş mağduru çocukların insanlık dramını temsil etme çabası yerine zaman zaman savaş pornografisi yaratacak biçimde sunulduğu tespit edilmiştir. Bu tür görsel sunumlar, mağduriyet algısının manipüle edilmesine yol açarak, toplumların savaşa dair duyarlılıklarını farklı yönlerde şekillendirebilmektedir.

Araştırmanın bulguları, Filistinli ve Ukraynalı çocukların medya temsillerinin, ulusal ve uluslararası politik söylemleri şekillendirmede kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Filistinli çocuklar, genellikle direnişin sembolü ve mağduriyetin temsilcisi olarak sunulurken; Ukraynalı çocuklar, korunmaya muhtaç Avrupalı çocuk imgeleriyle ilişkilendirilmiştir. Bu farklılıklar, medyanın Doğu-Batı eksenindeki kültürel ve politik ayrımları nasıl yeniden ürettiğini ortaya koymaktadır.

Tezin bir diğer önemli bulgusu ise, medya temsiliinin çocukların kimlik inşası üzerinde doğrudan etkili olduğu yönündedir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular, medya söylemlerinin ve görsellerinin bireylerin algıları ve toplumsal hafıza üzerindeki etkisini somut bir şekilde ortaya koymaktadır. Savaş alanlarındaki gazetecilerin çatışma taraflarını destekler bir söylem üretmeleri ve savaşın bir aracı haline gelmeleri, çocukların kimlik inşasına dair medya etkilerini daha karmaşık bir hale getirmiştir. Medya, savaş mağduru çocukların bireysel ve toplumsal kimliklerinin oluşum sürecinde güçlü bir araç olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak, bu tez, medyanın savaş mağduru çocukların kimliklerini nasıl şekillendirdiğini anlamak için kapsamlı bir çerçeve sunmakta ve barış gazeteciliği ilkeleri doğrultusunda daha adil ve etik medya pratiklerinin geliştirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda çalışma, medya, kimlik ve çocuk hakları ilişkisine dair literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet Pornografisi, Militan Gazetecilik, Çocuk Hakları, Savaş ve Çocuk, Kimlik İnşası

ABSTRACT

CHILDREN WAR VICTIM IN THE EAST-WEST DILEMMA AS VIEWED BY THE MEDIA: IDENTITY ANALYSIS IN PALESTINE AND UKRAINE

YAĞMUR GÜMÜŞBOĞA

Within the scope of the thesis, childhood is discussed in its historical and geographical contexts. Within the framework of the east-west dilemma, the impact of the media on the identity construction of war-victim children was examined through the examples of Palestine and Ukraine. The research aims to reveal the social and cultural context in which children who are victims of war are placed by analyzing the identity construction processes in media representation. The examples of Palestine and Ukraine were considered as areas of conflict representing the East and West dilemma. In this context, an in-depth analysis was made through media discourses and visual representations.

The study evaluates war's physical, psychological, and social impacts on children through a literature review and examines the historical and international development of children's rights in detail. Additionally, semi-structured interviews were conducted with 10 opinion leaders and 11 ordinary citizens as part of the research. These interviews provided primary data to understand the media's influence on the identity construction of war-affected children, adding qualitative depth to the analysis process.

Both written and visual media products were examined using qualitative research methods such as discourse analysis and content analysis. This process assessed how children are represented in media within the conceptual frameworks of the media's political economy, Orientalist and Occidentalist news presentations, the militarization of journalists in conflict zones, and the principles of peace journalism. Moreover, it was found that visual depictions of children from war zones sometimes aim to create "war pornography" rather than represent the human tragedy of war-

affected children. Such visual presentations manipulate perceptions of victimhood and shape societies' sensitivities toward war in various ways.

The research findings demonstrate that media representations of Palestinian and Ukrainian children play a critical role in shaping national and international political discourses. Palestinian children are often portrayed as symbols of resistance and representatives of victimhood, whereas Ukrainian children are more commonly associated with images of vulnerable European children in need of protection. These differences reveal how the media reproduces cultural and political distinctions along the East-West axis.

Another key finding of the thesis is that media representation directly impacts children's identity construction. The insights gained from the semi-structured interviews illustrate the influence of media discourses and visuals on individual perceptions and collective memory. The tendency of journalists in conflict zones to produce narratives supporting conflicting sides and their role as instruments of war further complicates the media's impact on children's identity construction. Media emerges as a powerful tool in forming the individual and social identities of war-affected children.

In conclusion, this thesis provides a comprehensive framework for understanding how media shapes the identities of war-affected children and highlights the need to develop more equitable and ethical media practices in line with the principles of peace journalism. In this regard, the study contributes significantly to the literature on the intersection of media, identity, and children's rights.

Keywords: War Pornography, Militarized Journalism, Children's Rights, War and Children, Identity Construction

ÖNSÖZ

Kendimizi var etmeye çalıştığımız bu kaotik dünyada, kendi iyi olma halimizden uzaklaşıp çevremizde yaşanan iyi ve kötüyü algılayabilmek, hatta algılamanın ötesine geçerek anlamlandırabilmek, insan olduğumu hissettiren temel motivasyonlarımdan biri olmuştur. Yaradılışım ya da içine doğduğum kültür nedeniyle çevremde olup biten her şeyi eleştirel bir perspektifle değerlendirme eğilimim ve olayların mutlak bir tetikleyicisi olduğuna inanma düşüncem, kimi zaman yorulmama ve her duruma şüpheyile yaklaşmama neden olurken, diğer yandan dünyanın dertlerini kendi derdim gibi hissetmeme yol açmıştır.

Özellikle çocukların ve hayvanların dünyanın neresinde olursa olsun birilerine muhtaç oluşları ve bu muhtaçlıklarının genellikle mağduriyetle sonuçlanması, benim için onların haklarını daha fazla gözetme sorumluluğunu doğurmuştur. Bu nedenle, akademik hayatımın en önemli adımlarından biri olan yüksek lisans tezimde, Suriye'deki kimyasal saldırılarda hayatını kaybeden çocuklar üzerine çalışmayı seçtim ve bu çalışmayı, doktora tezimde daha derinlemesine ele alarak, farkındalık yaratmayı ve tezi okuyacak araştırmacılara benim bakış açımıyla yeni bir perspektif sunmayı hedefledim.

Tezimin ilk bulgularına ulaşana kadar, Batılı çocukların klasik anlamda "Avrupalı çocuk" yani tüm hakları korunan bireyler olduğunu, buna karşın Doğulu çocukların sadece birer iletişim aracı olarak görüldüğünü ve bu nedenle kayıplarının da sadece anlık sesler çıkaran durumlar olduğunu düşünüyordum. Ancak tez kapsamında gerçekleştirdiğim görüşmelerle ve kendimi giderek daha derin, yıpratıcı gerçeklerin içine çektikçe bu düşüncem köklü bir şekilde değişti. Açlıktan kendi uzuvlarını yiyen ya da para karşılığında kendini satmak zorunda kalan Doğulu çocukların trajedileri karşısında yıkılırken, "Avrupalı" etiketiyle acıları göz ardı edilen, perde arkasında vahşete maruz kalmalarına rağmen medyada tertemiz bir imajla sunulan Batılı çocukların yaşadıkları acılara kayıtsız bırakılma çabasının nedenlerini anlamaya çalıştım.

İnsani anlamda çalışılması oldukça zor olan bu konuda yaptığım her görüşmeden sonra yaşadığım üzüntülerde beni yeniden ayağa kaldıran, çalışmamın başından sonuna kadar her aşamasında rehberlik eden ve varlığıyla beni güçlü

hissettiren sevgili hocam Doç. Dr. Veli Polat'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Akademiye gönül veren herkesin kıymetli hocam gibi bir rehberle karşılaşmasını içtenlikle dilerim. Ayrıca, tez izleme komitemde ilk izlememden bu önsözü yazana kadar geçen süreçte desteklerini asla esirgemeyen ve çalışmamı derinleştirmek için derinlemesine yönlendirmelerde bulunan Prof. Dr. Mine Demirtaş'a ve Doç. Dr. Hediye Esra Arcan'a da şükranlarımı sunuyorum.

Akademinin, usta-çırak ilişkisiyle el verilerek girilen ve yine bu şekilde sürdürülen bir alan olduğunu bana öğreten, hayat yolumu değiştiren ve benim için her zaman en iyisini istediğinden emin olduğum Prof. Dr. Volkan Öngel'e ise iyi ki yollarımız kesişmiş demekten başka bir şey diyemem. Akademik hayatımda en şanslı olduğum noktalardan biri, yola çıktığım danışmanlarım olmuştur. Bu bağlamda, yüksek lisans eğitimimden itibaren danışmanım olan ve bugün hâlâ birlikte yürümeye devam ettiğim değerli hocam Prof. Dr. Yelda Özkocak'a teşekkür ederken, en büyük itici güçlerimden ve yol göstericilerimden biri olan Prof. Dr. Erkut Altındağ'a da minnettar olduğumu ifade etmek isterim.

Bu çalışmada, bir yağmur damlası kadar bile olsa katkı sunan tüm hocalarıma ve dostlarıma şükranlarımı sunuyorum.

En büyük teşekkürüm ise elbette aileme... İlk günden bugüne kadar, maddi ve manevi anlamda her zaman yanımda olan ve beni yalnızca içinde bulunduğum süreçlerde değil, tüm dünyaya karşı güçlü hissettiren, dünyanın en politik ve merhametli annesi Zülfiye Kekeç başta olmak üzere tüm kardeşlerime, varlıkları için teşekkür ediyorum. İyi ki varsınız.

Bu tezi, bugün yanımda olamayan babam Ahmet Gümüşboğa ve oğlum Reis'e... ithaf ediyorum...

YAĞMUR GÜMÜŞBOĞA

İstanbul, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	vi
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUKLUK KAVRAMININ TANIMI VE EVRİMİ

1.1. Tarihsel Bağlamda Çocuk Olmak	4
1.1.1. Çocuk Hakları Tarihi	6
1.1.2. Çocuk ve Çocuğun Temel Hakları	8
1.1.3. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi.....	10
1.1.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi.....	12
1.1.5. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi.....	15
1.1.6. Türk Çocuk Hakları Bildirisi.....	16
1.1.7. Çocuk Hakları Bağlamında Gazetecilik İlkeleri.....	18
1.1.8. UNICEF Çocuk Haberciliği Etik İlkeleri	21
1.1.9. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi	23
1.2. Savaşın Çocuklar Üzerindeki Psiko-Sosyal ve Fiziksel Yansımaları	25
1.3. Çocuk Askerler ve Hak İhlalleri.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞIN BAĞLAMI: FİLİSTİN VE UKRAYNA

2.1. Doğu-Batı İnkilemi ve Çatışma	32
2.1.1. Filistin'de Savaş ve Çocuk.....	37
2.1.1.1. Tarihsel Arka Plan ve Siyasi Durum.....	43
2.1.1.2. Batının Ötekisi Filistin ve Pogrom.....	53
2.1.1.3. Filistin-İsrail Savaşının Çocuklar Üzerindeki Etkileri	56
2.1.1.3.1. Bir Direniş Sembolü Olarak Gazzeli Hind Recep	58
2.1.2. Ukrayna'da Savaş ve Çocuklar	62
2.1.2.1. Tarihsel Arka Plan ve Siyasi Durum.....	64
2.1.2.2. Ukrayna-Rusya Savaşının Çocuklar Üzerindeki Etkileri.....	68

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEDYANIN TEMSİLİYET ETKİLERİ: MEDYANIN GÖZÜYLE SAVAŞ MAĞDURU ÇOCUKLARIN KİMLİKLERİ

3.1. Haber Dilinin İncelenmesi.....	71
3.1.1. Söylem Analizi	73
3.2. Görsel Temsillerin Analizi.....	80
3.2.1. İçerik Analizi	82
3.3. Medya Temsilleri ve Toplumsal Algı İlişkisi	85
3.4. Medyanın Oryantalist ve Oksidentalist Haber Sunumu	87
3.4.1. Medyanın Ekonomi-Politik Bağlamı	94
3.4.2. Medyanın Perspektifleri ve Gerçeğin Yeniden İnşası	99
3.4.3. Medyanın Militanlaşması	108
3.4.4. Barış Gazeteciliği	112
3.5. Medyanın Savaş Algısı Üzerindeki Rolü	117
3.5.1. Medyanın Haber Fotoğraflarındaki Çocuk Retoriği	123
3.5.2. Çocuk Fotoğraflarında Şiddet ve Pornografi Kesişimi	127
3.6. Kimlik Kavramının Derinlemesine İncelenmesi	131
3.7. Filistinli Çocukların Kimlik İnşası ve Temsili.....	136
3.7.1. Toplumsal ve Kültürel Bağlamda Kimlik	137
3.7.2. Medyanın Kimlik Üzerindeki Etkileri	140
3.8. Ukraynalı Çocukların Kimlik İnşası ve Temsili.....	144
3.8.1. Toplumsal ve Kültürel Bağlamda Kimlik	145
3.8.2. Medyanın Kimlik Üzerindeki Etkileri	148

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ VE DEĞERLENDİRME

4.1. Araştırmanın Problemi.....	152
4.2. Araştırmanın Amacı	154
4.3. Araştırmanın Önemi.....	154
4.4. Veri Toplama Yöntemi ve Analiz Süreci.....	155
4.5. Örneklemenin Belirlenmesi.....	156
4.6. Araştırmanın Sınırlılıkları	174
4.7. Geçerlik ve Güvenilirlik	176
4.8. Araştırmanın Soruları	177
4.9. Araştırma Bulguları ve Yorumlar	178
4.9.1. Medyanın Duygusal Ekonomi Üzerinden Çocukları Araçsallaştırması	189

4.9.2. Şiddetin Normalleştirilerek, Pornografik Bir Görünüm Alması.....	194
4.9.3. Medyanın Tarafıllığı ve Devlet Politikaları.....	199
4.9.4. Medyanın Etik Sorumlulukları	203
4.9.5. Medya ve Güç İlişkileri Bağlamında Savaş Ekonomisi	208
4.9.6. Medya, Aktivizm ve Görsel Tanıklık	213
4.9.7. Kimlik ve Etnik Kökenin Temsildeki Rolü	216
SONUÇ	229
KAYNAKÇA.....	235

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1: Birinci İntifada Sırasında Filistinlilerin Taş Atması Sonucu İsraililerin Verdiği Kayıplar	41
Tablo 3.1: Galtung'un Barış ve Çatışma Odaklı Gazetecilik Kriterleri	115
Tablo 4.1: Galtung'un Barış ve Çatışma Odaklı Gazetecilik Kriterleri	179
Tablo 4.2: Kanaat Önderleri/Uzmanlar ile Yapılan Görüşmelerden Elde Edilen Temalar.	181
Tablo 4.3: Sıradan Vatandaşların Demografik Bilgileri	220
Tablo 4.4: Katılımcı Odaklı Analiz Tablosu.....	221

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti Adına İmzaladığı Cenevre Beyannamesi	11
Şekil 2.1: Filistinli Taş Atan Çocuk Afişi	39
Şekil 2.2: Filistin Direniş Sembolü “Hanzala”	42
Şekil 2.3: Birinci İntifada Kronolojisi	46
Şekil 2.4: Hind Recep Olayının Kronolojisi.....	60
Şekil 2.5: Hind Recep için Columbia Üniversite’sinde Gerçekleşen Eylem.....	61
Şekil 3.1: Anadolu Ajansı’nın (AA) Prof. Dr. Nizam Mamode Haberi	100
Şekil 3.2: BBC News’in Prof. Dr. Nizam Mamode Haberi.....	102
Şekil 3.3: Anadolu Ajansı’nın (AA) Ajax-Maccabi Tel Aviv Haberi.....	104
Şekil 3.4: New York Post (NYP) Ajax-Maccabi Tel Aviv Haberi.....	105
Şekil 4.1: Türkiye Medyasında Servis Edilen Ukrayna-Rusya Savaş Fotoğrafı	158
Şekil 4.2: Türkiye Medyasında Servis Edilen Filistin-İsrail Savaş Fotoğrafı	159
Şekil 4.3: Türkiye Medyasında Servis Edilen Ukrayna-Rusya Savaş Fotoğrafı	161
Şekil 4.4: Türkiye Medyasında Servis Edilen Filistin-İsrail Savaş Fotoğrafı	162
Şekil 4.5: Türkiye Medyasında Servis Edilen Ukrayna -Rusya Savaş Fotoğrafı	163
Şekil 4.6: Türkiye Medyasında Servis Edilen Filistin-İsrail Savaş Fotoğrafı	164
Şekil 4.7: Türkiye Medyasında Servis Edilen Ukrayna -Rusya Savaş Fotoğrafı	166
Şekil 4.8: Türkiye Medyasında Servis Edilen Filistin-İsrail Savaş Fotoğrafı	167
Şekil 4.9: Türkiye Medyasında Servis Edilen Ukrayna -Rusya Savaş Fotoğrafı	169
Şekil 4.10: Türkiye Medyasında Servis Edilen Filistin-İsrail Savaş Fotoğrafı	171
Şekil 4.11: Türkiye Medyasında Servis Edilen Ukrayna -Rusya Savaş Fotoğrafı	172
Şekil 4.12: Türkiye Medyasında Servis Edilen Filistin-İsrail Savaş Fotoğrafı	173
Şekil 4.13: Aylan Kurdi Karikatürü	190
Şekil 4.14: Ukrayna’lı Savaş Mağduru Çocuklarla İlgili Haber	193
Şekil 4.15: Recep Tayyip Erdoğan ve Mahmud Abbas’ın Görüşmesine Yönelik Haber....	201
Şekil 4.16: AA Gazze Temsilcisi Ali Jadallah’ın’ın Instagram Hesabı	206
Şekil 4.17: Medya Organlarının Satış Haberleri.....	212
Şekil 4.18: Sıradan Vatandaşların Bulgularından Elde Edilen Kelime Bulutu	226

KISALTMALAR LİSTESİ

AA	: Anadolu Ajansı
BBC	: British Broadcasting Corporation
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
IDMC	: Internal Displacement Monitoring Centre
NYP	: New York Post
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
UN	: United Nations (Birleşmiş Milletler)
ICAR	: The Information Centre about Asylum and Refugees
BM	: Birleşmiş Milletler
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
NYT	: New York Times
IFJ	: International Federation of Journalists (Uluslararası Gazeteciler Federasyonu)

GİRİŞ

Çocukluk, tarih boyunca yalnızca biyolojik bir evre olarak değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve politik bir inşa olarak ele alınmıştır. Çocuklar, bireysel kimliklerinden ziyade, ideolojik anlatılar ve toplumsal beklentiler doğrultusunda araçsallaştırılan varlıklar olarak görülmüştür. Özellikle savaş ve kriz dönemlerinde, çocukların mazlumiyetin ya da direnişin sembolü olarak sunulması, onların öznelliklerini gölgede bırakarak politik ve kültürel mücadelelerin birer parçası haline getirilmesine yol açmaktadır.

Bu bağlamda, 7 Ekim 2023'te gerçekleşen Hamas saldırıları ve İsrail'in Gazze'ye yönelik başlattığı operasyonlarla yeni bir boyut kazanan Filistin örneği ile 2014'ten bu yana süregelen çatışmaların etkilediği Ukrayna'daki savaş mağduru çocukların medya temsilleri, Doğu ve Batı medyalarının ideolojik ve politik öncelikleri doğrultusunda şekillenmektedir. Doğu medyasında Filistinli çocuklar, ajitasyon yaratıcı mesaj taşıyıcılar olarak temsil edilip direnişin ve mazlumiyetin sembolü haline getirilirken; Batı medyasında Ukraynalı çocuklar, Batı değerleriyle örtüşecek şekilde korunmaya muhtaç masum bireyler olarak idealize edildiği görülmektedir. Ancak bu temsillerin ardında yalnızca insani bir şefkat değil, aynı zamanda Batı'nın kendi üstünlüğünü ve medeniyet iddiasını pekiştirme çabası bulunmaktadır. Ukraynalı çocukların bu şekilde sunulması, Batı'nın "Avrupalı hiçbir çocuk mağdur olamaz" mesajını vurgulayan bir güç gösterisi olarak değerlendirilmektedir.

Nitekim araştırma, Türkiye medyasında savaş mağduru çocukların medya temsillerinin ideolojik, etik ve toplumsal etkilerini anlamayı amaçlamaktadır. Araştırma, nitel bir yaklaşımı benimseyerek söylem analizi ve içerik analizi teknikleriyle yazılı ve görsel medya ürünlerini incelemiştir. Bu inceleme, medyadaki temsillerin hangi anlatıları ve ideolojileri desteklediğini açığa çıkarmayı hedeflemiştir. Ayrıca, yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen verilerle çalışmaya derinlik kazandırılmıştır. Bu kapsamda, gazeteci, akademisyen, hukukçu, siyasetçi ve çocuk hakları üzerine çalışan Coşkun Aral, Yasemin İnceoğlu, Fehim Taştekin, Hediye Levent, Tayyip Hoşbaş, Çağla Gül Bulut, Faruk Bildirici, Sema Hosta, Yücel Tunca ve Cengiz Çandar ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kişiler, savaş

bölgelerinde bulunmuş ya da çocuk hakları üzerine doğrudan çalışmalar yürütmüş uzmanlardan seçilmiştir. Bunun yanı sıra, Türkiye medyasındaki haberlerin toplumda nasıl bir karşılık bulduğunu anlamak amacıyla 11 vatandaşıyla görüşülmüş ve bu haberlerin algılarını nasıl şekillendirdiği araştırılmıştır.

Çalışmanın bulguları, Türkiye medyasının savaş mağduru çocukları temsil etme biçimlerinin ideolojik bağlamlarla şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu temsillerin yalnızca uluslararası siyasetin söylemlerine değil, aynı zamanda toplumsal hafıza ve algılar üzerindeki etkilerine de dikkat çektiği görülmüştür. Görüşmelerden elde edilen veriler, medya temsillerinin toplumsal duyarlılığı artırmak yerine, “şefkat yorgunluğu” olarak tanımlanan bir olguya yol açtığını göstermektedir. Sürekli olarak dolaşıma sokulan şiddet pornografisinin, izleyicilerin duyarsızlaşmasına ve daha fazla vahşet içeren görseller görmek istemesine neden olduğu saptanmıştır. Bu durum, medyanın şiddet temsilleri konusundaki toplumsal sorumluluğunu yeniden düşünmesini zorunlu kılmaktadır.

Türkiye medyasına yönelik analizler, medyanın giderek milisleştiğini, taraflı bir söylem benimsediğini ve basın etiği ilkelerinden uzaklaştığını göstermektedir. Özellikle çocukların görünmeme hakkının ihlal edilmesi, medya temsillerinin insani sorumluluk taşıması gerektiği fikrine zarar vermektedir. Türkiye medyasında Doğulu savaş mağduru çocuklar sıklıkla “bizden” olarak kategorize edilmekte; Sünni-Müslüman kimliği taşıyan çocuklar duyarlılık yaratacak şekilde öne çıkarılırken, Batıya mensup çocuklar görünmez kılınmaktadır. Bu temsiller yalnızca medya etiği açısından değil, toplumsal ayrışma ve önyargılar bağlamında da tartışılması gereken bir sorun teşkil etmektedir. Türkiye medyasının Batı’da yaşanan vahşet olaylarında Batı medyasına benzer bir işlev üstlenmesine rağmen, Doğu toplumlarındaki olaylarda kural tanımaz veya ideolojik mesaj taşıyıcı bir rol üstlenmesi dikkat çekicidir.

Sonuç olarak, araştırma, savaş mağduru çocukların medya temsillerini ideolojik ve etik boyutlarıyla ele almayı amaçlamaktadır. Çocukların araçsallaştırılmasını önlemek ve bireysel haklarını görünür kılmak için, medya temsillerinin eleştirel bir çerçevede yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Barış gazeteciliği gibi alternatif yaklaşımlar, bu temsillerin neden olduğu etik sorunları ele almak ve daha adil bir medya pratiği oluşturmak için önemli bir potansiyel taşımaktadır. Medyanın yalnızca bugünün algılarını değil, geleceğin toplumsal

yapısını ve hafızasını da şekillendirdiği düşünöldüğönde, eleştirel bir yaklaşım, daha kapsayıcı ve insan odaklı bir medya söylemi geliştirilmesi için hayati önem taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUKLUK KAVRAMININ TANIMI VE EVRİMİ

1.1. Tarihsel Bağlamda Çocuk Olmak

Neil Postman (1995), Çocukluğun Yokoluşu isimli çalışmasına çocukların görülemeyecek bir zamana gönderilen canlı mesaj taşıyıcıları olduğunu öne sürerek başlamaktadır. 14. yüzyılın sonlarına kadar, yaşam süreleri dahi öngörülemeyen ve bu nedenle vasiyetnamelere dahil edilmeyen çocuklara atfedilen anlamlar ve biçilen roller, toplumlar ve dönemler boyunca değişiklik göstermiştir. Özellikle Avrupa’da yaşayan bir kesim kitlenin çocuklara “cinsiyetsiz cinsler” olarak yaklaşması hatta İtalya gibi ülkelerde ölen çocuğun cinsiyetinin resmi kaynaklara yansımalarının dahi önüne geçmesi çocuğun toplumdaki yerine dair önemli kanıtlar sunmuştur (Postman, 1995). Diğer bir ifade biçimiyle, her toplum, kendi sosyo-politik ve sosyo-ekonomik çıkar ve idealleri doğrultusunda çocuklar üzerinden çeşitli politikalar uygulamış ve çocuk kavramını bu politikalar doğrultusunda şekillendirmiştir (İnal, 2014: 269-273). Dolayısıyla çocukluk kavramının tek ve biricik bir tanımının varlığı söz konusu olamamaktadır. Her bir çocuk tanımı, mensubu olunan bölgedeki kültürel, sosyal, ekonomik ve tarihi koşulların bir yansıması olarak görülmektedir. Söz konusu durum, çocukluğun sadece biyolojik bir evre olmaktan öte, toplumsal bir konstrüksiyon olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu konstrüksiyon, zaman içinde ve mekânlar arası değişkenlik göstererek, çocukların yaşamlarını, eğitimlerini, haklarını ve toplumdaki yerlerini belirleyen çeşitli normlar ve beklentiler ortaya koymaktadır. Ortaya konulan bu çerçevede, çocukluk deneyiminin evrenselliği yerine, çocukların kendilerine özgü sosyal, kültürel ve ekonomik bağlamlar içinde değerlendirilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Günümüz toplumlarında çocuğun nasıl konumlandırıldığına dair sorgulama yapan İnal (2014:12), çocuğun gündelik hayat pratiklerinin ve yaşam felsefesinin içinde, imgesel ya da medya vari oluşumların kaynağında olmasının evrimsel sürecine dikkat çekmeyi amaçlamıştır. İnal, bu tarihsel sürecin amacına uygun yapılabilmesi adına sosyal tarih çalışmalarındaki her bir bilginin bağlamına göre ele alınması

gerektiğini savunmuş ve neticede Aristoteles, Erasmus, Locke, Kant ve hatta Marx gibi düşünürlerin çocukluk kavramına ilişkin didaktik çalışmalarında aracılığıyla evrensel motiflerin izini sürme amacını gütmüştür.

Antik dönem, çocukların büyük ölçüde göz ardı edildiği ve yalnızca erken yaşta olgun düşünce yapıları sergileyen özel yetenekli bireylerin takdir edildiği bir yetişkin merkezli toplum olarak karakterize edilmektedir. Hristiyanlığın yayılmasının ardından, bu algıda önemli bir dönüşüm gerçekleşmemiştir; Saint Augustin ve diğer kilise önderleri, çocukların eylemlerinde "ilk günah"ın izlerini tespit ettiklerini belirtmişler ve disiplinin sağlanması amacıyla fiziksel cezalandırma yöntemlerini desteklemişlerdir. Ailede, çocuğun terbiyesinde babanın mutlak hakimiyeti öne çıkarılmış, Roma ve Cermen eğitim anlayışlarının entegrasyonu ile birlikte babalara, durumun gerektirdiği hallerde çocuklarını öldürme hakkı tanınmıştır. Bu, acımasızlıkla malul toplumsal yapı içerisinde, yoksul aileler için her yeni doğan, artan bir yükü ifade etmekteydi. Çocukların bu zorlayıcı şartlardan kurtulma yolunun, beslenme ve barınma imkanları sunan manastırlara sığınmak olduğu görülmektedir (Bumin, 2015: 14-15). Ortaçağ dönemine ilişkin incelemeler, çocukluk kavramının büyük ölçüde silikleştiğini ve yeni doğan bir bireyin, çocuk olarak tanımlanabilecek bir evreyi geçirmeden doğrudan yetişkin statüsüne yükseltildiğini göstermektedir (Aries, 1962). "Centuries of Childhood" adlı çalışmasıyla çocukluğun tarihsel evrimine dair literatürde dikkate değer bir referans noktası oluşturan Philip Aries, Ortaçağ'da çocukluğun bir kategori olarak var olmadığını öne sürmüştür. Aries'e göre, çocuklar bebeklik dönemini atlattıktan sonra hemen yetişkinlerin dünyasına katılıp iş hayatında yer edinme çabası içine girmektedirler. Bu perspektiften hareketle, Aries çocukları, yetişkin özellikleri taşıyan "minyatür yetişkinler" olarak tanımlamış ve bu dönemde çocuklukla yetişkinlik arasındaki sınırların belirsizleştiğini vurgulamıştır.

Rönesans dönemi ise, Ortaçağ'ın ağırlıklı olarak dini figürler odaklı düşünce yapısından bir ölçüde uzaklaşarak, insan konseptini yeniden ve önemli bir tartışma konusu olarak ele alışıyla dikkat çekmektedir. Bu çağ, insanı merkeze alışı; bilim ve felsefenin yanı sıra, Aristotelesçilik ve Platonculuk gibi antik düşünce sistemlerini hümanist bir perspektifle harmanlayarak tekrar gündeme getirmiştir. Bu süreç, hem

var olan yaklaşımları eleştirel bir bakış açısıyla sorgulama hem de bu sorgulamanın ürünü olarak yeni kabuller ve anlayışlar geliştirme çabasını içermektedir (Thilly, 2000: 6-7). Söz konusu yeni anlayışlar, çocuğa yönelik yaklaşımlarda bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Yeni Çağ, Yakın Çağ ve nihayetinde Modern Çağ ile birlikte aile yaşamının değişimi, çocuğa verilecek eğitimin ve çocuktan beklentilerin hem sosyolojik hem de bilimsel temellerinin atılmasına önemli katkılar sağlamıştır. (Pollock, 1996: 97). Günümüz çocuk kavramı da, Jean-Jacques Rousseau'nun rehberlik ettiği ve çocuğun 'iyi' olarak kabul edilip 'ilk günah'ın sembolü olmadığı görüşünün benimsendiği Aydınlanma Çağı'ndan miras alınmıştır. Bu dönemde, kötülüğün kaynağı olarak öncelikle toplumun incelendiği bir anlayış hâkim olmuştur (Bumin, 2013: 9-10). Çocukluk artık sadece kültürel bir meta olarak değil biyolojik bir varlık olarak tanımlanmaya başlamıştır. Bu doğrultuda zihni boş bir levha (tabula rasa) olarak kabul edilen çocuğun ailesine, öğretmenlerine ve hakeza güvencesini sağlayan devletine bu zihni maksimum fayda ile doldurması için büyük bir sorumluluk düşmektedir (Postman, 1995). Bahse konu olan dönemlerde, çocuklara verilen eğitimin niteliği ve içeriğindeki dönüşüm, onların toplumdaki değerini ve rollerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu eğitimdeki farklılaşma, çocukların bireysel gelişimlerine katkıda bulunmakla kalmayıp, aynı zamanda onların toplumsal katılımını ve etkilerini de yeniden şekillendirmiştir. Bu yapı da temelde geleceğin ideal yetişkinlerini yetiştirebilmeyi amaç edinmiştir (Bumin, 2013: 32). Sonuç olarak, eğitim aracılığıyla çocuklara yüklenen yeni değerler ve roller, hem onların kendi potansiyellerini maksimize etmelerine yardımcı olmuş hem de toplumun geleceğine yönelik beklentilerini ve yapılanmasını etkilemiştir.

1.1.1. Çocuk Hakları Tarihi

Hak ve özgürlük kavramları benzer bağlamlarda değerlendirilmiş olmakla birlikte, sosyal hayatta karşılıkları birbirinden farklı olan iki ayrı olgu olarak öne çıkmaktadır. Özgürlük, yalnızca insan haklarını değil, aynı zamanda tarihsel köken olarak tanınan tüm canlı ve cansız varlıkları kapsayan geniş bir kavramdır. Buna karşın, hak kavramı ise bahsi geçen özgürlüklerin yasal yollarla korunmasını sağlayan yetkiler olarak tanımlanır (Kaboğlu, 1993: 13). Bu bağlamda, çocukların yetişkinlerle

eşit haklara sahip bireyler olarak kabul edilmesi, uzun yıllar boyunca yoğun tartışmaların odağında yer almıştır. Çocukların özgün ihtiyaçları ve kendini gerçekleştirme arzuları, kamusal haklar aracılığıyla, onlara tanımlanan göreceli özgürlükler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

Çocuk haklarının tarihi, toplumsal normlar ve yasal düzenlemelerle şekillenmiş bir süreci kapsamaktadır. Serozan'da (2017) bu bağlamda, çocuk hakları tarihini kapsamlı bir bakış açısıyla incelemekte ve tarihsel süreç içerisinde çocukların, satılabilir, terkedilebilir veya köleleştirilebilir nesneler olmaktan çıkıp nasıl hak ve özgürlüklere sahip failer haline geldiklerini ele almaktadır. Serozan'ın (2017) analizine göre, çocukların bu dönüşümü çeşitli hukuki ve toplumsal değişikliklerle tetiklenmiştir. Orta Çağ'da ve Sanayi Devrimi öncesinde, ekonomik değer taşıyan bir iş gücü olarak görülen ve küçük yetişkinler olarak kabul edilen çocukların varlığı ancak 18. Yüzyılda Fabrika Yasaları ile dikkat çekmiştir. İngiltere'de 1833 yılında yürürlüğe giren Fabrika Yasaları, çocukların çalışma saatlerini kısıtlamak ve zorunlu eğitim sağlamak gibi önemli düzenlemeler getirerek çocuk işçiliği ve zor koşullar altında çalıştırılan çocukların durumuna dikkat çekmiştir (akt. İnce, 2021: 36). Bu yasalar, çocuk haklarının korunması yönünde atılan ilk adımlardan biri olarak kabul edilmektedir.

20.yüzyılın başlarına gelindiğinde ise, çocuk haklarına dair bilincin gözle görülür bir şekilde arttığı ve birçok ülkenin çocukların korunmasına yönelik yasalar geliştirdiği görülmektedir (Kırcan, 2019). Bu dönemde, çocukların sadece korunmaya değil, aynı zamanda eğitim, sağlık ve refah haklarına da sahip oldukları kabul edilmiştir (Akyüz, 2018). Buna bağlı olarak İkinci Dünya Savaşı'nın hemen akabinde, 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde çocuklar da dâhil olmak üzere tüm insanların temel haklara sahip olduğu vurgulanmıştır. 1989 yılında ise, çocuk hakları tarihinde bir dönüm noktası olan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (CRC) kabul edilmiştir. Bu sözleşme, çocukları koruyucu hükümler içermekte ve çocukların yaşam, sağlık, eğitim ve ifade özgürlüğü gibi temel haklarını garanti altına alarak çocuk haklarını küresel bir mesele haline getirmiş ve dünya genelinde çocukların korunması ve haklarının

desteklenmesi için daha fazla çaba gösterilmesine olanak tanımıştır (Çakmak, 2013: 210).

Günümüzde, çocuk hakları, dünya çapında çocukların daha iyi bir yaşam sürmeleri, potansiyellerini tam anlamıyla gerçekleştirmeleri ve toplum içinde aktif bireyler olarak yer almaları için devam eden bir mücadele olarak ele alınmaktadır. Devletler ve uluslararası örgütler, çocuk haklarını desteklemek ve çocukların karşılaştığı zorlukları azaltmak amacıyla çeşitli politikalar ve programlar geliştirmekte ve uygulamaya devam etmektedir.

1.1.2. Çocuk ve Çocuğun Temel Hakları

Modern anlamda çocuk haklarının temelinde, çocuğun bir birey olarak kabul edilmesi ve doğuştan haklara sahip olduğu anlayışı yer almaktadır (Yavuz Yayla, 2018). Aynı zamanda bu bakış açısı, çocukların yalnızca yetişkinlerin himayesine muhtaç varlıklar olarak değil, kendi başlarına tam ve özerk hak sahipleri olarak görülmesini sağlamaktadır (Uçuş ve Şahin, 2012). Bu anlayışa, 1989 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi ile uluslararası alanda güçlü bir yasal ve ahlaki zemin kazandırılmıştır. Sözleşme tarafından, çocukların hayatta kalma, gelişme ve korunma hakları garanti altına alınmakla kalmamış, eğitim, ifade özgürlüğü ve dinlenme gibi temel insan haklarına yönelik özel ihtiyaçları da dikkate alınmıştır. Böylece, çocuk hakları yaklaşımı, çocukları toplumsal hayatın pasif alıcıları olmaktan çıkararak, karar alma süreçlerinde aktif rol alabilecek bireyler olarak konumlandırılmıştır. Çocuk haklarındaki bu evrim, toplumların çocuklara yönelik tutumlarında ve politikalarında derinlemesine değişiklikler yapılmasını gerektirerek, çocukların korunması, eğitilmesi ve geliştirilmesi konularında daha bilinçli ve kapsayıcı yaklaşımlar benimsemesine olanak tanımaktadır. Bu değişim, sadece yasal düzenlemelerle sınırlı kalmayıp, eğitim sistemlerinden sağlık hizmetlerine, sosyal hizmetlerden yargı sistemine kadar geniş bir yelpazede etkisini göstermektedir.

Çocuk kimdir? Bu tezin temel meselesi olan çocuk kavramının Türk Dil Kurumu'ndaki (TDK) karşılığı; *“Bebeklik ile erginlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan veya kız; yavru, bala, uşak, velet”* olarak bulunmaktadır (sozluk.gov.tr,

2024). Bu tanım Çocuk Hakları Sözleşmesi ile beraber net bir yaş sınırıyla ifade edilmiştir; *“Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır”*(UNICEF, 2017). Günlük dilde ise çocuk kavramının farklı anlamlarda kullanıldığı gözlemlenmektedir. Akyüz tarafından belirtildiği üzere, günlük dilde bu kavram, yaşa yönelik olarak yetişkinden küçüğü ayırmak amacıyla kullanılmakta ve yetişkin olmayan herkesin çocuk olarak tanımlandığı, çocukluğun 13-18 yaş aralığında sona erdiği ifade edilmektedir (2018: 101-102). Bu tanımlama, toplumsal ve kültürel normlar açısından önemli bir gösterge olarak değerlendirilmektedir. Çocukluk dönemine atfedilen anlam ve bu dönemin sınırları, çeşitli faktörlerle şekillendirilmekte; kültürel değerler, sosyo-ekonomik koşullar ve eğitim sistemlerinin yapısı gibi unsurlar bu şekillenmeyi etkileyebilmektedir (Cılga, 2001). Bazı kültürlerde çocukluk dönemi daha uzun sürebilirken, bazılarında erken yaşlarda sona erdiği gözlemlenmektedir. Bu farklılıklar, çocukların toplumdaki rollerinin ve beklenen davranış modellerinin çeşitlenmesine neden olmaktadır. Ayrıca, çocukluk döneminin sona erişinin belirlenmesi, yasal haklar ve sorumluluklar açısından da belirleyici olabilmekte; örneğin, oy kullanma yaşı veya yasal olarak çalışma yaşının başlangıcı gibi konular bu tanımlamalardan etkilenmektedir. Dolayısıyla, günlük dildeki bu esnek tanımlamaların, çocukların toplumsal ve hukuki statülerini anlamada kritik bir rol oynadığı söylenebilmektedir.

Çocuğun üstün yararı üzerine üretilen sözleşmelerin ülkeler nezdinde bağlayıcılığının bulunmayışı ise söz konusu yasa koyucuların ve yasaların etkinliğini sorgulatmaktadır. Dünyada, çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini etkileyen ve hatta ölümleriyle sonuçlanan birçok olay gerçekleşmekte ve en temel haklardan biri olan yaşama hakları ihlal edilmektedir. Bu tür ihlaller, savaş, çatışma, yoksulluk, ihmal ve istismar gibi çeşitli faktörlerle tetiklenmektedir. Çocuklar, özellikle çatışma ve savaş bölgelerinde, sağlık hizmetlerine erişim eksikliği, güvenli olmayan yaşam koşulları ve eğitim olanaklarının kısıtlı olması nedeniyle ciddi riskler altında yaşamaktadır. Ayrıca, doğal afetler ve küresel salgınlar gibi olağanüstü durumlar, çocukların yaşam haklarını daha da tehlikeye atmaktadır. Uluslararası toplumun ve hükümetlerin bu sorunlara müdahalesi, çocukların korunması ve

refahının sağlanması için kritik önem taşımaktadır. Bu bağlamda, çocuk haklarına yönelik uluslararası sözleşmeler ve yasalar, çocukları koruma altına almayı amaçlamakla birlikte, bu yasaların uygulanabilirliği ve etkinliği sıklıkla sorgulanmaktadır.

1.1.3. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte, çocukların ihmal, istismar ve şiddetten korunması meselesi uluslararası alanda öncelikli bir konu haline gelmiştir. Savaşın yıkıcı etkileri, toplumların sosyal dokusunda derin yaralar açmış ve bu durum, çocukların fiziksel ve psikolojik refahını doğrudan tehdit eder hale gelmiştir. Özellikle savaşın travmatik etkilerine maruz kalan çocuklar için acil müdahalelerin ve koruyucu politikaların geliştirilmesi gerekliliği, devletlerarası diplomatik çabaların ve politika yapıcılarının gündemine oturmuştur. Bu dönemde, çocuk haklarına dair uluslararası normların ve mevzuatların oluşturulması, savaş sonrası toplumların yeniden yapılandırılma sürecinin temel taşlarından biri olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Kamuoyunun farkındalığının gelişmesiyle birlikte çocuk hakları savunucusu Eglantyne Jebb ve kız kardeşi tarafından 1919'da Save the Children Fund adlı bir fon kurularak söz konusu çabaların resmi bir karşılığının olması amaçlanmıştır. Bu fon aracılığıyla 1920'de Cenevre'de Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği kurulmuş ve bu örgüt, 1924'de çocuk haklarına dair ilk düzenlemelerden biri olan “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi”ni yayınlamıştır (Sayita, 2000: 373). Bildirge özelinde özellikle savaşların yıkıcı ortamının çocukların biricikliği üzerindeki olumsuz etkisini görece azaltabilmek adına şu maddelere yer verilmiştir (Erbay, 2013: 25);

- Çocuk bedenlen, ruhen ve doğal biçimde gelişmesine olanak sağlayan koşullar içinde bulundurulmalıdır.
- Acıkan çocuk beslenmeli, hasta çocuk tedavi edilmeli, fikren geri kalmış çocuk eğitilmeli, yoldan çıkmış çocuk doğru yola getirilmeli, terk edilmiş çocuk korunmalıdır.
- Herhangi bir felaket anında yardım öncelikle çocuğa yapılmalıdır.

- Çocuk hayatını kazanabilecek duruma getirilmelidir ve her türlü istismara karşı korunmalıdır.
- Çocuk, yeteneklerini hem cinslerinin hizmetine adayacak bir ruh ve düşünce içinde yetiştirilmelidir.

Söz konusu bildirge 1948 ve 1959 yıllarında geliştirilerek günümüzde hala geçerliliğini koruyan “Çocuk Hakları Sözleşmesi” nin de temeline katkı sağlamıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti adına imzaladığı belgede, çocukların sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşamalarının önemi vurgulanmıştır. Belge aynı zamanda, çocukların felaket durumlarında öncelikli olarak korunmaları, ihmal ve istismardan uzak tutulmaları ve gelişimlerinin desteklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu sözleşmeye imza atan ülke temsilcileri, çocukları insanlığın en kıymetli varlıkları olarak tanımlamış ve onlara karşı sorumlulukları ırk, ulus, din gibi ayrımcı faktörlerden bağımsız olarak yerine getirme zorunluluğunu kabullenmişlerdir. Bu durum, uluslararası düzeyde çocuk haklarına yönelik ciddi bir taahhüt olarak kabul edilebilir (Müftü, 2001).

Şekil 1.1: Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyeti Adına İmzaladığı
Cenevre Beyannamesi

Kaynak: Ertem, İ. & Bingöler Pekcici, B. <https://acikders.ankara.edu.tr/>, Erişim Tarihi: 27.05.2024

Uluslararası düzeyde ciddi bir taahhüt olarak değerlendirilen çocukların temel hak ve gereksinimlerini koruma amacı güden Cenevre Çocuk Hakları Beyannamesi, çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerinin güvence altına alınmasını öncelikli hedef olarak belirlemektedir. Beyanname ayrıca, çocukların kendilerini özgürce ifade edebilmeleri ve yeteneklerini geliştirebilmeleri için uygun koşulların sağlanmasının önemine işaret etmektedir. Bu bağlamda, tüm toplumların ve devletlerin, çocuk haklarını tanıması ve koruması gerektiği vurgulanmakta; çocukların refahının, insanlığın ortak sorumluluğu olduğu kabul edilmektedir.

1.1.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi

Yirminci yüzyıl, beklentilerin yüksek olduğu bir dönem olmasına rağmen çocukların refahı, savaşın acı gerçekleriyle sık sık karşı karşıya kalmıştır. On dokuzuncu yüzyılın sonları itibarıyla, Batı dünyasında maddi koşulların iyileştirilmesi ve reform çabaları, çocukların yaşamlarını yeniden şekillendirmiş ve çocukluk ile çocukların gelişimine yapılan yatırımlar hakkında yeni bir bakış açısı geliştirilmesine yol açmıştır (Fass, 2011). Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, çocukların duyarlılığını ve savunmasızlığını açığa çıkarmış, bu durum uluslararası toplumun çocuklara olan borçlarını ve ihtiyaçlarının nasıl karşılanabileceği konusundaki düşüncelerini şekillendirmiştir. Bu savaşlar sonrasında, çocukların ihtiyaçları, uluslararası organizasyonların daha büyük yapılanmaları içinde güç ve prestijle ilgili müzakerelerin bir parçası haline gelmiştir. Bu dönem aynı zamanda, uluslararası diplomaside kadınların katılımının artması ve İsveç gibi yeni aktörlerin varlığıyla sivil toplum kuruluşlarının (STK'lar) rolünün arttığı bir dönem olmuştur. Bu gelişmeler, çocuk refahı ve korunmasının sağlanması konusunda yeni bir hareketlenme yaratmış ve çocuk haklarına uygunluğun daha aktif bir şekilde ele alınmasına zemin hazırlamıştır.

Küreselleşmenin etkileriyle birlikte çocuk istihdamı, uluslararası bir boyut kazanmış ve bu durum, çeşitli hukuksal müdahaleler, antlaşmalar ve uluslararası işbirliklerini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda, çocuk haklarına yönelik uluslararası çabalar içerisinde en önemli belgelerden biri olarak Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi öne çıkmaktadır. Sözleşme, çocukların ekonomik sömürsüne karşı

korunmalarını güvence altına almakla kalmamış, aynı zamanda çocukların sağlık, bedensel, zihinsel, ruhsal ve toplumsal gelişimlerine zarar verebilecek her türlü çalışmanın önlenmesini de bir hak olarak tanımlamıştır. Bu düzenlemeler, çocukların haklarının korunması ve iyileştirilmesi yönünde uluslararası bir mutabakatın oluşmasında kritik bir role sahiptir (Ören, 2011: 164-172). Mevcut uluslararası hukuk belgelerinin, özellikle Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi'nin, çocuk haklarını yeterince koruyamadığını açıkça ortaya koymuştur. Bu eksikliklerin ışığında, Birleşmiş Milletler bünyesinde çocukların korunmasıyla ilgili meseleleri ele almak üzere bir “Sosyal Sorunlar Meclisi” kurulmuştur. Bu meclis, çocuk haklarına ilişkin uluslararası norm ve standartların geliştirilmesinde merkezi bir rol oynamakla görevlendirilmiş, böylece savaşın travmatik sonuçlarından etkilenen çocukların gereksinimlerini daha etkin bir şekilde ele almak amaçlanmıştır (Kurt, 2016). Bu amaç doğrultusunda gerçekleşen münazaralar neticesinde 19.10.1959’da, BM Genel Kurulu Sosyal, Hümaniter ve Kültürel Komitesi bu taslağı kabul etmiş ve BM Genel Kurulu tarafından 20.11.1959 tarih ve 1386 sayılı kararla BM Çocuk Hakları Bildirisi oybirliği ile kabul edilmiştir (Akyüz, 2018: 44). Bildiri'nin önsözü, 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi ve 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne atıfta bulunarak, çocukların yetişkinlerden farklı özellikleri nedeniyle özel bir koruma ve bakıma ihtiyaç duyduklarını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, tüm kişi ve kurumların bildiride belirlenen ilkeleri tanıyıp bu yönde gerekli önlemleri alması gerektiği ifade edilmiştir (Ballar, 1998). Günümüzde, birçok ülkenin anayasası bu ilkeleri içermekte olup, çocukların sahip olması gereken temel haklar olarak kabul edilen bu ilkelerin gelişimi, yüzyıllar boyunca süregelen bir sürecin ürünüdür. Bu tarihsel süreç, çocuk haklarına dair küresel norm ve standartların oluşturulmasına zemin hazırlamıştır. Bildirgenin çocuğun yüksek yararı doğrultusunda oluşturmuş olduğu 10 madde şu şekildedir;

- Çocuk, bu Bildirgede öne sürülen haklardan yararlanır. Her çocuk, kendisinin ya da ailesinin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka bir görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş ve başka bir statü bakımından herhangi bir ayırım yapılmaksızın bu haklara sahiptir.
- Çocuk, özel olarak korunur, yasalar ve başka yollarla sağlıklı ve normal biçimde, özgürlük ve saygınlık koşullarında bedensel, zihinsel, ahlaki,

manevi ve toplumsal olarak gelişmesine olanak sağlayacak fırsat ve kolaylıklardan yararlanır. Bu amaçla çıkarılacak yasalarda, çocuğun çıkarları önde gelir.

- Çocuğun doğuştan başlayarak bir isme ve vatandaşlığa hakkı vardır.
- Çocuk toplumsal güvenlik olanaklarından yararlanır. Sağlık içinde gelişme ve yetiştirme hakkı vardır. Bu amaçla kendisine ve annesine özel bakım ve korunma olanakları sağlanır. Bu olanaklar doğum öncesi ve doğum sonrası bakımı da içerir. Çocuğun, yeterli beslenme, barınma, eğlenme ve sağlık hizmetlerine hakkı vardır.
- Bedensel, zihinsel ve toplumsal bakımdan özürli çocuğa özel durumunun gerektirdiği gibi davranılır ve özel eğitim ve bakım sağlanır.
- Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu gelişmesi için sevgi ve anlayışa gereksinimi vardır. Ana-babanın bakım ve sorumluluğu altında ve her durumda yakınlık, maddi ve manevi güvenlik ortamında elden geldiğince yetiştirilir. Ailesiz ve yeterli destekten yoksun çocuklara özel bakım sağlamak, toplum ve kamu makamlarının ödevidir. Çok çocuklu aile çocuklarının korunması amacıyla devletçe ve başka kaynaklardan yardım sağlanır.
- Çocuğun, en azından ilköğretim aşamasında ücretsiz ve zorunlu bir eğitim almaya hakkı vardır. Çocuğa, genel kültürünü geliştirmeye yarayacak ve eşitlik temeli üzerinde yeteneklerini, yargı gücünü, manevi ve toplumsal sorumluluk duygusunu geliştirmesine ve yararlı bir toplum üyesi olmasına olanak sağlayacak bir eğitim verilir. Çocuğun eğitiminden ve rehberliğinden sorumlu olanlar için yol gösterici ilke, çocuğun çıkarlarıdır. Bu sorumluluk her şeyden önce ana babasıdır. Çocuk, eğitimle aynı amaçlara yönelik oyun ve eğlenme konusunda tüm olanaklarla donatılır; toplum ve kamu makamları çocuğun bu haktan yararlanma olanaklarını artırmaya çaba gösterir.
- Çocuk her durumda korunma ve yardımdan ilk yararlanacaklar arasındadır.

- Çocuk, her türlü ihmal, zulüm ve sömürüye karşı korunur. Çocuk, her ne biçimde olursa olsun alım-satım konusu olamaz. Çocuğun, uygun bir yaş sınırına ulaşmadan önce çalışmasına izin verilmez; hiçbir durumda sağlık ve eğitime zarar verecek ve bedensel, zihinsel ya da ruhsal gelişmesine engel olacak bir işte çalışmasına yol açılıp izin verilemez.
- Çocuk ırk, din ve başka herhangi bir ayrımcılığı besleyen uygulamalardan korunur. Anlayış, hoşgörü ve halklar arasında dostluk, barış ve evrensel kardeşlik ruhuyla, güç ve yetkilerini insanlığın hizmetine sunması gerektiği bilinciyle yetiştirilir (kdkcocuk.gov.tr, 2024).

Bu ilkeler aracılığıyla, çocukların mutlu ve huzurlu bir çocukluk geçirmelerinin güvence altına alınması amaçlanmıştır. Anne, baba ve devlet, çocuğun haklarının korunması konusunda özel bir duyarlılık göstermeye çağırılmıştır. İlkeler, tüm çocukların din, dil veya ırk farkı gözetmeksizin temel haklara -yaşam, gelişim, sağlık ve eğitim haklarına- sahip olduklarını vurgulamaktadır. Bu hakların etkin bir şekilde kullanılması, gelecekte duyarlı ve bilinçli bireylerin yetişeceğinin önünü açmaktadır. Bu şekilde, çocuk haklarına yönelik bu ilkeler, toplumsal kalkınmanın ve bireysel gelişimin temel taşları olarak önem arz etmektedir.

1.1.5. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, ulusötesi bir geçerliliğe sahip olmasını sağlamak ve taraf devletlerin yaptırıma tabi tutulabilmesini temin etmek amacıyla 20 Kasım 1989 tarihinde onaylanmıştır (UNİCEF, 2007). Bu sözleşme, çocuk haklarının korunmasında önemli bir yaptırım aracı olarak kabul edilmiştir. Diğer sözleşme ve bildirgelerle karşılaştırıldığında, çok daha kısa bir süre içinde geniş bir kabul görmüş; 1995 yılına kadar 177 ülke tarafından onaylanmıştır (Lansdown, 1995: 1). Sözleşme çerçevesinde, çocuklara yönelik hak ihlallerinin ahlaki boyutlarını ortaya koymak amacıyla dört temel ilke benimsenmiştir. Bu ilkeler, ayrımcılık yapmama, çocukların en yüksek yararını gözetme, yaşama ve gelişme haklarını sağlama ve çocukların bakış açısını dikkate alma şeklinde özetlenmiştir (Thorne, 2004: 773).

Birçok ülke tarafından benzeri görülmemiş bir hızla onaylanmış olan bu sözleşme, insan hakları bağlamında umut verici bir gelişme olarak değerlendirilse de, içeriği dolayısıyla çocukların dünya genelinde yoğun bir şekilde hak ihlallerine maruz kaldığını da ortaya koymaktadır. Özellikle Sözleşmenin 6. maddesinde (UNICEF, 2007) belirtildiği üzere, çocuğun refahından önce hayatta kalma ve yaşama hakkına sahip olması hükmü, bir birey olarak asgari düzeyde sahip olması gereken haklar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda, günümüz koşullarında bile öncelikli hedef, çocuklara refah seviyesi yüksek bir yaşam standardı sağlamaktan ziyade, öncelikle hayatta kalmalarını temin etmektir. Bu yaklaşım, çocukların temel yaşama hakkının korunmasının ve güvence altına alınmasının, refah düzeylerinin artırılmasından daha acil ve hayati bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne yönelik en temel eleştirilerden biri, sözleşmenin asıl muhatapları olan çocukların kendi haklarına ilişkin yeterli bilgiye sahip olmayışlarıdır. Sözleşmenin kabulünden on yedi yıl sonra, bu eksikliği fark eden Birleşmiş Milletler Komitesi, "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Haklarına dair Sözleşme'ye İlişkin Genel Yorumlar" adlı detaylı bir kitapçık yayımlayarak çocukluk dönemine dair temel ihtiyaçları daha geniş bir perspektiften ele almıştır. Bu kitapçık ile çocukların haklarına dair farkındalığı artırmayı ve onların haklarını daha etkin bir şekilde savunmalarını sağlamayı amaçlamıştır.

1.1.6. Türk Çocuk Hakları Bildirisi

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'ne paralel olarak Türkiye'de de bir Çocuk Hakları Bildirgesi oluşturulmuştur. Bu ulusal bildirge, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun yedinci Genel Kurulu'nda 28 Nisan 1963 tarihinde onaylanmıştır (Atanır, 2022: 213). Türk Çocuk Hakları Bildirgesi olarak kabul edilen bu çalışmayla birlikte 1961 Anayasası, Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, Çocuk Esirgeme Kurumları Birliği ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgelerinin referansında Türkiye'de yaşayan çocukların hak sınırlarının çerçevesi çizilerek yasal hale getirilmiştir. Türk Çocuk Hakları Bildirgesinin maddeleri şu şekilde düzenlenmiştir (İnan, 1979:103):

- İyi bakım, iyi yetiştirilme ve çocuğa uygun bir eğitim, her yerde ilgi, sevgi ve yardım görme her Türk çocuğunun hakkıdır. Resmî, özel, her kurum, her yetişkin yurttaş bu çocuk hakkını tanımak, elindeki olanaklarla onu gerçekleştirmek yükümündedir. Sıkıntı içinde bulunan çocuğun kurtarılması en başta ve en önce gelir.
- On altı yaşından önce hiçbir çocuk resmî öğreniminden alıkonularak özel işlerde çalıştırılmaz. Hiçbir suretle istismar edilemez.
- Her ana-baba kendi çocuğunun iyi bakımını, bilgili, becerikli ve iyi ahlâklı yetişmesini; 7-16 yaşları arasında orta dereceli öğrenime devam etmiyorsa teknik ve tarımsal bilgi ve becerileri kazandıran işliklere, derslere ve kurslara devam edip, çalışıp olgunlaşmasını, zamanını değerlendirmesini sağlamakla görevlidir. Ana- babanın yetmediği hallerde bu ödev, çocuğun birinci derecede yakın akrabasına ve ilgili devlet kurumlarına düşer.
- İlköğretimden sonra orta dereceli okullara veya meslek okullarına, işliklere, sanatlara devam edemeyen çocuklar için teknik veya tarımsal bilgi ve beceri veren işliklerin, pratik derslerin ve kursların açılması, gerekli eşya, araç ve gereçlerin zamanında sağlanması ve çocukların bunlardan yeteri kadar faydalanmalarının temini idare amirlerinin, belediye başkanlarının, muhtarların ve millî eğitim idarelerinin ödevidir.
- Arızalı ve intibaksız çocukların tedavileri, sıkıntı içindeki çocukların kurtarılmaları, bunların durumlarına uygun bir meslek için kendi hayatlarını kazanacak derecede başarılı ve kudretli yetiştirilmeleri ve durumlarına uygun işlere yerleştirilmeleri ana- baba ile beraber devletin, bu amaçla kurulmuş kurumların ödevidir. Bu kurumlar tez elden, yeteri kadar artırılmalıdır. Üstün kabiliyetli çocuklar devletçe ve ailelerinin de yardımı ile geniş yetiştirme vasıta ve imkânlarına kavuşturulurlar.
- Mevzuatta bulunan, çocukla ve onun korunmasıyla ilgili kanunlar ve maddeler, ilgili daire, kurum ve makamlarca tez elden önemle uygulanmalı, izlenmeli ve tamamlayıcı kanunlar tez elden hazırlanmalıdır.

Türkiye’de çocukların yüksek yararına yönelik özgün çalışmalar Batı’daki gelişmelerden önce hareket almıştır. “Çocuk Hakları” teriminin özellikle Tanzimat

döneminde önemli aydınlar tarafından telaffuz edilmesi, çocuğun insan hakları minvalinde değerlendirilme arzusunu ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım ile çocuklara yönelik yürütülen ulusüstü çalışmalara uyum ivedi olarak sağlanmıştır (Doğan, 2001: 51-54). Türk Çocuk Hakları bildirisi diğer tüm bildiriler gibi çocuğun yüksek yararı amacıyla oluşturulmuş olsa da kapsam alanı olarak öncelikli olarak Türk çocuklarını korumayı hedeflemektedir.

1.1.7. Çocuk Hakları Bağlamında Gazetecilik İlkeleri

Yaş, cinsiyet, engellilik durumu, ırksal veya etnik köken, dini inançlar, sosyal ve ekonomik statü gibi faktörlerden bağımsız olarak, medya içeriklerinde çocukların ayrımcılığa uğramamasını sağlamak ve onların onurunu korumak, tüm medya profesyonellerinin üzerine düşen önemli bir sorumluluktur. Bu, medya sektöründe çalışan her bireyin etik yükümlülüklerini kapsamaktadır. Medya kuruluşlarının, çocukların çeşitliliğini ve eşitliğini destekleyici ve onların gelişimine katkıda bulunacak şekilde haber yapma pratiğini benimsemeleri gerekmektedir. Aynı zamanda, çocukların kişilik haklarına saygı göstermek ve onları her türlü zararlı içerikten korumak da medyanın öncelikleri arasında olmalıdır. Bu, sadece yasal bir gereklilik değil, aynı zamanda medyanın toplumsal bir sorumluluğu olarak da görülmelidir (Gencel Bellek, 2011: 23-46). Bu bağlamda çocuk haklarına yönelik toplumsal farkındalığı yükselterek bu hakların kamusal karşılığını bulmada medyanın önemli bir görevi olduğunu ifade eden Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ) Genel Sekreteri Aidan White, medyanın çocuk kavramını ele alma biçiminin çocuğun maruz kalacağı toplumsal tutumla birebir ilişkili olduğunu belirtmiştir (akt. Arcan, 2011: 259). Dolayısıyla medyanın hak temelli haber kodlarını oluştururken mesleki boyutta etik, insani boyutta ise ahlaki bilinci doğurmayı hedeflemesi önem arz etmektedir. Örneğin, BBC, çalışanlarının çocuklarla ve gençlerle olan ilişkilerinde Çocuk Koruma Politikası ilkelerini uygulamalarını zorunlu kılmaktadır. On sekiz yaş altındaki bireylerin refahının öncelikli olduğu vurgulanarak onların menfaatlerinin ve güvenliğinin her türlü editoryal gereklilikten önce geldiği görüşü önceliklendirilmektedir. Haber üretim sürecinde ele alınacak değerler arasında yaş, engellilik durumu, cinsiyet, ırksal veya etnik köken, dini inanç ve cinsel kimlik ne

olursa olsun, tüm çocukların ve gençlerin zarar veya istismardan korunma hakkı önceliklendirilmektedir (Foley, Hayes & O'Neil, 2008: 92).

Gazetecilerin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni savunma zorunluluğu bulunmamakla birlikte, onların ana görevi kamu yararını korumak ve mesleki etik prensiplerini sürdürmektir. Eleştirel düşünciyi teşvik eden gazetecilik, çocuk hakları gibi konuları sıkça gündeme getirerek çeşitli seslerin duyulmasını sağlar. Bu bağlamda, çocukların refahının ebeveyn veya vasilerin sorumluluğunda olduğu ve çocuk haklarının aile haklarını zayıflatabileceği yönündeki görüşler de ele alınır. Gazetecilik, önyargılı kavramları sorgular ve gerektiğinde bu kavramlara meydan okur. 1920'lerde gazeteciliğin demokrasi içindeki rolü üzerine Walter Lippmann ve John Dewey arasındaki tartışmalar, gazeteciliğin toplumdaki işlevine dair süregelen görüş ayrılıklarını şekillendirmiştir. Lippmann, gazeteciliğin elitlerle halk arasında arabulucu olarak hareket etmesi gerektiğini savunurken, Dewey gazetecilerin derinlemesine raporlama yaparak kamuoyunu bilgilendirmesi ve seçkinlerin politikaları üzerine tartışmalar yaratması gerektiğini vurgulamıştır. Gazetecilik uygulamaları, genellikle hükümet ve güçlü aktörlere karşı hesap sorulmasıyla ilişkilendirilir. Bu işlevini yerine getirirken, gazetecilik hükümetin çocuk haklarına ilişkin sorumluluklarını sorgular ve Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne uygun olarak çocuklara sağlanması gereken korumaları dile getirir. Bu bağlamda, gazeteciler çocuk haklarıyla ilgili olayları rapor ederken, bu olayları geniş kapsamlı tartışmaları başlatmak için bir fırsat olarak değerlendirirler (Foley vd., 2008: 110-112). 2 Mayıs 1998 tarihinde Brezilya'nın Recife kentinde taslak olarak benimsenen ve Uluslararası Gazeteciler Federasyonu'nun 2001 yılında Seul'de gerçekleştirdiği yıllık toplantıda çocuk haberlerine yönelik kabul ettiği ilkeler de şu şekildedir (akt. Müftü, 2011: 276-277);

- Çocuklarla ilgili konularda haber ve yorum hazırlarken doğruluk ve duyarlılık bakımından en yüksek mükemmellik standardına ulaşmaya çalışmak;
- Çocuklara ayrılan bölümlere zararlı bilgiler sokan programların ve görüntülerin kullanılmasından kaçınmak,

- Çocuklarla ilgili materyallerin reklamı adına, kalıplardan ve sansasyon peşindeki sunumlardan kaçınmak;
- Çocuklarla ilgili herhangi bir materyalin yol açabileceği sonuçları önceden gözetmek ve böylece çocukların maruz kalabilecekleri zararı asgari düzeyde tutmak;
- Bunun kamu yararına olacağına dair net veriler bulunmadıkça, ilgili çocukların görsel sunumundan ve çocukların teşhisine imkân verecek yollardan kaçınmak;
- Mümkün olduğu durumlarda ve herhangi bir zorlama olmaksızın, çocuklara kendi görüşlerini ifade etmek üzere medyaya erişim imkânları sağlamak;
- Çocuklar tarafından sağlanan bilgilerin bağımsız yollardan teyidini sağlamak ve bu teyit işleminin bilgi veren çocukları riske sokmadan gerçekleşmesini güvence altına almak;
- Çocukların cinsellik içeren görüntülerini kullanmaktan kaçınmak;
- Resimler bulurken adil, açık ve doğrudan yöntemlere başvurmak ve mümkün olduğu durumlarda bu resimleri çocukların veya sorumlu bir yetişkin veya vasi/nezaretçinin bilgisi ve onayı dahilinde elde etmek;
- Çocuklar adına konuştuğunu veya çocukların yararlarını gözettiğini iddia eden kuruluşların konum ve durumlarını doğrulamak;
- Çocuğa yarar sağlayacağını açıkça görüldüğü durumlar dışında, çocukların esenliği ile ilgili materyaller karşısında çocuklara veya ana-babalarına veya vasilerine herhangi bir ödeme yapmamak.

Bu bağlamda, çocukların medya aracılığıyla sömürülmesini engellemek için alınan önlemler, çocuğun üstün yararını gözetmek amacıyla uluslararası normlarla uyumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Çocuk, küresel bir perspektiften ele alındığında, coğrafi sınırlar, etnik köken, dil, din, cilt rengi veya sosyal statü gibi ayrımlar gözetmeksizin korunması gereken, temel insan haklarına sahip bireyler olarak tanımlanmaktadır. Medyanın, özellikle kâr amacı güden yapısı göz önünde bulundurulduğunda, çocukları hedef alarak yaptığı yayınların kontrol altına alınması,

bu bireylerin zarar görmesini önlemek ve onların gelişimini olumsuz yönde etkileyecek unsurlardan korumak için zorunludur.

1.1.8. UNICEF Çocuk Haberciliği Etik İlkeleri

Medya kuruluşlarının büyük bir kısmı çocuklara yönelik ürettikleri politikalarda, özel yaşama saygı, kişisel bilgilerin gizliliği, çocuğun ve ailesinin mahremiyetine özveri gösterilmesi, gözetim altındaki çocukların yer ve isim bilgilerinin kullanılmasının yasaklanması gibi etik ilkeler oluşturmuştur. Bununla birlikte sivil toplum kuruluşları da doğrudan çocuklarla çalışan gazeteciler için çeşitli ilkeler yayınlarak medya ortamında bir otokontrol yaratılmasına aracılık etmişlerdir. Aynı zamanda bu ilkelerin referansı ile kamuoyunun seferberlik içinde çocuğun yüksek menfaatini korumasına rehberlik etmesini sağlayarak hükümet üzerinde de denetim mekanizmasını oluşturabilmektedir (UNICEF, 2007: 72). Bu bağlamda çocuklara yönelik hak ihlali haberlerin de sadece ihlali gerçekleştiren kişi veya kurumları değil, çocuğun hakkını savunmakta birinci dereceden yetkili olan hükümete hesap sormakla da görevlidir.

Gazeteciler, çocuklarla ilgili haberler de dahil olmak üzere, tüm haberlerde bütünlük, zamanlılık, yakınlık, çatışma, güncellik, yenilik ve görecelik gibi temel değerleri ön planda tutmakla sorumludurlar. Bu değerler olmadan, haberin kalitesi ne kadar yüksek olursa olsun, bir gazeteci veya çocuk hakları savunucusu açısından başarılı sayılmaz ve okurla etkili bir şekilde buluşamazlar. Özellikle çocuklarla doğrudan çalışıldığı zamanlar, konunun ele alınış biçimi kadar, yaklaşım tarzı da büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, UNICEF çocuklarla ilgili haber yapımına yönelik rehber ilkeler yayımlamıştır. Bu ilkeler, çocuklar hakkında yazılırken göz önünde bulundurulması gereken önemli noktaları ve yararlı tartışma konularını belirlemektedir (UNICEF, 2007: 86-87):

1. Bir çocuğu daha fazla damgalamayın; bir çocuğun olumsuz karşılıklara - hatta ek fiziksel veya psikolojik zarara- yaşam boyu istismara, yerel toplumun ayrımcılığına veya toplum dışına itilmesine yol açacak sınıflandırmalardan veya betimlemelerden kaçının.

2. Çocuğun hikayesi veya görüntüsü için daima doğru bir bağlam oluşturun.
3. Aşağıdaki durumlarda çocuğun adını daima değiştirin ve görüntüsünü gizleyin:
 - a) cinsel istismar veya sömürü mağduru çocuk,
 - b) fiziksel veya cinsel istismar faili,
 - c) HIV-pozitif, AIDS'li veya AIDS'ten hayatını kaybetmiş (çocuk, veli veya vasi bilgilendirilmiş onay vermedikçe)
 - d) bir suçla itham edilmiş veya hüküm giymiş.
4. Zarar görme ya da intikam riski bulunan bazı durumlarda aşağıdaki şekilde tanımlanan çocukların kimliklerini değiştirin ve görüntüsünü gizleyin:
 - a) şu anda ya da eskiden savaşıcı olan bir çocuk,
 - b) sığınmacı, mülteci veya ülke içinde yerinden olmuş kişi.
5. Bazı durumlarda, çocuğun kimliğinin, adının ve/veya tanınabilir görüntüsünün kullanılması çocuğun yüksek yararına olabilir. Ancak, çocuğun kimliği kullanıldığında, zarara karşı korunmalı ve damgalama veya intikama karşı desteklenmelidir. Bu özel durumlara örnek olabilecek bazı durumlar şöyledir:
 - a) çocuk bir gazeteciyle temasa geçip ifade özgürlüğünü ve görüşünün alınması hakkını kullanmak istediğinde;
 - b) çocuk devam eden bir aktivizm veya toplumsal seferberlik programı kapsamındaysa ve bu şekilde tanımlanmak istiyorsa;
 - c) çocuk psiko-sosyal bir program kapsamındaysa ve isminin ve kimliğinin sağlıklı gelişmesinin bir parçası olduğunu iddia ediyorsa.
6. Çocuğun söylediklerinin doğruluğunu ya başka çocuklardan ya da yetişkinlerden -tercihen ikisinden de- teyit edin,
7. Bir çocuğun risk altında olup olmadığından şüphe duyduğunuzda, olayın haber değeri ne kadar yüksek olursa olsun, tek bir çocukla ilgili haber yapmaktansa çocukların genel durumuyla ilgili haber yapın.

Bu ilkeler, çocukların haklarının korunmasını ve onurlarının desteklenmesini hedefleyerek, medyanın çocuklar üzerindeki potansiyel zararlı etkilerini minimize etmeyi amaç edinmiştir. UNICEF tarafından belirlenen bu rehber ilkeler, çocuklarla

ilgili haber yapımında gazetecilere etik bir çerçeve sunarak gazetecilerin, haberlerini şekillendirirken bu ilkelere sıkı sıkıya bağlı kalmaları, çocukların korunmasına yönelik ulusal ve uluslararası yükümlülükleri yerine getirmelerine yardımcı rehber olmaktadır. Sonuç olarak, çocukları daha fazla zarardan koruyacak ve onların seslerinin duyulmasına aracılık edecek şekilde düzenlenmiştir.

1.1.9. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi

Medya çalışanları ve araçları tarafından çocuk haklarının ihlal edilmesi potansiyeli, ulusüstü mevzuatlar aracılığıyla engellenmek veya en aza indirilmek amacıyla ele alınmıştır. Bununla birlikte, sadece genel etik ilkelerle sınırlı kalmayıp, çocukların kamuoyundaki hak ihlallerine özel olarak bölgesel düzeyde çeşitli bildirgeler ve sözleşmeler de hazırlanmıştır. Türkiye'de uluslararası sözleşmeleri kabulüyle birlikte, özellikle basın aracılığıyla çocukların ötekileştirilmesi, mağdur ya da istismar edilmesi sorununa müdahale etmek amacıyla Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi gibi önlemler alınmıştır. Bu bildirge, ülkedeki yaşam standartlarının getirdiği zorluklarla mücadele ederken, çocukların medya üzerinden maruz kaldığı ayrımcılığı önleme hedefini taşımaktadır (Korap Özel, Deniz & Pakkan, 2021: 9). Gazetecilik etik kodları, meslek örgütleri, medya kuruluşları ve uluslararası yapılar tarafından oluşturulan kapsamlı bir yapı içerisinde gelişmiş ve bu süreç, üç ana kategori altında toplanmıştır. İlk olarak, 1988 yılında Basın Konseyi tarafından benimsenen Basın Meslek İlkeleri, gazetecilik pratiklerinin temelini oluşturmuş ve mesleki standartları belirlemede önemli bir rol oynamıştır. Bu ilkeleri takiben, 1998 yılında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından yayımlanan Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi, gazetecilerin sorumluluklarını ve haklarını netleştiren bir doküman olarak ön plana çıkmıştır. Ayrıca, Doğan Yayın Holding, 2012 yılında mevcut yayın ilkelerini gözden geçirerek yenilenmiş ve bu yenilikleri kamuoyu ile paylaşmıştır. Bu temel belgelerin yanı sıra, Çağdaş Gazeteciler Derneği'nin benimsediği ilkeler de, etik gazetecilik pratiklerinin desteklenmesi ve yaygınlaştırılması açısından değerli bir katkı sağlamaktadır. Özellikle medya sektöründeki etik standartların sürekli olarak güncellenmesi ve sorgulanması, bu ilkelerin yaşayan dokümanlar olarak kalmasını sağlamaktadır (Uzun, 2014: 154). Ek

olarak, yasal bir çerçeveye sahip olmasına rağmen, etik değerlere de önem veren Basın İlan Kurumu'nun 1994'te revize ettiği Basın Ahlak Esasları, gazetecilik etiğine ilişkin mevzuat ve uygulamalar arasında bir köprü işlevi görmektedir. Bu esaslar, yasal düzenlemelerle sınırlı kalmayıp, etik sorumlulukları da içermesiyle dikkat çekmektedir.

Bu kapsamlı etik kodların geliştirilmesi, gazetecilik mesleğinin toplumsal, etik ve hukuki yükümlülüklerinin derinlemesine anlaşılmasını sağlayarak medya pratiklerindeki şeffaflığı ve hesap verebilirliği artırıp kamu yararına hizmet etmeye yönelik bir zemin hazırlamak için aracı olmaktadır. Gazetecilik etik ilkelerinin sürekli güncellenmesi ve dinamik bir şekilde ele alınması, medyanın değişen koşullarına ve toplumsal beklentilere uyum sağlama yeteneğinin bir göstergesidir.

Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi aracılığıyla Türkiye’de gazetecilik mesleğini icra eden profesyonellerin sadece görev sorumluluk ve güven alanları belirlenmemiş, aynı zamanda etik çerçeve çizgisinde bireye ve olaylara yaklaşımları da maddeler halinde güvence altına alınmıştır. Söz konusu bildiride insan bedeni ve çocuk kavramları üzerine etik kaygı duyulması arzulanan ve öğütlenen maddeler şu şekildedir (Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 2024):

- Cesetleri yakın plan gösteren, kan ve şiddet unsurları içeren fotoğraflara yer verilmemelidir. Gizli kamera gibi teknolojik yöntemler sadece yayınlanmasında kamu yararı olan ve başka türlü elde edilemeyecek istisnai durumlarda kullanılmalıdır.
- Gazeteci insanların lekelenmeme hakkına özen göstermek ve korumakla yükümlüdür.
- Suça itilmiş çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda 18 yaşından küçük olan suç faili ya da mağdurların kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapılmamalı, fotoğraf, görüntü ve çizim kullanılmamalıdır.
- Çocuğun kişiliğini ve davranışlarını etkileyebilecek durumlarda, gazeteci, bir aile büyüğünün veya çocuktan sorumlu bir başkasının izni olmaksızın çocukla röportaj yapmamalı veya görüntüsünü almaya çalışmamalıdır.

- Çocuklarla ilgili haberlerde soruna dikkat çekmek, kamuoyunda yaratacağı etki ve yarar dikkate alınmalıdır.

1.2. Savaşın Çocuklar Üzerindeki Psiko-Sosyal ve Fiziksel Yansımaları

İnsanlık tarihi boyunca süre gelen hatta savaşlar tarihi olarak da adlandırılabilir olan savaş ortamları sadece ulus çizgilerinde kayıp veya kazanımlara neden olmamaktadır. Taraf olmayanın da gerek fiziksel boyutta gerek ise ruhsal boyutta yaşadığı kayıplar kişileri yaşam ve ölüm arasında bir noktaya mahkûm etmektedir. Savaşın masum yüzlerinden olan çocuklar ise maruz kaldıkları şiddet ortamı içerisinde birçok insanlık dışı muameleye maruz kalmaktadır. Öldürülen, kaçırılan, istismara uğrayıp köle haline getirilen, silahlı çatışmalarda milis olarak kullanılan çocuklar doğrudan travmalarla sınanmaktadır (Çakırer & Sirkeci, 2016). Diğer bir ifadeyle savaş esnasında tüm savunmasızlıklarına rağmen en çok etkilenen grubun çocuklar olduğu söylenebilir (Derince, 2019). Bu bağlamda UNICEF'in, *"Taraf devletler, çocukları savaşın ve silahlı şiddetin yıkıcı sonuçlarına karşı korumak ve silahlı çatışmalardan etkilenen çocukların psikolojik tedavi ve rehabilitasyon dahil yeterli sağlık ve sosyal hizmetlerden yararlanmalarını sağlamak için gerekli bütün önlemleri alma yükümlülüğü altındadır."* hükmüne istinaden devletlerin çocukları sadece fiziksel olarak değil ruhsal ve sosyal ihtiyaçlarını da kapsayarak koruma yükümlülüğü vurgulanmıştır (UNICEF, 2007: 25). Dolayısıyla çocukların savaş ve çatışma tecrübelerini anlamlandırabilmeleri ve normal hayatlarına devam edebilmeleri için gerekli destek mekanizmalarının oluşturulması, bu anlamda büyük önem taşımaktadır.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği tarafından oluşturulan ve savaş ortamlarında çocuklara yönelik hak kayıplarının sebeplerini ortaya koyan raporda çocukların savaş sırasında; asker olarak kullanılması, tecavüze ve tacize uğramaları, kısmi sakatlık yahut direkt ölümle fiziksel bütünlüklerine zarar verilmesi, kaçırılmaları veya insani yardımların ulaştırılmasına engel olunması gibi ihlallerin çocukların ruhsal sağlıklarına yönelik büyük sorunlar yarattığı ifade edilmiştir (Francis, 2006). Çocukların maruz kaldığı bu sosyal şiddet ortamı onların psikopatolojik gelişimleri

açısından da oldukça negatif deneyimlere sebep olmaktadır. Ruhsal ve bedensen sağlığın bir bütün olarak değerlendirilmesinin önemine vurgu yapan Metraux (akt. Snoubar & Duman, 2014: 21), zihinsel sağlığın fiziksel sağlığı etkileyerek psiko-sosyal gelişime yön verdiğini belirtmektedir. Bu durum sadece duruma maruz kalan bireyi ve savaşın devam ettiği zaman zarfını değil gelecekte müdahil olduğu aile ve toplum yapısını da etkileyecek bir ortamın başlangıç noktasını oluşturmaktadır (Bilgin, 2014).

Save the Children'ın 2023'te yayınlanan "Çocuklara Karşı Savaşı Durdurun: Çocuklar Barış İçinde Yaşasın" başlıklı raporuna göre, 2022 yılında çatışmalar sırasında çocuklara karşı 27.638 ağır savaş ihlali suçu işlenmiştir. Bu vakalar arasındaki en dikkat çeken oran 8.647 ile çocukların öldürülmesi ve sakatlanması olmuştur. Çocukların çatışmada silahlı altına alınması ve kullanılması vakalarının 2022'de %20 artarak 7.610'a yükseldiği belirtilmiştir. Bu hak ihlalleri arasında öldürme ve sakat bırakma, kaçırma, cinsel şiddet, silahlı gruplara katılma, insani yardımın reddedilmesi ve okullara ve hastanelere saldırılar yer almaktadır. Save the Children International CEO'su Inger Ashing, rapor doğrultusunda çocukları ve haklarını korumak için oluşturulan küresel normların çöktüğünü vurgulamış ve 2022'de çocuklara yönelik günde ortalama 76 ihlal gerçekleştiğini, bunun eksik raporlama nedeniyle buzdağının görünen kısmı olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte Oslo Barış Araştırma Enstitüsü Araştırma Profesörü Gudrun Østby ise, ağır ihlallerin sayısının son derece endişe verici olduğunu belirtmiş ve uluslararası toplumun, savaşan taraflara uluslararası hukuka uymaları ve çocukları korumaları konusunda baskı yapması gerektiğini ifade etmiştir. Raporda, her altı çocuktan birinin en az bir çatışma olayından 50 kilometreden daha az bir mesafede yaşadığı tahmin edilmektedir (savethechildren.org, 2024). Çocukların maruz kaldıkları şiddet boyutlarının rasyonel karşılığını resmi sayılarla ortaya koymayı amaçlayan rapor, bu misyon ile sosyo-kültürel yapının gördüğü zararı da ortaya koymaktadır. Savaşlar nedeniyle doğup büyüdükları güvenli ortamlarından ayrılmak zorunda kalan çocukların kimi, planlanan göç yolunda hayata veda ederken çoğu zaman birçok tehdit barındıran bu yolculuğu tamamlayabilenler ise sosyal uyum sorunu ile hayatları boyunca göçmen/mülteci etiketi üzerinden hayatlarına devam etmek zorunda

kalmaktadırlar. Nitekim maruz kalınan bu süreç çocukluk-ergenlik-yetişkinlik gibi geçiş dönemlerinde çocukların psiko-sosyal hayatlarını doğrudan değiştirmelerine neden olmaktadır.

Savaş sırasında hayatta kalabilen çocuklar, savaş sonrası yaşamlarında problemlerle dolu bireyler olarak ayakta kalmaya çalışırlar ancak sosyal ve hukuk normlarına uyum göstermede doğal olarak zorluklar yaşarlar. Bu zorluklar, çocukları normal dışı davranışlara, sağlıksız ortamlara ve yaşamlarının ilk dönemlerinde suçla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Çocukların bu düşkün durumlarını ortadan kaldırmak amacıyla, "çocuklar doğal güçsüzlükleri nedeniyle hukuk kurulları ile korunmalıdır" düşüncesinden hareketle hazırlanan Çocuk Hakları Sözleşmesi çizdiği çerçeve gereğince çocuklara yönelik kapsamlı önemler almaktadır. Bu sözleşme aynı zamanda çocukların gelişimini güvence altına almayı amaçlamaktadır (Bülbül & Doğan, 2016: 32). Savaş sonrası çocukların topluma yeniden kazandırılması ve rehabilitasyonu için kapsamlı programlar geliştirilmesi, onların normal hayatlarına dönmelerini sağlamak, üzerlerindeki yıkıcı etkileri azaltmak ve güvenli bir gelecek sunmak küresel bir sorumluluk olarak kabul edilmelidir.

Savaş ortamına maruz kalan çocuklar, yalnızca psiko-sosyal etkiler açısından değil, aynı zamanda fiziksel etkiler bağlamında da ciddi şiddete maruz kalmaktadır. Nitekim bu durum aynı zamanda, çocukların hem zihinsel hem de bedensel sağlıkları üzerinde derin yaralar bırakmaktadır. Çocukların temel yaşam koşulları büyük ölçüde zarar görmektedir. Savaşlar nedeniyle su, yiyecek, yakıt, elektrik ve tıbbi malzeme gibi hayati ihtiyaçlara erişemeyen çocuklar, açlık, yetersiz barınma, hastalık ve yoksulluk gibi zorlayıcı şartlarla baş etmek zorunda kalmaktadır (Aydın, 2014). Savaş ortamında yeterli su ve yiyeceğin bulunamaması, saldırıya uğrama, esir düşme, fiziksel işkence, fiziksel yaralanma, işkence ve tecavüze tanık olma, ölen ve yaralanan insanlara şahit olma, silah sesleri ve patlamalara maruz kalma gibi sorunlarla karşılaşma riski bulunmaktadır (Layne vd., 2010). Bu riskler neticesinde fiziksel olarak yoksunluk (uzuv kaybı) ile karşılaşan çocukların savaş ortamındaki yetersiz sağlık hizmetleri sebebiyle sakatlığı daha da artmaktadır. Kimi zaman da tedavi

eksikliği nedeniyle çocuğun ölümü durumuyla karşılaşılmaktadır (Snoubar & Hawal, 2015).

Savaş alanında yaralanan ve sakat kalan çocukların sayısının arttığını ve mevcut hizmetlerin yetersiz kaldığını gösteren birçok resmi kanıt bulunmaktadır. Bu bağlamda, Snoubar ve Karataş'ın (2015) "Bir Sakatlık Nedeni Olarak Savaş, Çatışmalar ve Engelli Çocukların Hakları: Filistin Örneği" adlı çalışmasında bu kanıtlar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmada Filistin örneklemini üzerinden yapılan incelemelerde, İsviçre merkezli ve Ortadoğu ile Kuzey Afrika'da faaliyet gösteren Avrupa-Akdeniz İnsan Hakları Gözlemevi (Euro-Mid) tarafından yapılan açıklamalara değinilmiştir. Bu açıklamalara göre, Gazze Şeridi'nde araştırma yapan ekipler, İsrail saldırıları sonucunda 3 bin Gazzeli çocuğun yaralandığını ve bu çocuklardan bininin kalıcı engelli hale geldiğini tespit etmiştir. Ayrıca, Gazze'nin Beyt Lahiya kentindeki bir engelli merkezinde kalan bazı bireylerin bombalamalar sonucu hayatını kaybettiği belirtilmiştir. İsrail'in 1987 yılında Filistinlilere karşı uyguladığı "kemik kırma politikası" nedeniyle, Filistin İstatistik Merkezi'ne göre, 1987-1997 yılları arasında yaklaşık 2525 kişi kalıcı sakatlık yaşadığı resmi organlarca ilan edilmiştir.

Dünyanın dört bir yanında yaşanan savaş ortamlarında çocukların mağduriyeti sadece sakat kalmalarıyla sınırlı kalmamaktadır. Tedavi sürecini yürüten sağlık personeli veya refakatçilerin de savaşta hayatını kaybetmesi ya da mağdur duruma düşmesi, çocukların yaşadığı zorlukları daha da derinleştirmektedir. Yarım kalan tedaviler nedeniyle hayatta kalma şansının daha da düştüğü savaş alanlarında, çocuklar hem fiziksel hem de psikolojik olarak büyük acılar çekmektedir. Bu da onların gelecekte sağlıklı ve normal bir yaşam sürme imkanlarını ciddi şekilde kısıtlamaktadır.

1.3. Çocuk Askerler ve Hak İhlalleri

“Onlar benim generallerim..”

Yaser Arafat

1987 yılında Filistin, İsrail’in baskı ve zorbalıklarına karşı kendini savunmak amacıyla “İntifada” olarak bilinen direnişi başlatmış, ellerindeki tüm insani gücü kullanarak bir direniş alanı oluşturmuştur. İsrail hükümetinin yarattığı şiddet ortamında direnen Filistinlilerin eylemlerinde, 18 yaşından küçük çocuklar direnişin ön saflarında yer almıştır. Filistin Kurtuluş Örgütü’nün lideri Yaser Arafat, bu ortamda korkusuzca canlarını hiçe sayarak “bir asker gibi” çatışan çocuklar için; “Onlar benim generallerim” ifadesini kullanarak, savaş esnasında çocuklara yüklenen sorumluluğun ikonik bir yansımasını var etmiştir (Dolapçı, 2017).

“Çocuk asker” kavramı alan yazında ilk kez 1996 yılında “Promotion and Protection of The Rights of Children: Impact of Armed Conflict on Children (Çocuk Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması: Silahlı Çatışmanın Çocuklar Üzerindeki Etkisi)” isimli çalışmada ele alınmıştır. Graça Machel’in tanımladığı söz konusu kavram: aşçı, hamal, haberci, casus, seks işçiliği gibi silahlı yapıyı destekleyen görevlerde hizmet sunan bireyler olarak ifade edilmiştir (Machel, 1996: 11). 1997 yılında UNICEF’in girişimiyle kabul edilen Cape Town İlkeleriyle birlikte ise çocuk asker kavramı ilk kez resmi olarak ele alınmış ve tanımlanmıştır. 2000 yılında da BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne eklenen bir ihtiyari protokol ile resmileştirilmiştir. UNICEF’in 1997 tarihli Cape Town İlkeleri’ne göre, “çocuk askerler 18 yaşın altında olup, düzenli veya düzensiz silahlı kuvvetler ya da silahlı gruplarda görev alan kişiler” olarak ifade etmektedir. Bununla birlikte bu kuvvetler içinde askeri görevler dışında hamallık, aşçılık, haber taşıyıcılığı gibi görevleri üstlenen çocuklar da çocuk asker kategorisinde değerlendirilmektedir. Uluslararası platformlarda yasalar ve sözleşmelerde hakları koruma altında alınan 18 yaşın altındaki korunmaya ve savunulmaya muhtaç olan “çocuk”, 2007 yılında Paris Prensipleri’nde askerlik ifadesiyle olan ilişkisinden ayrılarak “silahlı kuvvet veya silahlı grupla ilişkilendirilen çocuk” olarak yeniden kavramsallaştırılmıştır. Askerliğin devlet nezdinde resmi bir kurum olarak değerlendirilmesi ve yasalar gereğince 18 yaş altındaki bir çocuğun

askere alınamamasının önerilmesi sebebiyle silahlı kuvvet veya silahlı gruplarla ilişkilendirilen çocuk, bahse konu olan prensipler içinde “18 yaşın altında olup bir silahlı kuvvet veya silahlı grup tarafından savaşçı, aşçı, hamal, haberci, casus veya cinsel amaçlı olarak kullanılan kız veya erkek çocukları” olarak ifade edilmiştir (Paris Prensipleri, 2007: 7).

Literatürde birçok tanımı bulunan çocuk asker kavramının derinlerindeki asıl merak edilen durum, söz konusu çocukların hangi şartlar altında bu silahlı gruplara dâhil olduğudur. Henüz savaş ortamının neleri barındırdığına dair fikri dahi olmayan çocuklar kaçırılma, tehdit edilme veya zorla katılım gibi zorlayıcı yöntemler ve çoğu zaman da para ve uyuşturucu gibi cezbedici araçlarla kandırılmaktadır. Özellikle ekonomik ve sosyal baskılar, çocukları bu gruplara katılmaya iten önemli faktörlerdir. Yoksulluk, yerinden edilme, ailelerinden ayrılma ve savaş bölgelerinde yaşama gibi durumlar çocukları savunmasız hale getirirken bazı çocuklar ise kendilerinin veya ailelerinin desteklediği bir amaç için gönüllü olarak katılmaktadır, ancak bu çocuklar genellikle kararlarının sonuçlarını tam olarak anlayamamaktadır. Silahlı gruplar, çocukları manipüle edilmesi kolay, az yiyecek ihtiyacı olan ve tehlike duygusu gelişmemiş bireyler olarak gördükleri için hedef almaktadır (Özerdem, 2021).

Anadolu Ajansının Şubat 2024 tarihi itibarıyla ortaya koyduğu çocuk asker sayısı, yasa ve sözleşmelerle belirlenmiş olan çocuk kavramının güvence bağlamında tam olarak karşılığını bulamadığının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu’ndan (UNICEF) edinilen rakamlara göre 2024 yılında toplamda 105 binin üzerinde çocuk silahlı gruplarca çocuk asker olarak kullanılmaktadır. Söz konusu rakamların ortalama bir verinin karşılığı olması ve Orta Doğu, Afrika ve Asya bölgelerindeki çatışmalara müdahil olan çocukların verilerine tam olarak ulaşılamaması bu oranın özünde çok daha vahim bir noktaya ulaşacağını ifade edilmesine olanak sağlamaktadır (AA, 2024).

Bu veriler, uluslararası yasalar ve sözleşmelerle korunması gereken çocukların, savaş ortamlarında hala ciddi hak ihlallerine maruz kaldığını göstermektedir. Çocuk askerlerin sayısının yüksekliği, mevcut koruma mekanizmalarının yetersizliğine işaret etmekle birlikte çocukların silahlı gruplar tarafından kullanılmaları, en temel

haklarının ihlali anlamına gelmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Paris Prensipleri gibi uluslararası belgelerin tam anlamıyla uygulanması, çocukların haklarının korunması ve güvenli bir geleceğe sahip olmaları için hayati önem taşımaktadır. Nitekim, Çocuk Hakları Protokolü'nün 2. maddesi, çocuk haklarının evrenselliğini vurgulayarak, tüm çocukların doğum yerleri, konuştukları dil, ailelerinin inançları ya da görüşleri ne olursa olsun eşit haklara sahip olduğunu belirtmektedir (UNICEF, 2007). Ancak, dünya genelinde çatışma bölgelerinde çocukların katil savaşçılar olarak kullanılması, bu temel ilkelerin açık bir ihlali olarak görülmektedir. Bu süreçte, masum çocuklar savaşın acımasız gerçekleriyle yüz yüze getirilmekte ve çoğu kez cinayet işlemeye zorlanmaktadır. Katil savaşçı olarak kullanılan çocuklar, sadece bireysel olarak büyük travmalara maruz bırakılmamakta, aynı zamanda toplum için de büyük bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, Çocuk Hakları Protokolü'nün ayırım gözetmeme ilkesine doğrudan bir meydan okuma olarak kabul edilmekte ve çocukların en temel haklarının ihlali olarak tanımlanmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞIN BAĞLAMı: FİLİSTİN VE UKRAYNA

2.1. Doğu-Batı İkilemi ve Çatışma

“Yani, nasıl Batı olduğu yerde olduğu gibi değilse, Doğu da ortada öylece durmamaktadır” ifadesiyle Doğu ve Batı’nın tarihsel zaman dizgisinde karşılıklı etkileşim ve değişimle sürekli olarak kendilerini yenileyerek modernize ettiğini ifade eden Edward Said (1998: 5), Doğu’nun Batılıların elinde eriyip gidecek parlak bir “şey” olmadığını üstünde durur. Bu bağlamda sürekli bir karşılaştırma üstüne kurgulanan ve alan yazında çokça mesele edilen Doğu/Batı (Şark/Garp) tartışmasına derinlemesine bakmak çalışmanın gereklilikleri için önem arz etmektedir. Doğu ve Batı terimlerinin kökenleri ve kullanım alanları incelendiğinde, Asya ile Avrupa’nın sınırlarının, Doğu ile Batı arasındaki ayrımın nerede başlayıp nerede bittiğinin belirgin olmadığı anlaşılır. Bu sınırlar, tarih boyunca oldukça değişkenlik göstermiştir. Asya, Asur dilinde 'Doğu ülkesi' anlamına gelmektedir. Asya ve Avrupa kelimeleri ise Babil'in doğu ve batı bölümlerini ifade eden 'asu' (doğu) ve 'ereb' (batı) kelimelerinden türemiştir (Bulut, 2002: 15).

Tarih profesörü Malcolm Edward Yapp (1992), bilim ve felsefenin tanımların ilk anlamları üzerinde başlangıçta olumlu bir politika sunduğunu, ancak bu kavramların zaman içinde maruz kaldıkları pratikler nedeniyle olumsuz bir hal aldığını belirtmektedir. Ayrıca, mevcut kavramların yok sayılan veya ötekileştirilen kavramlar aracılığıyla ortaya çıktığını vurgulamaktadır; örneğin, Batı’nın karşıtı olarak görülen Doğu, yani Batı olamamış ve olamayacak bir coğrafya. Ancak tarihsel süreçte, Doğu olamayacak bir Batı üzerine inşa edilen kurgular, zamanın akışkanlığıyla günümüz konumuna ulaşmıştır. Yapp (1992), *Türk Aynasında Avrupa (Europe in the Turkish Mirror)* adlı çalışmasında, Antik Yunan ve Helenistik dönemlerde Batı’nın, yani Yunan-Helen kimliğinin, Doğu’nun, yani Pers’in zıttı olarak inşa edildiğini ifade etmektedir. Yapp, bu süreçte Doğu’nun "öteki" olarak şekillendirilmesine rağmen, Batı’nın düşmanlaştırıcı değil, birleştirici bir unsur taşıdığını vurgulamaktadır. Bu

bağlamda, Doğu ve Batı'nın özsel olarak birer kimlik olarak var olduklarını savunmaktadır.

Farklı algılar sebebiyle Doğu ve Batı arasındaki ikileme yönelik yaklaşımlar, birçok çalışmada "Doğu-Batı Mücadelesi", "Doğu-Batı Çatışması", "Doğu-Batı Karşılaşması" ve "Doğu-Batı Savaşı" gibi başlıklar altında ele alınmıştır. Bu çalışmalardan bazıları, Doğu-Batı karşıtlığının sadece düşünsel temellere dayandığını, bazıları ise maddi temeller üzerine kurulu olduğunu öne sürmüştür. Elbette bu temellerin derinleştirilmesine katkıda bulunan eserler de mevcuttur ancak diğer taraftan, bazı metinlerde bu derinleşmenin arkasındaki amaçlar sorgulanarak, bu sürecin önlenmesi hedeflenmiştir. Genel olarak kabul edilen ve bu metinlerin dayandığı ana unsur, "Doğu-Batı" ikili karşıtlığı algısının varlığı ve bu algının dünya tarihinin uzun bir dönemine etkisini göstermesidir (Kaya Erdem, 2009: 7-8). Dolayısıyla Hentch'in (1996) de Doğu ve Batı'nın kavramsal olarak sadece zihinde ayrıştığını ifade ettiği "Doğu bizim kafalarımızda. Bizim Batılı kafalarımızın dışında Doğu yok. Hatta Batı'nın kendisi de yok" iddiası tüm bu karmaşanın bilinçli bir varlık veya yokluk üretimi olduğunu göstermektedir. Nitekim kendi tarihini kendi var eden uygarlıkların, bu derin düşüncede farkında olmaksızın ayrışması ve ikileme düşmesinin nedenlerinin derinlemesine anlaşılması ve irdelenmesi gereken bir olgudur. Sadece üretimin devamlılığı ve yayılcılık zihniyetinin bir ürünü olmadığı düşünülen bu dilemma insanın varlık değeri üzerinden önem ya da önemsizliği fikrini taşımaktadır. Batılı insanın yaşam hakkındaki paha biçilmez değerın Doğulu insanlarda görece geçerli olması Batı'nın değerler üstü bir yapıda olduğu konforunu sağlamaktadır. Yani medeniyetin artık doğduğu yer olan Doğu'da değil sürdüğü yer olan Batı'da devam etmesi fikri, bu ikilemin varlığını sürdürmesindeki temel dayanaklardan biri olmaktadır.

Bu sebeple savaş ve terör eylemleri genellikle Doğu ile ilişkilendirilmektedir. Medeniyetten yoksun olduğu düşünülen Doğu coğrafyası, şiddet ve yoksunluğa her zaman açık olarak tasvir edilmektedir. Özetle, Doğu, Batı'nın barındırmadığı tüm zorbalıkların hüküm sürdüğü bir yer olarak görülmektedir. Örneğin, Katolik Avrupa için İslam'ın ciddi bir tehdit olarak görülmesi, Avrupa halklarının bu konudaki

korkuları ve dini farklılıkların yarattığı önyargılarla ilişkili genel atmosfer; toplumsal koşulların böyle bir ayrımın oluşmasında tetikleyici rol oynadığını göstermektedir. Aynı şekilde, İslam'ın savaş yoluyla yayılma stratejileri ve Araplar ile sonrasında Türklerin batıya doğru ilerlemelerinin etkileri de bu durumu desteklemiştir (Korkmaz, 2011: 4). Aynı şekilde, Doğu da Batı'yı inanç ve kapitalist üretim sistemi üzerinden yargılayarak ötekileştirmektedir. Doğu'nun inanç sistemine aykırı yaşam biçimleri ve sermayenin dağılımındaki adaletsizlikler, Batı'nın bir canavar ve kültür katili olarak ilan edilmesine zemin hazırlamaktadır. Bu noktada temel problem, birbirinin sadece ötekisi değil, düşman olarak ötekisi olmaktır. Doğu'nun mistik kültürü ve Batı'nın modernist yaklaşımı, yeni bir zihinsel ve maddi üretim zinciri oluşturmak yerine, birbirine düşman ve korkulan coğrafyalar yaratmaktadır. Bu durum, her iki toplumun da kötülük üzerinden kendini var etme çabası olarak değerlendirilmelidir.

Bireyin ve ya toplumun kendisinin kim olduğunu anlayabilmesinin en temel varsayımının ötekinin kim olduğunu tanımlayabilmesi olduğunu ifade eden Kirman (2010: 28), bu tanımlama sürecinin kimlik inşasında kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, öteki ile kurulan ilişkiler ve bu ilişkilerin dinamikleri, hem bireysel hem de toplumsal kimliğin şekillenmesinde belirleyici olmaktadır. Batı dünyası özellikle 19. ve 20. yüzyılda ötekisi olarak ilan ettiği Doğu üzerine birçok çalışma yürütmüştür. Uygar olmayan bir dünyanın (Doğu'nun) keşfi, Batılı yazarlar tarafından yeni bir kıtanın keşfi gibi sunulmuş, var olmayan bir prototip ile sosyo-kültürel bir tahakküm kurulmaya çalışılmıştır. Ancak, Edward Said (1998) Oryantalizm isimli eserini ürettiği tarihe kadar sadece İslam Dünyası'nda 60 bin eserin üretildiğini ortaya koymuştur. Batı göz ardı ettiği bu tarihsel ve kültürel varlıklar üzerinden kendine “yetersiz ve cahil” bir öteki üretmiştir. Bu ayrışmanın kurgusallığı üzerine dikkate değer varsayımlarda bulunan Korkmaz (2011: 6), var olan tüm kayda değer gerçekliğe rağmen dil argümanına yerleşmiş olan bu ötekileştirmenin kendine yabancı olan topluluklar için duyulan korkunun bir ürünü olduğu fikrini ortaya koymaktadır. Söz konusu korku, olmayanı olmuş gibi kabul etmenin de bir aracı ve dayanağı olmaktadır. Aksi halde körü körüne savunulan bu savaş hali kendi ürettiği hipotezlerin yok olmasına kapı arayabilir.

Doğu-Batı İkilemi'ne dair, tarihsel çatışma ve mücadele olayları, bazı yazarlar tarafından insanlığın yerleşik hayata geçtiği ilk dönemlerden başlatılırken, bazıları bu olayları M.Ö. 12. yüzyılda meydana gelen Troya Savaşları'na, bazıları M.Ö. 5. yüzyılda gerçekleşen Med Savaşları'na, bazıları ise kolonizasyon hareketlerine dayandırmaktadır. Kimileri hilâl ve salip arasındaki ayrışmayı, kimileri ise kapitalist Avrupa'nın dünya üzerindeki fetihlerinin başlangıcı olarak kabul edilen Rönesans'ı işaret etmektedir. Bu süreçte pek çok önemli çatışma ve karşılaşma noktası öne çıkarılmıştır. "Büyük Kolonizasyon Dönemi" (M.Ö. 750-500), Pers-Yunan Savaşları (M.Ö. 490-470), Kavimler Göçü (M.Ö. 4. yüzyıl), Troya Savaşları (M.Ö. 12. yüzyıl), Med Savaşları (M.Ö. 5. yüzyıl), İslamiyet'in ortaya çıkışı (M.S. 7. yüzyıl), Haçlı Seferleri (M.S. 11-13. yüzyıl), Avrupa'nın dışındaki ilk toprak olan Ceuta'nın 1415'te fethedilmesiyle başlayan keşif hareketleri ve Christopher Columbus'un 1492'de Amerika kıtasını keşfetmesiyle eş zamanlı olarak Rönesans gibi tarihsel olaylar bu noktalar arasındadır (Kaya Erdem, 2009: 10-11).

Özellikle 19. yüzyıl itibarıyla Batı tarafından başlatılan tek taraflı tarih anlayışı ve bununla birlikte uygarlığın merkezi olduğu öne sürülen "Batı" dogmatik düşüncesi, tarih boyunca birçok tarihçi/sosyolog tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştirilerden biri olan, Doğu-Batı Çatışması Kuramı'nı var eden Baykan Sezer, kuramı önce kendi imkanlarıyla medeniyete ulaşan Doğu'nun, ardından Doğu ile etkileşimler sayesinde uygarlık seviyesine yükselen Batı medeniyetinin karşılıklı ilişkileri ve çatışmaları ekseninde şekillendirmiştir (Sezer, 2005). Toplumların/toplulukların birbirinden farklı olan nitelikleri çatışmaların asıl kaynak noktası olarak ele alınmaktadır. Bu sebeple çatışma kaçınılmazdır. Sosyalizasyon değişimiyle birlikte daha şiddetli bir şekilde görünür bir hal almaktadır. A. L. Coser'e (1968: 154) göre, insan ırkının özünde benzer tarihlere sahip olmasına rağmen, çıkarlarını koruma arzusu nedeniyle birbirleriyle savaşıma durumu, çatışmanın hem negatif hem de pozitif yönlerini ortaya koymaktadır. Çatışan grupların varlığı, çatışan çıkarları yaratmamakta; tersine, sosyal yapının işleyiş biçimi nedeniyle ortaya çıkan farklı çıkarlar, çatışan grupları oluşturmaktadır. Bu bilgiler ışığında, Batı dünyası, kendi meşruluğunu koruyabilmek için en başından beri sürekli çatışabileceği bir öteki unsurunu var etme çabası içinde olmuştur. Bu uğraş, iki farklı grubun varlığını sürdürmesine olanak sağlamıştır (Bodur, 2017: 70).

“Batıdan kalkarak Doğuyu anlamak ham bir hayaldir” der Kurtuluş Kayalı (2017: 36). Ancak Doğu’nun kendini tanıma noktasında eksiklikleri devam ederken bir de Batı’yı iyi bilmenin de önemli bir zorunluluk olarak hissedilmesi gerektiğini ifade eden Baykan Sezer (2017: 62), günümüz insanının yaratmadığı bir sorun olan bu karşıtlıklara ancak günümüz insanının bir açılım getirebileceğinin üzerinde durmaktadır. Fakat temelde arzulanan hipotezin Doğu’nun Batı’ya benzemesi gerekliliği üzerine kurgulandığını belirtmektedir. Bu sebeple her iki topluluğun farklılaşmasının temelinde sadece sermaye odaklı bir amacın yer almadığını sorunun temelinde yer alan kurgunun toplumsal düzeyde bir örgütlenmenin sonucu olduğunu iddia etmektedir. Her iki taraf da sürdürdükleri bu çatışma ortamından memnun bir şekilde hem meta hem de kültürel boyutta kendilerini memnun edecek alanları ellerinde tutarak çıkarlarını sağlamak istegindedirler. Doğu’da devletlerin görevi, Batı’nın sözde yozlaşmışlığına karşın Doğu düzenini korumak ve halkı bu yozlaşmadan uzak tutmaktır. Batı için ise Doğu’nun görece medeniyetten yoksun oluşu ve güvensiz bir yaşam ortamına sahip olması nedeniyle sürekli dış devletler tarafından eğitilmesi ve kontrol edilmesi gereken bir bölge olarak görölmesidir.

Ötekiyi küçümseme, Avrupa sanayi sömürgeciliğinin belirgin özelliklerinden biri olmuştur (Hentsch, 1996, 173). Said (2016) çalışmalarında, Doğu’nun yalnızca Batı’nın komşusu olmadığını; aynı zamanda Batı’nın en büyük, en zengin ve en eski sömürgelerinin bulunduğu yer, medeniyetlerin ve dillerin kaynağı, kültürel rakibi ve en derin, en sık tekrar edilen öteki imgelerinden biri olduğunu detaylarıyla aktarmaktadır. Buna karşın, Doğu’ya hiç seyahat etmemiş olan Victor Hugo ise, Doğu’yu kesilen kelleler, haremle, şaşaalı törenle, öldürölen kadınlar ile birlikte genel olarak bir vahşet coğrafası olarak tasvir etmiştir (Bulut, 2002).

Sonuç olarak, Doğu ve Batı arasındaki ikilem, tarih boyunca süre gelen karşılıklı etkileşimler, çatışmalar ve ötekileştirme süreçleriyle şekillenmiştir. Batı’nın, Doğu’yu çoğu zaman medeniyetsiz ve tehlikeli olarak tasvir etmesi, kendi kimliğini ve üstünlüğünü koruma çabasının bir yansıması olarak görölmektedir. Doğu ise Batı’yı, kendi inanç sistemleri ve değerlerine aykırı bir tehdit olarak değerlendirmiştir. Bu karşılıklı ötekileştirme süreçleri, her iki tarafın da kendi kimliklerini tanımlama ve

meşrulaştırma çabalarında önemli bir rol oynamıştır. Bu noktada, kapsamlı bir şekilde bilgilendirilmiş bir kamuoyunun önemi büyüktür. Batı'nın totaliter rejimlere karşı en büyük avantajlarından biri, demokratik yaşamın doğasında bulunan yenilenme yeteneğidir. Demokratik süreçler ne kadar ağır ilerlese de, yaratıcılığı teşvik ederek yeniden canlanma potansiyeline en fazla sahip olan siyasi sistemdir. Nitekim Doğu'nun da bu noktada, kendi tarihsel ve kültürel birikimiyle benzer bir yenilenme sürecine girmesi mümkündür.

2.1.1. Filistin'de Savaş ve Çocuk

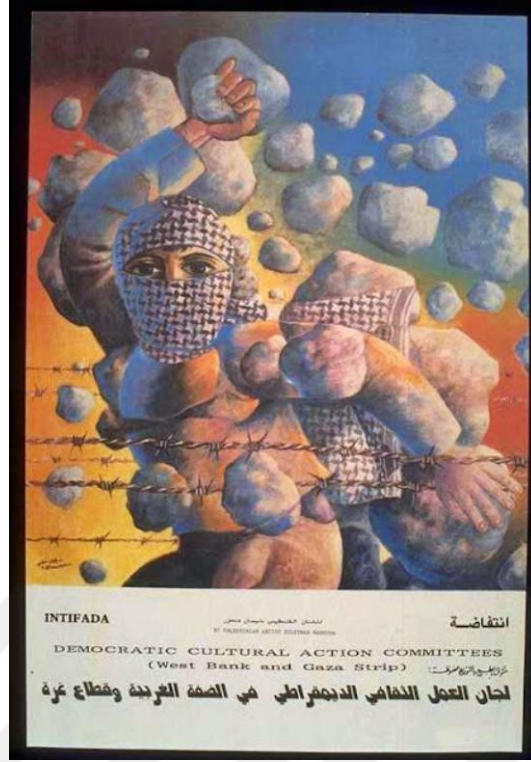
*"Yetişkinler, işgalin bizi ne kadar etkilediğini fark etmeyebilir.
Ancak biz 'çok fazla' diyoruz.
Birçok çocuğumuz yaralandı ve öldü.
İşgal bizi canlı canlı gömüyor.
Çocukluğumuzu gömüyor."* (Usher, 1991).

Bir ulus-devlet olarak Filistin, farklı tezahürleri nedeniyle sürekli olarak tartışılmaktadır. Tarihsel olarak, Filistinliler 1948 yılında, nüfuslarının %70'inin zorla yerlerinden edildiği ve İsrail Devleti'nin kurulmasıyla sonuçlanan El-Nakba'yı yaşamışlardır (Beinin & Hajjar, 2014). Çoğunluk planı olarak adlandırılan ve 1947 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun ilan etmiş olduğu tasarı neticesinde Filistin'de Yahudilere ve Araplara yönelik iki devletli bir çözüm ortamı yaratılması kabul edilmiştir. Arap halkı ise BM'nin bu kararına karşı çıkarak azınlık planının kabul edilmesi üzerine bir diplomasi geliştirmiştir. Ancak çoğunluk planı 33 kabul, 13 ret ve 10 çekimser oy ile kabul edilmiştir. Bunun üzerine İsrail, 14 Mayıs 1948 tarihinde Birleşik Krallık'tan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiş, sadece bir gün sonra ise Mısır, Suriye, Ürdün, Lübnan ve Irak tarafından askeri operasyona tabii tutulmuş ve operasyondan başarıyla çıkmıştır. Başarısı sadece kendine pay edilen topraklarla kalmamış, Filistin'e bırakılan toprakların da yarısını işgal etmiştir (Pappe, 2006). Bir 'ortadan kaldırma mantığı' (Wolfe, 2006) ile işleyen yerleşimci sömürgecilik, devletin yerli topraklar üzerindeki hak iddialarını pekiştirmek için yerli varlığını ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu mantık ile işgal sürecinden sonra da bölgeden kaçan

yerel halkın geri dönüşüne müsaade etmeden işgal ya da hak karşılığını ödemek koşuluyla Filistinlileri evlerinden uzaklaştırmıştır.

Bu savaşa dayalı atmosfer, günümüze kadar en çok çocukları mağdur etmiştir. Filistin'de 'çocuk', sadece yetişkinlerin gözetiminde bakımı ve korunması gereken bir birey olarak görülmemekte aynı zamanda, yetişkinlerin üstlendiği tüm sorumlulukları da taşıması gereken bireyler olarak kabul edilmektedir. Filistin'deki hâkim örgütler tarafından çoğu zaman canlı kalkan olarak kullanıldıkları gibi, İsrail devleti tarafından da tutuklanarak işkenceye maruz kalmakta ve evleri zorla yıkılmaktadır. Dolayısıyla bu durum, yerleşimci sömürgeci İsrail devletinin iktidarını nasıl kurduğunu, koruduğunu ve bununla birlikte Filistin'deki örgütlerin meşruluklarını nasıl kabul ettirmeye çalıştıklarını anlayabilmek adına önem arz etmektedir. Bu olaylar, çocukların bedenleri, coğrafyaları, ruhları ve yaşamları üzerindeki baskıyı derinlemesine teşhis edebilmek için yoğun doneler sağlamaktadır (Smith, 2006). İsrail'in çocukları bilinçli bir şekilde kriminalize etmesi ve onların öz savunma biçimleri nedeniyle maruz kaldıkları şiddeti doğal bir gereklilik gibi göstermesi, çocuk hakları açısından da kabul edilemez bir süreçtir. Siyasi figürler haline getirilen çocuklar sadece kendilerine değil, kendi üstlerinden Filistin halkına karşı şiddetin uygulanması için 'yasallaştırılmış' araçlar haline getirilmişlerdir.

Çocukların yaşam alanlarının ve hayatlarının militarizasyonu, toplumsal ilişkilerini dönüştürmektedir. Filistin'de neredeyse her çocuk aynı zamanda bir direniş milisi olarak kabul edilmektedir. Dahası, savaş bu çocukların arzusu dışında omuzlarına birer yük olarak yerleştirilmektedir. Kendilerine ve sevdiklerine ait bedenlerin düşman tarafından bir tehdit unsuru olarak görülmesi ve bu sebeple sürekli yok etmek üzerine kurgulanan bir coğrafya da yaşamak zorunda kalmaktadırlar (Smith, 2010). İsrail devleti, Filistinli çocuklara karşı uyguladığı yasal şiddeti, onları 'suçlu', 'terörist' ve ulusal yönetim için 'güvenlik tehdidi' olarak nitelendirerek, Pugliese'nin (2013) belirttiği gibi, yönetilemez şiddetin somut bir örneği olarak inşa edip meşrulaştırmaktadır. Nitekim Pugliese'nin ifadesini destekleyecek söylemlerde bulunan İsrailli bürokratlar da İsraillilerin bakış açısından her Filistinli çocuğun potansiyel bir terörist olarak görüldüğünü ifade etmişlerdir (Sedley'den akt. Shalhoub-Kevorkian, 2014: 7).

Şekil 2.1: Filistinli Taş Atan Çocuk Afişi

Kaynak: Süleyman Mansur (2014), <https://istiraki.blogspot.com/2014/12/birinci-intifada-afisleri.html>, Erişim Tarihi: 04.07.2024

Süleyman Mansur tarafından yapılan İntifada afişinde taş atan tek bir çocuk sembolize edilse de etrafındaki onlarca taş, görünmeyen diğer çocukları temsil etmektedir. Taş ve çocuklar ise Filistin için sadece bir saldırı aracı değil bağımsızlık ve başkaldırı anlamına gelmektedir. Bu sebeptendir ki El-Fetih lideri Yaser Arafat: “Devlet olmak, bir taşın atılışında gerçekleşecektir.” sözüyle, bu imgenin önemine değinmiştir (istiraki.blogspot, 2024). Yine Arafat’ın ilk intifada bu sefer direkt çocuklar için sarf etmiş olduğu “taş atan çocuklar kutsal ülkemizin onurlarıdır” sözü ile çocukların bu savaş ortamının doğal birer milisi olduğu görüşünü ve meşruluğunu ortaya koymaktadır (Kimmerling & Migdal, 2003).

Sosyal bilimciler taş atma eylemlerini kullanan protesto hareketlerini kategorize ederken, bu tür hareketleri üç argümana dayanarak şiddet içermeyen tepkiler olarak değerlendirmiştir. Birincisi, taş atma şiddet içeren bir eylem olarak kabul edilmemiştir. İkincisi, taş atma şiddet içerebilir, ancak protesto eylemlerinin çoğunluğunu oluşturmamıştır; eylemlerin çoğunluğunda şiddet içermeyen taktikler

kullanmıştır. Üçüncüsü, bir hareketin şiddet içermeyen ya da şiddet içeren olarak nasıl nitelendirileceği, hedeflerin bu eylemleri nasıl algıladığından ziyade protestocuların eylemlerinin çeşitliliğine dayandırılmıştır (Pressman, 2017). Diğer bir perspektife göre, Filistin’de yaşanan her iki intifadada yer alan ve "taş atan çocuklar" olarak bilinen gençlerin meydanlarda ön saflarda yer almalarının amacı, bir şiddet eğiliminden ziyade kitlesel bir başkaldırının temsilcileri veya sembolleri olmaktır. Filistinli örgütler, güçlü bir düşmana karşı taş atmayı merkezi bir taktik olarak benimseyerek, bu eylemin aslında zarar vermek amacı taşımadığını vurgulamaya çalışmışlardır. Pearlman’ın (2011) şu önermesi de bu durumu desteklemektedir: “Şiddet içeren protestolar, zarar vermek, istismar etmek, öldürmek ya da yok etmek amacıyla fiziksel güç kullanılmasını gerektirir. Şiddet içermeyen protestolar ise fiziksel güç kullanımını içermez.” Bu bağlamda, taş atma eylemlerinin amacı, Filistin’in savaşıma hali içinde olmadığını, aksine sembolik bir direniş sergilediğini göstermektedir. Pearlman’ın bu bağlamda dikkat çektiği en önemli nokta, intifadanın fiziksel güç gösterilerinden yoksun olmadığını kabul ederek, bu sürecin bilinçli bir yapılanma ile yürütüldüğüdür. Bu, intifada sürecinin sadece şiddet içermeyen bir direniş olarak değil, aynı zamanda stratejik ve örgütlü bir hareket olarak anlaşılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, taş atma eylemleri de bilinçli bir direniş taktiği olarak değerlendirilmek intifada sürecine farklı bir perspektiften bakmak için önem arz etmektedir.

Özellikle intifada sırasında, İsraili askerlere taş atan çocukların eylemleri, sembolik bir meydan okuma, kendini savunma ve cesaret gösterisi olarak görülmüştür. Yine Pearlman'a (2011) göre, zarar verme veya öldürme niyetinin 'şiddet' tanımının temel unsuru olması nedeniyle, her iki taraf da güç ve şiddet arasındaki farkı anlayarak bu çatışmada yerlerini almıştır. Ancak özellikle şiddetsizliğin geliştirilmesi ve incelenmesi üzerine çalışmalar yürüten Amerikalı politik bilimci Gene Sharp (1989), ilk intifada üzerine yaptığı değerlendirmelerde taş atmanın şiddetsizlik kategorisinde değerlendirilmemesi gerektiğini ifade etmiştir. Sharp'a göre, taş ve molotofkokteyli atma eylemleri sınırlı bir şiddet biçimi olup, mücadelenin neredeyse %15'ini oluşturmakta ve bu sebeple sınırları belirli bir şiddet alanı yaratmaktadır.

Tablo 2.11: Birinci İntifada Sırasında Filistinlilerin Taş Atması Sonucu İsraililerin Verdiği Kayıplar

Yıl	Yaralı Sayısı	Asker/Polis	Ölü Sayısı
1989	149	% 48.3	1
1990	197	% 43.7	1
1991	59	% 54.2	0
1992	130	% 63.1	0
Toplam	535	% 50.8	2

Kaynak: Pressman, J: 2017, Throwing stones in social science: Non-violence, unarmed violence, and the first intifada, Cooperation and Conflict, 52(4), 519-536.

Yukarıda yer alan tablodan da görüldüğü üzere, özellikle birinci intifada sürecinde mücadelenin sembollerinden biri olan 'taş atılması' sonucunda dört yılda toplam iki kolluk kuvveti hayatını kaybetmiştir. Bu da, Pearlman'ın şiddetsizlik tanımının ve Sharp'ın kısmi şiddet kabulünün tartışılması için bir ortam yaratmaktadır. Ortaya çıkan veriler ışığında dünyaya bu denli yoğun bir şekilde gösterilen taş eylemlerinin deyim yerinde ise “kuşu ürkütmeye” degecek bir mücadele sonucu doğurmadığı görülmektedir.

İsrail ve Filistin hükümetleri arasındaki çatışmalar, kazanımların halka yansımadığı bir durumu ortaya koymakta ve bu süreçte en çok mağdur olan kesim halkın kendisi olmaktadır. İnsanlar, çoğu zaman en temel insani haklarından bile mahrum bırakılmışlardır. Bu noktada, çocuklar Ortaçağdaki konumlarına dönerek minyatür yetişkinler olarak görülmekte ve savaş ortamında en fazla hak kaybına uğrayan ve zarar gören taraf haline gelmektedirler. Fakir bir halkın sesini dünyaya duyurabilmesi için bir sembol haline gelen çocuklar, aynı zamanda bu sembolün uygulayıcısı rolünü de üstlenmek zorunda kalmaktadır. Nitekim, çocuk olma hakkı ellerinden alınan bu çocuklar, sadece sağlık, barınma ve eğitim gibi haklardan yoksun bırakılmamakta, aynı zamanda yaşam sürelerinin belirsizliği nedeniyle geleceğe dair umutları da ellerinden alınmaktadır.

1948'de, henüz çocuk yaşlarındayken Nakba (büyük felaket) nedeniyle ailesiyle birlikte Filistin'den sürgün edilen karikatürist Naci el-Ali, Filistinli çocukların yaşadığı hak kayıplarına dikkat çekmek amacıyla Hanzala karakterini yaratmıştır. Hanzala, sırtını dünyaya dönerek yaşanan adaletsizliklere karşı bir protesto sembolü olmuştur. Hanzala, Filistinli çocukların sahip olamadığı özgürlük ve adaletin yerini alan acı ve umutsuzluğun bir sembolü olarak yaratılmıştır. Ellerini arkasında birleştiren ve tüm bu haklar sağlanana kadar dünyaya yüzünü dönmeme kararlılığını gösteren Hanzala, adaletsizliklere karşı duran bir çocuğun tasviridir. Bir direniş sembolü olan çocuk Hanzala'nın üstü yırtık, ayakları çıplak saçları ise özgürlüğünü koruyacak dikenler şeklinde resmedilmiştir. 10 yaşında özgürlüğü için savaşan Hanzala'nın ismi de "çetin şartlarda hayatta kalan güçlü bir çöl bitkisi" anlamına geldiği için seçilmiştir. Ve Filistin'e özgürlük gelene kadar Hanzala hep 10 yaşında kalacak, yüzünü dünyaya dönmeyecektir (Ünal, 2024: 8-9).

Şekil 2.12: Filistin Direniş Sembolü “Hanzala”

Kaynak: Ünal, K: 2024, Filistinde Çocuk Olmak, İstanbul: Yetim Vakfı

Sonuç olarak, Filistinli çocuklar doğrudan sebebi olmadıkları bu trajik durum nedeniyle çocukluklarına dair haklardan mahrum bırakılarak bebeklikten sonra doğrudan yetişkinlik statüsüne yerleştirilmektedir. Bu durum onları, mücadelenin hem fiziksel bir unsuru hem de dünyaya sesini duyuran yüzü haline getirmiştir. Netice olarak tamiri ve telafisi zor sonuçlarla karşı karşıya kalan Filistinli çocuklar, bu zorlu koşullar altında yaşamlarını sürdürmeye devam etmektedirler.

2.1.1.1. Tarihsel Arka Plan ve Siyasi Durum

Yahudilerin bir ülkeden Filistin'e göç etmelerini ifade eden "Aliyah" terimi, tarihsel olarak büyük bir yükseliş anlamına gelmektedir. 1882 yılına kadar, Aliyah kavramı, "Bir Yahudi'nin Filistin'e gerçekleştirdiği kutsal yolculuk" olarak bilinmekteydi. Ancak, 1882'den sonra Aliyah, Filistin'de Yahudi Ulusal Evi'nin kurulması amacıyla düzenlenen göçler anlamında kullanılmaya başlanmıştır. (Shaw, 2008: 58-59).

1882'den itibaren Avrupa ve Rusya'da artan Yahudi düşmanlığı ve pogromlar, Yahudilerin Filistin başta olmak üzere çeşitli ülkelere göç etmelerine neden olmuştur. 1882-1914 yılları arasında yaklaşık 2.500.000 Yahudi, Rusya ve Doğu Avrupa'yı terk etmiştir. Pogromlardan kaçan Yahudiler daha güvenli ve huzurlu bir yaşam sürebileceklerini düşümleri için çoğunlukla İngiltere, ABD, Güney Afrika, Kuzey ve Güney Amerika'ya yönelmişlerdir (Murphy, 2005: 322). Bu göçebe süreç, Filistin'e yönelik göçlerin niteliğini de değiştirmiştir. Yahudiler, Filistin'e artık sadece inanç yolculuğu için değil politik amaçlarla da gelmeye başlamışlardır. Siyonu Sevenler Derneği, bu dönemde ortaya çıkarak Yahudilerin Filistin'e göçünü siyasi hedefler doğrultusunda organize etmiştir. Siyonist bir aktivist olan Leon Pinsker'den ilham alan dernek kurucuları, Çarlık Rusya'sında yaşanan pogromlar nedeniyle Yahudilerin ancak kendi toplulukları tarafından kurtarılabileceğine ve bu zor durumdan ancak bu şekilde çıkabileceklerine inanarak bir oluşum kurmayı hedeflemişlerdir. Dernek kurucuları da aynı Pinsker gibi katledilen Yahudiler için bir toprak bulunması gerekliliği üzerinde durmaktadır (Zipperstein, 1996). Nitekim bu fikir doğrultusunda 28-31 Ağustos 1897'de Basel'de gerçekleşen Yahudi kongresinde temel bir amaç belirlenmiştir: "*Yahudiler için Filistin'de güvenliğin kamu hukuku tarafından garanti*

altına alınmış bir vatan meydana getirmek". Kongre kapsamında alınan kararların sürdürülebilirliği ve temininin sağlandığından emin olunabilmek, ayrıca Yahudilere ait kurumları tek bir çatı altında toplayabilmek adına Dünya Siyonist Organizasyonu kurulmuştur (Herzl, 2012).

İsrail'in "toprağın temizlenmesi" olarak adlandırdığı yurtsuzlaştırma projesi, en açık biçimde Leo Motskin'in 1917 yılında yaptığı şu açıklamayla deklare edilmiştir: *"Düşüncemiz Filistin'in kolonileşmesinin iki yönde gitmesi gerektiğidir: Erets Yisrael'de Yahudi yerleşimi ve Erets Yisrael'deki Arapların ülke dışındaki bölgelerde yeniden iskânı. Bu kadar çok sayıdaki Arap'ın nakli ekonomik olarak ilk elde kabul edilemez görülebilir ancak her şeye rağmen uygulanabilir. Bir Filistinliyi başka bir toprağa taşımak için çok fazla paraya gerek yok"* (Motskin'den akt. Pappe, 2006: 30). Motskin'in ifadesi bağlamında, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da yerinden edilen milyonlarca insan ve 21. yüzyıl başında Afrika'daki süregelen mülksüzleştirme süreçleri dikkate alındığında, 750 bin Filistinlinin yerinden edilmesi o dönemde nispeten mütevazı bir sayı olarak değerlendirilebilir. Ancak bu noktada, Yahudileri kendi içlerinde ikiye bölen ve Tanrı tarafından öğütlenen Erets Yisrael'e dönebilmek için önce "kıyamet günü inecek olan mesihi bekleme" tavsiyesinin göz ardı edilmesi, Yahudiliği ve Siyonizmi karşı karşıya getirmiştir. Dinin getirdiği yükümlülükleri siyasi yapılanma içerisinde yok sayan Siyonistler, kıyamet gününden önce bir devlet kurma arzusuyla bölgeyi savaş alanına döndürmüşlerdir (Pappe, 2006: 34). Bu şekilde, Roma döneminden beri "yabancılar (Filistinliler)" tarafından işgal edilen kutsal toprakların, artık "yabancıardan (Filistinlilerden)" temizlenerek yeniden sahiplenilmesi amaçlanmıştır.

İsrailli Siyonistlerin "temizleme" adı altında yürüttüğü Filistinlileri topyekün yok sayma politikası, Aralık 1987'de Gazze'deki Cebeliye kampı yakınlarında bir İsrail askeri kamyonu tarafından bir araca ateş açılması sonucu dört Filistinli işçinin öldürülmesiyle önü alınamaz bir kitlesel halk ayaklanmasının başlamasına neden olmuştur. Bu ayaklanma, hızla Gazze'den Batı Şeria'ya yayılmış ve 1989 Noel'inde Kudüs'te gerçekleştirilen büyük bir gösteriyle zirveye ulaşmıştır. Birinci İntifada olarak adlandırılan bu başkaldırı, kitle tabanına, özörgütlenmeye ve sivil itaatsizlik

eylemlerine dayanarak birkaç yıl boyunca sürdürülmüştür (Chomsky & Pappe, 2011: 60). İntifada sürecinde başından beri direnişin içinde yer alan El-Fetih Örgütü Arap dünyasının Filistin'in içinde bulunduğu durumu kullanarak çıkar sağlamasının önüne geçmek için bu dönemde de birçok operasyonda bulunmuştur (Schanzer, 2008: 17). Örgüt lideri Abu Ammar (Yaser Arafat) (Bulut, 1990: 9), İntifada'nın 26. ayında Filistinli direnişçi halka şöyle bir mesaj vererek intifada sürecinin başarıyla devam etmesi telkininde bulunmaktadır:

“Halkımızın kutsanmış ayaklanması işgalcilere direniyor, onlara meydan okuyor. İşgalcileri siyasi bunalımın doruk noktasına doğru sürüklüyor ve tarihsel çıkmaza sokuyor. Halkımız bükülemeyen çelik gibi kararlılık ve iradesiyle, nefret edilen işgalin geriye doğru saymasına yol açmıştır, Sonun başlangıcı bu. Aynı zamanda İntifada, ulusal mücadelemizi geri dönülmez bir noktaya taşımıştır. Bu noktadan sonra kaçınılmaz olarak özgürlük, bağımsızlık ve zafer gelecektir. Bu kararlı mücadele ve sadık Cihad, büyüğünden küçüğüne kadar toplumdaki herkese kendi davasını kabul ettirmiştir. Bu davanın esası da haklı, adil bir dava olmasında yatar. Bu nedenle asil Filistin halkı, özgürlüğünü gerçekleştirmek bağımsızlığını koparıp almak azmindedir.”

İntifada sürecinde daha etkin bir direniş sağlamak amacıyla halkın iki farklı komite olarak örgütlendiğini belirten Bulut (1990: 20), birinci komitenin, gün içerisinde İsraili güçlerle çatışan ve kavgaya dayanıklı gençleri yönlendiren, taş atmak ve barikat kurmak için hazır bulunan "Vurucu Müfreze" adlı önderlerden; ikinci komitenin ise İntifada sürecinin devamlılığını sağlamak amacıyla sosyo-ekonomik ortamı sağlamak üzere örgütlenmiş komitelerden oluştuğunu ifade etmektedir. Halk komiteleri de kendi içlerinde 12 farklı gruba ayrılmıştır; “Beslenme Komiteleri, İlk Yardım Komiteleri, Ticaret Komiteleri, Enformasyon Komiteleri, Araştırma-Soruşturma Komiteleri, Destek Komiteleri, Gözlem Komiteleri, Kadın Komiteleri, Tarım Komiteleri, Demirci Komiteleri, Nöbetçi Komiteleri, Gönüllü İş Komiteleri”. Komiteleri İntifada'nın sinir sistemine benzeten Bulut, bu yapının devingenliğini kalıcı kılmak adına taşıdığı önemi vurgulamaktadır. Yaklaşık 6 yıl süren intifada süreci boyunca binlerce insan hayatını kaybetmiş, sakat kalmış ve tutuklanmıştır. İsrail'in

Filistin'e karşı gerçekleştirdiği sert tutum dünya halkları kadar kendi halkından da büyük bir tepki almıştır. İsrail halkı bu sebeple 1992 yılında "Barış için toprak" sloganıyla İşçi Partisi'nin adayı olarak seçimlere giren İzak Rabin'i başkan seçerek İsrail-Filistin sürecine yeni bir sayfa açılmasına olanak sağlamıştır. Akabinde başlatılan müzakere süreçleriyle birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) onayı ile İsrail yönetimindeki değişiklik ve her iki milletin yaşamış olduğu kayıpların ardından, 9-10 Eylül 1993 tarihlerinde Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) İsrail'i tanıdığını bildiren belge ve İzak Rabin'in FKÖ'yü Filistin halkının tek yasal temsilcisi olarak kabul ettiğini ifade eden belge Oslo'da imzalanmıştır. Böylelikle İntifada süreci Filistin halkının tanınması ve bağımsız bir hükümet kurmasının kabul edilmesiyle birlikte tamamlanmıştır.

Şekil 2.13: Birinci İntifada Kronolojisi

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/filistininde-israil-igaline-karsi-baslayan-birinci-intifadanin-uzerinden-34-yil-gecti/2442849>, Erişim Tarihi.: 03.07.2024

İntifada'nın merkezinde çocuklar bulunmaktadır. Global medyada sıklıkla İntifada'nın sembolü olarak servis edilen ve direnişte yer alan çocuk milisler, yukarıda bahsedilen komiteler aracılığıyla eğitilmekteydi. Özellikle medya aracılığıyla tüm dünyaya servis edilen görüntülerde, bu ayaklanmanın öznesi olarak gösterilen çocukların omuzlarına büyük bir yük bindirilmektedir. Filistinli direnişçi çocuklar, bu çatışmaların hem başrolünü hem de mağdur tarafını üstlenmektedir. Dolayısıyla bu durumun uzun vadede şu sonucu doğurması kaçınılmazdır: Filistinli çocuklar, birçok yönden isyanın bel kemiğini olmak zorunda kalacaklardır. Dolayısıyla da bu ayaklanmada yer alan çocuklar için hem risk unsuru hem de risk altında olanlar gibi bir tasvir makul olacaktır.

Birinci intifadanın bittiği 1993 yılından ikinci intifadanın başlamış olduğu 2000 yılına kadar geçen yedi yıllık süre tam bir huzur ortamı sağlamamakla birlikte halkın da yaşam kaygısının görece daha azaldığı yılları kapsamaktadır. Birinci intifada sırasında Filistinlilerin imajı oldukça olumlu iken, ikinci intifada'da daha olumsuz bir görüşe doğru bir değişim gözlemlenebilir. Aynı durum İsraililerin imajı için tersidir. İsraililer, birinci intifada döneminde oldukça olumsuz bir şekilde tasvir edilirken, ikinci intifada sırasında oldukça olumlu bir şekilde tasvir edilmiştir. Zaharna (1995), özellikle birinci intifada sırasında Filistinlilerin temel amacının, mağduriyet ortamını kullanarak seslerini dünya halklarına duyurmak ve ezilen taraf olduklarını vurgulamak olduğunu öne sürmektedir. Bu çerçevede, yaşanan vahşetin sebebi olarak İsrail gösterilmekteydi. Bu strateji, Filistinlilerin uluslararası kamuoyunun dikkatini çekme ve destek toplama çabasının bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra çatışma halinde olan iki toplum arasında cesaret ve özgüven gibi olumlu kavramların atfedildiği değerlerle öne çıkmışlardır. Daniel (1995), birinci intifada'yı bir dönüm noktası olarak vurgular; çünkü bu dönemde yaygın Davut-Golyat modeli tersine çevrilmiştir. Geleneksel olarak İsraililer Davut, Filistinliler ise Golyat olarak görülürken, intifada sırasında Filistinliler, sınırlı kaynaklarla kendilerini İsrail'in askeri gücüne karşı savunmaya çalışan silahsız siviller olarak tasvir edilmiştir. Bu yeni anlatı, Filistinlilerin direniş mücadelesinde zayıf ve mazlum taraf olarak dünya kamuoyunun sempatisini kazanmasına yardımcı olmuştur. Bu bağlamda, her iki düşünür de ilk intifadanın Filistin için bir başarı ortamı sağladığı fikrinde birleşmektedir.

Ancak ikinci intifada sürecinin şiddet ortamı, önceki psikolojik ve sosyal kazanımları gölgede bırakmıştır. Filistinliler, meşruiyetini yitirmiş olarak ırkçı, antisemitist ve intihar bombacısı şeklinde tasvir edilirken, İsraililer terörize ve travmatize edilmiş kurbanlar olarak temsil edilmiştir (Dente Ross, 2003). Bu dönemde, özellikle İsrail medyası, İsrail'in hedeflerinin adaletini ve doğruluğunu vurgulamış, İsrail güvenliğine odaklanmış, karşı tarafı gayrimeşru ilan etmiş, İsrail halkını kurban olarak tanımlamış ve birlik çağrısında bulunmuştur. Birinci İntifada'nın başlangıcında, Filistinliler, İsrail işgaline karşı taşları silah olarak kullanarak kendiliğinden sokaklara dökülmüşlerdir fakat 2000 yılında başlayan İkinci İntifada çok daha fazla şiddet ve birçok terörist ve intihar saldırısını içeriyordu. Bu son unsur, Filistinlilerin temsillerinin çok daha olumsuz bir tabloya dönüşmesine neden olmuştur (Moghadam, 2003: 65-92).

Birinci Oslo Barış Süreci, İsrail ve Filistin arasında barışın sağlanması için umut vaat etmiş olsa da, Filistinliler için büyük ölçüde hayal kırıklığına yol açmıştır. Anlaşmanın insani yaşam kıstaslarını tam olarak karşılayamaması; Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki İsrail işgalinin derinleştirilmesi ve Filistinlilerin özgürlükleri ile ekonomik bağımsızlık beklentilerinin karşılanmaması sonucunu doğurmuştur. İsrail'in yerleşim birimlerinin genişletilmeye devam edilmesi, siyasi ve ekonomik kontrollerin sürdürülmesi ve güvenlik politikaları nedeniyle Filistinlilerin günlük yaşamlarındaki kısıtlamalar, hoşnutsuzluğun temel nedenlerini oluşturmuştur. Bu faktörler, Oslo Anlaşmalarının başarısının sorgulanmasına ve barış sürecinin sürdürülebilirliğinin tehdit edilmesine yol açan ciddi eleştirilerle sonuçlanmıştır (Pressman, 2003). Oslo Anlaşması'nın üzerinden yedi yıl geçmiş olmasına rağmen, İsrail hala Doğu Kudüs'ün tamamını, Gazze topraklarının yüzde 20'sini ve Batı Şeria'nın yüzde 24'ünü kontrol altında tutmaktaydı. Vergilerin ve gelirlerin büyük bir kısmı hala İsrail tarafından yönetilmekteydi ve bu paraların Filistin yönetimine ne zaman aktarılacağına İsrail karar vermemekteydi. Bu koşullar, Filistin'in ekonomik ve siyasi bağımsızlığını büyük ölçüde kısıtlamaktaydı. Hem mevcut sosyo-ekonomik şartlar hem de İsrail lideri Şaron ile Filistin lideri Arafat'ın halklarını çatışma sürecine sürükleyen politikaları sonucunda, 2000 yılında ikinci intifada patlak vermiştir. Ariel Şaron'un Mescid-i Aksa'nın da yer aldığı Harem-i Şerif'e (Tapınak Tepesi) yaptığı

kışkırtıcı ziyaretle başlayan gerginlik, Yaser Arafat'ın öfke içindeki Filistinlilerin tepkilerini bastırmak yerine silahlı direnişlerini meşru görerek desteklemesiyle tırmanmıştır. Bu iki liderin sağladığı siyasi ortam, ikinci intifadanın başlamasına yol açmıştır (Pressman, 2003).

İkinci İntifada'nın başlamasıyla birlikte, silahlı ya da silahsız çatışmalara katılıp katılmadıklarına bakılmaksızın binlerce Filistinli İsrail tarafından tutuklanarak hapisanelere konulmuştur. Bu dönemde, Filistin'de yaşayan neredeyse her çocuğun tutuklu bir akrabası bulunuyordu. Direnişin sürdüğü yıllarda, 12-18 yaşları arasındaki 6700 çocuk İsrail hapisanelerine girmiş ve 2009 yılı itibarıyla toplam 337 çocuk tutuklanmıştır (Szalkai, 2011). Birinci İntifada'nın kazandığı sempati ve desteği yavaş yavaş kaybetmesiyle birlikte, Filistin'de canlı bomba eylemleri, silahlı çatışmalar ve ağır insan kayıpları, yerel halkı intihara sürükleyecek derecede derin bir umutsuzluk ve kaygı ortamı yaratmıştır. Bu dönemde yapılan araştırmalar, Gazze Şeridi'nde yaşayan çocukların %32,7'sinin travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) yaşadığını ortaya koymuştur. Bu çocukların %50'sinin ciddi, %49'unun ise orta derecede etkilendiği tespit edilmiştir (Szalkai, 2011).

İsrail ve Filistin arasında Birinci İntifada'nın bitişi sonrasında imzalanan Oslo Anlaşması, Arafat'ın da Filistinlilere deklare ettiği gibi büyük beklentiler yaratan bir ortam oluşturmuştur. Anlaşmanın imzalanmasının ardından, Filistinlilerin beklentilerini dile getiren Arafat, "Halkım, bugün imzalamakta olduğumuz bu anlaşmanın, bu yüzyıl boyunca süren acı ve ıstırap dolu bir dönemin sonunun başlangıcı olmasını umuyor ve barış, bir arada yaşama ve eşit haklar çağını başlatacağına inanıyorum" sözleriyle bu başlangıcın gerçekten yeni bir çağın habercisi olduğuna dair inancını ifade etmiştir. Ancak beklendiği gibi olmamıştır. İsrail'in yayılmacı ve yerleşimci faaliyetleri diğer ülkeleri ürkütmeyecek ve tepkilerini çekmeyecek şekilde bölge içinde devam etmiş, Filistinliler yer yer ambargolarla karşılaşmış, hak talep edenler tutuklanmış, kendilerine tanınan alanlar dışına çıkmaları engellenmiştir. Özetle Şaron ve Arafat'ın sebep olduğu düşünülen ikinci intifada süreci temelde bu temeller üzerinden gelen bir tarihsel süreçte büyümüştür. 1 Mayıs 2000 tarihinde İsrail hapisanelerinde başlayan açlık grevleri halka inmiş El-

Nakba'nın yıl dönümü olan 15 Mayıs tarihinde ise şiddet hat safhaya çıkmıştır. Kendi iç seçmeninin kaygı ve beklentisine karşılık vermek zorunda kalan Filistinli yöneticiler de halk için sulh ortamı yaratmak yerine en ön saflarda yer alarak çatışmalara dahil olmayı tercih etmişlerdir. Akabinde de ikinci intifadanın yoğun şiddetli süreci başlamıştır (Pressman, 2003). İkinci intifada'nın birinci intifada'dan en büyük farkı, artık sadece taşlarla değil, şiddet ve silahlarla da çatışmalara girilmesidir. İsrail'in yalnızca güç kullanılarak yenilebileceği ve gasp edilen hakların ancak bu yolla geri alınabileceği inancı, İsrail'in Hizbullah'ın askeri hareketi nedeniyle Lübnan'dan çekilmesinin ardından oluşmuştur. Filistinliler de, bu yolla topraklarını ve haklarını geri alabileceklerine inanmışlardır. Ancak intifadanın bittiği 2005 tarihine kadar her iki taraf da yoğun kayıplar yaşayarak çatışmayı sürmüştür.

Yaşanan kayıpların yol açtığı kitlesel eylemler giderek büyüyüp kontrolden çıkarken, İsrail Başbakanı Ariel Şaron, Şubat 2004'te Gazze'deki 21 yerleşim birimi ve Batı Şeria'daki 4 yerleşim biriminden çekilme planını duyurmuştur (Arı, 2008). Bu hamle, İsrail'in artan Hamas sempatisini kırmak ve örgütün daha fazla destek kazanmasını engellemek amacıyla atılmış stratejik bir adım olarak görülmüştür. Şaron'un bu kararı, bölgede kontrolü yeniden sağlamak ve Filistin direnişinin büyümesini önlemek için bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir. Ancak, İsrail askerlerinin Hamas'ın dini lideri Şeyh Ahmed Yasin'i Mart 2004'te, ardından onun yerine geçen Abdülaziz Rantisi'yi Nisan 2004'te öldürmesi (Schachter, 2010) ve hemen sonrasında Nisan ve Mayıs aylarında Gazze'deki mülteci kamplarına düzenlenen yoğun operasyonlar, bölgedeki gerilimi kritik düzeyde artırmıştır (Arı, 2008). Bu eylemler, Filistin halkı arasında derin bir öfke ve direniş duygusunu pekiştirerek çatışmaların daha da şiddetlenmesine yol açmıştır. Bu da dünya kamuoyunun tekrar Filistinli direnişçileri desteklemesi adına önemli bir sebep yaratmıştır.

2004 yılının sonunda Paris'te hayatını kaybeden Yaser Arafat'ın ardından yapılan seçimlerde Mahmud Abbas, Filistin'in yeni devlet başkanı olarak seçilmiştir. Göreve gelmesinin ardından yürüttüğü müzakerelerle, Ariel Şaron ile Şarm El-Şeyh'te bir araya gelerek ikinci intifadanın sonlandırılması için ateşkes imzalamıştır (Fırat,

2006). Ancak, Oslo Anlaşması'nda olduğu gibi, bu ateşkes anlaşmasında da Filistin halkına vaat edilen haklar verilmemiştir. Bu durum, Hamas ve Hizbullah gibi silahlı örgütlerin sürece dahil olmasına neden olmuştur. 2005 yılının sonunda İsrail'in Gazze Şeridi'nden çekilmesi, Filistin halkı tarafından Hamas'ın başarısı olarak görülmüş ve bu, Hamas'ın Gazze'deki hakimiyetini pekiştirmiştir. Bu noktadan sonra çatışmalar, halkların özgürlüğü ya da toprak bütünlüğü üzerinden değil, Müslüman-Yahudi inanç savaşları ekseninde devam etmiştir. Özetle, El-Fetih'in devrimci ve halkçı isyanıyla başlayan ve sosyalist bir temele dayanan Filistin direnişi, zamanla Müslüman Kardeşler'i referans alarak çatışmayı din savaşlarına dönüştüren Hamas'ın etkisiyle köklü bir değişime uğrayarak günümüze kadar gelmiştir.

Filistin ile İsrail arasında günümüzde devam eden savaşın yeniden alevlenmesi, uzun süredir çözülemeyen köklü meselelerin yanı sıra son yıllarda artan gerilimlerin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Çatışmaların yeniden başlamasında etkili olan temel faktörler arasında, Doğu Kudüs'teki Şeyh Cerrah mahallesinde Filistinli ailelerin zorla tahliye edilmesi girişimleri, Mescid-i Aksa'da artan gerginlikler, Gazze Şeridi'ndeki ablukanın sürmesi ve İsrail iç siyasetindeki istikrarsızlıklar yer almaktadır. 2021 yılında, Doğu Kudüs'teki Şeyh Cerrah mahallesinde Filistinli ailelerin evlerinden zorla çıkarılmasına yönelik İsrail mahkemelerinin kararları, Filistinliler arasında büyük bir tepkiyle karşılanmış ve geniş çaplı protestolar düzenlenmiştir. Bu tahliye girişimleri, uluslararası hukuka aykırı olarak değerlendirilmiş ve İsrail'in Doğu Kudüs'teki demografik yapıyı Yahudileştirme çabalarının bir parçası olarak yorumlanmıştır (Shehadeh, 2021; HRW, 2021). Protestoların ardından Mescid-i Aksa'da yaşanan gerginlikler, İsrail güvenlik güçleri ile Filistinliler arasında şiddetli çatışmalara yol açmıştır. Bu çatışmalar, kutsal mekânların statüsüne yönelik hassasiyetleri artırmış ve İsrail'in Filistinlilerin dini özgürlüklerine yönelik ihlallerine dair endişeleri yeniden gündeme getirmiştir (Esposito & Voll, 2021).

Gazze Şeridi'ndeki ablukanın devam etmesi ve buradaki insani kriz, Hamas ile İsrail arasındaki gerilimin sürekli olarak tırmanmasına neden olmuştur. İsrail'in Gazze'ye uyguladığı kara, deniz ve hava ablukası, Gazze'deki Filistinlilerin yaşam

koşullarını büyük ölçüde kötüleştirmiş ve bu durum, Filistinli direniş grupları tarafından bir direniş gerekçesi olarak kullanılmaya devam edilmiştir (Feldman, 2018; Roy, 2016). 2021 yılında Hamas tarafından İsrail'e yönelik roket saldırıları başlatılmış ve İsrail'in buna karşılık olarak Gazze'ye yoğun hava saldırıları düzenlemesi, çatışmanın hızla tırmanmasına neden olmuştur (Levy, 2021). Çatışmanın yeniden tırmanmasında, İsrail iç siyasetindeki gelişmelerin ve Filistin yönetiminin zayıflığının da önemli bir rol oynadığı görülmüştür. İsrail'de siyasi istikrarsızlık dönemleri, özellikle sağcı partilerin koalisyon hükümetleri kurarken, Filistinlilere yönelik sertlik politikalarının uygulanmasına zemin hazırlamıştır (Lustick, 2019). Bu durum, Filistin toplumunda büyük bir öfkeye neden olmuş ve halk arasında İsrail'in politikalarına karşı direnişin daha da sertleşmesine yol açmıştır. Öte yandan, Filistin yönetimi içindeki siyasi bölünmeler ve Hamas ile El-Fetih arasındaki çekişmeler, Filistinlilerin ortak bir strateji geliştirmesini zorlaştırmış ve İsrail'in bölgedeki politikalarını daha rahat uygulamasına olanak tanımıştır (Milton-Edwards, 2020; Ghanem, 2018).

Tüm bu karmaşık gelişmelerin akabinde 2023 yılı sonlarında, Gazze Şeridi'ndeki Hamas ve İslami Cihad gibi Filistinli direniş grupları, Batı Şeria'daki silahlı gruplarla koordineli bir şekilde İsrail'e yönelik saldırı başlatmıştır. Bu saldırı, Lübnan'dan Hizbullah tarafından desteklenen roket atışlarıyla da eşzamanlı olarak gerçekleştirilmiştir. Gazze'den ve Lübnan'dan fırlatılan roketler, İsrail'in birçok şehrini hedef almış ve sivil yerleşim alanlarında yıkıma neden olmuştur (Morris, 2024). İsrail ise bu saldırılara karşı kapsamlı bir askeri yanıt vererek Gazze Şeridi, Batı Şeria ve Lübnan'daki hedeflere yönelik geniş çaplı hava ve kara operasyonları düzenlemiştir. Bu operasyonlar sırasında birçok sivil de hayatını kaybederken Gazze'deki insani durum daha da kötüleşmiştir (Shlaim, 2024). CPJ'nin 14 Ağustos 2024 tarihi itibarıyla yaptığı incelemeler neticesinde 7 Ekim 2023 tarihinde başlatılan, İzzeddin el-Kassam Tugayları tarafından “Aksa Tufanı Operasyonu”, İsrail tarafından ise “Demir Kılıçlar Operasyonu” olarak adlandırılan İsrail-Filistin Savaşı'nda sadece 10 ay içinde 40 binin üzerinde insanın öldüğü kaydedilmiştir (cpj.org, 2024).

Filistin direnişinin günümüzdeki en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen ve İsrail-Hamas görüşmelerinin süreç yürütücüsü olan örgüt lideri İsmail

Haniye ile Hizbullah'ın üst düzey komutanlarından Fuad Şükrü'nün aynı gün, iki farklı suikast sonucu öldürülmesi, savaşın boyutunu değiştirecek yeni dinamikler ortaya çıkarmıştır. Uçak kazasında ölen İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi'nin yerine seçilen Mesud Pezeşkiyan'ın yemin törenini izlemek için gittiği İran'da, kaldığı eve düzenlenen bombalı saldırıda hayatını kaybeden Haniye'yi koruyamayan İran hükümeti, bu olaydan sonra İsrail'e sürekli olarak saldırı planladığını duyurarak, savaşın birinci dereceden muhataplarından biri haline gelmeye başlamıştır.

Ancak, dünyadaki önemli haber kaynaklarından biri olan New York Times'da (nytimes.com, 2024) yer alan bir habere göre, İran Devrim Muhafızları aracılığıyla Haniye'nin İran'da kaldığı konuta aylar öncesinden bir bomba düzeneği yerleştirildiği bilgisi verilmiştir. Bu bombanın uzaktan kumandayla patlatılması ise, tüm bu suikast sürecinin ortak bir akıl tarafından planlandığı şüphesini güçlendirmektedir. Bu sebeple, İran'ın İsrail'e karşı deklare ettiği savaş söylemlerinin karşılık bulamaması, bölgedeki siyasi ortaklıkların güvenilirliğine dair şüphelerin doğmasına neden olurken İran ve buna bağlı olarak İran destekçisi Rusya'nın da bölgedeki savaşa dâhil olma ihtimalini artırmıştır.

2.1.1.2. Batının Ötekisi Filistin ve Pogrom

Çalışmanın bu bölümünde, tarihte Rus İmparatorluğu tarafından Yahudilere uygulanan pogrom ile günümüzde İsraili Siyonistlerin Filistinlilere uyguladığı pogromu ele alarak, bir zamanlar zulme uğrayanların bugün benzer bir zulmü başkalarına nasıl uyguladıklarını irdelemek amaçlanmaktadır.

19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Rus İmparatorluğu'nda Yahudi topluluklarına karşı gerçekleştirilen organize şiddet olaylarını tanımlamak adına ortaya çıkan Pogrom (погром) terimi; "şiddetli yıkım" veya "katliam" anlamına gelmektedir (jewishvirtuallibrary.org, 2024). Ancak bu terim zaman içerisinde, kıyıma ve zorbalığa uğrayan tüm toplumları kapsayacak şekilde belirli bir etnik, dini veya sosyal gruba karşı, genellikle devlet tarafından desteklenen veya göz yumulduğu, organize edilmiş şiddetli saldırılar olarak genellenmiştir.

Yahudiler, tarih boyunca en çok sürgün edilen ve katliamlara maruz kalan topluluklardan biri olarak bilinmektedir. Yüzyıllar süren bu sürgünler, katliamlar ve dışlanmışlık, Yahudilerin "seçilmiş halk" oldukları inancını güçlendirmiştir. Eski Ahit'te de "Siyon'un değerli oğulları", "ilâhlar" ve "Yüce Allah'ın oğulları" olarak nitelendirilen Yahudi toplumunda, İsrailoğulları'nın seçilmiş ve üstün bir millet olduğuna dair bir inanç yaygındır (Sayar, 2000). Yine Sayar'ın (2000) ifadeleriyle, Yahudiler, Yahudi olmayan tüm toplumların kendilerine özel konumları nedeniyle düşman olduklarına ve bu yüzden eziyet gördüklerine inanmaktadırlar. Bu inanç, sadece sözlü yollarla değil, aynı zamanda Talmud gibi dini metinlerle de nesilden nesile aktarılmıştır. Bu metinlerde, Yahudi olmayan tüm toplumların sahip oldukları mülklerin aslında Yahudilere ait olduğu ve hangi yolla olursa olsun bu mülklere sahip olma hakkına sahip oldukları bilgisi yer almaktadır. Nitekim, sadece mülk hakkına değil, can hakkına da sahip oldukları inancına sahip olan Yahudiler, hayatına kastettikleri her bireyi Allah'a verilen bir kurban olarak görmüşlerdir.

Yahudilerin üstün ırk oldukları düşüncesiyle elde etmeyi amaçladıkları konum, tam tersi bir etki yaratarak Yahudi olmayanların daha fazla kışkırtılmasına ve Yahudileri yok etme çabalarına yol açmıştır. Bu nedenle, Yahudiler coğrafyadan coğrafyaya sürgün edilerek dünyanın dört bir yanını dolaşmak ve canlarını kurtarmak amacıyla kaçmak zorunda kalmışlardır. Avrupa'dan sürgün edilerek Çarlık Rusya'sına gelen Yahudiler, tarihinin en büyük pogromlarından birini yaşamışlardır. Rusya'nın köylerinde çiftçilik ve zanaatkarlık yapan Yahudiler, Rus devletinin kayıtsızlığı içinde, Rus halkı tarafından işkence ve tecavüzlerin başrolde olduğu sistematik bir kıyıma maruz kalmışlardır (Spitzer, 2021). Tüm malları yağmalanıp el konulan ve tamamen yok olma tehdidiyle karşı karşıya kalan Yahudiler artık peyde pey yeni bir kaçış sürecini başlatmıştır. Bu kaçış süreci, sonuç olarak, "Yahudi topluluğu"nu "Yahudi milleti" yapan Siyonizm'in doğmasına neden olmuştur (Balpınar, 2012). Bu noktada, Tevrat'ta da sözü edilen vaat edilmiş topraklara yerleşme ve bir vatan sahibi olma arzusu ile başlatılan hareketler, Filistin topraklarının tarihinin değişiminde bir başlangıç noktası olmuştur.

Yahudiler, Filistin'in ve özellikle Kudüs'ün Tanrı tarafından kendilerine armağan edildiğine ve mesihin ineceğine inandıkları bu toprakların, yeni bir vatan kurmak için en uygun yer olduğuna inanmışlardır. Bu inanç doğrultusunda, küçük topluluklar halinde göç etmeye başlayarak Filistin topraklarında bir İsrail devleti kurmanın temellerini atmışlardır. Bu maksatla, Çarlık Rusya'dan kaçan Yahudiler, ellerindeki tüm sermaye ile Tel Aviv ve Yafa'da tarım ve endüstri alanlarında önemli yatırımlar yapmışlardır (Deveci, 2017). Bu doğrultuda, kimi zaman resmi, kimi zaman ise gayri resmi yollarla toprak alımları yapmışlar ve daha sonra dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan Yahudileri bu göçe teşvik etmek amacıyla iş alanları yaratmışlardır (Erkan, 2015). Yahudiler, Filistin bölgesinde kurmak istedikleri ve 'hak devlet' olduğuna inandıkları İsrail'in inşası için yerleşik halkla günümüze kadar süren bir çatışma içine girmişlerdir. Sonuç olarak, Avrupa ve Rusya'dan şiddetli pogromlarla sürülen Yahudi halkı, aynı şiddeti farklı bir ırka uygulamanın temellerini atmıştır. Neredeyse tüm dünya tarafından “öteki” olarak adlandırılan Yahudiler, artık kendi 'ötekilerini' yaratıp, kendilerine yaşatılan tüm kısımları bu yeni “ötekilere” uygulamaya başlamışlardır. Kendi iktidarlarının tüm bölgede egemen hale gelme çabasıyla birlikte, 'etnik temizlik' yoluyla kitlesel bir bölünme ve parçalanma ortamı yaratmışlardır.

Batı'nın Filistin'i öteki olarak görmesi, tarih boyunca çeşitli politik, kültürel ve ideolojik dinamikler çerçevesinde şekillenmiştir. Ortadoğu ve özellikle Filistin üzerine yapmış olduğu çalışmalarla tanınan Edward Said (2016: 64), Filistin bölgesinde birkaç dönümlük arazide yaşayan Yahudi toplulukların, zaman içerisinde çitlerin karşı tarafında kalan ve asıl yerleşim yeri olarak kabul edilen topraklara "barbarların toprakları" diyerek sınır çektiklerini ifade eder. Bu tutum ile tamamen keyfi bir coğrafi bölüşümle “biz” ve “bize ait topraklarda yaşayan barbarlar” gibi yerleşimcileri yabancı bir uzam olarak tasvir etmekte olduklarını öne sürer. Bu tutumu sadece bölgedeki istilacı Yahudilerin değil, aynı zamanda Batı'nın Doğu'yu egzotik, geri kalmış ve tehlikeli olarak algılaması, sömürgeci düşünce yapısının bir yansıması olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda, Filistin'in Batı gözündeki ötekileştirilmesi, oryantalist söylemler aracılığıyla inşa edilmiş ve bu söylemler, Filistin'in politik ve kültürel kimliğinin Batı'da negatif bir çerçevede görülmesine neden olmuştur.

Filistin'in özellikle Batı medyasında sürekli olarak şiddet ve kaos ile ilişkilendirilmesi, direnişçi halkın kolektif imajının olumsuz bir şekilde şekillenmesine yol açmıştır (Philo & Berry, 2011). Medyada yaratılan bu algı, Batı kamuoyunun Filistin'e ve Filistinlilere yönelik empati geliştirmesini engellemiş ve bu halkın maruz kaldığı insan hakları ihlallerine karşı duyarsızlık yaratmıştır. Dolayısıyla, medya söylemleri, politik kararlar ve kamuoyunun şekillenmesinde belirleyici bir etkiye sahip olmuştur.

Siyasi söylemlerde de Filistin'in ötekileştirilmesi belirgin bir şekilde görülmektedir. Özellikle Batılı liderlerin söylemlerinde Filistin meselesi genellikle bir güvenlik sorunu olarak ele alınmakta, Filistinliler ise güvenliği tehdit eden unsurlar olarak sunulmaktadır (Chomsky, 1999). Bu tür söylemler, Filistinlilerin hak taleplerini meşru zeminlerden uzaklaştırmakta ve onları sürekli olarak bir tehdit unsuru olarak konumlandırmaktadır. Bu durum, Batı'nın Filistin'e yönelik politikalarının şekillenmesinde etkili olmakta ve Filistin halkının uluslararası platformlarda maruz kaldığı adaletsizliklerin meşrulaştırılmasına katkıda bulunmaktadır. Sara Roy (1995), Filistin'deki ekonomik kalkınma projelerinin Batı tarafından nasıl manipüle edildiğini ve bu projelerin aslında Filistin'in bağımsızlık ve özgürlük mücadelesini zayıflatmayı amaçladığını vurgulamaktadır. Roy'un çalışmaları, Batı'nın Filistin'e yönelik ekonomik politikalarının, bu halkın özerklik ve kendi kaderini tayin hakkı üzerindeki olumsuz etkilerini gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, ekonomik ötekileştirme, politik ve kültürel ötekileştirmenin devamlılığını sağlayabilmek adına stratejik bir yol olarak değerlendirilebilir.

2.1.1.3. Filistin-İsrail Savaşının Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Filistin-İsrail savaşının çocuklar üzerindeki etkileri, bölgedeki çatışmanın en acımasız ve yıkıcı sonuçlarından biridir. Çocukların fiziksel ve psikolojik sağlığı, eğitimleri, ekonomik durumları ve sosyal yaşamları, savaşın olumsuz etkileriyle şekillenmektedir. Filistin'de yaşayan çocuklar, savaşın getirdiği şiddet ve yıkımın yanı sıra, bu şiddetin yarattığı toplumsal ve politik çatışmaların içinde büyümektedir. Bu bağlamda, Filistinli çocukların bir kesim tarafından terörist, bir kesim tarafından ise direniş savaşçısı olarak görülmesi, onların kimlik ve aidiyet duygularını şekillendirmekte ve sosyolojik açıdan önemli sonuçlar doğurmaktadır.

Filistinli çocuklar, savaşın ortasında büyürken, toplumsal ve politik kimliklerini bu çatışma ortamında inşa etmektedir. Bu çocuklar, bir yandan aileleri ve toplumları tarafından direnişin sembolü olarak görülmekte, diğer yandan ise İsrail ve bazı uluslararası toplumlar tarafından terörist olarak damgalanmaktadır. Bu ikili kimlik, çocukların toplumsal aidiyet duygularını ve kendilik algılarını derinden etkilemektedir (Barber, 2008). Dolayısıyla direnişin sembolü olarak kabul edilen çocuklar, erken yaşlardan itibaren politik bir bilinç ve mücadele ruhu ile yetiştirilmektedir. Aileler ve toplumlar, çocuklarına direnişin önemini vurgulamakta ve bu mücadelede onların da birer asker olarak yer almalarını teşvik etmektedir (Giacaman, Shannon, Saab, Arya & Boyce, 2007). Söz konusu bu durum, çocukların sosyalizasyon süreçlerini ve kimlik inşalarını doğrudan etkilemektedir. Öte yandan, belirli bir kesim tarafından terörist olarak görülen Filistinli çocuklar, bu damgalamanın getirdiği zorluklarla da başa çıkmak zorundadır. Bu çocuklar, sadece fiziksel şiddete maruz kalmamakta, aynı zamanda toplumsal ve politik bir dışlanmışlık yaşamaktadır. Bu dışlanma, çocukların toplumsal kimliklerini olumsuz yönde etkileyerek, onların kendilerini toplumda kabul görmeyen bireyler olarak algılamalarına neden olmaktadır (Elbedour, Onwuegbuzie, Ghannam, Whitcome & Hein, 2007). Özellikle İsrail ve bazı Batılı medya organları, direniş safında yer alan çocukları tehlikeli ve suçlu olarak göstermekte, onların eylemlerini meşru olmayan bir şiddet biçimi olarak sunmaktadır (Giacaman, vd., 2007). Bu bakış açısı, uluslararası kamuoyunda farklı algıların oluşmasına neden olmakta ve Filistinli çocukların eylemlerinin haklılığını tartışmaya açmaktadır.

Savaş ortamındaki en temel amaç olan hayatta kalma güdüsüyle geleceğe dair bilinmezlik içinde olan Filistinli çocukların eğitim hayatları da bu çatışma ortamında ciddi şekilde etkilenmektedir. Okulların yıkılması, öğretmenlerin ve öğrencilerin savaş nedeniyle eğitim faaliyetlerinden uzak kalması, çocukların eğitim hayatını olumsuz etkilemektedir (Khamis, 2005). Bunun yanı sıra, kısıtlı oranlarda verilen eğitim sürecinde çocukların maruz kaldığı politik propaganda, onların politik kimliklerini ve toplumsal rollerini de şekillendirmektedir. Bununla birlikte savaş ortamları sadece sosyolojik olgular üzerinden mağduriyet yaratan alanlar olmadığı için hayatta kalabilen çocukların yaşadıkları zaman boyunca yanlarında taşıyacakları fizyolojik

etkileri de göz ardı edilmemelidir. Çocukların maruz kaldığı şiddet, yaralanmalar ve sağlık hizmetlerine erişimin kısıtlanması gibi durumlar, fiziksel sağlıklarını ciddi şekilde tehdit etmektedir. Filistin'de yapılan bir araştırmada, çocukların yüzde 25'inin savaş sırasında ciddi yaralanmalara maruz kaldığı ve bu yaralanmaların uzun vadeli sağlık sorunlarına yol açtığı belirlenmiştir (Giacaman vd, 2007). Aynı zamanda, yetersiz beslenme ve temiz suya erişim zorlukları da çocukların genel sağlık durumunu olumsuz etkilemektedir.

Aynı şekilde çocukların aile ve sosyal ilişkileri, savaşın ağır etkileri altında derinden sarsılmaktadır. Aile bireylerinin kaybı, çocukların duygusal dünyasında büyük bir boşluk yaratmakta ve bu kayıp, onların duygusal ve sosyal gelişiminde ciddi yaralar açmaktadır (Barber, 2009). Aile desteğinin azalması, çocukların sadece duygusal değil, aynı zamanda sosyal gelişimlerini de olumsuz yönde etkilerken, savaşın getirdiği travmatik deneyimler, çocukların arkadaşlık ilişkilerini sürdürmelerini zorlaştırmakta; bu sosyal izolasyon ise onların toplumsal aidiyet duygularını zedelemektedir. Böylece toplumla olan bağları kopma noktasına gelen çocuklar, kendilerini daha da yalnız ve dışlanmış hissetmektedir. Bu kayıp ve dışlanmışlık hissi neticesinde ise kendilerini birer direniş savaşçısı olarak görmekte ve bu kimliği benimsemektedirler.

2.1.1.3.1. Bir Direniş Sembolü Olarak Gazzeli Hind Recep

*"Durmayaacağız, dinlenmeyeceğiz",
"Ne istiyoruz?
Adalet.
Ne zaman istiyoruz?
Şimdi"*

(Columbia Üniversitesi Öğrencileri, 2024)

İsrail-Filistin savaşının sembol isimlerinden biri haline gelen 6 yaşındaki Gazzeli kız çocuğu Hind Recep, Gazze'nin Tel el-Heva Mahallesi'ndeki bir aracın içinden dünyaya duyurduğu yardım çığlıklarıyla, küresel çapta bir direnişin simgesi olmuştur. Hind ve akrabalarının bulunduğu araç, İsrail güçleri tarafından gerçekleştirilen bir saldırıda hedef alınmış ve vurulmuştur; olay anında araçtaki dört

kişi hayatını kaybetmiştir. Ancak Hind ve 15 yaşındaki Leyan Hamade saldırıdan sağ kurtulmuştur. Leyan, Filistin Kızılayı'na ulaşarak yardım talebinde bulunmuş, çaresizce "Amca, bize ateş açıyorlar, yanımızda tank var, araçta mahsur kaldık." diyerek yardım istemiştir. Kayıtlarda yer alan silah seslerinin duyulmasının ardından Leyan'ın sesi de kesilmiş İsrail askerleri tarafından öldürölmüştür (Dursun, 2024).

29 Ocak 2024 tarihinde gerçekteşen olayda 6 yaşındaki Hind, saldırıya uğradıkları arabanın içinde beş ölü akrabası ile yalnız kalmış, annesiyle son bir kez konuşarak bulunduğu yerden alınmasını istemiştir. Akabinde ise kıızılay ekipleri, Hind'i kurtarmak için harekete geçmiş, ancak ambulansları İsrail güçleri tarafından hedef alınmıştır. Ekip, olay yerine ulaşmayı başaramamış ve bu nedenle Hind ile telefonla iletişim kurarak küçük kıızı sakınleştirmeye çalışmıştır. Üç saat boyunca yardım bekleyen Hind, Kızılay çalışanıyla yaptığı konuşmalarda içinde bulunduğu korkunç durumu ifade etmiş ve birlikte dua etmiştir. Hind'i kurtarmak için İsraili bürokratlarla koordine olup Tel el-Heva Mahallesi'ne giden ambulans da İsrail güçleri tarafından taranmış, iki personel Hind'e ulaşmadan hayatını kaybetmiştir. Bu olayın ardından Hind ile iletişim kesilmiş ve İsrail'in bölgeden çekilmesinden 12 gün sonra, Hind'in ve yakınlarının cansız bedenlerine ulaşılmıştır (Dursun, 2024). Hind, hayatta kalmayı başaramamış olsa da, Kızılay ile yaptığı telefon konuşmalarının ses kayıtlarıyla tüm dünyaya neden hayatta kalamadığını son derece trajik bir şekilde gözler önüne sermiştir. 6 yaşında korunmaya muhtaç bir çocuk olan Hind'in "*Gelip beni alın, gelip beni alır mısınız? Çok korkuyorum. Lütfen gelin. Lütfen gelip beni alması için birini arayın*" şeklindeki akıllardan çıkmayan son sözleri, savaş sebebiyle kaybedilen tüm Filistinli çocukların sembolü haline gelmiştir (Richards, 2024).

Şekil 2.14: Hind Receb Olayının Kronolojisi

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-olmemek-icin-yalvaran-6-yasindaki-gazzeli-kiz-cocugunun-hesabini-vermiyor/3137274>, Erişim Tarihi: 14.08.2024

Yaşanan bu korkunç olayın ardından ABD Dışişleri Bakanlığı, İsrail'den acil bir soruşturma talebinde bulunmuş, ancak İsrail ordusu yalnızca sınırlı bir inceleme başlattığını belirterek saldırıya dair detaylı bir açıklama yapmamıştır. İsrail'in bu kayıtsız tutumu, Hind'in sesinin dünya çapında daha fazla yankı bulmasına neden olmuş, Columbia Üniversitesi öğrencilerinin başlattığı protesto hareketi tüm dünyada önemli bir kırılma noktası yaratmıştır.

Şekil 2.15: Hind Recep için Columbia Üniversite'sinde Gerçekleşen Eylem

Kaynak: <https://x.com/filistindostlar/status/1797966413426208991>, Erişim Tarihi: 14.08.2024

Filistin Direnişi'nin merkezi haline gelen protestolarda, Columbia Üniversitesi'nde yönetim tarafından polis çağrılarak öğrencilerin gözaltına alınması ve uzaklaştırma cezalarının verilmesi, yönetimin tepkisini artırmasına neden olmuştur. Rektörlük, Gazze Dayanışma Kampı'nın kaldırılması ve öğrencilere cezalar verilmesi konusunda ısrar etmiş, ancak protestocular bu duruma tepki göstererek kampüsteki Hamilton Binası'nı işgal etmişlerdir. Binaya, "Hind'in Salonu" yazılı pankartlar asılmıştır. Teksas Üniversitesi'nde de polis baskını düzenlenmiş, en az 40 öğrenci gözaltına alınmış ve öğrenciler biber gazı ve plastik mermilerle müdahale edilmiştir. Columbia Üniversitesi yönetimi, öğrencilerle müzakere etmeye çalışmış, ancak Temsilciler Meclisi Başkanı Mike Johnson, üniversite rektörünü istifaya çağırmıştır. Johnson, rektörün Yahudi öğrencileri koruyamadığını iddia etmiş ve ulusal muhafızların çağırılması gerektiğini savunmuştur. Rektör Nemat Shafik ise olayların dışarıdan kışkırtıldığını belirtmiştir. Protestolar diğer üniversitelere de yayılmış, yüzlerce öğrenci gözaltına alınmıştır. Columbia Üniversitesi'nde bazı antisemitik olayların rapor edildiği belirtilmiş, ancak protesto grupları bu iddiaları reddetmiştir. ABD Başkanı Joe Biden, hem "Yahudi karşıtı protestoları" hem de "Filistinlilere ne

olduğunu anlayamayanları" kınamıştır. New York Post gazetesi, bir öğrencinin İsrail bayrağı taşıırken saldırıya uğradığını bildirmiştir. Protestocular ise eleştirilerinin İsrail devleti ve destekçilerine yönelik olduğunu savunmuşlardır. Columbia Üniversitesi'nde başlayan bu protestolar, ülke genelinde birçok üniversiteye yayılmıştır (BBC, 2024).

Hind Recep'in ölüm şekli, İsrail hükümetinin adil savaş teorisini tamamen göz ardı ettiğini açıkça ortaya koymuştur. İsrail hükümeti, ambulansların örgüt üyeleri ve silahlar taşıdığı iddiasıyla müdahale edilerek imha edildiğini öne sürse de, 5 kişinin öldü olduğu bir araçta kurtarılmayı bekleyen 6 yaşındaki Hind'in neden öldürüldüğü veya nasıl bir tehdit oluşturduğu sorusuna yanıt vermemeyi tercih etmiştir. Bu kayıtsızlık, üniversitelerde patlak veren olayların tüm savaş mağduru çocuklara ithaf edilmesine ve dünyanın dikkatinin bu trajediye odaklanmasına neden olmuştur. Netanyahu'nun, protestoları Yahudi düşmanlığı olarak nitelendirme çabaları ise başarılı olamamış; bu olaylar, İsrail'in işlediği savaş suçlarının daha görünür hale gelmesini sağlamıştır.

2.1.2. Ukrayna'da Savaş ve Çocuklar

*"Her gün sarı saçlı mavi gözlü Avrupalı insanların ve çocukların
Putin'in füzeleriyle, helikopterleriyle ve roketleriyle
öldürüldüğünü görüyorum.
Bu çocukların savaştan kaçmasına
tahammül edemiyorum"*

David Sakvarelidze, 2024

24 Şubat 2022'de Rus ordusunun Ukrayna'ya yönelik başlattığı işgal, tüm Batıyı derinden sarsmıştır. Özellikle Avrupa'da, insan hakları, uluslararası hukuk ve Birleşmiş Milletler gibi küresel barış ve güvenlik kurumlarının varlığının belirgin olduğu bir dönemde gerçekleşmesi, beklenmedik bir durumun yaşandığını ve yeni bir dönüm noktasına gelindiğini göstermektedir (Pavlova, Kuchynska, Gorbalskiy, Volodina & Melnychenko, 2023). Rusya-Ukrayna savaşı, beyaz tenli, Hristiyan ve Avrupalı insanların da maruz kaldığı bir çatışma olarak, alışılmış Doğu-Batı veya

Doğu-Doğu savaşlarından ayrılmaktadır. Bu savaş, 21. yüzyılda Batılı insanların da savaş riski altında olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla tüm dünya, genellikle Doğu veya Avrupalı olmayan coğrafyalara yakıştırılan savaş ortamının, Ukraynalı insanlar ve çocuklar için beklenmedik bir gerçeklik haline geldiği olgusu ile karşı karşıya kalmıştır. Edward Said'in (1998) de ifade ettiği gibi genellikle savaşın doğrudan etkilerinden uzakta tutulan ve yine savaşın dehşetini sadece medya aracılığıyla izleyen Batılı çocuklar artık bu dehşetin öznesi haline gelmiştir. UNICEF'in (2024) deklare ettiği raporlara göre Rusya-Ukrayna savaşının başladığı 2022 yılından itibaren en az 1000'e yakın çocuk hayatını kaybetmiş, 1.350 den fazla çocuk ise yaralanmıştır. Söz konusu nicel veriler BM tarafından doğrulanmış olsa da raporlara geçmeyen ölüm ve yaralanma sayılarıyla birlikte gerçek rakamların çok daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir.

Bu çatışma, özellikle Batılı toplumlarda hem siyasi hem de insani açıdan derin etkiler yaratırken, uluslararası ilişkilerde yeni bir dönemin habercisi olarak değerlendirilmektedir. Rusya'nın bu adımı, sadece iki ülke arasındaki bir gerilimden ibaret değildir; aynı zamanda küresel güç dengelerinin yeniden şekillendiği bir sürecin başlangıcını simgelemektedir. Uluslararası hukuk ve insan hakları normlarının sorgulandığı, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kurumların etkinliğinin tartışmaya açıldığı bu dönemde, Rusya-Ukrayna savaşı, gelecekteki uluslararası ilişkiler ve barış çalışmalarında önemli bir referans noktası olmuştur.

Bu doğrultuda tüm savaşlarda olduğu gibi bu savaşta da kendini savunma gücü ve yeteneği olmayan çocuklar yine mağdur duruma getirilmiştir. Ancak, çalışmanın sorunsallarından biri olarak Avrupa'da savaşa maruz kalan çocukların özel bir önemle ele alınması ve insani yardımlara erişimde daha fazla hakka sahip olmalarının düşünülmesi, çocukları savaşın aktif birer kullanıcısı değil, yalnızca mağdur öznesi olarak ele alma noktasında incelenmesi dikkate değerdir. Avrupa ülkelerinin bu çocuklara yönelik hassasiyetinin artmasının birçok nedeni bulunmaktadır (Smith, 2023). Coğrafi yakınlık, tarihi bağlar, medyanın etkisi, insani değerler ve Avrupa'nın güvenlik kaygıları bu nedenlerin başında gelmektedir.

Ukrayna'nın Avrupa sınırlarına olan yakınlığı, savaşı Avrupa için daha acil ve doğrudan bir tehdit haline getirmiştir. Dolayısıyla bu durum, Avrupa'da kamuoyunun ve hükümetlerin Ukraynalı mülteci çocuklara yönelik duyarlılığını artırmıştır (Jones, 2022). Avrupa, Ukrayna'daki savaşı kendi değerlerine ve kültürel yakınlıklarına bir saldırı olarak gördüğü için, özellikle çocukların korunmasına yönelik çabaların artmasına önem göstermiştir (Brown, 2023). Medyanın da bu noktada çocukları savaşan milisler olarak değil de sadece mağdur olan “çocuklar” olarak servis etmesi Avrupalı kamuoyunu savaş mağduru çocuklara yardım etmeye teşvik etmiştir (Williams & Carter, 2023). Bu durum, insani yardım kuruluşlarının ve hükümetlerin savaş mağduru çocuklara yönelik programlarını genişletmelerine yol açmıştır.

Avrupa Birliği ve birçok Avrupa ülkesi, insan hakları ve çocuk haklarının korunmasını temel bir ilke olarak benimsemiştir. Bu bağlamda, Ukraynalı çocuklar, Avrupa'nın insani değerler açısından öncelikli gruplarından biri haline gelmiştir. Avrupa'nın savaşa maruz kalan çocuklara yönelik bu ilgisi, aynı zamanda güvenlik kaygılarıyla da bağlantılıdır. Ukrayna'daki savaşın Avrupa'ya yayılma ihtimali ve mülteci akınları, Avrupa ülkeleri için ciddi bir güvenlik riski olarak değerlendirilmiştir (Gonzalez & Fernandez, 2023). Mülteci çocukların eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişimini sağlama çabaları, bu dengeyi kurma stratejilerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Walker, 2022). Tarihi travmaların etkisi de Avrupa'nın savaşa maruz kalan çocuklara yönelik hassasiyetini artıran bir diğer faktördür. Bu deneyimler, Avrupa halklarının ve hükümetlerinin savaşın yıkıcı sonuçlarına karşı daha duyarlı olmasına neden olmuştur (Müller, 2022). Bu nedenle, Ukrayna'da savaşın ortasında kalan çocukların korunması, Avrupa için sadece insani bir görev değil, aynı zamanda tarihsel bir sorumluluk olarak da görülmektedir.

2.1.2.1. Tarihsel Arka Plan ve Siyasi Durum

Ukrayna, tarih boyunca birçok farklı egemenliğin kontrolü altında kalmış ve bu durum, ülkenin kültürel ve siyasi yapısını derinlemesine şekillendirmiştir. Slav kökenli Avrasya bölgesinde yer alan Rusya ve Ukrayna, zamanla kültürel olarak birbirlerinden uzaklaşmış ve bu süreç, dini ve etnik yapılarında önemli dönüşümlere yol açmıştır. Ukrayna'nın batı bölgeleri 14. yüzyılda Polonya-Litvanya Birliği'nin bir

parçası haline gelirken, doğu bölgeleri Rus Çarlığı'nın kontrolüne girmiştir. (Dugin, 2004). Polonya-Litvanya Birliği'nin kontrolündeki batı bölgelerinde Katoliklik ve Leh kültürü etkili olurken, doğudaki bölgeler Ortodoksluk ve Rus etkisi altındaydı (Magocsi, 1989). Bu ayrım, Ukrayna'nın tarihsel gelişiminde ve modern dönem siyasi ayrışmalarında önemli bir rol oynamıştır. 1648 yılında Bohdan Khmelnytsky'nin önderliğindeki Kazak Ayaklanması, Ukrayna'nın tarihsel gelişiminde bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Zaporozya Kazakları, Khmelnytsky'nin önderliğinde Polonya-Litvanya Birliği'ne karşı başarılı bir isyan başlatmış ve Ukrayna'nın geniş bir bölgesi üzerinde kontrol sağlamıştır (Subtelny, 2009). Ancak, bu yeni Kazak devleti uzun ömürlü olamamış ve 1654 yılında Pereyaslav Antlaşması ile Ukrayna'nın doğu bölgeleri Rus Çarlığı'nın himayesi altına girmiştir. Bu antlaşma, Ukrayna'nın Rusya ile olan karmaşık ilişkilerinin başlangıcını oluşturmuş ve sonraki yüzyıllarda Ukrayna'nın bağımsızlık mücadelesinin temelinde yer almıştır (Plokhyy, 2006).

18. yüzyılın sonunda Polonya'nın bölünmesiyle birlikte Ukrayna'nın batı bölgeleri Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun kontrolüne geçmiştir. Bu dönemde Ukrayna toprakları, Batı'da Avusturya, Doğu'da ise Rusya'nın egemenliği altında kalmış ve bu durum, ülkenin kültürel ve siyasi kimliğinin ikiye bölünmesine yol açmıştır. Avusturya kontrolündeki batı bölgeleri, nispeten daha fazla kültürel ve siyasi özerklik kazanmış ve bu bölgede Ukrayna milliyetçiliği güç kazanmıştır (Himka, 1999). Buna karşın, Rusya kontrolündeki doğu bölgelerinde ise Ruslaştırma politikaları etkin olmuş ve Ukrayna dili ve kültürü baskı altına alınmıştır (Kappeler, 2014). Özellikle dünya tarihi çalışmalarında, Ukrayna'nın 20. yüzyıldaki tarihsel süreci Sovyetler Birliği'nin kuruluşu ve çöküşü bağlamında değerlendirilmektedir. 1917 Rus Devrimi sonrasında, Ukrayna kısa bir süre bağımsızlık ilan etmiş ancak Sovyet Kızıl Ordu'sunun müdahalesiyle Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur (Plokhyy, 2017). Sovyet döneminde, Ukrayna'da kolektivizasyon, Holodomor (1932-1933 yıllarında yaşanan büyük kıtlık) ve Stalin'in baskıcı politikaları derin izler bırakmıştır. Holodomor (açlıkla öldürme), Ukrayna halkının büyük bir kısmını yok eden ve toplumsal hafızada derin yaralar açan bir trajedi olarak tarihe geçmiştir (Applebaum, 2017).

1980'lerin sonlarında Sovyetler Birliği'nin zayıflamasıyla birlikte, Ukrayna'da bağımsızlık talebi yeniden güçlenmiş ve 1991 yılında yapılan referandum sonucu Ukrayna bağımsızlığını ilan etmiştir (Marples, 2007). Bağımsızlık sonrası Ukrayna, ekonomik zorluklar, yolsuzluk ve siyasi istikrarsızlıkla mücadele etmiştir. 2004 yılında yaşanan Turuncu Devrim, ülkede demokratikleşme çabalarının bir göstergesi olarak önemli bir dönüm noktası olmuştur (Wilson, 2005). Ancak, bu süreçte Batı ile Rusya arasındaki rekabet, Ukrayna'nın iç ve dış politikasında belirleyici bir rol oynamıştır. 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve Doğu Ukrayna'daki ayrılıkçı hareketler, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü tehdit eden en ciddi krizlerden biri olmuştur. Bu olaylar, Ukrayna'nın Batı yanlısı politika tercihlerini güçlendirmiş ve ülkenin Avrupa Birliği ve NATO ile entegrasyon sürecini hızlandırmıştır (Menon & Rumer, 2015). Ancak, bu durum aynı zamanda Rusya ile olan gerilimi artırmış ve Ukrayna'da süregelen bir çatışma ortamı yaratmıştır.

Günümüzde ise Ukrayna, bağımsızlığının korunması ve Batı ile entegrasyon sürecinde önemli adımlar atarken, Rusya ile olan gerilimlerin de gölgesinde kalmaya devam etmektedir. Ukrayna'nın bu süreçteki en büyük zorlukları, iç siyasi istikrarı sağlamak, ekonomik reformları hayata geçirmek ve ülkenin doğusunda devam eden çatışmaları sona erdirmektir (D'Anieri, 2022). Ukrayna'nın geleceği, hem kendi iç dinamiklerine hem de uluslararası aktörlerin bölgedeki stratejilerine bağlı olarak şekillenmektedir. Ukrayna ile Rusya arasındaki savaş, 2014 yılında Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi ve Doğu Ukrayna'da Rusya destekli ayrılıkçı hareketlerin başlamasıyla ortaya çıkan ve giderek derinleşen bir çatışma olarak nitelendirilmektedir. Bu savaş, sadece iki ülke arasındaki bir bölgesel sorun olarak değil, aynı zamanda uluslararası hukuk ve güvenlik açısından da geniş yankı uyandıran bir kriz olarak değerlendirilmektedir (Menon & Rumer, 2015). 2014 yılında Ukrayna'da başlayan Euromaidan protestoları, dönemin Cumhurbaşkanı Viktor Yanukoviç'in Avrupa Birliği ile olan ortaklık anlaşmasını askıya alması ve Rusya ile daha yakın ilişkiler kurma çabaları nedeniyle başlatılmıştır. Yanukoviç'in ülkeyi terk etmesinin ardından, Ukrayna'da Batı yanlısı bir hükümet kurulmuş ve bu durum, Rusya'nın Ukrayna üzerindeki etkisini kaybetme korkusunu artırmıştır (Snyder, 2018). Bunun sonucunda, Mart 2014'te Kırım yarımadası, Rusya tarafından hızla ilhak

edilmiştir. İlhak, uluslararası hukuk açısından büyük tepkiyle karşılanmış ve Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kınanmıştır (Charap & Colton, 2017).

Kırım'ın ilhakını takiben, Doğu Ukrayna'da Donetsk ve Luhansk bölgelerinde Rusya destekli ayrılıkçı hareketler başlatılmıştır. Bu hareketler, Ukrayna hükümetine karşı silahlı direniş göstermiş ve kendilerini Donetsk ve Luhansk Halk Cumhuriyetleri olarak ilan etmişlerdir. Bunun akabinde ise Ukrayna hükümeti tarafından bu ayrılıkçı gruplara karşı bir askeri operasyon başlatılmıştır, ancak çatışmaların hızla büyümesi ve yayılması engellenememiştir (Kudelia, 2016). Rusya'nın ise bu gruplara askeri ve lojistik destek sağladığına dair iddialar ortaya atılmış, ancak elbette Moskova yönetimi tarafından bu iddialar reddedilmiştir (Götz & Merlen, 2019). Minsk Anlaşmaları olarak bilinen bir dizi ateşkes ve barış girişimi yürürlüğe girmiş, ancak bu anlaşmalar kalıcı bir barış sağlayamamıştır ve çatışmalar zaman zaman şiddetlenerek devam etmiştir (Kudelia, 2016).

2022 yılına gelindiğinde, Rusya tarafından Ukrayna'ya yönelik kapsamlı bir askeri operasyon başlatılmıştır. Bu operasyon, 24 Şubat 2022'de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından "özel askeri operasyon" olarak adlandırılmıştır. Operasyonun gerekçesi olarak Ukrayna'nın doğusunda yaşayan Rusça konuşan nüfusun korunması ve Ukrayna'nın "Nazilerden arındırılması" gerektiği iddia edilmiştir (Monaghan, 2022). Rusya'nın bu geniş çaplı saldırısı, Ukrayna'nın sadece doğu bölgeleriyle sınırlı kalmamış, aynı zamanda başkent Kiev dahil olmak üzere ülkenin büyük bir bölümüne yayıldığı görülmüştür. Bu durum, Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana görülen en büyük askeri çatışmalardan biri olarak nitelendirilmiştir. Ukrayna ordusu tarafından, Batı ülkelerinden alınan askeri yardım ve desteğin de etkisiyle, beklenenden daha güçlü bir direniş gösterilmiştir. Özellikle ABD ve Avrupa Birliği ülkeleri tarafından Ukrayna'ya önemli miktarda silah, mühimmat ve finansal destek sağlanmıştır. NATO tarafından Ukrayna'ya doğrudan müdahale edilmemiş, ancak bölgedeki varlığını artırdığı ve Rusya'ya yönelik ağır ekonomik yaptırımlar uygulandığı görülmüştür (Mearsheimer, 2022). Savaşın devam eden aşamalarında, Rusya'nın Kiev çevresinden geri çekilmesi ve Donbas bölgesine odaklanması ile çatışmanın dinamiklerinin değiştiği gözlemlenmiştir.

Bu savaşın, sadece Ukrayna ve Rusya arasında değil, aynı zamanda Batı ile Rusya arasındaki jeopolitik m¼cadelede de önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Rusya tarafından NATO'nun doğuya doğru genişlemesinin kendi güvenliği için bir tehdit oluşturduğu savunulmakta, Ukrayna ise egemenliğini ve toprak b¼t¼nl¼ę¼n¼ koruma m¼cadelesi vermektedir. Bu bağlamda, Ukrayna savaşı 21. y¼zyılın en karmaşık ve yıkıcı çatışmalarından biri olarak değerlendirilmektedir (Kofman & Lee, 2023).

2.1.2.2. Ukrayna-Rusya Savaşının Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Ukrayna-Rusya savaşı, 2014 yılında Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi ve Doğu Ukrayna'da Rusya destekli ayrılıkçı hareketlerin başlamasıyla ortaya çıkan ve 2022 yılında geniş çaplı bir işgalle daha da şiddetlenen bir çatışma olarak, bölgedeki milyonlarca insanın yaşamını etkilemiştir. UNICEF Genel Direktörü Catherine Russell'ın yaptığı açıklamaya istinaden bu savaş doğrultusunda 1000'e yakın çocuğun hayatını kaybettiği ortaya çıkmıştır (nitekim savaş ortamlarındaki sayısal verilerin genel tablonun küçük bir kısmını ele aldığı tecrübesiyle bu rakamların gerçekleri yansıtmaya/yansıtmama durumu tartışmaya açıktır) (UNICEF, 2022). Bu savaşın da en savunmasız kurbanları diğer tüm savaşlarda olduğu gibi yine çocuklar olmuştur. Çocuklar için birincil amaç hala hayatta kalabilmek olurken, hayatta kalabilenler için ise sağlık, eğitim, sosyal yaşam ve genel refah gibi insani ihtiyaçların devamlılığının sağlanabilmesi, çocukların gelecekteki yaşamları üzerinde kalıcı sonuçlar doğurmaktadır (Güler, 2022).

Savaşın başlangıcından bu yana çocuklar, doğrudan çatışmaların neden olduğu fiziksel yaralanma ve öl¼m riskine maruz kalmıştır. Çatışma bölgelerinde patlayan bombalar, yıkılan binalar ve savaşın diğer yıkıcı sonuçları, çocukların ciddi şekilde yaralanmasına veya hayatlarını kaybetmesine neden olmuştur (Doğan, 2023). Bunun yanı sıra, sağlık altyapısının tahrip edilmesi, yaralanan veya hasta olan çocukların tedavi edilmesini zorlaştırmış ve savaş bölgelerinde sağlık hizmetlerine erişimi neredeyse imkânsız hale getirmiştir (WHO, 2023). Birçok hastane yok edilmiş, bu durum özellikle acil tıbbi müdahalelere ihtiyaç duyan çocuklar için ciddi bir tehdit oluşturmuştur (Çalışkan, 2023). Benzer şekilde, altyapının tahrip edilmesiyle su ve

hijyen koşullarının kötüleşmesi, çocuklar arasında salgın hastalıkların yayılmasına neden olmuştur (İbrahim, 2023).

Savaşın uzun vadede çocuklar üzerindeki en kalıcı etkilerinden biri de psikolojik travmalardır. Çocuklar, savaş sırasında aile üyelerini kaybetme, zorla yerinden edilme ve şiddete tanık olma gibi travmatik olaylarla karşı karşıya kalmıştır. Bu tür olayların, çocuklarda kalıcı psikolojik sorunlara yol açtığı ve bu sorunların, geri kalan hayatlarında kurdukları kişilik yapılarında önemli problemlere neden olduğu, birçok bilimsel çalışmada ortaya konulmuştur (Korkmaz, 2023). Ancak çatışma ortamlarındaki psikolojik destek hizmetlerinin yetersizliği, bu sorunların tedavi edilmesini zorlaştırmakta ve çocukların normal bir yaşam sürme şansını azaltmaktadır (UNICEF, 2023). Ayrıca, çocukların maruz kaldıkları bu sosyolojik kayıplar, hem aile içi ilişkilerde hem de toplumsal bağlarda derin yaralar açmaktadır (Maksymowicz, 2022).

Savaş ortamlarında, çocukların alıştıkları ortamlardan koparılıp yerlerinden edilmeleri, onlar üzerinde derin sosyal ve ekonomik etkiler yaratmaktadır. Ukrayna'daki çatışmaların şiddetlenmesiyle birlikte milyonlarca insan, özellikle de çocuklar, evlerini terk etmek zorunda kalmış ve ülke içinde veya dışında mülteci durumuna düşmüştür (IDMC, 2023). Bu yerinden edilme süreci, çocukların sosyal bağlarını koparmış, güvenlik duygularını zedelemiş ve birçok durumda ailelerinden ayrı düşmelerine yol açmıştır (Aydemir, 2023). Mülteci kamplarında veya geçici barınma yerlerinde yaşam mücadelesi veren çocuklar, yeterli gıda, temiz su, sağlık hizmetleri ve eğitime erişimden yoksun kalarak hem fiziksel hem de psikolojik gelişimlerinde ciddi sorunlar yaşamaktadırlar (Soysal, 2023).

Savaş, çocuklar için ciddi bir güvenlik tehdidi oluşturmuş ve çocuk haklarının sistematik olarak ihlal edilmesine yol açmıştır. Çatışma bölgelerinde, çocukların zorla silah altına alınması, cinsel istismar ve insan ticareti gibi ağır insan hakları ihlalleri yaygın hale gelmiştir (HRW, 2022). Çocukların savaş sırasında ve sonrasında korunmasına yönelik uluslararası çabalar genellikle yetersiz kalmış ve bu durum, savaşın çocuklar üzerindeki etkilerini daha da derinleştirmiştir (Öztürk, 2022). Savaşın en çok etkilediği alanlardan biri de eğitim olmuştur. İşgalin ardından pek çok okul

yıkılmış ve çatışmaların yoğunlaştığı bölgelerde eğitime erişim neredeyse tamamen durmuştur (Millî Eğitim Bakanlığı, 2023). Okula gidemeyen çocuklar, eğitimde büyük kayıplar yaşamış ve bu durum, onların gelecekteki iş olanaklarını, topluma katılımlarını ve genel yaşam kalitelerini olumsuz etkilemiştir (Erdoğan, 2022). Ayrıca, yerinden edilen çocuklar, yeni yaşam alanlarında eğitim sistemine uyum sağlamak konusunda ciddi zorluklar yaşamaktadırlar (Walker, 2022). Eğitimdeki bu kesintiler, savaş sona erdikten sonra bile çocukların akademik ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemeye devam edecektir (Save the Children, 2023).

Netice itibarıyla Ukrayna-Rusya savaşı, çocuklar üzerinde derin ve kalıcı izler bırakmış ve bırakmaya devam etmektedir. Çocuklar, savaşın en savunmasız kurbanları olarak, hem fiziksel hem de psikolojik açıdan ciddi zararlar görmüş, eğitim ve sosyal yaşamları büyük ölçüde kesintiye uğramıştır. Bu etkilerin uzun vadeli sonuçlarının, hem bireysel çocuklar hem de Ukrayna toplumu için son derece yıkıcı olacağı, savaş tarihleri boyunca defalarca tecrübe edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MEDYANIN TEMSİLİYET ETKİLERİ: MEDYANIN GÖZÜYLE SAVAŞ MAĞDURU ÇOCUKLARIN KİMLİKLERİ

3.1. Haber Dilinin İncelenmesi

Maxwell McCombs ve David H. Weaver'a göre, medya kitlelere yalnızca hangi konular hakkında konuşulacağını değil, aynı zamanda bu konuların nasıl ele alınacağını da belirleme gücüne sahiptir (akt. Mengü, 2003: 69). Bu bağlamda, toplumun maruz kaldığı konular üzerine söylem veya fikir üretme zorunluluğunun ortadan kalktığı görüşü ortaya konulmaktadır. Medyanın sunduğu başlıklar, alternatif düşüncelerin ortaya çıkmasına fırsat tanımaksızın, sonuç odaklı bir yapı içinde kitlelere iletilmektedir. Diğer bir ifadeyle, "haber dili" olarak adlandırılan bu yapı, bireylerin olaylar karşısındaki duygusal tepkilerini ve tutumlarını önceden şekillendirmektedir. Walter Lippmann da McCombs ve Weaver gibi sıradan bireylerin gündemin oluşumuna etki edebilme potansiyeline sahip olmadığını savunur ve bu kişilerin genellikle yalnızca duydukları ya da medya aracılığıyla kendilerine sunulan çerçevede günlük gelişmeler hakkında bilgi sahibi olduklarını belirtir. Özellikle kendilerine uzak hissettikleri ülkelerdeki gelişmelere karşı kayıtsız kalan bu bireyler, kendi ülkelerinde meydana gelen sorunlara da mesafeli yaklaşmakta ve günlük haber ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra ilgilerini eğlence programlarına yöneltmektedirler (Atabek & Dağtaş, 1998: 225). Dolayısıyla, medya aracılığıyla sunulan bilginin dilsel yapısının, olayın etki alanını şekillendirdiği söylenebilir.

Naci Bostancı (1998: 153), haber dilinin temelini oluşturan kültür ve anlamın, dil aracılığıyla bir kurgu olarak üretilebilen ve bu üretim sürecinin öğrenilebilir bir yapı olduğunu öne sürmektedir. Semiyotik bir kod olan dil ve onun içindeki anlamsal değerler, haberin içerdiği söylemleri kitlelere ileterek bir etki alanı yaratmak amacıyla önemli bir temsil aracı olarak işlev görmektedir. Dolayısıyla aynı olguyu farklı dilsel kodlarla ile ifade etmek son derece mümkündür. Bu noktada, yalnızca kelimelerin gücüne değil, aynı zamanda bu kelimeleri özenle seçerek bir kurgu alanı yaratan habercinin ideolojisine ve iletmek istediği mesajın ideolojik yapısına da dikkat çekmek

gerekmektedir. Bu yüzden, gazete haberleri, dünya olaylarının doğrudan aktarılmasından ziyade, düşünceler, inançlar, değerler, teoriler, öneriler ve ideolojilerle şekillenen bir içerik sunmaktadır (Devran, 2010: 118). Nitekim Roger Fowler'da (1991), dünyadaki acı verici olayların gazete haberlerine gerçeğe uygun olarak yansıtıldığı fikrinin yanıltıcı olduğunu savunarak, bu haberlerin aslında muhatap alınan kitlelerin sosyal ve politik yapısına uygun şekilde inşa edildiğini öne sürmektedir.

Haberin dili olarak kabul edilen bu yapı, haberin hangi ideolojik arka planı referans aldığını, kimin için ve hangi fikri empoze etmek amacıyla oluşturulduğunu analiz etme olanağı sunmaktadır. Basit ve amaçsız gibi görünen cümle yapıları ile seçilen sözcükler, haberin iletim sürecinin en kritik aşamasını oluşturmaktadır. Haberin sayfa mizanpajındaki konumu, kullanılan font ve renkler, haberin kimliğini belirleyen önemli ayrıntılardır. Bu nüanslar, habere yönelik ilgi ve sadakati artırmak amacıyla kullanılmaktadır. Haberin sunduğu çerçeveye duyulan güven ise bilinç düzeyinde bir güven taahhüdü yaratmaktadır (Güneş, 2006). Servis edilen haberlerdeki dilin doğruluğunu sorgulama gereksinimi, özellikle doğru bir medya okuryazarlığı geliştirmeye çalışan bireylerin, medyanın toplumsal olayları gerçeğe uygun şekilde aktarıp aktarmadığı konusundaki kaygılarında kendini göstermektedir.

Dilin şeffaf olduğu iddiası, gerçek dünyadaki olayların, belirsizlik barındıran ve belli bir dünya görüşü inşa edilmiş bir dil aracılığıyla yansıtıldığı ve iletildiğini öne sürer (İnceoğlu & Çomak, 2009). Ancak dil başlı başına bir manipölasyon meselesidir ve pozitivist bilimin aksine şeffaflıktan uzaktır. Bu bağlamda haber de bir dil meselesi olduğu için şeffaflıktan söz etmek yanıltıcı olacaktır. Dolayısıyla servis edilen her haberin dilsel incelemesinde öncelikle zihniyet sorgulamasına tabii tutulması gerekmektedir. Yorumlama biçimlerinin kurgusallığı alternatif sunumların da değerlendirilmesi için sebep olmaktadır.

Sonuç olarak, Fowler, Sapir ve Whorf gibi dilbilimcilerin ürettikleri çalışmalar neticesinde dilin anlamsal yapısı ile bilinç arasında düşüncüyü etkileyen bir bağlantı olduğu ortaya konulmuştur (Arcan, 2010: 78). Bu bağlamda, medyanın sunduğu haberlerin dilsel yapısının, toplumsal gerçeklikleri doğrudan yansıtmaktan ziyade

belirli bir ideolojik çerçevede inşa edildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, haberlerin yalnızca içerikleri değil, aynı zamanda bu içeriklerin nasıl sunulduğu ve hangi amaçlarla şekillendirildiği de eleştirel bir bakış açısıyla incelenmelidir.

3.1.1. Söylem Analizi

“Ben, söylemin bu kuşkulu düzenine kendiliğimden girmek zorunda kalmak istemezdim; keskin ve kesin onca yanı içinde, onunla kapışmak istemezdim; isterdim ki o, içinde başkalarının benim beklentime yanıt verecekleri ve orada gerçeklerin, birer birer, ayağa kalkacağı, sakın, derin, sonsuzcasına açık bir saydamlık gibi çevremi sarsın; o zaman, tıpkı mutlu bir enkaz gibi, kendimi ona, beni taşıması için bırakırdım” (Foucault, 1987: 23).

Foucault'nun 1987'de kaleme aldığı *Söylem Düzeni* adlı çalışmasında belirttiği gibi, söylem, doğasında "kuşku" barındıran bir düzene sahiptir. Düşünceler, çevresel faktörlerin etkisiyle zamanla belirli bir biçim kazanarak söyleme dönüşürler. Bu süreç, söylemin evrimsel bir gelişim süreci yaşamasına olanak tanımaktadır. Megill (2012), söylemi üreten organizasyonların ideolojik dönüşümleri gerçekleştirme gücüne sahip olduklarını belirtir. Ancak, bu üretimin yalnızca olumsuz yapılanmalar (kavga, yasak, baskı) aracılığıyla değil, aynı zamanda arzular üzerinden de kendini gösterebileceğini savunur. İşte bu noktada bu denli önemli bir kavram olan söylemin alan yazındaki karşılığına değinmek çalışmanın içselleştirilebilmesi adına önem teşkil etmektedir.

Etimolojik açıdan "söylem" terimi, Latince *discurrere* sözcüğünden türetilmiştir. Sözcük, "oraya buraya koşuşturma" ya da "gidiş gelişler" anlamını taşır ve aynı zamanda "uzaklaşma", "eritme", "yayılma" gibi anlamlara sahip *discursus* teriminin farklı kullanımlarıyla da ilişki içindedir. Söylem, mecazi olarak "özne üzerine ayrıntılı bir şekilde konuşma" ya da "belirli bir konu hakkında iletişim kurma" anlamında kullanılırken, Ortaçağ Latince'sinde *discursus* kelimesi "hararetli tartışma" ve "görüş alışverişi" anlamlarında da kullanılmıştır. Felsefe alanında ise söylem kavramı, Aquinolu Thomas tarafından ilk kez kullanılmıştır. Thomas, bu kavramı "saf sezgi" yerine "zihni çıkarım" anlamında değerlendirmiştir. Doğruluğun düşüncede temellendiği, ancak nesnelerle olan ilişkisinde de var olduğu ileri sürülmüştür. (Sözen, 2017).

Batı dünyasındaki işaretler sisteminin, Stoacı dönemden itibaren üç temel öğeden oluştuğu kabul edilmektedir bunlar: işaret eden, işaret edilen ve "konjonktür".

Dilin, ilk olarak ham ve somut haliyle, dünyaya bırakılan izlerin ya da nesneler üzerindeki kalıcı işaretlerin basit ve maddi bir formu olarak var olduğu düşünülmektedir. Bu dil düzeyinin benzersiz ve mutlak olduğu savunulmaktadır. Ancak, bu katmanın, iki farklı söylem biçimini doğurduğu ileri sürülmektedir: Üstte, işaretlerin yeniden ele alınıp yorumlandığı bir söylem ve altta, bu yorumların temel alındığı, herkesin görebileceği işaretlerin altında yer aldığı varsayılan bir metin (Foucault, 2001: 78). Bu yapı, dilin sadece iletişim aracı olmanın ötesinde, toplumsal ve kültürel anlamların inşa edildiği bir zemin olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Üstteki söylem katmanı, mevcut işaretleri yeniden yorumlayarak hegemonik ideolojilerin pekiştirilmesine hizmet ederken, alttaki katman, bu ideolojilerin dayandığı derin ve çoğu zaman gizli kalan anlam katmanlarını barındırmaktadır. Bu bağlamda, dilin çok katmanlı yapısı, söylemlerin nasıl şekillendiğini, toplumsal güç dinamikleriyle nasıl iç içe geçtiğini ve bu süreçlerin nasıl anlaşılması gerektiğini çözümlmek için oldukça kıymetli bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Yapısalcılık ve yapısalcılık sonrası dönemde, dilbilim, semiyotik ve söylem analizi gibi alanların önde gelen temsilcileri arasında Emile Benveniste (sözceleme teorisyeni), Fransız filozoflar Michel Foucault ve Jacques Derrida, Claude Lévi-Strauss (antropolog), Louis Althusser ve Jacques Lacan (psikanalist düşünürler), Michel Pêcheux (dilbilimci), Mikhail Bakhtin, Voloşinov ve Medvedev (Rus biçemciler), Umberto Eco (işaret bilimci), Jürgen Habermas (iletişim modeli teorisyeni), Paul Ricoeur (hermenötik düşünür), Gérard Genette ve Seymour Chatman (tahkiye söylemcileri), Norman Fairclough, Ruth Wodak, Teun van Dijk, Sara Mills, Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe (eleştirel dil bilimciler), Roland Barthes ve Terry Eagleton (edebiyat teorisyenleri) ve John Wilson (siyasi söylem uzmanı) gibi birçok önemli teorisyen yer almıştır (Elbirlik, 2015). Bu nedenle, "söylem" kavramı zamanla farklı disiplinlerle etkileşime girerek multidisipliner çalışmaların odağı haline gelmiştir. Bilimsel söylem, hukuki söylem, politik söylem ve edebi söylem gibi çeşitli söylem çalışmalarının bilimsel ve toplumsal yönlerine odaklanan bu kavram, söylemin dilsel yapısı ve toplumsal bağlamı üzerine de derinlemesine incelemeler yapmaktadır (Fairclough & Wodak, 1997: 259). Bu çalışmalar, söylemin nasıl şekillendiğini ve

hangi ideolojik ve kültürel çerçevelerde anlam kazandığını araştırarak, dilin yalnızca bir iletişim aracı olmanın ötesinde, toplumsal yapıların ve güç ilişkilerinin bir yansıması olduğunu ortaya koymaktadır. Söylemin bu farklı boyutları göz önünde bulundurulduğunda, söylem çözümlemesinin iki temel yaklaşımla gerçekleştirildiği görülmektedir: dilsel ve politik. Dilsel yaklaşım, dilbilgisi yapısına ve dilin çeşitli bağlamlarda nasıl iletişim kurduğuna odaklanmakta ve konuşma ile yazılı kuralların vurgulanmasını içermektedir. Politik yaklaşım ise, dilin toplumsal etkileşim özelliklerini, ideolojik meseleler bağlamında, toplumsal, tarihsel ve politik arka planı dikkate alarak incelemeyi amaçlamaktadır (Miles, 2010).

Söylem kavramı üzerine birçok teorisyen ve filozof derinlemesine çalışmalar yürütmüştür. Ancak, bu çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle tüm söylem türlerine değinme imkânı bulunmamaktadır. Bu nedenle, tezin amacını desteklemek adına, Ruth Wodak, Norman Fairclough ve Michel Foucault'nun politik söylem kavramı üzerine ortaya koymuş oldukları düşünceler referans alınacaktır. Çalışmanın bu bölümünde, söz konusu üç teorisyenin çalışmaları irdelenecektir.

Söylem-Tarihsel Yaklaşımın kurucularından biri olarak kabul edilen Ruth Wodak tarafından, ideoloji, iktidar, hiyerarşi, toplumsal cinsiyet ve sosyolojik değişkenlerin, metinlerin yorumlanması ve açıklanması süreçlerinde merkezi bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Bu çerçevede, Eleştirel Söylem Analizi (ESA) çalışmalarında toplumsal cinsiyet, ırkçılık, medya söylemleri, politik söylemler, örgüt söylemleri ve kimlik arayışı gibi konuların ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Bu temaların, aynı zamanda insan hakları bağlamında da önemli bir yer tuttuğu belirtilmektedir. ESA yaklaşımında, dil ile iktidar arasındaki ilişkiye odaklanılmakta ve farklı ideolojilerin çözümlemesi yapılarak söylemlerin arkasındaki gizli anlamların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır (Arcan, 2010: 124). Wodak (2002: 7), Eleştirel Söylem Analizi'nin (ESA) köklerinin klasik retorik, metindilbilim, sosyodilbilim, uygulamalı dilbilim ve edimbilimde bulunduğunu ve bu nedenle ESA'nın dil ile güç arasındaki ilişkiye özel bir ilgi gösterdiğini belirtmektedir. Söylemi sosyal pratik olarak tanımlamak, belirli bir söylemsel olay ile onu çerçeveleyen durumlar, kurumlar ve toplumsal yapılar arasında diyalektik bir ilişki olduğunu ima etmektir. Bu,

söylemsel olayların bu çerçeveler tarafından şekillendirildiği, ancak aynı zamanda bu çerçeveleri de şekillendirdiği anlamına gelir ki başka bir deyişle, “söylem” hem sosyal olarak yapıcıdır hem de sosyal olarak koşullandırılmıştır; durumları, bilgi nesnelerini ve bireylerin ya da grupların sosyal kimliklerini ve ilişkilerini oluşturmaktadır. Bu yapıcı rol, söylemin mevcut sosyal statükoyu hem sürdüren hem de dönüştüren bir işlevi olduğunu göstermektedir. Söylem, sosyal olarak bu kadar etkili olduğu için, güçle ilgili önemli meseleleri de gündeme getirmektedir. Söylemsel pratiklerin, toplumsal sınıflar, cinsiyetler ve etnik/kültürel çoğunluklar ve azınlıklar arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini üretme ve yeniden üretme konusunda büyük bir ideolojik etkiye sahip olduğu, birçok çalışma sonucunda ortaya konmuştur (Fairclough & Wodak, 1997).

Söylem-tarihsel yaklaşıma göre, söylemin bir bilgi ve hafıza biçimi olarak ele alındığı ve bu nedenle Teun van Dijk'in sosyo-bilişsel teorisiyle desteklendiği belirtilmektedir (Reisigl & Wodak, 2001). Bu çerçevede, dilin sadece bir güç aracı olmadığı, aynı zamanda bu gücü elinde tutanlar tarafından bir silah olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. ESA'nın, bu bağlamda, söylem yoluyla mağdur olanların perspektifini önceliklendirmek ve güç sahibi olan, yani eşitsizliklerin varlığından sorumlu olan organizasyonları eleştirel bir şekilde ele almak amacıyla var olduğu vurgulanmaktadır. Bu sebeple metinlerin, farklı söylemlerin ve ideolojilerin hâkimiyet için mücadele ettiği bir alan olarak görülebileceği öne sürülmektedir. Ayrıca, "bağlam" kavramının teorik olarak ele alınması gerektiği savunulmuştur. Wodak (2000) tarafından, bağlamın sadece statik sosyolojik değişkenler ya da "dilsel olmayan her şey" olarak görülmemesi gerektiği, aksine, teorik bir temele ihtiyaç duyulan dinamik bir boyut olduğu öne sürülmüştür. Söylem analizinde, bağlamın ve metnin yorumlanmasına olanak tanıyan teorilere komşu disiplinlerden başvurulmasının gerektiği ifade edilmektedir.

Norman Fairclough da Wodak ile aynı çerçevede, sosyal olgunun nasıl anlamlandırılacağına ilişkin olarak, egemen sosyal pratiğin hegemonyası ile bağlantı kurarak söylem düzeninin oluşturulmasının önemine vurgu yapmıştır (Fairclough, 1995). Fairclough yoğunlukla üzerine çalıştığı söylemde Diyalektik İlişkili Yaklaşımı,

toplumsal gerçeklik ile dil arasındaki ilişkiyi anlamada derinlemesine bir çerçeve sunmaktadır. Bu yaklaşımda, toplumsal yapıların ve süreçlerin, dil aracılığıyla nasıl yeniden üretildiği, dönüştürüldüğü ve meşrulaştırıldığı incelenmektedir (Fairclough, 1992). Dilin sadece bir iletişim aracı olmadığı, aynı zamanda toplumsal güç ilişkilerini ve ideolojileri yansıtan ve şekillendiren bir araç olduğu öne sürülmektedir (Fairclough, 1995). Söylemin, toplumsal hayatın üç boyutunda yer aldığı belirtilmektedir: toplumsal pratikler, toplumsal ilişkiler ve toplumsal kimlikler. Bu nedenle, dilin analizinde bu üç boyut arasındaki diyalektik ilişkilerin ortaya çıkarılması gerekmektedir (Chouliaraki & Fairclough, 1999).

Diyalektik İlişkili Yaklaşım'da, toplumsal değişimin dil üzerinden nasıl gerçekleştiği anlamak amacıyla eleştirel bir bakış açısı sunulmaktadır. Toplumsal değişimin dilsel pratikler aracılığıyla nasıl gerçekleştiğini analiz etmek için üç aşamalı bir model ortaya konulmaktadır: (1) Metinsel analiz, (2) Söylemsel pratiklerin analizi, ve (3) Toplumsal pratiklerin analizi (Fairclough, 2001). İlk aşamada, bir metnin dilsel özelliklerine odaklanılmaktadır; örneğin, kelime seçimleri, gramer yapıları ve retorik stratejiler incelenmektedir (Fairclough, 2003). İkinci aşamada, bu metnin üretimi, dağıtımı ve tüketimi bağlamında nasıl anlaşıldığı incelenmektedir. Üçüncü aşamada ise, metnin içinde yer aldığı toplumsal ve kültürel bağlam ele alınmakta, bu bağlamın metin üzerindeki etkileri ve metnin bu bağlamı nasıl etkilediği sorgulanmaktadır (Fairclough, 1995). Bu yaklaşımın temelinde yatan diyalektik kavrayışta, dil ile toplum arasındaki ilişki dinamik bir süreç olarak görülmektedir.

Chouliaraki ve Fairclough (1999), diyalektik ilişkinin, toplumun mikro düzeydeki dilsel pratikler ile makro düzeydeki toplumsal yapılar arasındaki sürekli bir etkileşim olarak tanımlandığı ifade etmektedirler. İdeolojilerin nasıl yeniden üretildiğini, direnişin nasıl ortaya çıktığını ve toplumsal değişimin nasıl mümkün olduğunu anlamada kritik bir rol oynayan bu etkileşim biçimi dinamik bir yapının varlığını ortaya koymaktadır. Örneğin, bir politik konuşma ya da medya metninin analizinde, bu söylemin altında yatan ideolojik yapıların ortaya çıkarılabileceği ve bu yapılar aracılığıyla toplumsal güç ilişkilerinin nasıl yeniden üretildiğinin gösterilebileceği savunulmaktadır (Fairclough, 1995).

Fairclough ve Wodak gibi Foucault'da literatürde söylem araştırmalarından en çok faydalanan düşünürlerden biri olmuştur. Özellikle söylemin ideolojik alt başlıkları üzerine bir çok çözümleme yapan düşünür söylem kavramına getirdiği özgün bakış açısıyla sosyal bilimler alanında derin izler bırakmıştır. Foucault'nun söylem çalışmaları, bilgi, güç ve toplumsal yapılar arasındaki ilişkilerin nasıl inşa edildiğini ve dönüştürüldüğünü analiz etmek için kullanılmıştır. Söylemin, bilgi ve hakikat rejimlerinin kurulmasında oynadığı merkezi rol, Foucault'nun çalışmalarında vurgulanmıştır (Olssen, 2003). Foucault tarafından söylem, sadece dilsel pratikler olarak değil, aynı zamanda bilgi sistemlerini, toplumsal kurumları ve bireylerin kendilik anlayışlarını şekillendiren yapısal bir güç olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda, söylemin sadece iletişimsel bir araç olmadığı, aynı zamanda bilgi ile iktidar arasındaki karmaşık ilişkilerin düzenleyicisi olarak işlev gördüğü öne sürülmüştür (Gutting, 2005). Söylemin, belirli tarihsel dönemlerde hangi bilginin meşru kabul edildiğini ve bu bilginin nasıl üretildiğini belirleyen bir mekanizma olduğu savunulmuştur (Hook, 2001).

Foucault'nun söylem analizinde Wodak'ta olduğu gibi tarihsel bir perspektifin benimsenmesi önem arz etmektedir. Foucault, "arşiv" kavramını kullanarak, belirli bir dönemdeki bilgi sistemlerinin ve bu sistemlerin altında yatan söylemlerin nasıl organize edildiğini incelemiştir. Bu çerçevede, söylem analizinin, sadece dilsel yapılarla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda belirli bir tarihsel dönemde bilgi, iktidar ve toplumsal ilişkiler arasındaki dinamikleri de kapsadığı belirtilmektedir (Kendall & Wickham, 1999). Bu nedenle, Foucault'nun yöntemi, söylemin tarihsel olarak nasıl değiştiğini ve bu değişimlerin toplumsal yapılar üzerindeki etkilerini araştırmayı amaçlamaktadır (Diaz-Bone vd., 2008).

Foucault'nun çalışmaları, söylemin, toplumsal normları ve bireylerin kendilik anlayışlarını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Foucault, özellikle cinsellik, delilik ve ceza sistemleri gibi alanlarda söylemin nasıl işlediğini analiz etmiş ve bu analizler yoluyla, söylemin toplumsal kontrol mekanizmalarını nasıl kurduğu ve meşrulaştırdığı gösterilmiştir (Hall, 2001). Örneğin, Foucault'nun cinsellik üzerine olan çalışmasında, cinselliğin modern toplumlarda nasıl bir söylem nesnesi haline

getirildiği ve bu söylemin, bireylerin kendilerini nasıl tanımladığı üzerinde nasıl etkili olduğu incelenmiştir (Foucault, 1978). Teorisyen ayrıca, modern toplumlarda iktidarın işleyiş biçimlerine dair özgün bir bakış açısı sunmaktadır. Çalışmalar neticesinde iktidarın, sadece baskı uygulayan bir güç olarak değil, aynı zamanda bilgi üreten ve bireylerin davranışlarını yönlendiren bir mekanizma olarak kavrandığı ifade edilmiştir. Bu çerçevede, söylemin, iktidarın bir aracı olduğu ve iktidarın söylem aracılığıyla toplum üzerinde nasıl işlediğinin anlaşılması gerektiği vurgulanmaktadır (Foucault, 1980). Foucault, iktidarın söylem aracılığıyla işlediğini ve bu sürecin bireylerin kendiliklerini nasıl inşa ettiklerini derinden etkilediğini ileri sürmüştür (Gordon, 1980).

Nitekim Michel Foucault'nun söylem çalışmaları, bilgi, iktidar ve söylem arasındaki ilişkileri anlamak için güçlü bir teorik çerçeve sunmaktadır. Foucault'nun söylem analizinin, tarihsel bağlamları göz önünde bulundurarak bilgi sistemlerinin nasıl inşa edildiğini ve bu sistemlerin toplumsal yapıları nasıl şekillendirdiğini ortaya koyduğu belirtilmektedir. Bu çalışmaların, modern toplumlarda iktidarın nasıl işlediğini ve bireylerin bu iktidar ilişkileri içinde nasıl konumlandığını anlamada önemli bir katkı sağladığı kabul edilmektedir (Olssen, 2003).

Üç teorisyen de söylemin toplumsal, ideolojik ve tarihsel boyutlarını farklı açılardan ele almışlardır. Wodak, söylemin toplumsal pratiklerle nasıl iç içe geçtiğine odaklanırken, Fairclough dil ile toplumsal yapıların diyalektik ilişkisini vurgulamış, Foucault ise, söylemin iktidar ve bilgi sistemleri üzerindeki etkisini derinlemesine incelemiştir. Her üç kuramcı da söylemin sadece bir iletişim aracı olmadığını, aynı zamanda toplumsal yapıların ve güç ilişkilerinin bir yansıması olduğunu ortaya koymuştur. Bu doğrultuda, tezde ele alınacak analizler, Wodak, Fairclough ve Foucault'nun iktidar, ideoloji ve bilinç arasındaki ilişkileri merkeze alan yaklaşımları çerçevesinde derinleştirilecektir. Ancak, bu çalışmada Wodak'ın Söylem Tarihsel Yaklaşımı, hem araştırmacının hem de verilerin objektifliğini korumak ve ortaya konulan hipotezi farklı açılardan doğrulamak adına temel bir yöntem olarak kabul edilmiştir.

3.2. Görsel Temsillerin Analizi

Görsel temsiller, günümüzde ulusüstü politikaları şekillendiren ve yönünü değiştiren bir gücü yönetmektedir. Bu temsiller, kimi zaman mevcut olanı görünmez kılarken, kimi zaman da olmayanı varmış gibi göstererek, istenilenin kabul görmesini sağlarken, istenmeyeni ise "öteki" olarak tanımlayabilecek etkiye sahiptir (Crilley, Manor & Bjola, 2020: 2-3). Görsel imgelerin sosyal olaylar ve olgular üzerindeki etkisi elbette yeni bir olgu değildir, ancak dijital çağda görseller, resimler, filmler ve karikatürler gibi unsurlar, küresel medya ekonomisinde daha hızlı ve karmaşık bir şekilde üretilip yayılmakta ve etkileşimde bulunmaktadır. Bu süreçte, görsellerin etkisi giderek artmakta ve küresel anlatıyı şekillendiren güçlü bir araç haline gelmektedir (Bleiker, 2015).

Görseller, hissettirdikleri ve düşündürdüklerinin yanı sıra, sosyal olaylar ve olgulara ilişkin çeşitli ipuçları sunmaktadır. Bu bağlamda, görsellerin sınıf, cinsiyet, iktidar, ırk, cinsellik, güçlü beden ve sosyal farklılıklar gibi toplumsal kategorilerin nasıl sunulduğu üzerinde düşünülmesi ve bu sunumların sorgulanması, görsel çalışmaların ana çıkış noktalarından biri olarak değerlendirilmektedir. Rancière'in kamusal alanda duyusal olanın paylaşımı üzerine geliştirdiği model, paylaşım sürecine katılan taraflar arasındaki iktidar ilişkileri ve iletişim dinamiklerinin yanı sıra, neyin duyusal hale getirildiği, görünürlük biçimlerinin nasıl oluşturulduğu, duyusal olanın kimlerle paylaşıldığı ve bu süreçlere kimin dâhil edilip kimin dışarıda bırakıldığının analiz edilmesi açısından kritik bir referans noktası olarak değerlendirilmektedir (Rancière, 2000: 13-14). Rancière'e göre, siyaset, duyusal olanın bu paylaşımları düzenleyen mevcut sistemi yeniden tanımlama ve dönüştürme çabasını temsil etmektedir. Bu doğrultuda siyasal eylem, genellikle bu düzenin dışındaki seslerin görünür hale gelmesini ve duyulmasını sağlayan bir organizma olarak kendini var etmektedir. Örneğin, geleneksel olarak politik arenada konuşma hakkı olmayan grupların (işçiler, kadınlar, etnik azınlıklar vb.) seslerini duyurabilmeleri ve görünür hale gelebilmeleri, politik bir müdahaleyi ve dolayısıyla duyusal düzenin yeniden paylaşılmasını temsil etmektedir. Bu düzlem üzerinden Susan Sontag ve Roland Barthes gibi teorisyenler de, fotoğraf ve diğer görsel medyaların gerçeği nasıl temsil

ettiği ve bu temsillerin politik anlamlarının nasıl inşa edildiği üzerine yoğunlaşmıştır. Sontag (1977), fotoğrafın toplumsal ve politik bir güç olarak nasıl işlev gördüğünü tartışırken; Barthes (1980), görsel imgelerin izleyiciyi nasıl etkilediğini ve bu imgelerin anlam katmanlarını çözümlemeye odaklanmıştır. Bu bağlamda, görsel temsillerin politik işlevleri üzerine yapılan çalışmaların derinlemesine ele alınması, onların ideolojik etkilerinin ve toplumsal dönüşümdeki rollerinin anlaşılmasını sağlamaktadır.

Susan Sontag, "On Photography" (2010) adlı eserinde, fotoğrafların gerçeği nötr bir şekilde sunmadığını; aksine, fotoğrafın daima belirli bir bakış açısını yansıttığını ve izleyiciyi bu bakış açısına yönlendirdiğini savunmuştur. Fotoğrafların bir tür “gerçeklik siyaseti” oluşturduğu ve bu siyasetin, hangi hikayelerin anlatılacağına, hangi yüzlerin görüleceğine ve hangi olayların tarihe kaydedileceğine karar verdiği belirtilmiştir (Sontag, 2010). Sontag’ın bu yaklaşımı, görsel temsillerin birer güç aracı olarak nasıl kullanıldığını ortaya koyarken; fotoğrafların siyasi kampanyalarda, savaş propagandalarında veya toplumsal hareketlerde nasıl kullanıldığına dair örnekler, görsellerin politik işlevlerini daha somut bir şekilde gözler önüne sermektedir. Sontag’ın ortaya koymuş olduğu bu derinlemesine analizler Stuart Hall’un üzerinde durduğu kültürel temsil ve işaretleme süreçlerine odaklanan çalışmaları ile derinleştirilmektedir. Hall’a (2013) göre, görsel temsillerin ideolojik işlevi, belirli bir gerçeklik duygusu yaratmaları ve bu gerçekliği normalleştirerek izleyicilere kabul ettirmeleridir. Bu bağlamda, medya ve popüler kültürdeki görsel temsillerin, toplumun hangi gruplarını görünür kıldığı ve hangilerini dışladığı kritik bir analiz konusu olarak değerlendirilmektedir.

Gillian Rose’un “Visual Methodologies” (2016) adlı çalışmasında, görsel analizlerin ideolojik bağlamlarını çözümlemenin önemi vurgulanmakta ve görsellerin toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıf politikaları bağlamında nasıl işlev gördüğü incelenmektedir. Özellikle medya ve reklam gibi alanlarda, görsel temsillerin kimin sesinin duyulduğunu ve kimin sessizleştirildiğini belirleyen bir araç olarak kullanıldığı öne sürülmektedir. Rose, görsel temsillerin sadece temsil ettikleri nesnelerle değil, aynı zamanda bu temsillerin üretildiği ve tüketildiği bağlamlarla da değerlendirilmesi

gerektiğini savunmaktadır (Rose, 2016). Örneğin, savaş fotoğrafları, mülteci krizleri veya toplumsal protestoları belgeleyen görsellerin, yalnızca haber değeri taşımadığı, aynı zamanda belirli bir politik ve ideolojik çerçeveyi yeniden ürettikleri ifade edilmektedir. Dolayısıyla, görsel temsillerin politik işlevleri, onların sadece estetik veya iletişimsel birer araç değil, aynı zamanda toplumsal ve politik iktidarın yeniden üretildiği alanlar olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Günümüzde ise görsel temsillerin politik anlamları ve işlevleri, daha karmaşık bir hale gelmiştir. Sosyal medya ve dijital platformların yaygınlaşmasıyla birlikte, görsel içeriklerin üretimi ve dağıtımı daha demokratik bir görünüm kazanmış gibi görünse de, bu içeriklerin manipülasyonu ve ideolojik kontrolü daha sofistike araçlarla sürdürülmektedir (Bishop, 2018). Dijital medyada viral hale gelen görsel içeriklerin, toplumsal hareketlerde veya politik kampanyalarda ne şekilde kullanıldığı ve nasıl bir etki yarattığı, görsel temsillerin politik işlevlerinin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Örneğin, memler ve internet ikonografisi gibi yeni medya biçimleri, politik eleştiri ve direnişin ifade edilme biçimlerini değiştirmekte ve görsel temsillerin gücünü yeni şekillerde ortaya koymaktadır (Shifman, 2014).

3.2.1. İçerik Analizi

İçerik analizi, sosyal bilimlerde ve iletişim çalışmalarında kullanılan önemli bir araştırma yöntemi olmasına rağmen, kökenleri antik çağlara kadar uzanan bir inceleme türü olarak ele alınmaktadır. Bu değerlendirme içinde retorik çözümlemeleri, antik dönemlerde sözlü kültürdeki söylem yapılarının anlaşılması için kullanılan temel yöntemlerden biri olmuştur. Aristoteles'in geliştirdiği ve daha sonra Romalı retorikçiler Hermagoras ve Çiçero'nun Topik ve Stasis sistemleri, bir olayın anlatısını çözümlemek için "kim yaptı, olay nedir?" gibi sorular sorarak sistematik yaklaşımlar geliştirmiştir. Ancak, bu yöntemler günümüzde kullanılan içerik analizinden farklılık göstermekte ve içerik analizinin tarihsel gelişiminin erken aşamaları olarak değerlendirilmektedir.

Modern içerik analizinin gelişimi ise 20. yüzyılın başlarına, Columbia Gazetecilik Okulu'nun öncülüğünde yapılan gazetelerin niceliksel analiz çalışmalarına

dayanmaktadır. Bu dönemde, medya içeriklerinin niceliksel analizi; medya kuruluşlarının zaman içerisindeki değişimlerini izlemek, haberlerdeki sansasyonel unsurları değerlendirmek, çeşitli konuların envanterini çıkarmak ve farklı coğrafi bölgelerde yayımlanan gazeteleri karşılaştırmak gibi konular etrafında şekillenmiştir (Bilgin, 2000). Bu çalışmalar, içerik analizinin bir araştırma yöntemi olarak temellerinin atılmasına katkı sağlamış ve metodolojinin bilimsel açıdan sistematik hale gelmesine öncülük etmiştir. Ancak, içerik analizinin doğasına ilişkin farklı yaklaşımlar ve yorumlar, zamanla bu yöntemin tanımının yapılmasını zorlaştırmıştır.

İçerik analizi, günümüzde, kamusal alanda üretilen ve düzenlenen metinlerin çözümlenmesi için güçlü bir araç olarak kabul edilmektedir. Kamusal alan üzerine yapılan içerik analizi çalışmaları, toplumsal gerçekliğe dair anlamlı çıkarımlar yapılmasına olanak tanımaktadır. Bu analizler, metinlerin açık ve örtük içerik özelliklerinin sayısallaştırılması yoluyla sistematik veriler üretir ve bu verilerden tekrarlanabilir ve güvenilir sonuçlar elde etmeyi amaçlamaktadır (Gökçe, 2006). Böylece, içerik analizi, medya ve iletişim çalışmalarında kullanılan temel bir araştırma yöntemi olarak, metin, görsel ve diğer medya mesajlarının anlamını objektif ve sistematik bir şekilde incelemeye olanak tanımaktadır (Neuendorf, 2017).

İçerik analizinin etkililiği, medya ve iletişim araştırmalarında metodolojik esnekliğine bağlı olduğu öne sürülmektedir. Neuendorf (2017), içerik analizinin sadece bir teknik olmadığını, aynı zamanda hem nitel hem de nicel metodolojileri kapsayan geniş bir araştırma paradigması sunduğunu ifade ederek, bu esnekliğin, özellikle etkileşimli ve dijital medya çağında daha da belirgin hale geldiğini ifa etmiştir. Etkileşimli medya, kullanıcıların sadece pasif alıcılar olmaktan çıkarak aktif içerik üreticileri ve küratörler haline gelmesiyle, medya mesajlarının doğasını kökten değiştirmiştir. Bu dönüşüm, analiz edilecek veri türlerini çeşitlendirmiş ve içerik analizi yöntemlerinin de gelişmesine neden olmuştur. Geleneksel medya içerikleri için kullanılan sabit kodlama şablonlarının etkileşimli medya analizleri için yetersiz kalması nedeniyle, daha dinamik ve esnek kodlama şablonlarının geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Neuendorf, 2017).

İçerik analizi yönteminin teorik ve pratik uygulamaları konusunda farklı yaklaşımlar da mevcuttur. Stemler (2001), içerik analizini, "çok sayıda metni, açık kodlama kurallarına dayalı olarak daha az sayıda içerik kategorisine sistematik ve tekrarlanabilir bir teknikle sıkıştırmak" olarak tanımlamaktadır. Bu yöntem, özellikle büyük veri setlerinin düzenlenmesi ve anlamlı sonuçlar elde edilmesi amacıyla hem nitel hem de nicel analiz tekniklerini içerebilir. Örneğin, Stemler ve Bebell (1998) tarafından yapılan bir araştırmada, okul misyon ifadelerinin içerik analizi kullanılarak okulların varoluş amaçları hakkında çıkarımlar yapılmıştır. Bu bağlamda içerik analizinin esnek yapısı, farklı bağlamlarda uygulanabilirliğini ve geçerliliğini artırmaktadır.

Geçerlilik ve güvenirlik kavramları, içerik analizinin bilimsel tutarlılığını belirleyen önemli unsurlar olarak kabul edilmektedir. Potter ve Levine-Donnerstein (1999) tarafından, içerik analizinde geçerlilik ve güvenirliğin, kullanılan içeriğin türüne ve teorinin rolüne bağlı olarak yeniden düşünülmesi gerektiği belirtilmektedir. İçerik analizi, açık (manifest) ve örtük (latent) olmak üzere iki tür analiz yaklaşımına ayrılmaktadır. Açık içerik, mesajların yüzeyindeki görünen unsurlara dayanırken; örtük içeriğin, mesajların yüzeyinin ötesine geçerek daha derin anlamları araştırdığı ifade edilmektedir. Örtük içeriğin, desen (pattern) ve projeksiyon (projective) olmak üzere iki alt türe ayrıldığı ve bu tür analizlerde kodlayıcıların içerikten çıkardıkları anlamların önem kazandığı vurgulanmaktadır (Potter & Levine-Donnerstein, 1999). Kodlama sürecinin doğruluğunun ve kodlayıcıların kararlarının standartlarla karşılaştırılmasının, geçerlilik ve güvenirliğin sağlanması açısından kritik bir öneme sahip olduğu ifade edilmektedir.

Shoemaker ve Reese (1996), medya içerik analizinde dikkate alınması gereken dört ana etki kategorisini şu şekilde tanımlamıştır: medya çalışanlarının bireysel etkileri, medya rutinlerinin etkileri, medya organizasyonlarının etkileri ve medya organizasyonları dışındaki etkiler. Bu kategoriler aracılığıyla, medya içeriklerinin nasıl ve neden üretildiğine dair farklı perspektiflerin sunulduğu ifade edilmektedir. Örneğin, medya çalışanlarının kişisel değerlerinin, tutumlarının ve inançlarının, hangi hikayelerin haber olacağı ve nasıl sunulacağı üzerinde doğrudan bir etkiye sahip

olduğu belirtilmektedir (Shoemaker & Reese, 1996). Bu türden bireysel ve kurumsal etkenlerin, medya içeriklerinin toplumsal gerçeklikler üzerindeki etkilerini anlamak için kritik bir bakış açısı sunduğu öne sürülmektedir.

3.3. Medya Temsilleri ve Toplumsal Algı İlişkisi

Medya temsilleri ile toplumsal algılar arasındaki ilişki, sosyal bilimler literatüründe kapsamlı bir biçimde ele alınan ancak son derece karmaşık ve çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Medyanın, toplumsal gerçeklikleri nasıl biçimlendirdiği ve belirli gruplar ile olaylara yönelik inançların nasıl inşa edildiği, bu literatürün temel araştırma alanlarından birini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, medya temsillerinin ırksal, etnik, cinsiyet ve diğer toplumsal gruplar üzerindeki etkileri alternatif bir perspektif ile ele alınarak bu etkilerin toplumsal algılar üzerindeki sonuçları detaylandırılmıştır.

Medya temsillerinin toplumsal algıları nasıl etkilediğini anlamak için çerçeveleme teorisi, akademik literatürde güçlü bir başlangıç noktası olarak ele alınmaktadır. Çerçeveleme, medyanın belirli olayları ve grupları nasıl sunduğunu ve bu sunumların izleyicilerin algılarını nasıl şekillendirdiğini ifade etmektedir (Entman, 1993). Medya içeriklerinin, izleyicilere belirli bir çerçeve üzerinden aktarıldığı ve bu çerçeveleme sürecinin izleyicilerin toplumsal gruplar hakkındaki algılarını yönlendirdiği vurgulanmıştır. Entman'ın çalışmasında belirtildiği üzere, medya belirli grupları sistematik olarak olumsuz bir şekilde sunduğunda, bu gruplara yönelik olumsuz toplumsal tutumların güçlenmesi kaçınılmazdır. Özellikle Dixon ve Linz (2000) gibi araştırmacılar, medyada Afro-Amerikanların suçla ilişkilendirilmesinin, izleyicilerin bu gruplara yönelik önyargılarını pekiştirdiğini göstermiştir. Dolayısıyla, çerçeveleme teorisinin medyanın toplumsal gerçeklikleri nasıl yapılandığına dair önemli bir açıklayıcı çerçeve sunduğu ifade edilebilir.

Ramasubramanian'ın (2007), medya temsillerinin, ırksal stereotipleri nasıl aktif hale getirdiği ve bu stereotiplerin bilinçaltı önyargıları nasıl tetiklediğini sorguladığı araştırmanın sonucunda, belirli etnik grupların medyada sürekli olumsuz temsillerle yer almasının, izleyicilerde bu gruplara karşı olumsuz tutumların

gelişmesine yol açtığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, medya temsillerinin bireylerin bilinçaltındaki kalıp yargılara doğrudan katkıda bulunduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen veriler medya okuryazarlığı eğitiminin, izleyicilerin medya içeriklerine daha eleştirel bir bakış geliştirmelerini sağladığı ve böylece bu tür önyargıların azaltılmasında etkili olduğu tekraren gün yüzüne çıkarmıştır. Ramasubramanian'ın da çalışmaları kapsamında ileri sürdüğü üzere, stereotip karşıtı içerikler bu tür önyargıların kırılmasına katkıda bulunmaktadır. Steele (1997) gibi diğer çalışmalar da bu bulguları desteklemektedir. Steele, özellikle ırksal kimliklerin medya tarafından negatif çerçevelenmesinin, bireylerin kendilerine yönelik algılarını nasıl etkilediğini açıklamaktadır.

Medya temsillerinin toplumsal algılar üzerindeki uzun vadeli etkilerini inceleyen araştırmalar, özellikle ırksal ve etnik grupların temsillerine odaklanmaktadır. Tukachinsky, Mastro ve Yarchi (2015) tarafından yapılan bir çalışmada, 1987 ile 2009 yılları arasında ABD'de en çok izlenen televizyon programlarında Latin ve Asyalı Amerikalılar gibi azınlık grupların ciddi şekilde az temsil edildiği ve bu grupların stereotipik rollerle sınırlandırıldığı bulunmuştur. Bu grupların medyada eksik veya olumsuz temsilleri, izleyicilerin bu gruplara yönelik toplumsal algılarını olumsuz yönde etkileyerek önyargıların pekişmesine neden olmaktadır. Bu bulgular, Gerbner ve Gross'un (1976) kültivasyon teorisi ile örtüşmektedir. Kültivasyon teorisi, medyada tekrarlanan olumsuz temsillerin, izleyicilerin bu gruplara yönelik düşüncelerini şekillendirdiğini ve toplumsal eşitsizlikleri güçlendirdiğini öne sürmektedir.

Medyanın toplumsal normları nasıl etkilediği, özellikle toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve aile içi şiddet gibi konulara ilişkin medya kampanyalarının toplumsal değişim üzerindeki etkisi açısından incelenmelidir. Paluck ve Ball (2010), medya kampanyalarının bu tür sosyal sorunlara dair farkındalık yaratmada önemli bir rol oynadığını ve bireylerin tutumlarını değiştirebileceğini savunmuştur. Bandura'nın (1977) sosyal öğrenme teorisine dayanan bu çalışma, bireylerin medya aracılığıyla yeni davranışlar öğrenebileceğini ve bu öğrenilen davranışların toplumsal normları değiştirme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, medya

kampanyaları bireylerin toplumsal normlara yönelik farkındalıklarını artırarak, bu normların yeniden şekillendirilmesine katkıda bulunabilir.

Son olarak, Happer ve Philo (2013), medya temsillerinin toplumsal inançların inşasında nasıl bir rol oynadığını incelemişlerdir. Özellikle engelli bireyler ve iklim değişikliği gibi konularda medyanın olumsuz çerçeveler yapmasının, izleyicilerin bu konulara karşı duyarsızlaşmasına neden olduğu bulunmuştur. Bu durum, medya temsillerinin yalnızca bireysel tutumları değil, aynı zamanda toplumsal hareketleri ve politikaları da etkileyebileceğini göstermektedir. McCombs ve Shaw'un (1972) gündem belirleme teorisi de bu bulgularla uyum içindedir; medya, toplumsal konulara dair hangi meselelerin önemli olduğunu izleyicilere sunarken, bu konuların toplumsal algılar üzerindeki etkisini de belirlemektedir.

Bu bağlamda, medya temsillerinin toplumsal algıları şekillendirme gücünün çok boyutlu ve karmaşık olduğu sonucuna varılmaktadır. Medya, toplumsal grupları nasıl temsil ettiğini seçerken, aynı zamanda bu grupların toplum içinde nasıl algılanacağını da yönlendirmektedir. Medyada belirli grupların sürekli olumsuz temsilleri, izleyicilerin bu gruplara karşı önyargılar geliştirmesine yol açabilmektedir. Ancak medya okuryazarlığı eğitimi ve daha kapsayıcı medya içeriklerinin kullanımı, bu olumsuz etkilerin azaltılmasında etkili olabilmektedir. Medya temsillerinin toplumsal algılar üzerindeki şekillendirici gücü göz önünde bulundurularak, daha adil ve dengeli temsillerin sağlanması, toplumsal önyargıların azalmasına katkı sağlayacaktır.

3.4. Medyanın Oryantalist ve Oksidentalst Haber Sunumu

“Doğu yoksa Batı’da yoktur ve Doğu, Batı’nın en mükemmel ötekisidir. İşte oryantalizm de Batı’nın bu en güzel ötekisini, Doğu’yu kendisine konu edinmiştir.”

Yücel Bulut (2002).

Helen Uygarlığından başlayarak Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasına kadar, toplumlar bir bütün halinde ve yönsel bir kimlik damgası olmadan yaşamlarını sürdürmüşlerdir (Arlı, 2009). Ancak, Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla birlikte dünya, Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmış ve sonrasında gelişen süreçlerle Batı, referans alınacak yön olarak ilan edilmiştir. Bu gelişmelerin ardından, yüzyıllar boyunca birlikte yaşayan bu toplumlar, daha önce hiç kültürel etkileşimde bulunmamışlar gibi birbirlerine yabancılaştırılmış ve karşılıklı olarak birbirleri için gizemli hale getirilmişlerdir. Bu aşamada, Batı karşısında konumlanan Doğu'nun Batı'ya olan yakınlığı dahi önem kazanmıştır. Nitekim, Doğu'nun konumunu netleştirmek için 'uzak', 'yakın' ve 'orta' gibi ekler Doğu kelimesinin başına eklenmiştir (Uluç: 2009).

Edward Said (1978), Batı medyasının Oryantalist temsiller aracılığıyla Doğu'yu çoğunlukla egzotik, irrasyonel, geri kalmış ve homojen bir "öteki" olarak sunduğunu savı üzerinden bir diyalog oluşturmuştur. Bu tür temsillerin, sömürgeci ve emperyalist söylemlerin sürekliliğini sağladığı ve Batı'nın üstünlük algısını pekiştirdiği ileri sürülmektedir. Medyanın bu temsilleri, Batı'nın kendi kimliğini inşa etme sürecinde “öteki” kavramını kullanarak, kendi kültürel normlarını ve değerlerini meşrulaştırdığı bir araç olarak işlev görmüştür. Said'in alan yazında birçok çalışmanın var oluşuna katkı saylayan bu argümanı, Batı'nın Doğu'ya bakışındaki önyargılı ve tahakküm edici perspektifi eleştirel bir şekilde ortaya koyarak, oryantalist söylemin nasıl yapılandırıldığını anlamamıza olanak sağlamaktadır. Böylece, Said'in çalışmaları oryantalizmi yalnızca Doğu-Batı karşıtlığı üzerinden değil, aynı zamanda güç, bilgi ve kimlik inşası bağlamında da ele alarak alan yazında derin bir kavrayışın oluşmasına öncülük etmiştir.

Oryantalizm ya da Şarkiyatçılık, temel anlamıyla Doğu toplumlarının, kültürlerinin ve bilimlerinin incelenmesini ifade etmektedir. Batı ve Doğu arasındaki karşıtlık üzerine inşa edilen bu kavram, özellikle Doğu'nun sömürgeleştirilmesi fikrine zemin hazırlayan bir düşünce biçimi olarak kabul edilmektedir. Oryantalizm, Batı'nın Doğu'yu anlamlandırma, açıklama ve tanımlama sürecinde ürettiği imgeler, söylemler ve hayal dünyası ile ilişkilendirilmektedir. Bu terim, Fransızca

"Orientalisme" sözcüğünden türetilmiş olup, Batı'nın Doğu hakkında oluşturduğu bilgi ve anlayışın bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, oryantalist (Sönmezsoy, 1998: 25) ise Doğu'nun tarihine, diline, dinine ve kültürüne yönelik kapsamlı araştırmalar yürüten ve bu alanda uzmanlaşmış bilim insanı olarak tanımlanmaktadır. Edmund Burke ve David Prochaska'ya (2007:140) göre oryantalizm, 18. yüzyılın sonlarından 19. yüzyılın başlarına kadar uzanan dönemde Asya dillerine ilişkin metinlerin dilbilimsel incelemelerine dayanan bir akademik alan olarak şekillenmiştir. Bu bilgiye ek olarak, Tuner (2002: 67-68), Viyana Kilise Konseyi aracılığıyla konuya ilgi duyan bazı üniversitelerde Oryantalizm üzerine çalışmalar yapmak üzere kürsüler kurulduğunu aktarmaktadır. Doğu (Oryantal) dillerini ve kültürünü anlamayı amaç edinen bu kürsüler aracılığıyla Batı'nın Doğu'ya bakışı, düşüncesi ve söylemi büyük ölçüde derinleşmiş ve çeşitlenmiştir. Ancak bu durum her zaman olumlu bir sebep arayışından kaynaklanmamıştır; aksine, İslamiyet'i en büyük rakibi olarak gören Kilise, İslam inancını tehdit olarak görerek, Doğu'yu Batı'dan uzaklaştırmak ve aradaki farklılıkları vurgulamak amacıyla bu kavramsal ayrımı güçlendirmiştir.

Söz konusu ayrımlar nedeniyle Doğu, insan onuruna aykırı olan her şeyin merkezi olarak kabul edilmiştir. Medeniyetten uzak, barbar bir yaşam süren; sürekli cinsel şehvet üreten ve toprak sahipliği uğruna her yolu mübah sayan insanlarla dolu bir coğrafya olarak tasvir edilmiştir (Uluç, 2009). Said'in (1978) tasvirleri de Güliz Uluç'un ortaya koyduğu görüşleri doğrular niteliktedir; Doğulular, bu tasvirlerde savaşa meyilli, hayvanlara eziyet etmekten çekinmeyen, kadını insan olarak görmeyen, yozlaşmış ve kimlik açısından en ağır ithamlardan biri sayılabilecek 'acınası yabancılar' olarak betimlenmiştir.

Doğu'nun zıttı olan Batı ise, medeniyetin merkezinde yer alan bir bölge olarak farklı bir şekilde ele alınmıştır. Aydınlanma dönemiyle birlikte, teknoloji, sanayi, insan hakları, doğa ve hayvan hakları gibi gelişmiş tüm otoritelerin toplumsal bir statü kazandığı bir 'yön' olarak kurgulanmıştır (Uzun ve Atasever, 2010). Bir diğer ifade ile kendini kötünün (Doğu'nun) tam karşısında konumlandırmıştır. Kendini Doğu'ya yönelik tanımladığı vasat sıfatlardan azade tasvir ederek, en doğru karar

mekanizmalarının yer aldığı insana insanlık onurunu verildiği bir abide olarak vakfetmiştir. Ancak bu övgü dolu tanımlar, Batı'nın kendisini kendi bakış açısından tanımlaması ve tarihsel süreçte olumlu bir imaj bırakma çabasının bir yansımasıdır. Doğu perspektifinden bakıldığında ise Batı, bu idealize edilmiş tanımlardan oldukça uzakta, sömürgeci ve yerleşimci bir güç olarak görülmektedir. Batı, kendisini Doğu'nun modernleşme sürecinin itici gücü olarak sunarken, perde arkasında bunun tam tersi bir misyon üstlenen bir yapıya sahiptir. Batı'nın kendi varlığını sürdürebilmesi için Doğu'yu sürekli olarak 'öteki' olarak görünür kılma çabası da tam olarak bu nedenle her zaman canlı tutulmaktadır.

Oryantalizm'in karşıtı olarak Doğu tarafından ortaya atılan Oksidentalizm kavramı, henüz yeni bir oluşum olduğundan, yönü, hedefleri ve talepleri bu tepkiyi gösterenler tarafından da tam anlamıyla netleştirilip belirlenmemiştir. Bu sebeple kavramsal olarak birden fazla karşılığı bulunmaktadır. Fakat bu çoklu kavram karmaşası içinde ortak bir nokta da bulunmaktadır; Batı'nın kurgulanması ve temsil edilmesi pratiği (Özçelik, 2015). Her iki yön arasında uzlaşmacı bir orta yol bulma amacıyla ortaya atıldığı düşünülen bu kavram, Batı'nın Doğu'ya uyguladığı kültürel ve ekonomik sömürgeleştirme gibi olumsuz uygulamalar nedeniyle bir düşmanı tanımlama aracı olarak görülmüştür (Buruma & Margalit, 2009). Bu nedenle, Buruma ve Margalit'in (2009) ifadeleriyle, Pearl Harbour ve El Kaide gibi Doğu kaynaklı eylemlerle dikkat çeken karşı saldırılarda 'Oksidentalit düşman' anlayışı benimsenmiştir.

Batı'nın, Doğu'da belki de en çok çekindiği ülkelerden biri olarak görülen Çin'deki Oksidentalit söylemi derinlemesine inceleyen Profesör Xiaomei Chen (1995: 4-5), Batılılaşma etkisinin Mao dönemi öncesi ve sonrası olmak üzere iki farklı döneme yayıldığını tespit etmiştir. Mao sonrası toplumun özel kültürel ve tarihsel bağlamı göz önünde bulundurulduğunda, bu tür bir 'Oksidentalizm'in, Çinli entelektüeller tarafından politik olarak mümkün olmayan ve ideolojik olarak düşünülemeyenin ifade edilmesi için güçlü bir anti-resmi söylem olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu çerçevede, Batılı 'Öteki', totaliter bir toplumdaki ideolojik baskıya karşı politik bir özgürlüğün metaforu olarak işlev görmüştür. Bu sebeple Batı sesiyle

Doğulu kimliklerinin politik çıkarlarını üstlendiği oldukça teatral bir süreç yaşanmıştır.

Doğu'nun kendini görünür kılma çabasında Oksidentalizm kavramını bir dayanak olarak kullandığı gerçeği de tartışmasıdır. Chen (1995), bu durumu net bir şekilde tanımlayarak, 'Doğu'nun, Batılılar tarafından sömürüldüğü ve yapılandırıldığı zamanlarda bile, kendi Batılı ötekisini oluşturma sürecinde aktif bir rol oynadığını ve kendine özgü yaratıcılığını koruyan söylemsel bir pratik' olarak ifade etmiştir. Bu şekilde, Doğu'nun Batı'ya yönelik bir karşı duruş sergilerken aynı zamanda bu süreçten yarar sağlama ve kendi kimliğini yeniden inşa etme çabası, Özçelik'in (2015) belirttiği gibi, sosyo-politik sistemde 'kültürel şizofreni'nin bir boyutu olarak yerini almıştır. Tüm bu bilgiler ışığında, Oryantalist düşüncenin, farklı alanlarda çalışan ve çeşitliliğiyle dikkat çeken Nerval, Montesquieu, Marx ve Weber gibi yazar, şair ve bilim insanlarını, ortak bir mantıksal çerçevede bir araya getirebildiği ve bu sayede, oryantalizm hem düşünsel bir tutarlılık hem de kurumsal bir kimlik kazandığı ifade edilebilmektedir. Buna karşın, oksidentalizmde benzer bir birliktelik veya kurumsallaşma süreci gelişmemiştir. Oryantalizm, Batı'nın Doğu üzerindeki hâkimiyetini pekiştiren, sistematik ve güçlü bir söylem olarak ortaya çıkarken, oksidentalizm aynı oranda etkili bir şekilde Batı üzerinde iktidar kurmayı başaran bir karşı duruş geliştirememiştir. Bu nedenle, oksidentalizm, Doğu'nun Batı'yı tanımlamaya çalıştığı ancak tam anlamıyla bir bütünlük sağlayamadığı zayıf bir söylem olarak kalmıştır ve oryantalizmin aksine, Doğu'nun Batı'ya yönelik kapsamlı bir söylem oluşturamadığı, sınırlı ve dağınık bir anlatı biçimi olarak varlık göstermiştir (Erbuyurucu, 2015).

Oryantalist ve Oksidentalist yapıların ortaya çıkışı ve bu yapıların karşılıklı tepki biçimlerinin doğru bir şekilde anlaşılması, bu tezin temel dayanak noktalarından birini oluşturmaktadır. Aynı coğrafyadan gelen toplumların, tarihsel süreç içerisinde birbirlerinden koparılıp düşman olarak yeniden tanımlanmalarının ardında, kendini var etme ve üstün bir otorite olma arzusu yatmaktadır ve bu arzu günümüzde de kendini güçlü bir biçimde göstermektedir. Bu dinamik, bazen bir söylemde, bazen politik bir duruşta ve hatta günlük yaşamda karşımıza çıkan çeşitli görüntülerde somut bir şekilde

ifade bulmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın örneklemini oluşturacak olan ve söz konusu kavramların medyadaki karşılığına değinmek önem arz etmektedir.

Medyanın oryantalist ve oksidentalit haber sunumu, toplumsal ve uluslararası gelişmelerin nasıl yansıtıldığına ilişkin güçlü bir söylem biçimi olarak alan yazında ele alınmaktadır. Bu söylemlerin, haberlerin sunumunda belirli ideolojik ve kültürel önyargılarla şekillendiği ve çoğunlukla olayları ve olguları anlamlandırma biçimimizi etkilediği görülmektedir. Edward Said'in *Oryantalizm* adlı eseriyle gündeme getirilen kavram, Batı'nın Doğu'yu egzotik, gizemli ve tehlikeli olarak tanımlaması şeklinde ifade edilirken (Said, 1998), oksidentalizmin ise Doğu'nun Batı'yı sömürgeci, yabancı ve baskıcı bir güç olarak görme eğilimini içerdiği belirtilmektedir (Carrier, 1995). Bu kavramların, küreselleşme ve dijitalleşme çağında medya aracılığıyla nasıl yansıtıldığı incelendiğinde, giderek daha karmaşık bir hale geldiği tespit edilmektedir.

Oryantalit bakış açısının, medyanın Batı'nın kendisini merkez olarak konumlandırarak Doğu toplumlarını homojen, geri kalmış ve irrasyonel olarak tanımlamasıyla kendini gösterdiği gözlemlenmektedir. Özellikle Ortadoğu ve Asya bölgeleri söz konusu olduğunda, bu tür temsil biçimlerinin Batı medyasında sıklıkla başvurulan klişeler haline getirildiği anlaşılmaktadır. Örneğin, 2022 yılında Taliban'ın Afganistan'da yeniden iktidara gelmesiyle, Batı medyasında Afganistan'ın "geri kalmış", "kadın haklarını yok sayan" ve "radikal İslamcı" bir toplum olarak resmedildiği görülmüştür (Anderson, 2022). Bu tür söylemlerin, Batı'nın ilerici, demokratik ve özgürlükçü olduğu iddiasıyla tezat oluştururken, Doğu'nun ötekileştirilerek Batı'nın üstünlüğünün vurgulandığı bir çerçeveye oturtulduğu fark edilmektedir. Benzer şekilde, COVID-19 pandemisinin başlangıç noktası olan Çin ve diğer Asya ülkelerinin, Batı medyasında "tehlikeli", "bilinmeyen" ve "gizemli" yerler olarak sunulduğu; bu ülkelerin kültürel pratiklerinin ve yaşam biçimlerinin egzotikleştirilmiş ya da tehdit edici bir çerçevede aktarıldığı gözlenmiştir (Thussu, 2020).

Diğer yandan, oksidentalizmin, Doğu'nun Batı'yı sömürgeci, müdahaleci ve ikiye yüzlü bir güç olarak resmetmesiyle ortaya çıktığı görülmektedir. Rusya-Ukrayna savaşı sürecinde, Rus medyasının Batı'yı "emperyalist" ve "çifte standartlı" olarak

tanımladığı ve bunun oksidentalist söylemin güncel bir örneği olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Dubrofsky, 2022). Rusya'nın, bu söylem aracılığıyla Batı'nın askeri ve politik anlamda olduğu kadar, ahlaki ve kültürel anlamda da bir tehdit olarak konumlandırıldığı gözlemlenmiştir. Bu tür söylemlerin sadece uluslararası politikayı değil, aynı zamanda kültürel olaylar ve toplumsal hareketleri de etkilediği ifade edilmektedir.

Bu noktada, oryantalizm ve oksidentalizmin yalnızca medya söylemleriyle sınırlı kalmayarak, aynı zamanda okuyucu tarafından içselleştirilen anlamlar oluşturduğu görülmektedir. Geleneksel yazılı basının ötesine geçilerek internet gazeteciliğine yönelen bir medya ortamında, okuyucunun da haber üretimine dahil olduğu bir bağlam yaratıldığı fark edilmektedir. Hipermetinsel yapısı sayesinde, internet gazeteciliğinin geleneksel medyanın modernist söylemlerini aşma potansiyeline sahip olsa da, oryantalist ve oksidentalist çerçeveleri sıklıkla yeniden ürettiği belirlenmektedir. Bu bağlamda, doğululara söz hakkı tanınmasının, oryantalizmin içindeki modernist söylemi yapı söküme uğratmadığı, aksine oryantalizmin karşıt söylemi olan oksidentalizmi sürdürdüğü tespit edilmektedir (Kontny, 2002).

Örneğin, Batı medyasında Ortadoğu'daki gelişmelerin sıklıkla "fanatik", "aşırı" ve "dinci" kavramlarıyla ilişkilendirilerek anlamlandırıldığı gözlenmiştir. "The Guardian" ve "The Economist" gibi Batılı yayın organlarının, 12 Mart 1999 tarihinde Gaziosmanpaşa'da meydana gelen ve Hizbullah terör örgütünün sorumlu tutulduğu, polisle yaşanan çatışmanın sadece bir "terör örgütü" tarafından yapıldığını ifade etmek yerine "fanatik ve aşırı bir İslami grup" tarafından gerçekleştirildiğini bastırarak ifade etmesi, oryantalist bir söylemin yaygınlığına işaret etmektedir (Keyman, Mutman ve Yeğenoğlu, 1996). Bu tür bir yaklaşımın, Batı'nın Doğu'ya ilişkin önyargılarını besleyerek, Doğu'nun karmaşıklığını ve çeşitliliğini göz ardı eden bir anlatıyı oluşturduğu saptanmıştır.

Benzer şekilde, oksidentalist söylemlerin de medyada belirgin bir yer tuttuğu tespit edilmektedir. Afganistan'daki savaş sırasında bir Taliban mücahidinin, "Amerikalılar Pepsi Cola ve hamburger seviyorlar, biz ise ölmeyi seviyoruz. Bu

yüzden Amerika bu savaşı asla kazanamayacak" ifadelerini kullanması, oksidentalit bir söylemin tipik bir örneği olarak değerlendirilmiştir (Bruma & Margalit, 2004). Bu söylemin, Batı'nın dünyevi hazlara ve tüketim kültürüne kapılmış bir toplum olarak betimlenmesi ve ahlaki anlamda çöküş halinde olduğu iddiasıyla, Batı'ya karşı güçlü bir eleştiri ve direniş biçimini temsil ettiği belirtilmiştir.

Medyanın oryantalist ve oksidentalit sunumlarının, kültürel olaylar ve toplumsal hareketler konusunda da etkili olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin, 2022 Katar Dünya Kupası sırasında Batı medyasının, Katar'daki insan hakları ihlalleri ve çalışma koşullarını eleştirirken, aynı zamanda Katar'ı ve genel olarak Arap dünyasını homojen bir şekilde temsil ettiği belirtilmiştir (Brannagan & Reiche, 2022). Bu durumun, Batı'nın insan hakları ve demokrasi konusundaki üstünlüğünü vurgularken, Doğu'yu tek boyutlu bir "öteki" olarak göstermekte olduğu görülmektedir. Buna karşılık, Katar'daki medya organlarının Batı'nın eleştirilerini "sömürgeci bakış açısının bir uzantısı" olarak nitelendirerek oksidentalit bir söylem geliştirdiği tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, oryantalist ve oksidentalit söylemlerin, medyanın olayları ve olguları nasıl sunduğuna dair iki ana çerçeveyi oluşturduğu ifade edilmektedir. Her iki yaklaşımın da, haberlerin yalnızca basit bir bilgi aktarımı değil, aynı zamanda belirli ideolojik ve kültürel önyargılarla şekillenen temsil biçimleri olduğunu gösterdiği vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, bu söylemlerin medya aracılığıyla nasıl üretildiği ve yeniden üretildiği, toplumsal algıların, kültürel önyargıların ve ideolojik çatışmaların anlaşılmasında kritik bir rol oynadığı ortaya konulmaktadır. Bu nedenle, medya çalışmalarında güç ilişkileri, ideolojik çatışmalar ve kültürel temsillerin daha derinlemesine analiz edilmesinin, oryantalist ve oksidentalit söylemlerin toplumsal algıları nasıl şekillendirdiğini anlamak açısından büyük bir önem taşıdığı belirtilmektedir.

3.4.1. Medyanın Ekonomi-Politik Bağlamı

"New York Times, 20 Şubat 2003... Kuzey Dakotalı Demokrat Senatör Byron Dorgan'ın bölgesinde susuz amonyak taşıyan bir nakliye treninin raydan çıkması sonucu felaketin eşiğinden döndü. Kaza sonucunda Minot şehrinin üzerini

öldürücü bir bulut kapladı. Acil alarm sistemi devreye girmeyince, polis kasabanın radyo istasyonlarını aradı. Bu radyo istasyonlarından altısı, dev şirket Clear Channel'a aitti. Haberlere göre, radyo istasyonlarında bir buçuk saatten fazla bir süre boyunca telefonlara cevap veren çıkmadı. Üç yüz kişi hastanelik olurken, bir kısmı amonyak nedeniyle kısmi körlük geçirdi. Evcil hayvanlar ve çiftlik hayvanları öldü. Susuz amonyak sıklıkla kullanılan bir gübredir ve aynı zamanda da zehirli gazlar üretir. Bu gazlar solunum sistemini tahriş eder ve temas ettiği deriyi yakar. Giysilerin vücuda yapışmasına sebep olur ve gözlerdeki nemi emer. Bugüne kadar bir kişi bu sebeple yaşamını yitirirken, 400 kişi de hastanelik olmuştur.” (Bagdikian, 2016: 1-2).

Ekonomi terimi, Yunancada “ev” anlamına gelen “okios” ve “yasa” anlamına gelen “nomos” kelimelerinin birleşiminden türemiştir. Antik Yunan'da kent devletlerini ifade eden “polis” kavramından doğan “politika” ile birleşerek “ekonomi-politik” kavramının oluşmasına zemin hazırlamıştır (Rousseau, 1996'dan akt. Erkan, 2023: 78). Ekonomi-politiğin bir çalışma alanı olarak ortaya çıkışı ise 17. yüzyılın sonlarına tarihlenmektedir. Fizyokratlar ve özellikle Adam Smith'in çalışmalarıyla birlikte, ekonomi-politik bir bilim olma niteliği kazanmıştır. Bu kavram, Sanayi Devrimi sonrasında ortaya çıkan toplumsal zenginleşmenin süreç ve sonuçlarını incelemek; kapitalist üretim ve bölüşüm ilişkilerinin bilimsel temellerini analiz etmek amacıyla ele alınmıştır (Yaylagül, 2010: 141).

Literatürde, “Evin içindeki düzen” anlamına gelen ekonomi kelimesinin her ne kadar ilk defa 1615 yılında Antonie de Monch-retien tarafından kullanıldığı ifade edilse de İşaya Üşür tarafından kaleme alınan “*Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları?*” isimli çalışmada bu bilginin doğruluğuna şüphe ile yaklaşılmıştır. James E. King'e atıfla şu aktarımı yapan Üşür; “*Deyim, muhtemelen ilk kez Montchrétien'in yazdığı ekonomi kitabının başlığında kullanıldı, fakat deyim onun orijinal buluşu değildi. [Deyim], 1611 yılında Louis de Mayerne-Turquet tarafından La Monarchie Aristodémocratique adlı çalışmasında kullanılmıştı... 'Ekonomi politik' deyimini, yazar tarafından egemen devletin yurttaşları karşısındaki görevleriyle ilişkili olarak kullanılmıştır.*” (King, 1948: 230'den akt. Üşür, 2003: 213), daha derin kaynak

araştırmalarında bu havramın Louis de Mayerne-Turquet'de de önce kullanılmış olabileceği üzerinde dikkatle durmaktadır.

Ekonomi-politiğin temel kavramları, emek-değer, üretim, sermaye, mülkiyet, sınıf, meta ve artı-değer gibi unsurlardan oluşur. Bu kavramlar, ekonomik ilişkilerin toplumsal ve politik bağlamlarda nasıl şekillendiğini ve dōnūřtūęünü anlamak için hayati bir öneme sahiptir. Karl Marx, ekonomi-politik üzerine yaptığı analizlerde bu kavramları temel almış ve kapitalist üretim biğiminin yapısal temellerini çōzümlemeye odaklanmıştır. Marx, ekonomi-politiğin yalnızca üretim sūreęlerini ağıklamakla sınırlı olmadığını; bu sūreęlerin toplumsal sınıf yapıları üzerindeki belirleyici etkilerini de ele almayı amaçladığını vurgulamıştır (Marx, 2018). Klasik ekonomi-politiğin Adam Smith ve David Ricardo gibi dūřūnūrlerle tanımlanan sınırları, Marx tarafından kapsamlı bir eleştiriye tabi tutulmuş ve bu eleştirinin merkezine artı-değer kavramı yerleştirilmiştir. Marx'a göre artı-değer, işçinin emeği sonucu yaratılan değerin bir kısmının işveren tarafından el konulmasıdır. Bu durum, kapitalist sistemin temel çelişkilerinden biri olarak değerlendirilmiştir (Harvey, 2010).

Ekonomi-politiğin bu unsurları, ekonomik ilişkilerin yalnızca ekonomik bir çerçevede incelenmesini değil, aynı zamanda toplumsal yapılar ve ideolojik sūreęler üzerindeki etkilerinin anlaşılmasını da gerektirmektedir. Bu bağlamda Marx'ın altyapı-ūstyapı modeli, ekonomik sistemlerin toplumsal ideolojilerle nasıl ilişkilendiğini ağıklamak için önemli bir referans noktası olmuştur. Modern kapitalist toplumlarda medya, hem bir üretim aracı hem de bir ideolojik aygıt olarak bu sūrecin merkezinde yer almaktadır. Medyanın ekonomi-politiği, medya iğeriklerinin üretim sūreęlerini, mülkiyet yapılarını ve bu yapıların sermaye ile iktidar ilişkileri bağlamındaki rolünü incelemeyi amaçlamaktadır (Fuchs & Mosco, 2014: 24). Bu çerçevede medya, yalnızca bilgi aktaran bir araç değil; aynı zamanda toplumsal eēitsizliklerin ve gūç ilişkilerinin yeniden üretildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Yaylagūl, 2010).

Kapitalist sistemin doğası gereği medya, sermaye birikimine ve merkezileşmeye açık bir yapı sergiler. Mosco'nun belirttiği gibi, medya şirketlerinin ulusal ve uluslararası düzeyde tekelleşme eğilimi, bilgi üretimi ve dağıtımını kontrol

ederek toplumsal eşitsizliklerin devamlılığını sağlamaktadır (Başaran, 2014: 16). Bu süreçte medya, sermaye birikimini desteklemekle kalmaz, aynı zamanda ideolojik bir etki yaratır. Marx'ın altyapı-üstyapı modelinde ifade edildiği gibi, medya kurumları egemen sınıfın ideolojisini yeniden üreten ve toplumsal meşruiyeti sağlayan bir aygıt işlevi görür. Golding ve Murdock (1997) de medya üretimi ile ideoloji üretimi arasında doğrudan bir bağ olduğunu vurgulamaktadır.

Neoliberal politikaların yükselişiyle birlikte medyanın bu rolü daha da belirgin hale gelmiştir. 19. yüzyılın sonlarından itibaren medya endüstrisinin büyümesi, reklam gelirlerine dayalı bir ekonomik modelin gelişmesine yol açmıştır. Bu durum, medya organlarının ekonomik çıkarları toplumsal faydanın önüne koymasına neden olmuştur. Özellikle medya sahipliğinin büyük sermaye gruplarında yoğunlaşması, ifade özgürlüğünü sınırlayan hegemonik bir yapıyı beraberinde getirmiştir (Golding & Murdock, 1997: 21-24).

Jürgen Habermas'ın *kamusal alan* kavramı bağlamında medya, toplumsal sorunların kamuoyuna aktarılmasında kritik bir rol oynasa da, neoliberal dönüşümle birlikte bu işlev giderek zayıflamıştır. Kamu hizmeti yayıncılığı yerine, ticari çıkarların önceliklendirildiği bir model benimsenmiştir. Bu dönüşüm, medyanın demokratik potansiyelini azaltarak reklam odaklı bir yapıya bürünmesine neden olmuştur. Özellikle kamu medyasının finansal olarak zayıflatılması, gelirlerini artırmak isteyen medya kuruluşlarının içeriklerini daha fazla reklam odaklı hale getirmesine neden olmuştur. Devlet destekleri ve sübvansiyonlar, özellikle basılı medyada önemli bir finansman kaynağı olarak öne çıkmış ancak, devletin bu alandaki müdahalesi, kimi zaman ekonomik olmaktan ziyade siyasi bir nitelik taşıyarak ve medya kuruluşlarının bağımsızlığını tehdit eder bir duruma gelmiştir (Desmoulin, 1993: 79).

Foerster, 1980'ler ve 1990'larda medya sektöründe mülkiyet yapısının dramatik bir şekilde değiştiğini ve bunun haber içeriklerinin bağımsızlığını ciddi anlamda zayıflatıldığını vurgulamaktadır. General Electric'in NBC'yi satın alması bu dönüşümün çarpıcı örneklerinden biri olarak gösterilmiştir. General Electric gibi savunma sanayiinde faaliyet gösteren bir şirketin medya sahipliği, haber

politikalarının kurumsal çıkarlarla uyumlu hale gelmesine yol açmıştır. Bu durum, çevresel felaketler ya da askeri müdahaleler gibi konuların haberleştirilmesinde belirli çerçeveleme stratejilerinin benimsenmesine neden olmuştur (Foerstel, 2007: 10-11). Ben H. Bagdikian (2004: 31), “Yeni Medya Tekeli” adlı çalışmasında, Amerikan medya sahiplik yapısının 1983’te 50 farklı kuruluş tarafından kontrol edilirken, 2003 yılına gelindiğinde bu sayının yalnızca 5 büyük şirkete düştüğünü ve medyanın tekelleşmesi sonucu çok sesliliğin kaybolduğunu vurgular. Bagdikian, bu 5 büyük medya şirketi için şu ifadeyi kullanır:

"Gazete, radyo, televizyon, dergi, kitap ve film dünyasında istikrarlı bir biçimde elde ettikleri güç, politik alanda da etkili bir güç kazanmalarını sağlamıştır. Siyasi liderler ve partiler, haber medyasının politikacıların seçmenlere nasıl yansıtılacağını kontrol ettiklerinin farkındadır. Başat medya ne kadar güçlüyse, politikacılar ve ulusal politikalar üzerindeki etkisi de o kadar büyük olur. İhtiyatlı politikacılar, ülkenin en güçlü medya şirketlerine neredeyse yüceltmeye varan bir saygı göstermektedir. Bu politik saygı ve huşu, söz konusu 5 büyük medya şirketine, yasaları göz ardı edebilme veya ABD’deki 37.000 farklı medya aracından aslan payını alabilmelerini sağlayan yasaları oluşturabilme fırsatını vermiştir." (Bagdikian, 2016: 31).

Bu bağlamda Bagdikian’ın çalışması, medyanın ekonomik ve politik güç arasındaki karmaşık ilişkisini gözler önüne sermektedir. Medyanın bu denli yoğunlaşmasının yalnızca medya içeriklerinde değil, aynı zamanda demokrasi, ifade özgürlüğü ve siyasal denetim mekanizmaları üzerinde de büyük etkileri bulunmaktadır. Bagdikian’ın tespitleri, medya sahipliği üzerine yapılan eleştirel çalışmalarda önemli bir referans noktası haline gelmiştir. Zira, demokratik bir sistemde medya çoğulculuğu, vatandaşların farklı bakış açılarına erişimi için temel unsurlardan biridir. Ancak medya sahiplik yapısının birkaç güçlü şirketin kontrolüne geçmesi, bu çoğulculuğu tehdit ederken, aynı zamanda ekonomik ve siyasal gücün tekelleşmesine de yol açmaktadır.

Ekonomi-politiği Türkiye medyasının bağlamında ele alan Mustafa Sönmez de ulusal bir değerlendirmeye, medyanın bir kâr aracı mı yoksa sermaye gruplarının çıkarlarını korumak için kullanılan bir silah mı olduğu sorusunu gündeme getirmektedir (Sönmez, 2003: 31). Türkiye’de medya sektörü, 1980 sonrası neoliberal politikaların etkisiyle hızla metalaşmış ve kârlılık odaklı bir yapıya dönüşmüştür. Ancak medyanın bu ekonomik dönüşümü, aynı zamanda ideolojik bir işlev üstlenmesine yol açmıştır. Türkiye’de medya, merkez ülkeleri model alarak almış,

1990’larda dijitalleşme ile büyük sermaye gruplarının sektörde hegemonya kurmasını sağlamıştır. Bu süreç, medya mülkiyetinin birkaç sermaye grubunda yoğunlaşmasına ve halkın haber alma özgürlüğünün ciddi anlamda sınırlandırılmasına neden olmuştur (Sönmez, 2010: 8-10). Bu bağlamda özellikle büyük medya holdinglerinin dikey ve yatay bütünleşme süreçleri, bu işlevin daha sistematik bir şekilde yerine getirilmesine olanak sağlamıştır. Medyanın bağımsızlığı fikri, sermaye yoğunlaşması ve devlet müdahaleleriyle giderek daha da zayıflamış; medya, sermaye sınıfının çıkarlarının bir sözcüsü haline gelmiştir.

Dolayısıyla medya, gerek ulusal gerekse ulusüstü denklemde kapitalist sistemde yalnızca bir ekonomik alan değil, toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretildiği ve sermaye sınıfının çıkarlarının temsil edildiği bir araç olarak işlev görmektedir.

3.4.2. Medyanın Perspektifleri ve Gerçeğin Yeniden İnşası

Medyanın toplumsal olaylara yaklaşımı, bireylerin bu olayları nasıl algıladığını ve yorumladığını büyük ölçüde şekillendirmektedir. Haber metinlerinde kullanılan dil, seçilen görseller ve hangi bilgilere öncelik verildiği gibi unsurlar, yalnızca bir olayın sunumunu değil, aynı zamanda bu olayın politik, etik ve insani boyutlarına dair bir algı oluşturma potansiyelini taşımaktadır (Entman, 1993). Özellikle çatışma bölgelerine ilişkin haberlerde, bu etki daha da belirgin hale gelmektedir. Çatışmalara dair haberler genellikle, ulusal veya ideolojik bağlılıklarla şekillenen farklı perspektifler ve söylem stratejileriyle kurgulanmaktadır. Bu durum, aynı olayın farklı medya kuruluşları tarafından çarpıcı biçimde farklı sunulmasına yol açabilmektedir (Philo & Berry, 2011).

Bu bağlamda, medya kuruluşlarının rolü, yalnızca bir bilgilendirme aracı olmaktan ziyade, aynı zamanda politik ve ideolojik anlamlar taşıyan bir çerçeve sunma işlevi olarak değerlendirilmelidir (Herman & Chomsky, 1988). Gazze gibi uzun süredir çatışmalarla anılan bir bölgede yaşanan olayların medyada ele alınışı, bu çerçeveleme süreçlerinin belirgin örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. İsrail ve Filistin arasındaki çatışmaların haberleştirilmesi, bu bölgedeki insani krizlerin farklı

medya platformlarında nasıl şekillendiğini ve sunulduğunu anlamak için önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

Bu çerçevede, İngiliz cerrah Prof. Dr. Nizam Mamode'nin Gazze'deki deneyimlerine ilişkin açıklamalarının Anadolu Ajansı (AA) ve BBC tarafından ele alınışı, Doğu ve Batı medyalarının çatışma bölgelerine yönelik söylem farklılıklarını ortaya koyan somut bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Şekil 7: Anadolu Ajansı'nın (AA) Prof. Dr. Nizam Mamode Haberi

Şekil 3.41: Anadolu Ajansı'nın (AA) Prof. Dr. Nizam Mamode Haberi

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gazgede-gorev-yapan-ingiliz-doktor-mamode-yaralilar-dron-saldirilariyla-hedef-alindi/3392279#>, Erişim Tarihi: 28.11.2024

Anadolu Ajansı tarafından yayımlanan haberde, Prof. Dr. Mamode'nin ifadelerine geniş şekilde yer verilmiş ve İsrail'in Gazze'deki sivillere yönelik eylemlerine ilişkin açık bir eleştirel ton tercih edilmiştir. AA, Mamode'nin şu ifadelerini haberin ana kurgusuna yerleştirmiştir: *"Bu tamamen kasti bir eylemdi. Dronlarla sivilleri hedef aldılar. Yaralıları ve özellikle de çocukları hedef alarak*

sivilleri öldürmek istiyorlardı” (AA, 2024). Bu açıklama, İsrail’in uluslararası hukuk çerçevesindeki sorumluluklarını ihlal ettiğine dair bir söylem oluşturmakta ve AA’nın editoryal çizgisini netleştirmektedir. Haberde ayrıca, Mamode’nin şu ifadelerine yer verilmiştir: “Sadece dron saldırılarının yarattığı yıkımı değil, bu saldırıların sonrasında yerde yatan yaralıların vurulduğunu da gördüm.” Bu tür vurgular, İsrail’in saldırılarının askeri operasyonların ötesinde, sivilleri hedef alan bir politikayla gerçekleştirildiği algısını güçlendirmektedir. Haberin devamında, Mamode’nin İngiltere Parlamentosu Uluslararası Kalkınma Komitesi’nde yaptığı konuşmadan alıntılar yapılmış; “Gazze’deki hastanelerde görev yaparken sivil altyapının sistematik olarak hedef alındığını bizzat gözlemledim” şeklindeki ifadelerine yer verilmiştir. Bu bağlamda, AA’nın haberi kurgularken çatışmanın insani boyutlarını öne çıkardığı ve Filistin halkının mağduriyetine dair bir anlatı inşa ettiği anlaşılmaktadır.

Anadolu Ajansı’nın bu söylem stratejisi, Herman ve Chomsky’nin (1988) “Propaganda Modeli” çerçevesinde değerlendirildiğinde, İsrail’in eylemlerini açıkça eleştiren ve Filistin halkının mağduriyetine vurgu yapan bir editoryal duruş sergilediğini göstermektedir. Bu yaklaşım, Doğu medyasının genellikle Batı merkezli jeopolitik söylemlere karşı bir alternatif oluşturma eğilimiyle örtüşmektedir (Said, 1998). Ayrıca bu söylem, Filistin yanlısı bir kamuoyu oluşturmayı ve İsrail’in uluslararası hukuk ihlallerine dair farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır.

Surgeon says Gaza 'like an atomic bomb has dropped'

Prof Nizam Mamode said he dealt with up to two bombings or mass shooting events each day

Marcus White
BBC News

Şekil 3.42: BBC News'in Prof. Dr. Nizam Mamode Haberi

Kaynak: <https://www.bbc.com/news/articles/c4g5p8vjwko.amp?utm>, Erişim Tarihi: 28.11.2024

BBC tarafından yayımlanan haberde ise Prof. Dr. Mamode'nin AA'da yer alan ve İsrail'i yürütmüş olduğu operasyonun yaklaşımını betimleyen ifadelerine hiç yer verilmediği gözlemlenmiştir. Haber, İsrail ve Hamas arasındaki çatışmaları genel bir bağlamda ele almakta ve Gazze'deki insani kriz üzerine odaklanmaktadır. Haberin girişinde yer alan şu ifadeler, BBC'nin diline dair önemli ipuçları sunmaktadır: *"İsrail ve Hamas arasındaki çatışmalar, Gazze'de insani yardım krizini derinleştiriyor. Binlerce insan yerinden edilirken, insani yardımlara erişim sınırlı olmaya devam ediyor"* (BBC, 2024). BBC'nin bu tür bir nötr dili benimsemesi, olayları iki tarafın eşit sorumluluk taşıdığı bir bağlamda sunma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Haberde, İsrail'in sivilleri hedef alıp almadığına veya uluslararası hukuka aykırı bir şekilde hareket edip etmediğine ilişkin herhangi bir yorum yapılmamış; bunun yerine şu ifadeler aktarılmıştır: *"Taraflar arasında devam eden gerilim, bölgedeki insani durumu daha da kötüleştiriyor"* (BBC, 2024). Bu tür genelleştirilmiş bir çerçeve, çatışmanın baskın tarafı olan İsrail'in sorumluluğunu arka planda bırakmakta ve insani krize yönelik odaklanmayı geniş bir bağlamda tutmaktadır (Philo

& Berry, 2011). BBC'nin haber dilinin bu şekilde kurgulanması, Batı medyasının genellikle "tarafsızlık" söylemi üzerinden meşrulaştırdığı bir yaklaşımı yansıtmaktadır (Carruthers, 2011). Ancak bu tarafsızlık iddiasının, Herman ve Chomsky'nin (1988) belirttiği üzere, baskın aktörlerin eylemlerini dolaylı bir şekilde meşrulaştırmaya hizmet ettiği de öne sürülebilir.

Anadolu Ajansı ve BBC'nin haberleri, Doğu ve Batı medyalarının Gazze olaylarına yönelik habercilik pratiklerinde sergiledikleri belirgin söylem farklılıklarını ortaya koymaktadır. AA'nın haberinde, Mamode'nin açıklamaları üzerinden İsrail'in sivillere yönelik saldırıları açık bir şekilde eleştirilmiş ve uluslararası hukuka aykırı eylemler güçlü bir şekilde vurgulanmıştır. Buna karşın BBC'nin haberinde, çatışmalar daha genel bir bağlamda ele alınmış; yaralanan veya ölen Filistinliler için: *"Pretty much every day we'd be dealing with these casualties"* (Hemen hemen her gün bu zayırlarla uğraşıyorduk) ifadesine yer verilmiş ve bu durum, bölgedeki insanlık dramının bir rutine dönüştüğüne dikkat çekmiştir. Dolayısıyla İsrail'in sorumluluğuna dair herhangi bir vurgu yapılmamıştır.

Başlık altındaki bir diğer örnek ise, Hollanda'nın başkenti Amsterdam'da UEFA Avrupa Ligi kapsamında oynanan Ajax-Maccabi Tel Aviv karşılaşması öncesi ve sırasında meydana gelen antisemitik olaylardır. Bu olaylarda medya, Doğu-Batı söylemleri üzerinden yeniden kurgulanmış ve Filistin-İsrail çatışmasındaki tarafını dolaylı bir biçimde ortaya koymuştur. Önceki örnekte olduğu gibi yaşanan çatışmalar Anadolu Ajansı (AA) ve New York Post (NYP) tarafından farklı şekillerde ele alınarak farklı söylem kurguları üretilmiştir.

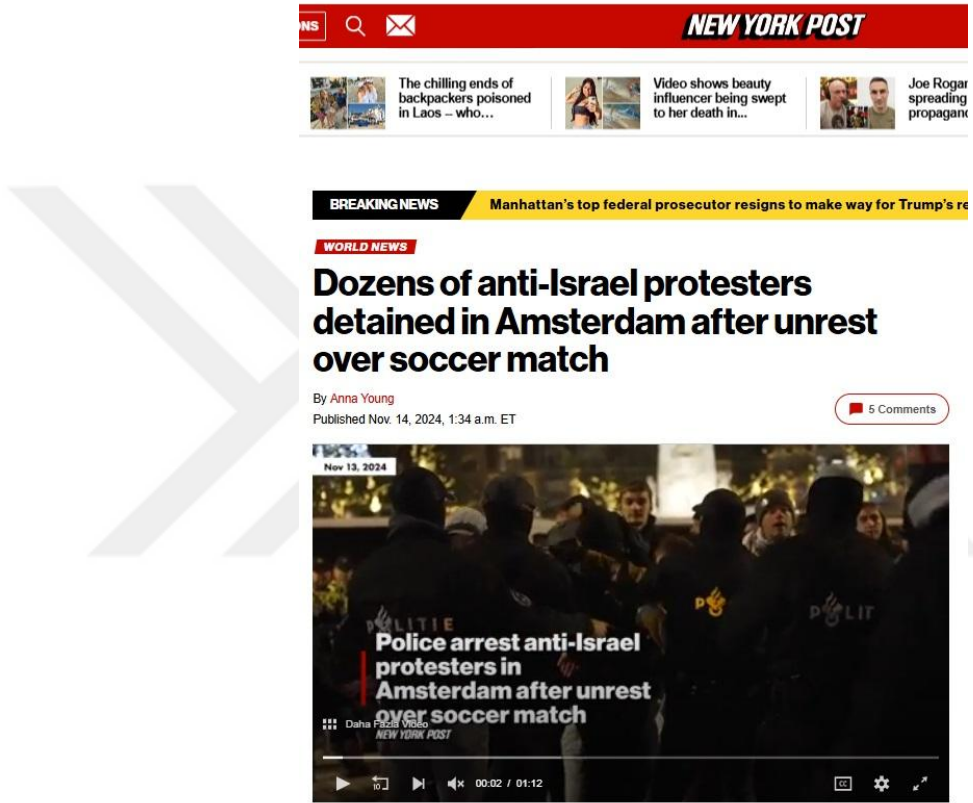
Şekil 3.43: Anadolu Ajansı'nın (AA) Ajax-Maccabi Tel Aviv Haberi

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ajax-maccabi-tel-aviv-maci-oncesinde-israilli-taraftarlar-filistin-destekcilerine-saldirarak-olay-cikardi/338788>, Erişim Tarihi: 29.11.2024

Ajax-Maccabi Tel Aviv karşılaşması öncesinde ve sırasında yaşanan olaylar, Doğu ve Batı medyasının olaylara yaklaşımındaki belirgin farkları bir kez daha gözler önüne sermektedir. Anadolu Ajansı'nın haberinde, İsraili taraftarların Filistin destekçilerine yönelik saldırgan eylemleri detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Haberde, İsraili taraftarların Amsterdam sokaklarında Filistin bayraklarını indirdiği ve bu durumu protesto eden Arap kökenli taksicilere fiziksel saldırıda bulunduğu ifade edilmiştir. Anadolu Ajansı'na göre bu saldırılar sırasında taraftarların, "Filistin'e ölüm" ve "Araplara soykırım" gibi provokatif sloganlar attığı belirtilmiştir (AA, 2024). Haberin vurgusunda, İsraili taraftarların davranışlarının sistematik bir şekilde şiddet içerdiği ve özellikle Filistin yanlısı kişilere yönelik bir hedef gözetttiği algısı yaratılmaktadır.

Haberde, olaylar esnasında polisin müdahalede yetersiz kaldığı ima edilerek, İsraili taraftarların eylemlerinin cezasız kaldığına yönelik bir anlatı kurgulanmıştır.

Anadolu Ajansı'nın bu söylemi, Filistin yanlısı bir perspektifi ön plana çıkarmakta ve İsraili taraftarların eylemlerini uluslararası hukuk bağlamında sorgulayan bir çerçeve sunulmuş, bu bağlamda Anadolu Ajansı, şiddet eylemlerine ve mağdur edilen Filistin destekçilerine dikkat çekerek, olayın daha geniş bir insani trajedinin parçası olduğunu öne sürülmüştür.

Şekil 3.44: New York Post (NYP) Ajax-Maccabi Tel Aviv Haberi

Kaynak: <https://nypost.com/2024/11/14/world-news/dozens-of-anti-israel-protesters-detained-in-amsterdam-after-unrest-over-soccer-match/>, Erişim Tarihi:29.11.2024

Buna karşın, New York Post'un haberinde, aynı olaylar anti-İsrail protestocuların eylemleri üzerinden ele alınmış ve İsraili taraftarların mağduriyeti ön plana çıkarılmıştır. Haberin girişinde, olayların "Amsterdam'da antisemitik gerilimlerin tırmandığı bir geceye" işaret ettiği belirtilirken, İsraili taraftarların Filistin yanlısı protestocular tarafından taciz edildiği iddia edilmiştir (NYP, 2024). Özellikle şu ifadeye yer verilmiştir: *"Amsterdam'ın Dam Meydanı'nda toplanan Filistin yanlısı gruplar, İsraili taraftarları hedef alan provokatif sloganlar attı ve olayların kontrolden çıkmasına neden oldu."* Haberin bu çerçevesinde, olayların başlangıcında

anti-İsrail protestocuların kışkırtıcı olduğu ima edilmekte ve İsraili taraftarların eylemleri bu bağlamda savunmacı bir tepki olarak sunulmaktadır.

New York Post'un haberinde ayrıca, polisin müdahalesine geniş yer verilmiş ve "Antisemitik sloganlar atan onlarca protestocunun gözaltına alındığı" vurgulanmıştır. Haberde, bu gözaltılar ulusal güvenliğin sağlanması bağlamında bir gereklilik olarak sunulmuş ve polisin müdahalesinin meşruluğu pekiştirilmiştir. Bununla birlikte, İsraili taraftarların eylemlerine ilişkin herhangi bir eleştirinin yer almaması, haberin olayları yalnızca anti-İsrail protestocuların sorumluluğuna dayandırma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Gazze ve Amsterdam'daki olaylara ilişkin Anadolu Ajansı, BBC ve New York Post'un haberleri, medyanın çatışma bölgelerinde oynadığı kritik rolü ve bu rolün toplumsal algıyı nasıl şekillendirdiğini çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir. Medya, yalnızca olayları aktaran bir araç değil, aynı zamanda bu olaylara dair ideolojik ve politik bir çerçeve oluşturan güçlü bir mekanizmadır. Haberlerin nasıl sunulduğu, hangi detayların öne çıkarıldığı ve hangi bakış açılarının görmezden gelindiği, toplumsal algının oluşumunda belirleyici olmaktadır. Bu bağlamda, Anadolu Ajansı ile BBC ve New York Post'un söylem farklılıkları, Doğu ve Batı medyalarının çatışmalara yaklaşımını karşılaştırmak için önemli bir örnek olarak ortaya konulmaktadır.

Gazze'de yaşananlara dair Anadolu Ajansı'nın haberi, Prof. Dr. Nizam Mamode'nin tanıklıklarına yer vererek, İsrail'in sivillere yönelik saldırılarını güçlü bir şekilde eleştirmiştir. Mamode'nin açıklamaları, İsrail'in askeri eylemlerinin yalnızca bir güvenlik meselesi olmadığını, aynı zamanda Filistin halkına yönelik sistematik bir şiddet içerdiğini vurgulayan bir anlatı oluşturmuştur. Bu anlatı, Filistin halkının mağduriyetini merkeze alan ve İsrail'in uluslararası hukuk çerçevesindeki sorumluluklarını sorgulayan bir bakış açısını yansıtmaktadır. Öte yandan BBC'nin aynı olayları ele alışı, oldukça farklı bir yaklaşımla şekillenmiştir. BBC, Gazze'deki insani krizi genel bir bağlama oturtarak, İsrail'in eylemlerine dair doğrudan bir eleştiriden kaçınmıştır. Bu tercih, tarafsızlık iddiasını koruma çabası olarak görünse

de, çatışmanın asimetrik yapısını arka planda bırakan ve İsrail'in sorumluluğunu dolaylı olarak görünmez kılan bir anlatı yaratmıştır.

Benzer bir şekilde, Amsterdam'daki Ajax-Maccabi Tel Aviv karşılaşması sırasında yaşanan olaylar da bu söylem farklılıklarını bir kez daha gözler önüne sermiştir. Anadolu Ajansı, İsrailli taraftarların Filistin destekçilerine yönelik saldırılarına odaklanarak, bu eylemleri detaylı bir şekilde aktarmış ve eleştirel bir perspektifle sunmuştur. İsrailli taraftarların Filistin bayraklarını indirdiği, Arap kökenli bireylere fiziksel şiddet uyguladığı ve provokatif sloganlar attığına dair detaylar, haberde şiddet ve saldırganlık üzerinden güçlü bir anlatı oluşturmuştur. Buna karşılık, New York Post'un olayı ele alışı, tamamen farklı bir çerçeveye şekillenmiştir. Haberde, olaylar antisemitik bir bağlamda değerlendirilmiş ve anti-İsrail protestocuların sorumluluğu ön plana çıkarılmıştır. Protestocuların Dam Meydanı'nda Filistin yanlısı sloganlar attığı ve İsrailli taraftarları hedef aldığı iddiaları, New York Post'un haberinde olayın odağını oluşturmuştur. Polisin müdahalesi ise, bu anlatıda düzeni sağlama çabası olarak meşru bir zemine oturtulmuştur.

Bu iki olayın farklı medya kuruluşları tarafından nasıl ele alındığına dair bu söylem analizi, Doğu ve Batı medyasının çatışma bölgelerine ilişkin çerçeveleme stratejilerindeki belirgin ayrımı net bir şekilde göstermektedir. Anadolu Ajansı, haberlerinde Filistin halkının yaşadığı mağduriyeti vurgularken, İsrail'in eylemlerini eleştiren bir söylem geliştirmiştir. Buna karşılık BBC ve New York Post, olaylara daha genelleştirilmiş ya da İsrail yanlısı bir perspektiften yaklaşarak, çatışmanın güç dengesini gölgede bırakmış ve Filistin destekçilerini olumsuz bir çerçevede sunmayı tercih etmiştir.

Dolayısıyla, bu örnekler, medyanın çatışma bölgelerindeki olayları yalnızca aktarılacak bilgi parçaları olarak değil, şekillendirilmiş ideolojik çerçeveler içinde sunduğunu göstermektedir. Haberlerin bu şekilde çerçevelenmesi, toplumsal algıyı şekillendirme kapasitesini artırırken, medyanın tarafsızlık iddialarını da sorgulanabilir hale getirmektedir. Çatışmaların uluslararası kamuoyundaki yansımalarını anlamak

için, bu söylem gücünü ve medya kuruluşlarının politik bağlılıklarının haber sunumundaki etkisini eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmek gerekmektedir.

Tez çalışması kapsamında görüşlerine başvurduğumuz Yücel Tunca, medyanın Doğu ve Batı sunumuna ilişkin şu değerlendirmede bulunmuştur: *'Medya tarafında yaratılmaya çalışılan algı, çoğunlukla devlet aklının sufleleriyle şekilleniyor. Dönemin gerekliliklerine göre düşmanlaştırılması faydalı görülen taraf ya da taraflar, yalnızca saldırgan unsurlar olarak öne çıkartılıyor.'* Tunca'nın "devlet aklının sufleleri" ifadesi, medya ve devlet arasındaki ilişkinin bireylerin ve toplumsal grupların birbirlerini algılama biçimleri üzerinde ne denli belirleyici bir etkisi olduğunu açıkça gözler önüne sermektedir.

Özellikle Batı merkezli uluslararası ilişkilerde güç eşitsizliklerinin etkisiyle pekiştirilen bu algı yönetimi, yalnızca toplumların birbirleri hakkındaki kanaatlerini şekillendirmekle kalmamakta, aynı zamanda küresel güç dengelerinin meşrulaştırılmasında da kritik bir rol oynamaktadır. Medyanın bu çerçevede ürettiği içerikler, belirli grupların ötekileştirilmesine zemin hazırlarken, diğer yandan bu temsiller uluslararası politikanın hegemonik doğasını destekleyen bir araç olarak işlev görmektedir.

3.4.3. Medyanın Militanlaşması

Gazeteciliğin militanlaşması, ekonomik, dini ve siyasi ideolojilerin etkisi altında belirli bir tarafın desteklenmesi, gerektiğinde bu taraf adına propaganda yapılması ve nesnel habercilikten uzaklaşılarak aktivist bir söyleme dönüşülmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Aktivist gazeteciliğin, geleneksel medya normlarının sınırlarının zorlanması yoluyla toplumsal hareketlere ve adalet mücadelelerine aktif katkıda bulunması amaçlanmaktadır. Sözeri (2016) tarafından, aktivist gazetecilik, basın özgürlüğünün tehdit altında olduğu durumlarda ortaya çıkan bir gazetecilik biçimi olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşımda, gazetecilerin yalnızca haber paylaşmanın ötesine geçerek sosyal hareketlerin savunuculuğunu yapmaları ve bu süreçte gazetecilik ile aktivizm arasındaki sınırların bulanıklaştırılması öngörülmektedir. Özellikle Türkiye'de Gezi protestoları sırasında, sansür ve

otosansürün yaygın olduğu bir medya ortamında, aktivist gazeteciliğin bir bilgi yayma aracı olarak ön plana çıktığı ve sadece haber üretmekle sınırlı kalmayıp dayanışmanın güçlendirilmesi ve doğrudan demokrasinin bir örneğinin teşkil edilmesi işlevlerini üstlendiği vurgulanmaktadır (Çoban & Ataman, 2017: 4-6). Medya aktivizmi, Clark (2013) tarafından, ana akım medyanın güç yapılarıyla olan ilişkisinin eleştirildiği bir pratik olarak tanımlanmaktadır. Aktivist gazetecilikte, gazetecilerin yalnızca haber aktarıcı olmaktan öteye geçerek topluluklarla diyalog kurmaları, temsil edilme biçimlerinin dönüştürülmesi ve medya sistemlerinin daha kapsayıcı hale getirilmesi amaçlanmaktadır. Bu eğilim ile gazetecilik pratiğinin çeşitli ülkelerde mesleki sınırları aşarak siyasal ve toplumsal çatışmalarda tarafgir bir konum aldığına işaret edilmektedir. Tezin bu bölümünde, gazeteciliğin aktivist gazetecilikten militanlaşmasına, farklı coğrafyalardaki örnekleri ele alınacak ve medyanın halkı yönlendirme kapasitesinin, siyasi aktörler ve dini gruplar tarafından propaganda aracı olarak nasıl kullanıldığı üzerinde durulacaktır.

Pakistan'da medya, dini ve siyasi güçlerin etkisi altında toplumu manipüle etme amacı güden militan bir söylem geliştirmiştir. Özellikle 1980'lerden sonra, medya İslamcı ve Batı karşıtı bir çizgide şekillendirilmiş; gazeteciler tarafından dini ve milli değerler üzerinden topluma yön verilmiştir. Masood'a (2010) göre, bu dönemde Pakistan basını, devletin dini gruplara sağladığı destekle, ulusal kimliği İslami bir çerçevede yeniden inşa etme işlevini üstlenmiştir. Bu süreçte medya, halkı eğitmek yerine popülist ve dini bir söylemle toplumsal mobilizasyon sağlamayı hedeflemiş, böylelikle "militan" bir yapıya bürünmüştür. Benzer bir durum, Fransa'da 1829 Temmuz Devrimi sırasında gözlemlenmiş; Rader'a (1973: 107-108) göre, bu dönemde bazı Fransız gazeteleri, monarşi karşıtı idealleri destekleyen bir propaganda aracı haline getirilerek toplumda radikal değişim talepleri alevlendirilmiştir.

Benzer şekilde Türkiye'de de medya, toplumsal kutuplaşmayı derinleştirecek ve toplumsal gerilimi artıracak içerikler üretmekten kaçınılmaksızın kullanılmıştır. Sözeri (2016), Türkiye'de bazı medya kuruluşlarının siyasi baskılara boyun eğerek olayları eksik veya yanlı bir şekilde aktardıklarını; aynı zamanda bazı gazetecilerce siyasi ve ekonomik çıkarlara hizmet eden manipülatif haberlerin oluşturulduğunu

vurgulamaktadır. Bu eğilimle birlikte basının, demokrasiyi güçlendirmek yerine belirli ideolojilere ve güç gruplarına hizmet eden bir yapıya dönüştüğü ifade edilmektedir. Özellikle Gezi Parkı olayları sırasında ana akım medyanın gerçekleri gizleyici tutumu, toplumsal algıyı yönetme amacını ortaya koymuştur. Medya sahiplerinin ekonomik ve siyasi çıkarları doğrultusunda manipülatif içeriklerin öne çıkarılması, toplumun kutuplaşmasına ve bireylerin basına olan güveninin sarsılmasına yol açmış; bu durum, demokratik değerlere zarar vermiştir. Türkiye’de gazeteciliğin, yalnızca siyasi baskılarla değil, aynı zamanda dini söylemlerle de şekillendirildiği dikkat çekmektedir. Kahveci (2017), din dilinin gazetecilikte simgesel sermaye olarak kullanıldığını ve toplumsal çatışmaların meşrulaştırılması sürecinde taraflı bir söylem geliştirmek için araçsallaştırıldığını vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, Pierre Bourdieu’nun simgesel sermaye kavramı çerçevesinde anlam kazanmakta; din dili, yalnızca bir inanç sistemini yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda iktidar ilişkilerinin tesis edildiği bir alan olarak işlev görmektedir. Böylece, dini söylemler toplumsal aktörlerce bir güç kaynağı olarak benimsenmekte ve çatışma durumlarında tarafların kendi haklılıklarını pekiştirmelerine olanak tanımaktadır (Bourdieu, 2011).

Gazetecilik mesleğinin demokratik toplumlarda bilgilendirme ve denetleme işlevi üstlendiği varsayılırken, çeşitli durumlarda gazeteciler tarafından bu mesleki ilkelerin ideolojik, dini ya da siyasi amaçlarla kötüye kullanıldığı gözlemlenmektedir. Gazeteciliğin ideolojik militanlığa evrilmesi, toplum üzerinde taraflı, yanıltıcı ve manipülatif etkiler bırakarak, toplumun doğru bilgiye erişimini ve demokratik değerlere duyduğu güveni zedelemektedir. Özellikle çıkar grupları ve siyasi iktidarların güdümündeki gazetecilik, haberin asıl amacını gölgede bırakarak toplumsal bilincin ideolojik bir çerçevede şekillendirilmesini amaçlamaktadır. Bu tür bir habercilik anlayışıyla yalnızca belirli bir zümrenin veya iktidarın çıkarlarının korunmadığı; aynı zamanda farklı düşünen ya da iktidara muhalif olan kesimlerin sesinin bastırılması hedeflendiği görülmektedir. Bu durumda, gazeteciliğin toplumu aydınlatan bir güç olmaktan çıkarak, toplumu kutuplaştıran ve gerçekleri manipüle eden bir propaganda aracına dönüştüğü söylenebilmektedir. Toplumda yaratılan bu bilgi asimetrisi, bireylerin sağlıklı bir kamusal tartışma yürütme imkanını zedelemekte ve bu durum, demokrasinin zayıflamasına neden olmaktadır.

Pierre Bourdieu'nun (1991) “simgesel şiddet” kavramı çerçevesinde ele alınabilecek bu durum, medyanın sunduğu içeriklerin toplumu şekillendirmek ve belirli bir algıyı yerleştirmek amacıyla kullanılması anlamına gelmektedir. Bu tür bir medya yapılanmasında, bilgi akışının kontrol edilmesi ve ideolojik bir filtreye tabi tutulması, toplumsal bütünlüğü bozarak ötekileştirici ve ayrıştırıcı bir dilin yerleşmesine neden olmaktadır.

Bu durumu derinlemesine ele alan ve gazetecilerin tarafsızlığının yol açtığı toplumsal zararlar üzerine görüşlerini dile getiren Voice of America'nın Ortadoğu sorumlusu Hediye Levent, bu konuda şu değerlendirmede bulunmuştur: *“Gazetecilik mesleğinde tarafsızlık ilkesi, profesyonel ve etik bir gereklilik olarak kabul edilmekle birlikte, gazetecilerden belirli bir 'taraf' tutmalarının beklenmesi günümüzde oldukça yaygın bir olgudur. Ancak gazetecilik, olayları ideolojik yaklaşımlardan bağımsız bir şekilde aktarabilme becerisini gerektirir. Örneğin, Gazze'ye yönelik İsrail saldırılarının savaş suçu olarak değerlendirilmesi ya da 7 Ekim'de gerçekleşen Hamas saldırılarının terör eylemi olarak tanımlanması, taraf tutmaktan ziyade, olayların nesnel bir şekilde aktarılması olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, Hamas'ın varlık sebeplerinin anlaşılabilir olduğunu ifade etmekle birlikte, eylemlerinin terör niteliği taşıdığını kabul etmek, gazetecinin görevini tarafsız bir şekilde yerine getirdiğinin göstergesidir. Ancak, günümüzde gazetecilerin tarafsız kalma çabaları sıklıkla her iki taraf tarafından da eleştirilmekte ve gazeteciler bir tarafa yakın olmakla itham edilmektedir. Bu durum, özellikle Türkiye medyasında belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. Türkiye'de medya organları, genellikle taraflı söylemleri tercih etmekte ve bu söylemler, hem siyasi otoritelerden hem de toplumsal gruplardan destek görmektedir. Buna karşılık, Avrupa ve Amerikan medyasında bu tür tutumların daha ölçülü olduğu söylenebilir. Örneğin, Amerikan medyasında olayların haberleştirilmesi sırasında denge gözetilmekte ve her haberin altına, olayların bağlamına dair bir açıklama eklenmektedir. Buna karşın, Türkiye medyasında bu tür bir denge genellikle eksik kalmakta ve haberler tek taraflı bir perspektifle sunulmaktadır. Gazetecilikte soğukkanlılığın korunması, özellikle savaş ve çatışma bölgelerinde çalışan gazeteciler için hayati bir öneme sahiptir. Saha koşullarında bilgi doğrulamanın güçlüğü, hızlı gelişen olayların takibi ve bireysel güvenlik kaygıları,*

gazetecilerin karşılaştığı temel zorluklar arasındadır. Bu tür ortamlarda, kasıtlı manipölasyonlar veya yanlış bilgi dolaşımı sıkça görölmekte, bu da gazetecilerin tarafsızlığını korumalarını daha da önemli hale getirmektedir. Tarafsızlığın yitirildiği durumlarda, gazeteciler farkında olmadan tarafların söylemlerine aracı olabilir ve çatışmaların sona erdirilmesine katkı sağlamak yerine, dolaylı olarak sürdürölmesine hizmet edebilirler. Dolayısıyla, gazetecilerin hem etik sorumlulukları doğrultusunda tarafsızlık ilkesine bağılı kalmaları hem de soğukkanlılıklarını korumaları, mesleki standartlar açısından elzemdir.”

Hediye Levent’in de vurguladığı üzere, gazetecilerin mesleki bağımsızlıklarını korumaları, yalnızca bireysel düzeyde değıl, medya kurumlarının itibarının sürdürölmesi açısından da belirleyicidir. Özellikle savaş, kriz ve çatışma dönemlerinde medya organlarının tarafsız duruşu, toplumsal algıyı yönlendiren en güçlü araçlardan biri olma özelliğini taşımaktadır. Bu nedenle, gazetecilerin etik ilkeleri ve tarafsızlık ilkelerini rehber edinerek çalışmaları, hem mesleklerinin hem de toplumların sürdürölabilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Dolayısıyla, gazeteciliğın militan bir kimlik kazanmasının yalnızca medyanın işlevselliğini değıl, aynı zamanda toplumun bilgiye ve demokrasiye duyduğu güveni derinden sarstığı görölmektedir. Medyanın kamuoyunu bilinçlendirme rolünden saparak ideolojik bir araç haline dönüşmesi, toplumun bağımsız bilgiye erişim hakkını engellemekte; bu durum, toplumun demokratik süreçlere katılımını ve eleştirel düşünme kapasitesini giderek daraltmaktadır.

3.4.4. Barış Gazeteciliğı

Barış gazeteciliğı, çatışmaları yalnızca kazanan-kaybeden perspektifinde ele almak yerine, toplumda barışı teşvik eden bir kamuoyu oluşturmayı hedefleyen alternatif bir gazetecilik modeli olarak geliştirilmiştir. Bu model, Johan Galtung’un teorik çerçevesi doğrultusunda savaş gazeteciliğine bir karşı duruş olarak önerilmiş ve çatışma süreçlerinde daha yapıcı, insan odaklı bir habercilik yaklaşımının benimsenmesi gerektiğı vurgulanmıştır (Galtung & Ruge, 1965). Galtung’a göre, geleneksel savaş gazeteciliğı çatışmaları “biz ve onlar” ayrımıyla sunarken, barış

gazeteciliği; tüm tarafların insani yönlerinin öne çıkarılmasını, çatışmanın yapısal nedenlerinin anlaşılmasını ve çözüm yollarının sorgulanmasını esas alır.

Barış gazeteciliği, Lynch ve McGoldrick (2005) tarafından daha detaylı bir kavramsal çerçeveye kavuşturulmuş, medyanın çatışmaları ele alırken “şiddet odaklı, elit odaklı, propaganda odaklı ve zafer odaklı” yaklaşımlardan uzak durması gerektiği savunulmuştur. Bu bağlamda, çözüm odaklı, insan odaklı, gerçekçi ve empatiyi teşvik eden bir habercilik dili önerilmiştir (Lynch & McGoldrick, 2005). Özellikle toplumdaki farklı seslerin duyurulması ve taraflar arasında empatiyi artırıcı bir dilin benimsenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Sevda Alankuş (2016) da bu yaklaşımı destekleyerek bu yaklaşımın, toplumdaki farklı sesleri yansıtmayı ve taraflar arasındaki empatiyi teşvik eden bir dil kullanılmasını, Türkiye’de barış gazeteciliğinin toplumda toplumsal bütünleşmeyi teşvik edici bir etkisi olabileceğini belirtmiştir. Buna paralel olarak Doğan Tılıç (2001) da özellikle Türkiye’de, medya sahipliği yapısının iktidarla olan yakın ilişkisinin barış gazeteciliği ilkelerinin uygulanabilirliğini zorlaştırdığına dikkat çekmiştir. Tılıç, özellikle savaş dönemlerinde medya tarafından sıklıkla milliyetçi ve düşmanlaştırmacı bir söylemin benimsendiğini, bunun da toplumda kutuplaşmaya neden olduğunu belirterek barış gazeteciliğinin; toplumun doğru bilgilendirilmesi, uzlaşının teşvik edilmesi ve çatışmaların çözümüne katkı sağlanması açısından büyük bir potansiyel taşıdığını ifade etmiştir (Tılıç, 2001).

Barış gazeteciliğini destekleyen kanaat önderleri, geniş kitlelere erişim gücü sayesinde toplum üzerinde güçlü bir etkiye sahip olan, özellikle Türkiye’deki ana akım medyanın çatışma ve anlaşmazlıkları ele alış biçimini eleştirmektedirler. Bu medya organlarının çoğu, geniş bir etki alanına sahip olmalarına rağmen, çatışma haberlerinde tarafları uzlaştırmacı bir yaklaşım yerine, çoğu zaman gerilimi artıran bir dil kullanmaktadır. Shinar (2003), barış gazeteciliği kuramcılarının eleştirilerinden hareketle yaptığı çalışmalar sonucunda, çatışmanın uzun vadeli yapısal ve kültürel kökenlerini analiz etmekten kaçınılmasının barış süreçlerinde bir 'beklenti krizi' yaratma eğilimine yol açtığını ortaya koymuştur. Dünyadaki ana akım medyanın çatışma konularına yaklaşımındaki eksikliklerini ise şu başlıklarda özetlemektedir:

- Şiddet, sansasyonculuk, kişiselleştirme, vatanperverlik, ve belli ülkelere, gruplara ve kişilere karşı önyargı” tercih ediliyor.
- Karmaşık çatışmaları, kökenlerini, nedenlerini ve koşullarını analiz etmek yerine, basit açıklamalar tercih ediliyor.
- Daha geniş bir insani boyut ve çatışma boyutu yerine, çatışan taraflar tercih ediliyor.
- Çatışma sadece şiddet yaşandığında veya yaşanmak üzere olduğunda haberleştiriliyor.
- Daha uzun “çatışma çözümü” veya değişim süreçleri yerine, spor karşılaşmaları tarzında “bize karşı onlar” durumu yaratılıyor; olaylar ve sonuçlar, hasar ve kurbanlar, kazananlar ve kaybedenler üzerinde duruluyor.
- Barışla ilgili haberlere “az haber değeri olan” haberler gözüyle bakılıyor.

Barış gazeteciliği modeli, yalnızca savaş dönemleriyle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda gündelik haber üretiminde de toplumsal sorumluluğu vurgulayan bir çerçeve sunmaktadır. Bu doğrultuda, Nicolás Gavilán’ın (2011) çerçeveleme teorisi ve Wolfsfeld’in (2004) politik bağlam modelini barış gazeteciliği ile birleştirerek modeli daha sağlam bir teorik temele oturtma önerisi, medya çalışanlarının çatışma haberlerinde daha kapsamlı bir çerçeve sunmasını sağlayabilecektir. Entman’ın (1993) çerçeveleme teorisi, haberlerin belirli açılardan nasıl ele alınması gerektiğine dair bir perspektif sunarak, medyanın toplumdaki algıyı nasıl şekillendirdiğine dair önemli bilgiler sunmaktadır. Bu teorik katkılar, çatışma haberlerinin yalnızca anlık sonuçlarına değil, uzun vadeli toplumsal etkilerine de odaklanılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu kapsamda, Ottosen’in Afganistan Savaşı üzerine yaptığı araştırma, barış gazeteciliği çerçevesinde medyanın çatışma haberlerini Batı yanlısı bir perspektifle sunmasının sivil halk üzerindeki etkilerini göz ardı ettiğini belirtmektedir. Ottosen, Norveç medyasının Afganistan’daki savaşı büyük oranda “Batı’nın iyilik yapma” misyonu çerçevesinde ele alarak, savaşın insani boyutlarını ve yerel halkın yaşadığı mağduriyeti yeterince yansıtmadığını vurgulamıştır (Ottosen, 2010). Ottosen, bu

bağlamda barış gazeteciliğinin medya çalışanlarına daha sorumlu ve insan odaklı bir habercilik pratiği geliştirmeleri için rehberlik edebileceğini ifade etmektedir. Buna ek olarak Ersoy ve Miller'ın Kıbrıs'taki medya örneğinde sunduğu "kamusal değer alanı stratejisi" ise barış gazeteciliğinin yalnızca bireyler için değil, toplumlar arası çatışmalarda da etkili bir çözüm aracı olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Alternatif medya aracılığıyla toplumdaki farklı gruplar arasında yeni bir kamusal alan oluşturulması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu strateji, Kıbrıs gibi etnik ayrışmanın derin olduğu toplumlarda, toplumsal uzlaşma çabalarının medya yoluyla güçlendirilmesine katkı sağlayabilecek bir model sunmaktadır (Ersoy & Miller, 2020)

Galtung'un Barış ve Çatışma Odaklı Gazetecilik Kriterleri, çatışmaların yalnızca şiddet ekseninde ele alınmasına karşı, toplumsal barışı destekleyen ve tarafların insani yönlerini öne çıkaran bir habercilik yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, barış gazeteciliğinin çatışmaların kökenlerinin analiz edilmesini, uzlaşma odaklı çözüm yollarının araştırılmasını ve toplumdaki tüm kesimlerin sesinin duyurulmasını amaçladığı ifade edilmektedir. Çatışmaları "kazan-kaybet" senaryosu olarak gören savaş gazeteciliğinin aksine, barış gazeteciliğinin tüm taraflar arasında empatiyi teşvik ettiği ve şiddeti körükleyici bir dil kullanımından kaçındığı vurgulanmaktadır. Galtung'un, barış odaklı gazetecilik ile şiddet odaklı gazetecilik arasındaki temel farkları sunan kriterleri ise Lynch ve McGoldrick (2007) tarafından şu şekilde karşılaştırılmaktadır:

Tablo 3.41: Galtung'un Barış ve Çatışma Odaklı Gazetecilik Kriterleri

Barış Odaklı Gazetecilik	Çatışma Odaklı Gazetecilik
1. Barış/Çatışma Odaklılık	1. Savaş/Şiddet Odaklılık
- Çatışmanın nedenlerini, tarafları, hedefleri ve kökenlerini analiz eder. - Çözüm için "kazan-kazan" perspektifi önerir. - Tarihsel bağlamı, kültürü ve geçmişi kapsayan açık bir bakış açısı sunar. - Çatışma taraflarının motivasyonlarını şeffaf hale getirir. - Çatışmayı tüm taraflar için çözülmesi gereken ortak bir problem olarak görür.	- Çatışmanın içindeki şiddete, taraflara ve savaşa odaklanır. "Kazan-kaybet" yaklaşımı benimser; taraflardan biri mutlaka kaybeder. - Tarihsel arka planı göz ardı eder; mevcut olayları izole bir şekilde sunar. - Şiddeti dramatize eder ve "savaş alanı" etkisi yaratır. - Çatışmayı kazanan ve kaybeden çerçevesinde değerlendirir. - Tarafları şeytanlaştırır, "biz" ve "onlar" ayrımını güçlendirir.

• İnsanileştirme yapar, tüm tarafların insani boyutlarını gösterir. • Proaktif olarak, şiddet meydana gelmeden önce çatışmanın çözümüne odaklanır.	• Sadece görünür şiddet eylemleri (öldürme, yaralanma) haber yapılır.
2. Gerçek Odaklılık	2. Propaganda Odaklılık
• Tüm tarafların gerçeklerini ortaya çıkarır ve örtbas edilenleri ifşa eder. • Önyargılı dilden uzak, tarafsız bir dil kullanır.	• “Biz-haklıyız-onlar-suçlu” gazeteciliği yapar; çatışma taraflarını abartılı veya çarpıtılmış sunar. • İyisi propaganda içerir, çatışma hakkında yanıltıcı veya çarpıtıcı bilgiler verir.
3. İnsan Odaklılık	3. İnsan Odaklılık
• Farklı yaş gruplarına ve toplumun çeşitli kesimlerine yer verir; çocuklar, yaşlılar, kadınlar gibi grupların sesine yer verir. • Kişisel hikayeler ve bireysel isimler kullanarak insanların hikayelerini vurgular.	• Sadece elitlerin perspektifini yansıtır; çoğunlukla etkili siyasi figürler, liderler veya askeri kaynaklara odaklanır. • Çatışma taraflarını "kötü" ya da "kahraman" olarak basitleştirir.
4. Çözüm Odaklılık	4. Zafer Odaklılık
• Şiddetsiz çözümler ve diyalog arayışlarını destekler. • Çatışmanın barışçıl yollarla çözümü için seçenekler sunar. • Yapısal nedenleri, kültürel faktörleri ve sosyal adaleti inceler. • Uzlaşma, yeniden yapılanma ve toplumun iyileşmesi üzerine odaklanır.	• Barış veya ateşkes yerine zafer elde etme arzusunu vurgular. • Çatışmayı yalnızca savaş sona erdiğinde haber yapar, ara çözümleri önemsemez. • Savaş sona erdiğinde eski çatışmaların yeniden alevlenebileceğini göz ardı eder. • Savaş sona erdikten sonra barışın sürdürülmesine yönelik hiçbir sorumluluk üstlenmez.
5. Sosyal Uyum ve Bağlantı	5. Toplumsal Bölünme ve Kutuplaşma
• Toplumdaki ortak değerleri ve kültürel uyumu öne çıkarır. • Taraflar arası empati ve anlayışı teşvik eder.	• Toplumsal ayrışmayı derinleştirecek önyargıları besler. • Tarafları birbirinden uzaklaştıran ve düşmanlık yaratan anlatıları güçlendirir.
6. Şiddet Döngüsünden Kaçınma	6. Şiddet Döngüsünü Besleme
• Şiddeti dramatize etmek yerine, çatışmanın çözümü için barışçıl yollar sunar.	• Şiddet içerikli görüntü ve dili tercih ederek kışkırtıcı bir çerçeveye sunar.

Kaynak: Lynch & McGoldrick, 2007, Peace journalism. In Handbook of peace and conflict studies (248-264). Routledge

Tüm bu tanımlama ve karşılaştırmalardan yola çıkıldığında barış gazeteciliği; medyanın çatışmaları ele alış biçiminde etik bir sorumluluk anlayışı geliştirmeyi teşvik etmekte ve toplumsal barışın sağlanmasında önemli bir işlev üstlenmektedir. Türkiye’de medya sahipliği yapısının iktidarla olan bağımlılığı ve sansasyonel

habercilik eğilimi, barış gazeteciliğinin yaygınlaşmasını zorlaştırsa da, bu modelin medya etiği ve toplumda barışa katkı sağlama potansiyeli açısından büyük bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

Eski gazeteci ve milletvekili Cengiz Çandar, kriz ve savaş ortamlarında taraflı ve toplumu olumsuz etkileyen haber üretimine yönelik eleştirilerinde; barış kavramının öncelikli bir tema olarak ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Çandar, vicdani değerlerin merkeze alınmasının önemine dikkat çekerken, savaşı sürdüren aktörlerin suçlu olarak nitelendirilmesi ve hukuki anlamda cezalandırılmaları gerektiğini ifade etmektedir. Bunun yanı sıra, özellikle çocuklar üzerinde travmatik etkiler yaratabilecek görsellerin yayımlanmasından kaçınılması gerektiğini de dile getirmektedir.

Bu bağlamda, medyanın etik sorumlulukları bir kez daha ön plana çıkmaktadır. Savaş ortamında üretilen haberlerin, yalnızca tarafların söylemlerini güçlendirmek yerine toplumsal barışa katkı sağlamayı hedeflemesi gerekmektedir. Bu nedenle, kriz dönemlerinde medyanın rolü, yalnızca olayları aktarmak değil, aynı zamanda insan haklarını gözeten bir yayıncılık anlayışını benimsemek olmalıdır.

3.5. Medyanın Savaş Algısı Üzerindeki Rolü

Modern demokratik toplumlarda, kamuoyunun oluşumunda en etkili unsurun kitle iletişim araçları olduğu yaygın bir şekilde kabul edilmektedir. Özellikle teknolojinin hızlı ilerlemesiyle birlikte internet ve sosyal medya, geleneksel medya araçlarının önüne geçerek kamuoyunun şekillenmesinde daha belirleyici bir rol oynamaya başlamıştır. Bu araçların en önemli özelliği, olayları ve yorumları kısa sürede geniş kitlelere ulaştırarak toplumsal düşünce ve tutumlar üzerinde güçlü bir etki yaratabilmeleridir (Yurdakul, 2016). Medyanın işlevi yalnızca haberdar etme ve toplumsallaştırma ile sınırlı kalmayıp, bireylerin ve toplumların gündelik yaşamlarını düzenleme görevini de kapsamaktadır. Dolayısıyla, medya, siyasal alanda yönetenler ile yönetilenler arasındaki en önemli iletişim köprülerinden biri olarak kabul edilmektedir (Berzah, 2006). Bununla birlikte, Poe de (2015), medyayı en temelde

enformasyonun gönderilmesi, alınması, depolanması ve edinilmesi için kullanılan bir araç olarak tanımlamaktadır.

Bu bağlamda, Peter Viggo Jakobsen'in 2000 yılında yayımladığı "Focus on the CNN Effect Misses the Point: The Real Media Impact on Conflict Management is Invisible and Indirect" başlıklı makalede, medyanın Batı'nın çatışma yönetimi üzerindeki etkisinin çoğunlukla yanlış değerlendirildiği ileri sürülmektedir. Jakobsen, CNN etkisi olarak adlandırılan ve medyanın hükümetleri insani krizlerde askeri müdahaleye zorladığı iddiasının abartıldığını belirtmektedir. Bu bağlamda, medyanın çatışma yönetimi üzerindeki asıl etkisinin dolaylı ve görünmez olduğu savunulmaktadır. Özellikle medya organlarının çatışmaların yalnızca şiddet aşamasına odaklanması, çatışmaların öncesi ve sonrası süreçlerinin büyük ölçüde göz ardı edilmesine yol açmaktadır (Jakobsen, 2000: 132). Bu durumun, uzun vadeli çatışma önleme ve barış inşası çabalarının gözden kaçırılmasına neden olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, medya etkisinin bu seçici niteliğinin, çatışma yönetiminde kısa vadeli müdahalelerin ve acil yardım projelerinin ön plana çıkmasına yol açtığı, buna karşılık daha maliyet etkin ve uzun vadeli stratejilere ayrılan kaynakların azalmasına sebep olduğu vurgulanmaktadır.

CNN etkisi kavramı, medya organlarının özellikle televizyon yayınları aracılığıyla Batılı hükümetleri kamuoyunun baskısı altında insani müdahalelere zorladığına dair bir görüşü temsil etmektedir. Ancak Jakobsen, bu etkinin Batı hükümetlerinin müdahale kararlarını doğrudan etkilediği iddiasını eleştirmekte ve medyanın rolünün genellikle hükümetlerin halihazırda almakta olduğu siyasi kararlarla örtüştüğünü savunmaktadır. Örneğin, ABD'nin 1992'de Somali'ye yaptığı müdahale, CNN etkisi ile açıklansa da, müdahalenin arka planında Bush yönetiminin iç politik kaygıları ve düşük riskli bir operasyon fırsatı bulunduğu ileri sürülmektedir (Jakobsen, 2000: 134). Benzer şekilde, Kuzey Irak'ta Kürtler için güvenli bölgeler oluşturulması kararının da medyanın etkisinden ziyade Türkiye ile olan stratejik ilişkilerin korunması amacıyla alındığı belirtilmektedir (Strobel, 1997: 127-131). Jakobsen, medya baskısının genellikle hükümetlerin zaten almakta olduğu kararları

hızlandırıcı bir unsur olarak işlev gördüğünü, ancak bu kararların arkasında derin stratejik çıkarların yattığını vurgulamaktadır.

Buna ek olarak, Amerikalı yazar Robert Sheckley, enformasyon akışına dair sözlerinde doğruları söyleyenin her zaman dezavantajlı olduğunu şu ifadelerle dile getirmektedir: *“En üzücü olan, enformasyon savaşlarında kazananın hep yalan söyleyenin olmasıdır. Gerçeği söyleyen kişi sadece gerçeklerle sınırlıdır, oysa yalan söyleyen istediği her şeyi iddia edebilir”* (akt. Sukhodolova, 2020, s. 75). Bu görüşten hareketle, medya ve onun aracılık ettiği organların iş birliğiyle toplumlar ve kurumlar üzerinde yürütülen zihin yönlendirme stratejilerinde algısal boyutun karşılığını bulma çabasının, çalışmanın derinleşmesine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Zihnin dış dünyayı nasıl algıladığı, bilgiyi nasıl işlediği ve bu süreçlerin nasıl yönlendirilebileceği konuları, algı yönetiminin temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, algının kontrol edilmesi ve şekillendirilmesi, bireylerin gerçeklik algısını manipüle etme girişimleri açısından önemli bir çalışma alanı olarak öne çıkmaktadır. Morgan (1981), algı kavramını, bireyin duyu organları aracılığıyla aldığı bilgileri yorumlama ve bu bilgilerin kişide karşılık bulma süreci olarak değerlendirmektedir. Benzer şekilde, İnceoğlu (2010), algıyı, dış dünyadaki nesnelerin – soyut ya da somut fark etmeksizin – bireydeki anlamsal karşılığı olarak ele almaktadır. Her iki düşünür de algının yalnızca fiziksel bir süreçten ibaret olmadığını, aynı zamanda zihinsel ve anlamlandırma süreçlerini de içerdiğini vurgulamaktadır.

Algı yönetimi kavramı, alan yazında birçok teorisyen ve filozof tarafından farklı anlamlarda ele alınmış, zihinsel süreçlerin bir sorunsal olarak değerlendirilmesi üzerine kapsamlı düşünceler ve tartışmalar ortaya konmuştur. Örneğin, Eski Yunan döneminde sofistler, ikna edici konuşma sanatı (retorik) yoluyla bireylerin düşüncelerini ve algılarını şekillendirme stratejileri geliştirmiştir. Bu durum, algı yönetiminin tarihsel olarak ilk biçimlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Aristoteles ise “Retorik” adlı eserinde, bireylerin algılarını nasıl etkileyebileceğini tartışmış ve ikna sanatı üzerine önemli bir teorik temel sunmuştur (Kennedy, 1963). Orta Çağ ve Rönesans dönemlerinde algıları yönetme stratejilerinin daha çok dini ve siyasi bağlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Kilisenin toplumu etkileme biçimleri

ya da hükümdarların halk üzerinde otoritelerini kurma yöntemleri, algı yönetiminin tarihsel yansımaları olarak değerlendirilmektedir.

Algı yönetimi kavramının modern anlamda daha net bir biçimde şekillenmesi ise 20. yüzyılın başlarına, özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşları dönemine dayanmaktadır. Bu dönemlerde algı yönetimi, propagandanın bir parçası olarak hükümetler tarafından yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Hükümetlerin, halkın, askerlerin ve düşman ülkelerin algılarını şekillendirmek amacıyla propaganda tekniklerine başvurdukları bilinmektedir. Amerikalı sosyolog Harold Lasswell, propaganda üzerine yaptığı çalışmalarında algı yönetiminin kitlesel iletişim üzerindeki etkilerini incelemiş ve modern propagandanın amacının kitlelerin düşüncelerini ve eylemlerini belirli bir yöne yönlendirmek olduğunu savunmuştur (Lasswell, 2015).

Soğuk Savaş dönemi ise algı yönetiminin en yoğun kullanıldığı dönemlerden biri olarak öne çıkmıştır. Bu ideolojik mücadelede sadece askeri stratejiler değil, aynı zamanda psikolojik savaş teknikleri de devreye girmiştir. Algı yönetimi, bu dönemde düşmanın moralini bozma, toplumları yönlendirme ve siyasi üstünlük kurma amacıyla önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Bu süreçte ABD Savunma Bakanlığı'nın algı yönetimine yönelik resmi çalışmalar yaptığı ve 1970'lerde bu kavramı resmi bir politika olarak benimsediği bilinmektedir (Miller, 2003).

Günümüzde ise dijital iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte algı yönetimi daha karmaşık bir hal almıştır. Özellikle sosyal medya platformları ve dijital medya, bireylerin algılarını yönlendirme konusunda yeni olanaklar sunmaktadır. Bu platformlar üzerinden yürütülen kampanyalar, reklamlar ve siyasi iletişim stratejileri, geniş kitleler üzerinde etkili bir algı yönetimi sürecine imkân tanımaktadır. Dolayısıyla, algı yönetimi artık sadece devletler veya büyük şirketler tarafından değil, bireyler ve küçük gruplar tarafından da kullanılan bir strateji haline gelmiştir (Tuten, 2023).

Dolayısıyla, günümüzdeki algı sürecini daha derinlemesine kavrayabilmek adına, bu bölümde başlığa da temel teşkil eden savaş olgusuna dair algının ve medyanın bu algı üzerindeki rolü anlaşılmaya çalışılacaktır.

Savaş dönemlerinde medya, hükümetler tarafından genellikle bir propaganda aracı olarak kullanılmış ve bu durum, Harold Lasswell'in (2015) kitlelerin düşüncelerini ve eylemlerini belirli bir doğrultuda yönlendirmek için propagandanın nasıl kullanıldığını açıklayan önemli çalışmalarıyla ortaya konmuştur. Özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında medya, ulusal çıkarlar doğrultusunda halkın algılarını şekillendiren güçlü bir propaganda aracına dönüştürülmüştür. Bu süreçte, kitle iletişim araçlarının, askerler üzerinde moral oluşturmak, savaşa destek sağlamak ve düşman devletler üzerinde psikolojik baskı kurmak amacıyla kullanıldığı bilinmektedir (Lasswell, 2015). Medya, bu bağlamda savaşın "haklı" ya da "gereklilik" olarak sunulmasına hizmet etmiş ve kamuoyunun savaşa olan bakış açısının yönlendirilmesinde kilit bir rol üstlenmiştir (Taylor, 1995). Savaşların medya tarafından nasıl çerçevelendiği ise medyanın etkisini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Entman (1993), çerçeveleme teorisi kapsamında medyanın bir olay ya da olguyu hangi yönleriyle öne çıkardığının, kamuoyunun bu olayı nasıl algılayacağını büyük ölçüde belirlediğini savunmakta, medya aracılığıyla oluşturulan çerçevelerin savaşın ahlaki boyutlarını, nedenlerini ve sonuçlarını izleyiciye aktarırken belirli bir söylemi inşa ettiğini ileri sürmektedir. Bu bağlamda savaşlar, medya tarafından bazen kahramanlık hikâyeleri, bazen de trajedi ya da barbarlık olarak çerçevelenebilmekte, bu da savaşın toplumlar tarafından nasıl yorumlandığını ve savaşa yönelik tutumların nasıl şekillendiğini doğrudan etkilemektedir (Entman, 1993). Medyanın savaş algısı üzerindeki etkisi konusunda bir diğer önemli yaklaşım ise Baudrillard'ın "Simülakrlar ve Simülasyon" adlı eserinde ele aldığı "gerçeklik" kavramıdır. Baudrillard (2004), medyanın savaşları yalnızca yansıtmadığını, aynı zamanda inşa ettiğini savunmakta ve özellikle Körfez Savaşı sırasında medyanın, savaşın gerçekliğini yeniden kurgulayan bir simülasyon aracı haline geldiğini belirtmektedir. Baudrillard'a göre, savaşlar medya aracılığıyla yeniden yapılandırılmakta ve bu durum, izleyicilerin savaşı doğrudan deneyimlemek yerine medya tarafından sunulan "gerçekliği" kabul etmelerine yol açmaktadır. Böylece, savaşın izleyiciler nezdinde daha soyut bir olgu haline gelmesine neden olunmakta ve savaşın gerçekliği medya aracılığıyla kurgulanan bir simülasyon hâline getirilmektedir (Baudrillard, 2004).

Sosyal medyanın yükselişi ise savaş algısının şekillenmesinde yeni bir dönemi başlatmış, dijital platformlar sayesinde savaşların sadece hükümetler tarafından değil, aynı zamanda bireyler ve küçük gruplar tarafından da çerçevelenmesine imkân tanımıştır (Manor & Crilley, 2018). Twitter, Facebook, Instagram gibi platformlar üzerinden savaşlara dair görseller, videolar ve yorumlar hızla yayılmakta ve küresel ölçekte geniş bir etki yaratılmaktadır. Bu durum, medya savaşlarını daha demokratik bir hale getirirken aynı zamanda dezenformasyonun yayılma riskini de beraberinde getirmektedir. Dijital çağda medya, hem doğru bilgiyi yayma hem de manipülatif içeriklerle savaş algısını çarpıtma potansiyeline sahip bulunmaktadır (Hoskins & O'Loughlin, 2010).

Sosyal medyanın savaş algısı üzerindeki etkisini gösteren önemli bir örnek 2014 Gazze Savaşı'nda ortaya çıkmış ve Manor ile Crilley (2018) tarafından yapılan çalışmada, İsrail Dışişleri Bakanlığı'nın Twitter üzerinden yürüttüğü dijital diplomasi faaliyetleri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu çalışma, medyanın, savaşın meşrulaştırılması ve uluslararası kamuoyunun yönlendirilmesi için nasıl bir araç olarak kullanıldığını ortaya koymakta ve medyanın olayların aktarılması ve stratejik anlatıların oluşturulmasında kritik bir rol üstlendiğini göstermektedir. Medyanın savaş algısı üzerindeki etkisi sadece Batı toplumlarıyla sınırlı kalmamış, aynı zamanda küreselleşmenin bir sonucu olarak savaşlar artık dünya çapında bir kamuoyu tarafından izlenir hâle gelmiştir. Giddens (1992), bu durumun savaşların uluslararası düzeyde meşrulaştırılmasında ya da kınanmasında medyanın rolünü daha da önemli hâle getirdiğini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak ifade edilebilir ki modern iletişim araçlarının ve özellikle sosyal medyanın yükselişi, savaş algısının inşa edilme süreçlerini köklü bir şekilde değiştirmiştir. Medya, savaşların sadece bilgi aktarımıyla sınırlı kalmamakta, aynı zamanda savaşları çerçeveleyerek kamuoyunun tutum ve düşüncelerini yönlendirmektedir. Geleneksel medyanın ulusal çıkarlar doğrultusunda propaganda aracı olarak kullanıldığı dönemlerden, dijital platformların savaş algısını daha geniş kitlelere yaydığı ve bu süreçte dezenformasyonun yayılma riskini artırdığı bir döneme geçilmiştir. Medyanın bu seçici rolü, savaşın ahlaki ve stratejik boyutlarını yeniden

şekillendirmekte, toplumların ve uluslararası kamuoyunun bu olaylara yaklaşımını belirlemektedir. Medyanın bu çok boyutlu işlevi, savaşların sadece askeri çatışmalar olmaktan çıkarak, aynı zamanda medya üzerinden yürütülen psikolojik ve ideolojik savaşlara da dönüştüğünü göstermektedir. Bu bağlamda, savaş algısının medya aracılığıyla inşa edilmesi, günümüz toplumlarında giderek daha karmaşık ve çok katmanlı bir olgu haline gelmektedir.

3.5.1. Medyanın Haber Fotoğraflarındaki Çocuk Retoriği

Medya içeriklerinin etkisini araştıran çalışmalar, haberlerde kullanılan görsel unsurların, özellikle de fotoğrafların, okuyucuların bilişsel ve duygusal süreçlerini derinlemesine şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Wayne Wanta ve Virginia Roark'ın 1993 yılında, 204 lise son sınıf öğrencisi üzerinde gerçekleştirdikleri 'Cognitive and Affective Responses to Newspaper Photographs' (Gazete Fotoğraflarına Verilen Bilişsel ve Duygusal Tepkiler) adlı çalışma, gazetelerdeki fotoğrafların yalnızca birer bilgilendirme aracı olmanın ötesinde, okuyucuların haberlerle ilgili duygusal algılarını ve hatırlama kapasitelerini yönlendiren güçlü psikolojik uyarılar olduğunu ortaya koymuştur. Çalışma sonucunda özellikle, görsel unsurların duygusal yoğunluğunun okuyucuların bilgi işleme kapasiteleri üzerinde iki yönlü bir etki yarattığı öne çıkmıştır. Örneğin, yoğun duygusal etkiler barındıran fotoğraflar (dua eden asker gibi) okuyucuların bilişsel yükünü artırarak, haberdeki diğer bilgilerin hatırlanmasını zorlaştırabilmektedir. Bu bulgu, duygusal içeriklerin bireylerin bilişsel kaynaklarını tüketerek bilgi işleme kapasitesini sınırlandırabileceğine dair teorilerle birbirini desteklemektedir (Kahneman & Tversky, 1982). Buna karşılık, daha nötr veya doğrudan haber içeriğiyle uyumlu fotoğraflar (Başkan Bush'un ciddi yüz ifadesiyle yer aldığı kareler), haberle ilgili daha fazla bilginin hatırlanmasını sağlamakta ve okuyucuların odaklanma kapasitesini artırmaktadır.

Bu bağlamda, Helen Berents'in (2020) çalışması, özellikle uluslararası çatışmalarda çocukların acı çektiği görüntülerin politik strateji ve müdahaleleri nasıl yönlendirdiğini ele alarak, medya içeriklerinin gücünü bir adım ileri taşımaktadır. Wanta ve Roark'ın araştırması, duygusal yoğunluğu yüksek görsellerin bilişsel

süreçler üzerindeki etkisine odaklanırken, Berents, bu tür görsel unsurların yalnızca bireylerin bilişsel ve duygusal tepkilerini değil, aynı zamanda uluslararası politika yapıcılarının eylemlerini ve söylemlerini de derinden şekillendirdiğini savunur.

Özellikle çocukların acı çeken görüntüleri, evrensel olarak masumiyet ve savunmasızlık sembolleri olarak kullanılırken, bu imgeler politik aktörlerin dış politika kararlarını haklı çıkaran birer araç haline gelebilmektedir. Örneğin, Suriye'deki kimyasal saldırı sonrası dünya medyasına yansıyan çocuk görüntüleri, ABD Başkanı Trump'ın duygusal tepkisini tetikleyerek Suriye'ye askeri müdahale kararı almasına yol açmış, bu da politika kararlarının ardında medyanın sunduğu duygusal imgelerin gücünü gözler önüne sermiştir. Dolayısıyla, duygusal olarak yüklü fotoğrafların, yalnızca bireysel düzeyde empati uyandırmanın ötesine geçerek, devletlerin dış politikalarını yeniden şekillendiren stratejik araçlar olarak kullanıldığı görülmektedir (Berents, 2020). Söz konusu çalışmanın sonucu aynı zamanda, medya ve uluslararası politikaların kesişim noktasında yer alan bu imgelerin, küresel çapta çatışma ve krizlere yönelik müdahaleleri meşrulaştırmada nasıl kritik bir rol oynadığını detaylandırırken, görsel unsurların yalnızca bilgi vermekle kalmayıp aynı zamanda politik söylemler için sembolik bir güce sahip olduğunu da ortaya koymaktadır.

Söz konusu bu bilgiler, görsel imgelerin bilinçdışı etkiler aracılığıyla toplumsal algıların nasıl şekillendirildiğini anlamak için önemli bir çerçeve sunan örtük öğrenme teorisi tarafından desteklenmektedir. Teoriye göre, görsel ve yazılı anlatılar, izleyici ya da okuyucuda bilinçdışı izlenimler bırakarak kalıcı toplumsal algıların oluşmasına katkıda bulunmaktadır (Paivio, 1990). Özellikle savaş, yoksulluk ve kriz durumlarında gazete haberlerinde yer alan çocuk fotoğrafları, okuyucuların bu olayları duygusal bir düzlemde kavramalarını sağlarken, aynı zamanda söz konusu imgeler aracılığıyla belirli sosyal ve politik algıların pekişmesine yol açmaktadır. Örneğin, çocukların acı çeken ya da korunmaya muhtaç bireyler olarak sunulması, bu görsellerin olayın merkezi bir unsuru olarak algılanmasına ve olayın ciddiyetine dair kalıcı izlenimlerin edinilmesine neden olmaktadır (Chouliaraki, 2006). Bu bağlamda, söz konusu imgeler örtük bir şekilde toplumsal empati yaratmakta ve izleyicilerin sorumluluk olarak

müdahale etmeleri gerektiği yönünde bir çağrı işlevi görmektedir (Abraham, 1998). Bununla birlikte, bu tür görsel temsillerin, çocukları pasif kurbanlar olarak sunarak, onları geniş kapsamlı politik söylemler içinde araçsallaştırma riski taşıdığı da göz ardı edilmemelidir (Burman, 1994). Dolayısıyla, medya aracılığıyla iletilen bu görsellerin, izleyicilerin olayları algılama biçimini ve bu algıların toplumsal eylem biçimlerine dönüşme süreçlerini nasıl etkilediği örtük öğrenme teorisi bağlamında açıklanabilmektedir. Ancak, Gamson'un belirttiği gibi, medya imgelerinin aynı zamanda gerçekliğin çarpıtılmış bir versiyonunu sunarak mevcut güç ilişkilerinin pekiştirildiği ve toplumsal sorunların basitleştirilmiş ve yüzeysel biçimlerde sunulduğu ifade edilmektedir (Gamson et al., 1992). Bu imgeler aracılığıyla izleyicilerin olayları yalnızca duygusal bir düzlemde kavramalarının sağlandığı, buna karşılık daha geniş toplumsal ve politik bağlamların göz ardı edildiği öne sürülmektedir.

Medya tarafından kullanılan görsel imgelerin toplumsal algılar üzerindeki etkisi, özellikle savaş ve kriz durumlarında çocukların sunumu üzerinden güçlü bir biçimde kendini göstermektedir. Susan Moeller'in "*A Hierarchy of Innocence: The Media's Use of Children in the Telling of International News*" başlıklı çalışmasında da vurgulandığı gibi, çocuklar genellikle "masum kurbanlar" olarak sunulurken karmaşık uluslararası meselelerin ahlaki bir netlik kazanmasına hizmet ederler (Moeller, 2002). Çocuklar, toplumsal sorumluluğun simgesi haline getirilerek, izleyicilerin krizlere ve savaşlara yönelik tepkilerini şekillendirmede güçlü bir araç olarak kullanılırlar. Bu tür imgeler, izleyicilerde duygusal bir tepki uyandırırken, aynı zamanda karmaşık toplumsal ve politik bağlamların göz ardı edilmesine yol açabilir. Bu bağlamda, medya imgelerinin bilinçdışı etkiler yoluyla mevcut güç ilişkilerini pekiştirdiği ve olayların yüzeysel biçimlerde sunulduğu gözlemlenmektedir (Moeller, 2002).

Medyanın çocukları "masum kurbanlar" olarak sunma eğilimi ve bu imgelerin toplumsal algıları derinlemesine etkileme gücü, Aylan bebek örneğinde daha belirgin hale gelmektedir. Moeller'in (2002) belirttiği gibi, çocuklar üzerinden oluşturulan bu tür görseller, uluslararası krizlere dair ahlaki netlik sağlarken, karmaşık toplumsal ve

politik bağlamları gölgede bırakabilir. Alan Kurdi'nin ölümüne dair fotoğraf da başlangıçta empatiyi ve insani yardım çağrılarını güçlendiren bir unsur olarak işlev görmüş, bu sayede küresel düzeyde farkındalık yaratmıştır. Ancak, Durham'ın (2018) çalışmasında ele alındığı üzere, zamanla bu görselin internet memelerine dönüştürülmesi, fotoğrafın başlangıçtaki etik ve insani mesajını aşındırmış ve onu alay ve hicivle dolu bir içerik haline getirmiştir (Shifman, 2014). Böylece, çocuk imgelerinin toplumsal sorumluluk ve empati yaratma potansiyeli güçlü olsa da, dijital çağın kültürel dinamikleri bu imgelerin anlamını önemli ölçüde değiştirebilmektedir. Bu dönüşüm süreci, Susan Sontag'ın fotoğrafların acı deneyimlerini nasıl nesneleştirdiğine ilişkin çalışmalarıyla örtüşmektedir; Sontag'a göre (2003), görsellerin zamanla orijinal ahlaki mesajlarını aşındırdığı belirtilmektedir. Benzer şekilde, bu etik kaymanın, Stuart Hall'un ideolojik kodların toplumsal bağlamları nasıl şekillendirdiği üzerine yaptığı tartışmalarla da paralellik gösterdiği söylenebilir; Hall'a (1982) göre, görseller ve onlara eşlik eden metinler, zaman içerisinde toplumun algılarını yeniden kodlamaktadır. Sonuç olarak, bu süreç, fotoğrafın başlangıçtaki duygusal ve politik etkisinin büyük ölçüde zayıfladığı ve küresel mülteci krizine yönelik toplumsal duyarlılığın azalmasına katkı sağladığı ortaya konulmuştur. Bu durum, Susan Sontag'ın *şefkat yorgunluğu* kavramıyla doğrudan ilişkilendirilebilir. Sontag'a göre, izleyiciler tekrar tekrar acı ve trajedi dolu imgelerle karşılaştıkça, empati ve duyarlılıkları yavaş yavaş körelir ve sonuçta bu tür imgeler duygu yüklü tepkiler yaratma kapasitesini kaybeder (Sontag, 2003). Alan Kurdi'nin fotoğrafı gibi güçlü görseller, ilk başta dünya çapında bir farkındalık ve empati dalgası yaratmışken, zamanla memlere ve alay konusu içeriklere dönüşerek, bu imgelerin orijinal anlamını aşındırmış ve izleyicilerde bir duyarsızlık geliştirmiştir. Şefkat yorgunluğu, bu tür imgelerin sürekli tekrarlanması ve ironik bağlamlarda yeniden üretilmesiyle pekişir; böylece, başlangıçta harekete geçiren bu güçlü imgeler, izleyicilerin dikkatini kaybetmesine ve toplumsal eylemsizliğe sürüklenmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, trajik imgelerin sürekli tüketilmesi, duygu iletme potansiyelini tüketerek toplumda kayıtsızlık yaratan bir boşluk bırakır ve mülteci krizi gibi küresel sorunlara karşı kolektif bilincin zayıflamasına yol açtığı görülmektedir.

3.5.2. Çocuk Fotoğraflarında Şiddet ve Pornografi Kesişimi

Çocuk fotoğraflarında şiddet ve pornografi bir arada kullanılması, medya çalışmalarında toplum üzerindeki duygusal manipülasyonun ve etik sınırların sorgulandığı önemli bir alan oluşturmaktadır. Medya, çocukları içeren şiddet ve pornografik görselleri, toplumu duygusal olarak harekete geçirmek amacıyla kullanırken aynı zamanda izleyiciyi pasif bir tanık konumuna indirgemektedir. Böylece bu imgeler, halkın bilinçaltındaki “şiddet” ve “merhamet” eğilimlerine hitap edecek biçimde kurgulanarak, izleyiciye “ahlaki tanıklık” yaptırmak ve tatmin sağlamak üzere araçsallaştırılmaktadır (Sontag, 2003; Benjamin, 2002). Bu tür içeriklerin sürekli bir döngü içinde sunulması, kısa süreli bir empati duygusu uyandırmakla kalmayıp, zamanla izleyicide duyarsızlaşmaya neden olarak empatiyi etkisizleştirmektedir. Bu nedenle, medya çocukları hem şiddet hem de pornografi nesnesi haline getirmekte ve görsel bir meta olarak topluma sunmaktadır (Baudrillard, 2004; Fehrenbach & Rodogno, 2016).

Pornografinin tarihsel süreci incelendiğinde, bu tür içeriklerin izleyici üzerinde ilkel bir çekim unsuru olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir. “Pornografi” terimi, Yunanca kökenli olup “porne” (fahişe) ve “graphien” (yazmak) sözcüklerinin birleşiminden oluşmakta ve başlangıçta “fahişeler hakkında yazmak” anlamında kullanılmaktadır. 19. yüzyılda Batı dillerine geçen terim, modern anlamda cinselliğin görsel ve yazılı olarak açıkça betimlenmesi olarak tanımlanır. Bu nedenle pornografi, izleyicide erotik bir tepki uyandırma amacı taşıırken, şiddetle iç içe sunulduğunda toplumda bir tür duygusal “çifte bağ” yaratmaktadır (Sargın, 2007; Girard, 2003). Girard’a göre, şiddetin yalnızca bir denetim aracı olarak değil, aynı zamanda haz uyandıran bir nesne olarak işlev görmesi, şiddet ve pornografinin medya aracılığıyla tüketilmesinde halkın neden bu içeriklere çekildiğini açıklar. Medyanın estetikleştirilmiş bu şiddeti devam ettirmesi, halkın bilinçaltındaki şiddet eğilimlerini tatmin eden bir araç olarak medyaya hizmet ederken, çocuk görsellerinin pornografi ve şiddet temalı bir içerik olarak sunulmasıyla toplumun ahlaki sınırları belirsizleşmektedir (Benjamin, 2002; Girard, 2003).

Bu bağlamda Baudrillard'ın “pornografik şiddet” kavramı, medya içeriğindeki çocuk görüntülerinin halkın izleme güdüsünü tatmin eden bir araç olarak nasıl işlevselleştirildiğini ifade eder. Baudrillard'a (2004) göre, medya, acı çeken çocuk imgelerini bir tür “görsel tatmin” sağlayan estetik bir deneyim olarak sunmakta ve halkı bu imgeler aracılığıyla kendini “ahlaki olarak tatmin olmuş” hissetmeye yönlendirmektedir. Yani, medya çocuk mağduriyetini sürekli olarak ekranlara taşıyarak halkın empati ve acıma duygularını aktif hale getirir de, bu duygular kısa süreli kalmakta ve izleyici bu tür içeriklere daha da duyarsız hale gelmektedir (Moeller, 2002). Sontag (2003) ise, medya tarafından yaratılan şiddet imgelerinin halkın “ahlaki üstünlük” algısını pekiştirdiği, ancak bu imgelerin izleyici tarafından yalnızca bir tüketim nesnesi olarak deneyimlenmesine yol açtığı savunmaktadır. Bu bağlamda, medya aracılığıyla sunulan acı görüntülerinin izleyiciye hem “doğru olanı yapma” duygusu hem de bu görüntülere bakmakla görevini yerine getirdiği yanılsamasını sağladığı ifade edilmektedir. Böylece izleyicinin kendisini acıya tanıklık eden ve sorumluluğunu yerine getirmiş bir özne olarak görerek vicdani bir rahatlama yaşadığı belirtilmektedir. Ancak, Sontag'a göre bu rahatlama, sahte bir ahlaki tatminden öteye gitmemekte; zira izleyicinin gerçek bir yardım ya da değişim yönünde harekete geçmek yerine pasif kalmayı sürdürmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, medya içeriklerinin bu şekilde sunulmasının halkta görsel bir “şiddet ve mağduriyet” bağımlılığı geliştirdiği ve izleyiciyi eylemsizliğe sevk ettiği öne sürülmektedir.

Baudrillard'ın bu kavramını destekleyici bir perspektif sunan Boltanski ise, “uzaktaki acı” teorisi aracılığıyla medyanın acı çeken çocuk görüntülerini, halkın pasif bir tanık olarak izlemesine olanak tanıyan bir araç olarak sunduğunu ileri sürer. Boltanski'ye göre medya, halkı bu görüntüler karşısında bir tür “ahlaki tatmin” yaşatarak pasif gözlemci haline getirmektedir. Bu da halkın medyadaki acı karşısında yalnızca empatiyle kalmayıp, bir süre sonra duyarsızlaşmasına yol açmaktadır. Bu noktada Fehrenbach ve Rodogno (2016), Alan Kurdi'nin fotoğrafı üzerinden bu duygusal sömürünün bir başka boyutunu incelemektedir. Yazarlar, fotoğrafın küresel düzeyde empati yaratıp insani yardıma duyarlılığı artırdığını savunsa da, böylesi görsellerin tekrarının halkın merhamet yorgunluğu yaşamasına ve izleyici üzerindeki

empati etkisinin azalmasına neden olabileceğini belirtir (Fehrenbach & Rodogno, 2016).

Medyanın çocuk mağduriyetini sürekli olarak izleyiciye sunduğu göz önüne alındığında, bu imgelerin yalnızca kısa süreli empati yaratmakla kalmadığı, halkın şiddet temalı içeriklere yönelik bir tatmin duygusu geliştirmesine de neden olduğu görülmektedir. Moeller'e göre, çocukların medyada "kutsal kurban" olarak temsil edilmesi, halkın acıya karşı duyarsızlaşmasına yol açarak izleyicinin empati kapasitesini zayıflatmaktadır. Medyada çocukların sürekli olarak acı çeken mağdur figürler olarak sunulması, izleyiciyi kendini ahlaki bir sorumluluk içinde hissetmeye teşvik ederken, çocukların sürekli mağduriyet içinde gösterilmesi izleyicide empati ile duyarsızlık arasında bir "duygusal aşınma" yaratmaktadır (Moeller, 2002; Kleinman & Kleinman, 1996). Yani medya, çocukların acısını ekranlara taşıyarak halkın şiddet ve pornografi içerikli görsellerle tatmin bulduğu, ancak aynı zamanda bu içeriklere karşı duyarsızlaştığı bir duygu sömürüsü pratiğini ortaya koymaktadır.

Şiddet ve savaş temsillerinin, gazetecilerin kamuoyunu bilgilendirme sorumluluğu ile bu görüntülerin etik kullanımı arasındaki hassas dengeyi sağlama zorunluluğu doğurduğu görülmektedir. Tez kapsamında görüşlerine başvurulana kanaat önderlerinin değerlendirmeleri, bu konunun farklı boyutlarını aydınlatmaktadır.

Fehim Taştekin, şiddetin görsel temsillerinin kamu yararına hizmet ettiği durumlarda, gazetecilerin bu tür içeriklerden kaçınmasının zor olduğunu belirtmiştir. Örnek olarak, Aylan bebek fotoğrafının Avrupa'nın mülteci krizine yönelik tutumunu sorgulattığı ve Halepçe'deki kimyasal saldırının vahşetini küresel ölçekte görünür kıldığı ifade edilmiştir. Ancak, Taştekin, bu tür görsellerin pornografik bir şekilde kullanılmasının etik açıdan ciddi kaygılara yol açabileceğini de vurgulamıştır.

Faruk Bildirici, şiddet içerikli görsellerin yoğun ve aleni bir şekilde sunulmasının "şiddet pornografisi" olarak adlandırılan bir fenomeni doğurduğuna dikkat çekmiştir. Bu durumun, izleyicilerin belirli bir tarafa duygusal olarak angaje olmalarına neden olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte, Bildirici'ye göre, bu süreç

aynı zamanda şiddetin toplum nezdinde kanıksanmasına ve normalleşmesine yol açarak olumsuz toplumsal sonuçlar doğurmaktadır.

Hediye Levent, savaş ve krizlerin temsiline ilişkin olarak çocuk hikâyelerinin merkeze alınmasının önemini vurgulamaktadır. Levent, yalnızca fiziksel şiddeti yansıtan imgelerle yetinmek yerine, çocukların yaşam hikâyelerinin sosyo-ekonomik bağlamlarıyla birlikte aktarılmasının, savaşın insani boyutlarının anlaşılmasına daha fazla katkı sağlayacağını belirtmiştir. Bu bağlamda, pornografik niteliğe sahip doğrudan imgeler yerine, hikâye odaklı bir yaklaşımın tercih edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Yücel Tunca ise Filistin'deki savaş mağduru çocukların medya temsillerine dikkat çekerek, bu tür imgelerin genellikle “düşman” olarak tanımlanan tarafın koşulsuz kötülüğünü göstermek için kullanıldığını belirtmiştir. Tunca'ya göre, bu imgeler izleyici üzerinde yoğun bir üzüntü ve öfke birikimi yaratmakta ve bu duygusal yoğunluk, haklı taraf algısının güçlenmesine hizmet etmektedir. Şiddetin bu şekilde görselleştirilmesinin, çatışmaların meşrulaştırılmasına dolaylı olarak katkıda bulunduğu ifade edilmiştir.

Sonuç olarak, çocuk fotoğraflarında şiddet ve pornografi yoluyla halkın duygularının sömürülmesinin medya aracılığıyla halk üzerindeki duygusal manipülasyonu artırdığı ve halkı empati, acıma ve suçluluk duyguları arasında bırakıp eylemsizleştirdiği görülmektedir. Bu imgelerin sürekli olarak medya tarafından sunulması, halkın kendisini ahlaki bir sorumluluk içinde görmesini sağlasa da, bu duygusal tepkilerin gerçek bir toplumsal eyleme dönüşmediği anlaşılmaktadır. Medyanın çocuk mağduriyetini bir tür "görsel tatmin" aracı olarak sunması, halkın acıyı tüketim nesnesi haline getirmesine ve toplumda etik sınırların silinmesine yol açmaktadır. Bu nedenle, medya içeriklerinin etik ve duyarlılık çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi gerekmekte, çocuk fotoğraflarının şiddet ve pornografi içeren birer görsel nesneye dönüştürülmesinin önüne geçilmesi büyük bir önem taşımaktadır.

3.6. Kimlik Kavramının Derinlemesine İncelenmesi

Latince "idem" (aynı) ve "identidem" (tekrarlanarak) kelimelerinden türeyen kimlik, bireylerin kim olduklarını ve kendilerini başkalarına kıyasla nasıl tanımlayıp konumlandıklarını açıklamak için kullanılan bir kavram olarak ifade edilebilir (Owens, 2006: 207). Philip Gleason'a (1983) göre, kimlik kavramı İngilizce'de 16. yüzyıldan bu yana kullanılmakla birlikte, başlangıçta cebir ve mantıkta teknik bir anlam taşımış, John Locke döneminde ise zihin-beden problemiyle ilişkilendirilmiştir. Felsefede kimlik kavramının gelişimi ise, Antik Çağ'dan başlayarak Alman klasik felsefesinden postmodernizme kadar takip edilebilmektedir (Mikliayeva & Rumyantseva, 2008: 8). Kimlik kavramını sosyal bilimlerde analitik bir araç olarak ilk kullanan düşünür Erik Erikson olmuştur. Yeni Freudcu olarak kabul edilen Erikson, 1950'lerde yaygınlaşan seri tüketim kültürü ve 1960'ların politik ve kültürel çalkantıları karşısında Amerikalılar arasında derin bir etki yaratmıştır. O dönemde birçok kişi "Ben kimim?" ve "Bu toplumda nerede yer alıyorum?" gibi sorularla kimlik arayışına girerken, Erikson bu soruları zamanla devamlılık ve aynılık duygusu kazandıran bütünlüklü bir benlik anlayışıyla ilişkilendirmiştir. Erikson'ın kimliği, hem bireyin hem de onun ait olduğu toplumsal kültürün merkezinde yer alan bir süreç olarak tanımlaması, bireylerin kim olduklarına ve hangi topluma ait olduklarına dair sorularına yanıt vermiştir (Holland & Lachicotte, 2007). Bu anlayışla birlikte, kimlik kavramı 1950'lerden itibaren dini ve milli aidiyetlerle bağlantılı olarak ele alınmaya başlanmış ve 1960'larda geniş bir kullanım alanı bulmuştur; ancak bu yaygınlık, zamanla kavramın anlamını bulanıklaştırmıştır. 1970'lerde "kimlik" ve "kimlik krizi" terimleri popülerleşirken, 1980'lerle birlikte kimlik çalışmaları cinsiyet, cinsellik, etnisite, ırk ve din gibi kolektif kimlikler üzerine yoğunlaşmıştır (Byron, 2002).

Kimliğin sosyal inşası üzerine sosyoloji disiplini, derinlemesine teorik yaklaşımlar ve kapsamlı ampirik verilerle zenginleştirilmiş geniş bir literatür sunarak bu alandaki tartışmalara güçlü bir zemin oluşturmaktadır. Örneğin, Bauman'a göre kimlik, sabit ve verili bir nitelik olmaktan ziyade, modern bireyin sürekli olarak yeniden inşa etmek zorunda olduğu dinamik bir süreç olarak ele alınmalıdır. Bu süreç, modern dünyanın sunduğu güvenlik ve kesinlik vaadinin yerini belirsizlik ve

güvencesizliğe bırakmasıyla doğrudan ilişkilendirilmektedir (Bauman, 2000). Özellikle "akışkan modernite" kavramı, kimliğin artık sabit bir yapı olarak değil, her an değişime açık, esnek ve geçici bir nitelik kazandığını ifade etmektedir. Bu bağlamda, modern birey kimliğini sabit bir olgu olarak kabul etmek yerine, toplumsal koşulların değişkenliği içerisinde sürekli olarak müzakere etmek ve yeniden tanımlamak zorunda kalmaktadır (Bauman, 2018). Küreselleşmenin getirdiği hareketlilik ve toplumsal bağların zayıflamasıyla birlikte bireylerin kimliklerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalması söz konusu olmaktadır. Bu nedenle, kimlik sürekli olarak inşa edilmesi ve korunması gereken bir proje haline gelmektedir. Bu süreç yalnızca bireysel bir arayış olarak değil, aynı zamanda toplumsal etkileşimler ve ilişkiler aracılığıyla şekillenen bir olgu olarak değerlendirilmelidir.

Bauman'ın kimlik üzerine yaptığı analizde önemli bir yer tutan bir diğer kavram ise kimlik siyaseti ve bu siyasetin yarattığı çatışma alanlarıdır. Kimliğin, postmodern toplumda yalnızca bireyin kendini tanımlama çabası olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve politik mücadelelerin bir aracı olarak da ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Bauman, kimlik siyasetinin toplumsal grupların kendi varlıklarını ve kimliklerini tanıma mücadelesi olarak geliştiğini, ancak bu süreçte dışlayıcı ve tektipleştirici bir potansiyel barındırdığını belirtmektedir (Bauman, 2000). Küreselleşmenin yarattığı toplumsal eşitsizlikler ve kültürel çatışmaların, kimlik siyasetinin daha da belirgin hale gelmesine neden olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda, Bauman'a göre kimlik siyaseti bireylere ve gruplara özgürlük vaat etmekle birlikte, bu özgürlüğün çoğu zaman başka kimliklerin bastırılması ve dışlanması pahasına gerçekleştiği savunulmaktadır (Bauman, 2007).

Küreselleşmenin hızla yayılmasıyla birlikte, aynı zamanda yerelleşmenin ve hatta daha travmatik bir şekilde parçalanmanın yaşandığı günümüz dünyasında, kimlik olgusu her düzeyde hem bireysel hem de toplumsal açıdan bir çözüm ve bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreç, kimliği yalnızca bir aidiyet unsuru değil, aynı zamanda belirsizlikler içinde sürekli yeniden inşa edilmesi gereken dinamik bir yapı haline getirmektedir. "ben kimim?" sorusuna verilen yanıtlar, artık sabit ve değişmez bir öz tanımından ziyade, sürekli müzakere edilen ve içinde bulunulan toplumsal,

kültürel ve ekonomik bağlamlara göre yeniden şekillenen bir süreci yansıtmaktadır. Küreselleşme, bir yandan farklı kimliklerin bir araya gelerek zenginleşmesine olanak sağlarken, diğer yandan bireyleri, köklerinden kopma ve kimlik erozyonuna uğrama riskiyle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu durumda kimlik, sadece bireysel bir aidiyet ya da varoluşsal bir sorunsal değil, aynı zamanda toplumsal ilişkiler, güç dinamikleri ve kültürel normlar etrafında sürekli yeniden inşa edilen, esnek ve değişken bir proje olarak ele alınmaktadır (Jenkins, 2008). Dolayısıyla, günümüz dünyasında kimlik olgusu, hem kişisel hem de kolektif düzeyde belirsizliklerle dolu bir arayışa dönüşmüş ve bu belirsizlikler, kimlik krizleri ile toplumsal çatışmaların temelini oluşturmuştur.

İçselleştirilmiş bir irdelemeyle ele alındığında, “kimlik” kavramının kendini tanımlayabilme sürecinin bir diğer uzantısının, kaçınılmaz olarak “öteki” belirlemek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu çıkarıma göre, birey ya da topluluk, kimliğini yalnızca kendine dair olumlamalarla değil, aynı zamanda kendisini ötekinden ayırarak, sınırlarını belirleyerek tanımlamaktadır. Öteki üzerinden yapılan bu karşıtlık, kimlik inşasında kritik bir rol oynamakta, “ben” ve “öteki” arasındaki ayrım, kimlik süreçlerinin hem bireysel hem de kolektif düzeyde dinamik bir unsurunu oluşturmaktadır (Bourse, 2009: 173-174). Ötekinin varlığı, bu bağlamda, bireyin kimlik ya da benlik bilincini geliştirmesi için zorunlu bir unsur olarak görülmektedir. İnsanın benlik inşasında ötekiyle kurulan bu ilişki, bireyin kültürel normlar ve toplumsal yapılar tarafından şekillendirilmiş bir benlik algısına sahip olmasını sağlamaktadır. Bu süreçte, bireyin kendini tanımlama ve konumlandırma süreci, ötekiyle kurulan karşıtlıklar ve etkileşimler üzerinden belirlenmektedir. Dolayısıyla, kimlik inşasının yalnızca bireysel bir süreç olmadığı, aynı zamanda toplumsal ve kültürel dinamiklerle yakından ilişkili olduğu vurgulanmaktadır.

Richard Jenkins (2008), *Social Identity* adlı kitabında kimlik üzerine kapsamlı analizler yaparak, bireyin toplumsallaşma sürecini anlamada önemli bulgular ortaya koymuştur. Jenkins’e göre, birincil kimlikler, bireyin erken yaşlarda sosyalizasyon süreciyle şekillenen ve yaşam boyunca nispeten daha dirençli olan kimliklerdir. Kendilik, insanlık ve cinsiyet gibi temel unsurlarla ilişkilendirilen bu kimlikler, bireyin öz-farkındalığının ve başkalarıyla olan etkileşimlerinin temelini oluşturur. Ancak, bu

dayanıklı yapılar, toplumsal bağlamlar ve bireysel deneyimlerle birlikte zaman içinde yeniden şekillenebilmektedir (Jenkins, 2008). Jenkins'in birincil kimlikler üzerine yaptığı bu derinlemesine analizler, kimliğin bireysel düzeyde nasıl inşa edildiğini anlamamıza katkı sağlarken, kimlik kavramının siyaset bilimi bağlamında toplumsal ve politik dinamiklerle de nasıl etkileşime girdiğini incelemek gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kimliği siyaset bilimi bağlamında ele aldığımızda, genellikle kimlik politikalarına atıf yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, ulusal, etnik ve kültürel kimliklere dayalı politikalar öne çıkmaktadır. Dolayısıyla siyaset bilimi ve felsefesi, kimlik politikaları, azınlıklar, göçmenler, ulusçuluk ve çokkültürcülük gibi konuları, birey ve siyasal iktidar ilişkileri çerçevesinde incelemektedir (Bilgrami, 2006). Bu bağlamda, Stuart Hall'un (2020) "Eski ve Yeni Kimlikler" adlı makalesi, kimlik siyaseti kavramına önemli bir teorik zemin sunmakta ve modern dünyada kimlik kavramının nasıl yeniden şekillendiğini tartışmaktadır. Hall tarafından ileri sürüldüğü üzere, küreselleşme, kültürel değişimler ve postmodernitenin etkisiyle kimlikler, sabit ve değişmez yapılar olmaktan çıkarılarak esnek, parçalı ve çok katmanlı hale getirilmiştir. Bu dönüşüm süreci, Hall'un "yeni kimlikler" olarak tanımladığı, sürekli müzakere edilip yeniden şekillendirilen kimliklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Eski dönemin homojen ve kapalı kimliklerinden farklı olarak, bu yeni kimliklerin, süreç içinde inşa edilen ve bağlama göre değişen yapılar olduğu vurgulanmaktadır. Yine Hall'a göre, modern dünyada kimlikler, bireyler için yalnızca kişisel bir arayış değil, aynı zamanda politik ve toplumsal bir mücadele alanı olarak görülmektedir. Küreselleşme ve göç gibi olguların etkisiyle, toplumsal kimlikler daha akışkan ve melez yapılar olarak yeniden şekillendirilmiştir. Hall, kimlik siyasetinin hem bireysel hem de kolektif bir kimlik arayışını içerdiğini vurgulayarak, kültürel farklılıkların ön plana çıktığı bu dönemde kimliklerin ayrıştırıcı ve dışlayıcı olabileceği gibi, gruplar arası müzakere ve yeni anlamlar yaratma süreçleriyle daha kapsayıcı hale getirilebileceğini belirtmiştir. Ayrıca, Hall tarafından "özelcilik" kavramı eleştirilmiş, kimliklerin değişmez ve özel yapılar olarak görülmesinin yerine, tarihsel ve toplumsal süreçlerin bir ürünü olduğu savunulmuştur. Bu çerçevede, kimlik siyaseti, yalnızca var olan kimliklerin savunulmasından ibaret olmayıp, kimliklerin güç ilişkileri ve

toplumsal dinamikler içinde sürekli müzakere edilerek yeniden yapılandırıldığı bir alan olarak tanımlanmıştır.

Kimlik kavramına dair gelinen noktada, bireyler ve toplumlar nezdinde kimliğin tarihsel süreç içerisinde akışkan ve dinamik bir yapıya sahip olduğu kabul edilmektedir. Buradan hareketle, çalışmanın sonraki bölümlerinde ele alınacağı üzere, çocuk kavramının da kimlik bağlamında değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Farzaneh Moinian (2009), İsveç'te doğup İran asıllı ailelere mensup beş çocuk üzerinde kimlik çalışmalarını derinlemesine analiz etmiş ve bu çocukların etnik ve dini kimliklerini nasıl algıladıklarını ve dışarıdan nasıl bir görüntüyle itham edildiklerini edildiklerini ortaya koymuştur. Araştırma bulgularına göre, Doğulu çocuklar, etnik ve dini kökenlerinden kaynaklanan sınırlamalara rağmen kimliklerini tanımlama sürecinde güçlü bir özneleşme (agency) geliştirmiş ve basitleştirici, indirgemeci ya da kategorik tanımlamalara karşı direnç göstermişlerdir. Ancak, fiziksel görünüşleri, isimleri ve kökenleri nedeniyle toplum tarafından sabit kimlik kategorilerine hapsedilip ötekileştirildikleri de dikkat çekmektedir. Toplum, bu çocukları Avrupalı normlardan uzak görerek "öteki" olarak tanımlamakta, bu da çocukların zaman zaman kendilerini dışlanmış ve toplumdan uzak hissetmelerine yol açmaktadır. Moinian'ın çalışması, bu kimlik mücadelesini gözler önüne sererken, kimliğin toplumsal algılar ve önyargılar çerçevesinde nasıl yeniden üretildiğini eleştirel bir şekilde ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Pfeifer ve arkadaşlarının (2007) araştırması da, Doğulu ve Batılı çocukların kimlik gelişimlerinin toplumsal algılar doğrultusunda belirgin şekilde farklılaştığını ortaya koymuştur. Çalışmada, Doğulu çocukların kendilerini dışlanmış hissetmelerine neden olan bu deneyimlerin kimliklerinin sürekli olarak yeniden müzakere edilmesine yol açtığı vurgulanırken, Batılı çocukların çoğunluk grubu içinde yer aldıkları için kimliklerini bireysel başarılar ve kişisel nitelikler üzerinden tanımlama eğiliminde oldukları ve daha geniş, kapsayıcı bir ulusal kimlik geliştirerek önyargılardan daha az etkilendikleri belirtilmektedir.

Söz konusu çalışmalar derinlemesine incelendiğinde sorunun temelinde algıların yattığı görülmektedir. Doğulu ve Batılı çocukların farklı algılanmasının ana nedeni toplumsal algılar olarak öne çıkmaktadır. Bu algılar, bireylerin kimliklerini

şekillendiren en güçlü dış etkenlerden biri olup, genellikle stereotipler, önyargılar ve kültürel normlara dayanmaktadır. Batılı çocuklar, çoğunluk grubuna ait oldukları için "normatif" olarak kabul edilmekte, dolayısıyla kimliklerini daha esnek ve bireysel biçimde inşa edebilmektedirler. Buna karşılık, Doğulu çocuklar ise göçmenlik ya da etnik azınlık statüleri nedeniyle genellikle "öteki" olarak görülmekte ve kimlikleri dar, sabit kategorilere sıkıştırılmaktadır. Bu algılar, tarihsel deneyimler, medya etkisi ve siyasi söylemlerle beslenmektedir. Özellikle göçmen karşıtı söylemler ve medyada Doğulu bireylerle ilişkilendirilen olumsuz stereotipler bu farklı algıyı pekiştirmektedir. Oryantalist bakış açısı da bu algıların kökeninde yer almaktadır. Benzer şekilde, Batı'nın tarihsel olarak Doğu'ya karşı geliştirdiği oryantalist bakış açısı, Doğulu çocukların "farklı" ve "yabancı" olarak algılanmasının temelini oluşturmaktadır.

3.7. Filistinli Çocukların Kimlik İnşası ve Temsili

Filistinli çocukların kimlik inşası ve temsili, kişisel deneyimlerin yanı sıra geniş bir sosyal, mekânsal ve politik bağlam tarafından şekillendirilen karmaşık bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Çocukların kimlikleri, bir yandan İsrail işgali altındaki yaşam koşulları, yerinden edilme ve aile yapıları tarafından belirlenirken, diğer yandan eğitim ve toplumsal bellek gibi faktörlerin de bu sürece katkı sağladığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, mekânsal ayırım politikalarının, çocukların aidiyet duyguları üzerinde derin etkiler yarattığı vurgulanmıştır (Harker, 2011). Özellikle aile yapıları ve sosyal çevre, çocukların hem yaşadıkları coğrafi hem de politik koşullarla nasıl başa çıktıklarını şekillendirmekte ve kimliklerinin inşasında kritik bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, Habashi (2019) tarafından yapılan çalışmalar, çocukların kişisel deneyimlerini mevcut politik olaylarla harmanlayarak Filistin ulusal kimliğini nasıl yorumladıklarını ve yeniden şekillendirdiklerini göstermektedir. Dolayısıyla, çocuklar, hem bireysel hem de kolektif bir kimliği iç içe örerek, mevcut sosyo-politik dinamiklerin bir yansıması olarak aidiyet ve direniş bilinci geliştirmektedirler (Habashi, 2019; Hammad, 2011). Bu süreçte, eğitim ve toplumsal anlatılar da kimlik inşasının sürdürülebilirliğini desteklemekte olup, kimliğin politik ve kültürel unsurlarını pekiştirmektedir.

Bu bağlamda, çalışmanın devamında Filistinli çocukların toplumsal ve kültürel bağlamda kimikleştirilme süreçleri, özellikle medyada yer alan temsilleri üzerinden incelenecektir.

3.7.1. Toplumsal ve Kültürel Bağlamda Kimlik

Filistinli çocukların kimlik inşası, savaş, göç, travma ve direniş gibi çeşitli faktörlerin etkileşimiyle şekillenen karmaşık ve çok katmanlı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle savaşın yarattığı doğrudan etkiler, bu çocukların kimliklerini hem bireysel hem de toplumsal düzeyde derinlemesine etkilemektedir. Kelman'ın (1999) ortaya koyduğu “sıfır toplamlı kimlik algısı” çerçevesinde, İsraili ve Filistinli ulusal kimliklerin karşılıklı bağımlılık ve dışlayıcılık ilişkisi içerisinde inşa edildiği ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, her iki toplumun da ötekini bir tehdit olarak algılaması, kimlik oluşumunun düşmanlık ve direniş ekseninde şekillenmesine yol açmaktadır. Filistinli çocuklar, düşmanlık ve çatışma ortamında büyürken kimliklerini savaşın etkileriyle şekillenen bir bağlamda inşa etmektedir. Elbedour ve arkadaşlarının (1997) araştırması, bu çocukların kimliklerinde etnik ve siyasi unsurların baskın olduğunu göstermektedir. Araştırmada, çocukların kişisel ifadeleri ve çizimlerinde çatışma temalarının belirgin bir şekilde yer aldığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla, bu bulgular, şiddet ve düşmanlık üzerinden inşa edilen kimliklerin, barışçıl bir geleceğin inşasını zorlaştıran bir unsur haline geldiğini açıkça göstermektedir.

Bununla birlikte, diaspora deneyimi de Filistinli çocukların kimlik inşasında merkezi bir rol oynamaktadır. Mason (2007)'ın çalışmaları, diaspora içinde yetişen Filistinli gençlerin, bir yandan kültürel kökenlerine bağlı kalma çabası içinde olduklarını, diğer yandan yaşadıkları ülkelerin sunduğu modern imkanlarla kimliklerini yeniden şekillendirdiklerini vurgulamaktadır. Bu çerçevede, diaspora bağlamında büyüyen çocukların kimlikleri, hem yaşadıkları toplumla hem de Filistin'e olan tarihsel ve sembolik bağlarıyla sürekli bir müzakere halinde gelişmektedir. Şen (2022), bu kimlik müzakeresinin, diaspora Filistinlilerinin karşı karşıya kaldıkları toplumsal baskılar ve temsil sorunları nedeniyle daha karmaşık bir hale geldiğini ileri sürmektedir. Buna ek olarak, diaspora bağlamında ortak bir Filistinli kimliği sürdürme

çabası, küreselleşme, entegrasyon süreçleri ve ev sahibi ülkelerin politik ve toplumsal koşullarıyla sınırlanmaktadır. Sayigh (1994) da bu noktada, Filistin diasporasında kimlik oluşumunun, yerinden edilme ve marjinalite gibi deneyimlerle derinlemesine ilişkili olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda, diaspora Filistinlilerinin kimlik inşa süreçleri hem geçmişe dair güçlü bir aidiyet duygusunu korumak hem de bulundukları ülkelerin toplumsal baskıları altında kimliklerini yeniden müzakere etmek zorunda kalmalarıyla karakterize edilmektedir. Khalidi (1997) ise diaspora Filistinlilerinin kimliklerinin yeniden üretiminde, bulundukları ülkelerdeki göçmen politikalarının, entegrasyon süreçlerinin ve Filistin'e dönme umutlarının belirleyici olduğunu vurgulamaktadır.

Bunun yanı sıra, diaspora bağlamında büyüyen Filistinli gençler, bir yandan kendi kültürel miraslarına bağlı kalmaya çalışırken, diğer yandan çokkültürlü ortamın sunduğu imkânlar içinde kimliklerini yeniden şekillendirmektedirler (Peteet, 2007). Bu bağlamda, kimlik inşasında Bhabha'nın (1994) "üçüncü mekân" kavramı önemli bir açıklayıcı çerçeve sunmaktadır. Filistinli diaspora çocukları, ne tamamen kökenlerine ait ne de tamamen ev sahibi toplumun bir parçası olabilmektedirler; aksine, bu iki kimlik arasında sürekli bir müzakere süreci yaşamaktadırlar. Bhabha'nın teorisine göre, bu "üçüncü mekân", kimliklerin esnek ve hibrit bir yapı kazandığı bir alan sunmakta; diaspora çocukları, bu hibrit kimlik içinde hem Filistin'e olan aidiyetlerini hem de bulundukları ülkenin kültürel kodlarını sentezlemektedirler. Ancak, bu hibrit kimlik inşa süreci, diaspora çocuklarının bir kimlik krizi yaşamalarına da yol açabilmektedir, zira bu çocuklar bir yandan Filistin'e olan bağlılıklarını sürdürmeye çalışırken, diğer yandan yeni toplumlarına uyum sağlama zorunluluğuyla karşı karşıya kalmaktadırlar (Hammer, 2005).

Aynı şekilde, aile ve toplumsal bağlam da Filistinli çocukların kimlik inşasında kritik bir rol oynamaktadır. Harker (2011), işgalin yıkıcı etkilerine rağmen ailelerin çocuklar için koruyucu bir faktör olarak işlev gördüğünü ve bu bağlamda çocukların kimlik gelişiminde önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Özellikle, işgalin yarattığı travmalara karşı aile, çocukların kimliklerini daha dayanıklı ve sürdürülebilir temeller üzerine inşa etmelerine yardımcı olmaktadır. Buna karşın, Hammad (2011), kuşaklar arası farklılıkların bu süreç üzerinde önemli etkiler yarattığını belirtmekte;

yaşlı kuşakların toprakla olan duygusal bağlarını koruma eğiliminde olduğunu, genç kuşakların ise bu bağı daha sembolik düzeyde deneyimlediklerini ifade etmektedir. Sonuç olarak, gençlerin kimlikleri direniş ve sembolizm ekseninde şekillenmekte, bu da kuşaklar arası kimlik inşasında belirgin farklılıklar yaratmaktadır.

Kimlik inşasında nezaket dili ve umut da dikkate alınması gereken önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Marshall (2013), Filistinli çocukların travma karşısında geliştirdikleri nezaket dilinin, kimlik inşasında güçlü bir araç haline geldiğini belirtmektedir. Gündelik yaşamlarına bu dili entegre eden çocuklar, umut ve dayanıklılık geliştirmekte, kimliklerini bireysel bir deneyimden ziyade kolektif bir direnişin parçası olarak inşa etmektedirler. Filistinli mülteci çocukların gündelik hayatlarında sergiledikleri nezaket ve umut, insani yardım kuruluşları ve kalkınma ajansları tarafından yayılan travma söylemine karşı bir müdahale niteliği taşımaktadır. Marshall'a göre (2013), çocuklar nezaket dilini kullanarak adaletsizliklere dikkat çekmekte ve gelecekte daha adil bir dünya için umutlarını ifade etmektedirler. Bu nezaket ve umut söylemi, yalnızca bireysel iyileşme veya psikolojik rahatlama değil, daha fazlasını temsil etmekte, aynı zamanda bir direniş biçimi olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda, Habashi (2019), Mahmud Abbas dönemindeki Filistinli çocukların ulusal kimliklerini yedi farklı boyutta (tarihsel mülteci kimliği, onurlu kimlik, hain kimlik, dini kimlik, direnişçi kimlik, coğrafi kimlik ve ifade eden kimlik) inşa ettiklerini ve bu boyutların her birinin çocukların yaşadığı siyasi gerçekliklerle sıkı bir bağ içerisinde olduğunu ifade etmektedir. Böylece, çok katmanlı kimlik oluşumu, tarihsel travmalarla birlikte ulusal direnişin sembollerini de beraberinde getirmektedir.

Son olarak, eğitim bu çok yönlü kimlik inşa süreçlerinde kilit bir rol oynamaktadır. Loughry ve arkadaşlarının (2006) çalışması, yapılandırılmış eğitimsel aktivitelerin, çatışma ortamındaki Filistinli çocukların psikososyal iyilik hallerini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Eğitim, bu çocukların kimliklerini sağlam temeller üzerine inşa etmelerine katkıda bulunarak, onların dayanıklılıklarını artırmaktadır. Benzer şekilde, Roney W. Srouf ve Anan Srouf (2006), savaşın getirdiği stres faktörlerinin çocukların kimlik gelişimi üzerindeki olumsuz etkilerini

vurgulamakta ve aile içi stresin bu süreci derinden etkilediğini ileri sürmektedir. Özellikle, travmatik olayların nesiller boyunca aktarılması, çocukların kimlik inşasını karmaşıktırmakta ve bu süreci derin yaralarla şekillendirmektedir.

Sonuç olarak, Filistinli çocukların kimlik inşası, savaş, göç, aile, diaspora, eğitim ve estetik gibi bir dizi toplumsal ve kültürel faktörün etkileşimi sonucunda şekillenmektedir. Çatışma ve kolektif bellek bu süreçte merkezi bir rol oynarken, estetik ve direniş gibi unsurlar kimlik inşasına farklı boyutlar kazandırmaktadır. Böylece, her nesil, geçmişten devralınan bu karmaşık mirası yeniden müzakere etmekte ve kimliklerini direnişin bir aracı olarak yeniden tanımlamaktadır. Bu bağlamda, kimlik inşası yalnızca bireysel bir süreç değil, aynı zamanda toplumsal aidiyetin ve kolektif direnişin bir yansıması olarak varlığını sürdürmektedir.

3.7.2. Medyanın Kimlik Üzerindeki Etkileri

Filistin Yönetimi'nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin (ÇHS) uygulanmasına ilişkin olarak 2010 yılında Birleşmiş Milletler'e sunduğu raporda, Filistin Merkezi İstatistik Bürosu Başkanı Ola Awad, "Çocuklar Filistin'in Kalbidir" ifadesiyle çocukluk kavramına duygusal bir vurgu yaparak bu kavramı sembolik bir değerle kutsallaştırmıştır (2010: 3). Awad, raporun ilerleyen bölümlerinde 'çocuk' ve 'vatan' kavramlarını birbirine eşdeğer metaforlar olarak kullanmakta; çocuk ölümlerini ve kayıplarını, Filistin'in toprak bütünlüğünde meydana gelen ihlallerle ilişkilendirerek, çocukluk olgusunu derin bir duygusal bağlamda yeniden inşa etmektedir. Bu vurgu, Filistinli çocukların yalnızca fiziksel varlıklarıyla değil, aynı zamanda ulusal kimlik ve direnişin sembolleri olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Çocukların ölümleri, Filistin'in ulusal kimliğinde yaşanan ihlallerle örtüştürülmekte, dolayısıyla çocukluk bir yandan masumiyetle ilişkilendirilirken diğer yandan politik ve ulusal bir mesele haline getirilmektedir.

Bu bağlamda, özellikle Filistin ve genel olarak Ortadoğu coğrafyasında, çocukların savaş ve çatışmaların kurbanı olduğu söylemi, yalnızca çocukluk dünyasına ait bir mesele olmaktan çıkarak, yetişkinlerin politik ve sosyal gerçeklikleriyle iç içe geçen bir anlam kazanmaktadır. Filistin'de çocuklara yönelik medya içerikleri, ulusal

kimlik inşasında merkezi bir araç olarak önemli bir rol üstlenmektedir. Medya, çocukları sadece geleceğin yetişkinleri değil, aynı zamanda bugünün aktörleri olarak da ele almaktadır. Çocukların medya temsilleri, yerel yapımcılar, uluslararası fon sağlayıcılar ve toplumsal normlar arasındaki müzakere süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmakta ve bu süreçler, medya içeriklerinin biçimlenmesinde belirleyici olmaktadır. Filistin’de medya içeriklerinin ulusal kimlik, direniş ve kültürel aidiyet unsurları doğrultusunda nasıl yapılandırıldığı, önemli bir araştırma alanı olarak dikkat çekmektedir.

Bu durum, Warshel (2009) tarafından yapılan çalışmada da vurgulanmaktadır; çalışmada, Filistin’de çocuk medyasının çocukları “şehitlik” kavramıyla ilişkilendirerek ulusal direnişi güçlendiren mesajlar içerdiği ortaya konmuştur. Medya içeriklerinin çocukları masumiyetten ziyade politik bir kimlik ve mücadele sembolü olarak sunması, Filistin’de çocukluk kavramının küresel söylemlerden nasıl farklılaştığını göstermektedir. Batı’da “masumiyet” kavramıyla örtüşmeyen bu temsil, çocukları ulusal direnişin birer simgesi olarak betimlemekte ve onların sadece gelecekteki yetişkinler değil, mevcut politik aktörler olarak görülmesine yol açmaktadır. Ancak Batılı fon sağlayıcıların talep ettiği “evrensel çocukluk” normlarının, yerel yapımcıların bu politik içerikleri üretme kapasitesini sınırladığı ve onları uluslararası beklentilere uyum sağlamaya zorladığı bilinmektedir (Buckingham, 2008).

Filistinli çocukların medya temsilleri, küresel normlar ve yerel politik gerçeklikler arasındaki gerilimle şekillenmektedir. Yerel ve uluslararası medya stratejileri arasındaki bu çelişkiler, çocukların medya tüketim deneyimlerine de yansımaktadır. Pan-Arap televizyon kanallarında sunulan içeriklerin çocukları daha çok “tüketici vatandaş” olarak konumlandığı; buna karşın Filistinli yapımların, çocukları ulusal mücadelede aktif birer özne olarak sunduğu ifade edilmektedir (Kraidy & Khalil, 2008: 341). Filistin’de medya içeriklerinin finansal ve politik baskılar altında üretildiği, uluslararası fon sağlayıcıların içeriklerin “apolitik” kalmasını ve Batı’nın evrensel çocukluk normlarına uyum göstermesini talep ettiği vurgulanmaktadır. Medya ekolojisi modeli (Cottle, 2003), medya içeriklerinin

yalnızca yaratıcı süreçlerin değil, aynı zamanda politik ve ekonomik baskıların da bir sonucu olduğunu ileri sürmektedir. Bu noktada, Filistinli çocukların medya temsillerinde ulusal kimlik ile küresel normlar arasındaki çelişkinin nasıl bir gerilim yarattığı daha da belirgin hale gelmektedir.

Medya, çocukların temsili konusunda genellikle iki ana kalıba başvurmaktadır: ya “mazlum ve savunmasız kurban” ya da “direnişin sembolü”. Medyanın, şiddet olaylarını ele alırken çocukları bu iki çerçevede sunması (Durna & Kubilay, 2010), çocukluk kavramının nasıl politikleştirildiğini ve medya temsillerinin toplumsal hafızaya nasıl etki ettiğini göstermektedir. FIJ’nin (Uluslararası Gazeteciler Federasyonu) “Medyada Çocuk Haklarını Tanımak” başlıklı atölyesinde vurgulandığı üzere, çocuklar küresel nüfusun üçte ikisinden fazlasını oluşturmalarına rağmen, medyada yer alan haberlerin yalnızca %5’inden azı doğrudan çocuklara ilişkindir. Medya çocukları konu aldığında ise içerikler çoğunlukla “çocuk fuhuşu, organ ticareti, cinsel istismar, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimden yoksun bırakılma, çocuk işçiliği ve sokak çocukları” gibi negatif olaylara odaklanmaktadır (Alankuş, 2007: 8). Bu dar çerçeve, çocukların medyadaki temsillerinin toplumsal sorunlar etrafında inşa edilen sınırlı kalıplarla sunulmasına neden olmaktadır.

Uluslararası medya da Filistin-İsrail çatışmasında çocukların temsili üzerinden farklı çerçeveleme stratejileri kullanmaktadır. Al Jazeera, BBC ve CNN’in Mayıs 2021’deki çatışmaya ilişkin haberlerinde farklı söylem ve görsel stratejiler izledikleri görülmektedir. Al Jazeera, Filistinli çocukları mağdur ve kurban olarak öne çıkarırken, “mülteci kamplarında çocukların öldürülmesi” gibi ifadelerle savaşın insani boyutunu vurgulamıştır. BBC ve CNN ise çatışmayı daha geniş bir güvenlik ve şiddet bağlamında ele alarak, çocukların yaşadığı mağduriyetlere daha az odaklanmıştır. CNN, haberlerinde İsrail’in askeri operasyonlarını “savunma” hakkı çerçevesinde sunarken, ABD’de artan anti-Semitik saldırılara dikkat çekmiştir. Bu söylem, Batı medyasının İsrail’e yönelik taraflılık eleştirilerini güçlendirmiştir (Rizova & Panayotova, 2021).

Görsel analizlerde, medya kuruluşlarının çocukları sunma biçimleri de ideolojik yönelimlerine göre farklılık göstermektedir. Al Jazeera, çocukları yoğun

duygusal imgelerle sunarak izleyicilerin empati duygusunu artırmaya çalışmış, yaralı ya da hayatını kaybetmiş çocukların görüntüleri savaşın insani maliyetini gözler önüne sermiştir. Buna karşılık, BBC ve CNN görsellerinde çocuklar daha az ön planda tutulmuş, genel olarak askeri operasyonlar ve güvenlik temaları öne çıkarılmıştır. Bu farklı çerçeveleme stratejileri, medya kuruluşlarının çatışmayı ideolojik yönelimlerine göre yorumladığını ve çocukların savaşın kurbanı olarak nasıl farklı şekilde temsil edildiğini ortaya koymaktadır (Barkho, 2008; Rizova & Panayotova, 2021).

Judith Butler, bir yaşamın kayıp ya da yaralı bir hayat olarak görülebilmesi için, önce o hayatın varlık olarak tanınması gerektiğini vurgular. Filistinli çocukların medyada temsil edilişine baktığımızda, Butler'ın sözleriyle, "hayat olarak sayılmayan ya da başlangıçtan itibaren belli epistemolojik çerçeveler içinde kavranamayan hayatlar, aslında hiçbir zaman tam anlamıyla yaşanmamış ya da kaybedilmiş olarak kabul edilmez." Medya aslında Sontag'ın (200: 104) da sözünü ettiği gibi Filistinli çocukların acılarını, mağduriyetlerini ve yaşadıkları trajediyi kimi zaman ya görmezden gelir ya da belli kalıplar içinde sınırlar. Bu durum, Filistinli çocukların yaşamlarının evrensel bir kayıp veya incinmişlik olarak kavranmasını engeller. Butler'ın belirttiği gibi, başkalarının acılarını fark edip etmeyişimiz ve buna nasıl tepki verdiğimiz, derin bir şekilde politik ve ahlaki yapılarımız tarafından belirlenir (Butler, 2015: 9).

Sonuç olarak, Filistin'de çocuklara yönelik medya üretiminde karşılaşılan en temel zorluklardan birinin, ulusal kimlik ile küresel normlar arasında bir denge kurma çabası olduğu görülmektedir. Yerel yapımcılar, bir yandan Filistin'in direnişçi kimliğini yansıtan içerikler üretmeye çalışırken, diğer yandan uluslararası bağışçıların talep ettiği evrensel normlara uyum sağlamak zorundadır. Warshel (2009) ve Marshall (2013) gibi araştırmacılar, bu ikili baskının, medya içeriklerinin politize olmasına yol açtığını ve çocukların medya deneyimlerinde travma ile kimlik inşası arasında bir gerilim yarattığını belirtmektedir. Dolayısıyla, Filistinli yapımcıların yaratıcı kontrolünün, finansal ve politik kısıtlamalar nedeniyle sınırlı kaldığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda, Filistin'de çocuk odaklı medyanın, ulusal kimlik, toplumsal hafıza ve direniş bilinci inşasında merkezi bir rol oynadığı ortaya

çıkılmaktadır. Bununla birlikte, küresel normlarla ulusal kimlik arasında denge sağlama çabası, hem içerik üretim süreçlerinde hem de medya deneyimlerinde çeşitli zorluklar yaratmaktadır.

3.8. Ukraynalı Çocukların Kimlik İnşası ve Temsili

Ukrayna'daki savaş ortamı, çocukların kimlik algıları üzerinde derin ve kalıcı izler bırakmış, aidiyet duygularının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, mekânsal ayrım politikaları ve zorunlu yer değiştirme süreçleri, çocukların aidiyet hissiyatını derinlemesine etkileyerek kimlik inşalarına güçlü bir şekilde müdahale etmiştir (Henke, 2020; Fronek et al., 2023). Özellikle savaş sırasında zorla Rusya'ya götürülen ve "Russifikasyon" sürecine tabi tutulan Ukraynalı çocuklar, ulusal kimliklerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmışlardır. Bu süreçte, çocukların Ukrayna kültüründen, dilinden ve tarihinden uzaklaştırılarak Rus kültürüne asimile edilmeleri hedeflenmiştir. Chernykh ve Lessa'nın (2022) çalışmaları, bu asimilasyon sürecinin Ukraynalı çocukların kimlik inşasını hem bireysel hem de kolektif düzeyde ciddi biçimde etkilediğini ortaya koymakta ve onların kimlik mücadelesinin merkezine yerleştirildiklerini göstermektedir. Benzer şekilde, Nikolayenko (2007) da bu çocukların sadece fiziksel olarak yer değiştirmediklerini, aynı zamanda kültürel kimliklerinden de koparıldıklarını ve bunun kimlik gelişim süreçlerinde derin etkiler yarattığını vurgulamaktadır.

Ayrıca, Habashi'nin Filistinli çocuklar üzerine yaptığı çalışmalarda görüldüğü gibi, Ukraynalı çocukların da kişisel deneyimlerini politik olaylarla harmanlayarak ulusal kimliklerini yeniden inşa ettikleri gözlemlenmektedir. Bu çocuklar, savaşın travmatik etkileri altında, kendilerini hem bireysel hem de kolektif bir direnişin parçası olarak tanımlamaktadırlar. Fronek ve arkadaşları (2023), eğitim ve medya gibi toplumsal araçların bu kimlik inşa sürecinin sürdürülebilirliğinde kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu durum, Zahra'nın (2009) Avrupa'daki kayıp çocuklar üzerine yaptığı araştırmada da görülmektedir; yerinden edilen çocukların kimliklerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kaldıkları ve savaş sonrası aile yapılarında meydana gelen zararların bu süreci daha da derinleştirdiği tespit edilmiştir.

Dolayısıyla, Ukraynalı çocukların kimlik inşa sürecinin, savaş, yerinden edilme ve politik baskılar altında şekillendiği ve bu süreçte karmaşık bir yapı kazandığı görülmektedir. Bu zorlu süreçte, eğitim ve medya gibi toplumsal araçların, çocukların kimliklerinin güçlendirilmesi ve ulusal aidiyet duygularının korunmasında merkezi bir rol oynadığı da ifade edilmektedir (Moodrick-Even Khen, 2024; VJHR, 2022). Çalışmanın bir sonraki bölümünde ise, Filistin özelinde yürütülen toplumsal ve kültürel kimikleştirilme sürecinde olduğu gibi, Ukraynalı çocukların medyada nasıl temsil edildikleri incelenecek ve bu iki bağlam arasında karşılaştırmalı bir analiz yapılacaktır.

3.8.1. Toplumsal ve Kültürel Bağlamda Kimlik

Ukrayna'daki savaş, çocukların kimliklerini yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda sosyokültürel ve ulusal bağlamda da ciddi şekilde etkilemiştir. Çocuklar, kimliklerini şekillendirirken toplumsal normlar, kültürel kimlikler ve aile bağları gibi unsurların etkisi altında kalmaktadır. Ancak savaş ortamında bu unsurların çoğu ya tamamen ortadan kalkmakta ya da çocukların kimlik inşa süreçlerini karmaşıklatacak şekilde değişime uğramaktadır. Savaşın başladığı 2022 yılından itibaren milyonlarca çocuk savaşın doğrudan mağduru olmuş; ölümler, yaralanmalar ve zorla yerinden edilmeler, onların kimlik gelişiminde derin yaralar bırakmıştır. Öyle ki, yalnızca 2024 yılında çocuk ölümlerinin ve yaralanmalarının %40 oranında artması, çocukların fiziksel varlıklarının yanı sıra kültürel ve sosyal kimliklerinin de tehdit altında olduğunu açıkça göstermektedir (Save the Children, 2024). Bu bağlamda, savaş çocuklarının karşı karşıya kaldığı kimlik krizleri, sosyolojik açıdan incelenmeye değerdir.

Savaşın çocukların kimlikleri üzerindeki etkisini anlamak için öncelikle kimlik inşasının çocuklar üzerindeki toplumsal rolüne odaklanmak gerekmektedir. Sosyologlar, kimliğin sosyal olarak inşa edildiğini ve çocukların kimliklerinin toplumsal ilişkiler, kültürel normlar ve kişisel deneyimlerle şekillendiğini belirtmektedir (Berger & Luckmann, 1966). Ukrayna'daki savaş, çocukların bu temel inşa unsurlarından kopmasına neden olmuştur. Özellikle, çocuklar savaş sırasında silahlı çatışmalara doğrudan tanık olmakta veya şiddet eylemlerine zorlanmaktadır. Bu

süreç, onların sosyal çevreleriyle olan bağlarını koparmakta ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi psikolojik sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır (van der Haer & Brown, 2024). Çocukların bu travmalar karşısında geliştirdikleri kimlikler, genellikle savaşın getirdiği izolasyon ve travmalarla şekillenirken, onların toplumsal kimliklerinde derin çatlaklar oluşturmaktadır.

Kimlik inşası sürecinde sosyal bağların önemi göz önüne alındığında, savaşın çocukların aileleri ve topluluklarıyla olan ilişkilerini nasıl etkilediği de büyük bir önem kazanmaktadır. Ukrayna'daki çatışmalar, ailelerin parçalanmasına ve birçok çocuğun ailelerinden kopmasına neden olmuştur. Özellikle yetimhanelerde veya ebeveynlerini savaşta kaybetmiş olan çocuklar, sosyokültürel bağlarından kopmuş ve başka kültürel kimliklere asimile edilme riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Rusya'ya kaçırılan ve zorla Rus ailelerine evlatlık verilen çocuklar, bu anlamda en büyük kimlik krizi yaşayan gruplardan biridir. Bu çocuklar, Ukraynalı kimliklerinden koparılmaya çalışılarak Rus kimliği kazandırılmakta ve böylece kültürel bir soykırım sürecine maruz kalmaktadır (Fronek, Rotabi-Casares & Lypovetska, 2023). Sosyolojik açıdan bu durum, yalnızca bireysel bir kimlik krizi değil, aynı zamanda toplumsal bir kimlik yıkımı olarak da değerlendirilmelidir.

Toplumsal bağlamda kimlik, bir bireyin aidiyet duygusunu ve sosyal rollerini tanımlar. Ancak savaş ortamında bu aidiyet duygusu ciddi şekilde sarsılmaktadır. Özellikle Ukrayna'daki savaş sırasında doğan çocuklar (Children Born of War - CBOW), düşman askerlerinin çocukları olarak görülmekte ve toplum tarafından dışlanmaktadır. Lee, Bartels ve Glaesmer (2023) bu çocukların, hem savaş sırasında hem de sonrasında, sosyal dışlanma ve damgalama ile karşı karşıya kaldığını belirtmektedir. Bu durum, çocukların aidiyet duygusunu zayıflatmakta ve kimliklerini sosyal olarak yeniden inşa etmelerini zorlaştırmaktadır. Toplum tarafından dışlanma, kimliğin sosyal olarak inşa edilmesi sürecini engeller ve çocukları izole eder. Bu çocuklar, sosyolojik olarak "görünmeyen mağdurlar" olarak kabul edilmekte ve onların kimliklerinin tanınması, toplumsal rehabilitasyon süreçlerinde genellikle göz ardı edilmektedir (Lee vd., 2023).

Savaşın çocukların eğitim süreçlerine olan etkisi de kimlik inşasında kritik bir rol oynamaktadır. Eğitim, çocukların sosyal kimliklerini oluşturmada önemli bir araçtır. Okul, çocukların yalnızca bilgi edindiği bir yer değil, aynı zamanda toplumsal normları ve değerleri öğrendikleri bir alan olarak kabul edilir (Bourdieu, 1977). Ancak Ukrayna'daki savaş, eğitim kurumlarını büyük ölçüde tahrip etmiş ve çocukların eğitimlerine devam etmelerini engellemiştir. Okulların kapatılması, milyonlarca çocuğun eğitimsiz kalmasına ve dolayısıyla sosyal rollerini öğrenme süreçlerinin kesintiye uğramasına neden olmuştur (van der Haer & Brown, 2024). Eğitimden mahrum kalan çocuklar, kimlik inşa süreçlerinde temel bir eksiklik yaşamakta ve bu eksiklik, onların toplumla olan bağlarını daha da zayıflatmaktadır.

Çocukların savaş sırasında yaşadığı bu derin travmalar ve kimlik krizleri, aynı zamanda uluslararası hukuk bağlamında da ele alınmalıdır. Çocukların kimliklerinin korunması, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin bir parçasıdır. Ancak savaş sırasında çocukların kimlik hakları sıklıkla ihlal edilmekte ve çocuklar başka ülkelerde asimile edilmeye çalışılmaktadır. Rusya'ya götürülen Ukraynalı çocuklar, zorla Rus vatandaşlığına geçirilmekte ve kimlikleri değiştirilerek yeni bir kültürel kimliğe zorlanmaktadır. Bu süreç, Genosid Sözleşmesi'ne göre soykırım suçu olarak değerlendirilebilecek bir eylem olarak kabul edilmektedir (Moodrick-Even Khen, 2024). Kimliklerin zorla değiştirilmesi, çocukların sadece bireysel kimliklerini değil, aynı zamanda bir ulusun kültürel kimliğini de tehdit etmektedir.

Ukrayna'daki savaş, çocukların sadece toplumsal kimliklerini değil, aynı zamanda psikolojik ve duygusal gelişimlerini de derinden etkilemiştir. Göç süreçleri, çocukların sosyal bağlarını koparmakta ve onların kimlik inşa süreçlerini daha da karmaşık hale getirmektedir. Polonya'da yaşayan Ukraynalı mülteci çocukların, göçle başa çıkmalarının zor olduğu ve bu süreçte duygusal tepkilerini dışa vuramadıkları belirtilmektedir. Göçle birlikte çocukların güvenlik duyguları sarsılmakta ve bu da onların sosyal kimliklerini inşa etmelerini zorlaştırmaktadır (Linka, 2023). Savaş ve zorunlu göç, çocukların kimliklerinde yalnızca bir kriz yaratmakla kalmaz, aynı zamanda onların toplumsal entegrasyon süreçlerini de engeller.

Netice olarak, Ukrayna'daki savaş, çocukların kimlik inşa süreçlerini toplumsal ve kültürel bağlamda derinden etkilemiştir. Çocuklar, savaş sırasında fiziksel ve psikolojik travmalara maruz kalırken, aynı zamanda toplumsal ve kültürel kimliklerinden koparılma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Sosyolojik açıdan, çocukların kimlikleri savaş ortamında parçalanmakta ve bu parçalanmış kimliklerin yeniden inşa edilmesi, uzun ve zorlu bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, çocukların kimliklerinin korunması, hem ulusal hem de uluslararası bir sorumluluk olarak ele alınmalı ve çocukların kimlik haklarına saygı gösterilmesi, toplumsal rehabilitasyon süreçlerinin bir parçası haline getirilmelidir. Savaşın çocuklar üzerindeki etkileri, yalnızca onların bireysel kimliklerini değil, aynı zamanda bir ulusun gelecekteki toplumsal yapısını da şekillendirmektedir.

3.8.2. Medyanın Kimlik Üzerindeki Etkileri

Rusya'nın 2022 yılında Ukrayna'ya yönelik başlattığı geniş çaplı askeri saldırı, hem savaşın doğrudan etkilerini hem de insani krizleri küresel düzeyde gündeme taşımıştır. Bu savaşın belki de en savunmasız kurbanları olan çocuklar, yalnızca savaşın fiziksel şiddetine maruz kalmamış, aynı zamanda kimliklerine yönelik derin müdahalelerle karşı karşıya kalmışlardır. Ukraynalı çocukların zorla yerlerinden edilmesi, Rusya'ya taşınarak kimliklerinin değiştirilmesi ve yeniden eğitime tabi tutulmaları, özellikle uluslararası medya ve akademik çevrelerde büyük yankı uyandırmıştır. Bu bağlamda, medyanın savaş mağduru çocukların kimliklerinin temsiline yönelik rolü, savaşın insani boyutlarının anlaşılmasında kritik bir işlev üstlenmektedir.

Yüksek Halk Sağlığı Okulu'nun (YSPH) İnsani Araştırma Laboratuvarı tarafından yayımlanan rapor, Rusya'nın Ukraynalı çocukları kitlesel olarak başka bölgelere taşıyarak yeniden eğitmeye yönelik sistematik bir program yürüttüğünü ortaya koymuştur (Viswanathan, 2023). Bu rapor, 6.000'den fazla çocuğun Kırım'dan Sibirya'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada, 43 farklı eğitim ve evlat edinme tesisine yerleştirildiğini belgelemiştir. Bu bağlamda, medya çocukların kimliklerinin silinmeye çalışıldığına dair güçlü bir belgeleme sürecine girişmiştir. Sosyal medya paylaşımları, haber raporları ve hükümet duyuruları gibi açık kaynaklı bilgilerin kullanılması, bu

çocukların kimliklerine yönelik tehditlerin ortaya çıkarılmasında önemli bir veri kaynağı olmuştur. Medya, bu çocukların ailelerinden koparıldığı, zorunlu askeri eğitim aldığı ve Rusya yanlısı ideolojik eğitime tabi tutulduğunu sürekli olarak vurgulamıştır (Ellner, 2022).

Rusya, bu yerleştirme ve yeniden eğitim çabalarını insani yardım girişimleri olarak sunarken, medya bu süreçleri savaşın en büyük insan hakları ihlallerinden biri olarak belgelemektedir. Uluslararası hukuk bağlamında, bu çocukların ailelerinden koparılıp zorla yerleştirilmeleri ve kimliklerinin değiştirilmesi, Cenevre Sözleşmesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi çeşitli uluslararası yasaların ihlali olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda medya, Rusya'nın bu çocukları sadece fiziksel olarak yerlerinden etmekle kalmayıp, ulusal ve kültürel kimliklerini sistematik olarak silmeye çalıştığını dile getirmektedir (Simon, 2023).

Rusya'nın Ukraynalı çocukları zorla yerleştirerek yeniden eğitime programlarına dair medyada yapılan haberler, büyük oranda bu çocukların mağduriyetlerini ve kimliklerine yönelik tehditleri merkezine almıştır. Özellikle çocukların zorla Rus koruyucu ailelere yerleştirilmeleri ve bu süreçte kimliklerinin değiştirilmek istendiği vurgulanmaktadır. Rusya, evlat edinme yasalarını değiştirerek bu çocukların kimliklerini Rus kimliğiyle değiştirme çabalarını meşrulaştırmaya çalışmıştır (Ellner, 2022). Bu uygulamalar, medya tarafından kültürel soykırım olarak nitelendirilmiş ve geniş çapta kınanmıştır. Bu süreçte çocuklar, yalnızca fiziksel olarak yerlerinden edilmekle kalmamış, aynı zamanda kimliklerinden de koparılmıştır. Bu durum, savaşın insani boyutlarına ek olarak, bir ulusal kimliğin silinmesine yönelik bilinçli bir girişim olarak ele alınmaktadır.

Ukraynalı çocukların medya temsillerinde savaşın en savunmasız bireyleri olarak sunulması, onların kimliklerinden koparılmaya çalışıldıkları bir bağlamda ele alınmaktadır. Save the Children gibi insani yardım kuruluşları tarafından yayımlanan raporlar ve medya duyuruları, bu çocukların savaşın yıkıcı etkilerine maruz kalan, kimliklerinden zorla uzaklaştırılmaya çalışılan mağdurlar olarak temsil edildiğini göstermektedir (Save the Children, 2024). Bu çocuklar, özellikle savaş bölgelerinde kullanılan geniş çaplı patlayıcı silahların tehdidi altında yaşamlarını sürdürmeye

çalışmakta ve aynı zamanda kimliklerine yönelik tehditlerle karşı karşıya kalmaktadır (Demir ve Yıldırım, 2023). Medya, bu çocukları sadece fiziksel olarak mağdur olan bireyler olarak sunmakla kalmamakta, aynı zamanda kimliklerinden zorla koparılmaya çalışılan bireyler olarak da ele almaktadır.

Ukraynalı çocukların kimliklerinin silinmesi girişimlerinin medya temsillerinde ön plana çıkarılması, bu çocukların sistematik bir kimlik değişimine tabi tutulduklarını göstermektedir. Çeşitli medya kuruluşları, Rusya'nın bu çocukları kendi ulusal kimliklerine adapte etme çabalarını ele alarak, bu süreçleri kültürel ve ulusal bir kimliğin yok edilmesi girişimi olarak tanımlamaktadır. Ukraynalı çocukların kimlik mücadelesi, medyada genellikle pasif bir mağduriyet çerçevesinde sunulmakta, onların kimliklerini koruma çabalarına yeterince yer verilmemektedir (Moeller, 2002). Bu tür temsiller, çocukların savaşın hem fiziksel hem de kimliksel etkilerine karşı verdikleri direnişi göz ardı etmekte ve onları pasif kurbanlar olarak göstermektedir. Medyanın, çocukların yaşadıkları travmatik deneyimleri aşırı dramatize etmesi de bu sorunu derinleştiren bir başka unsurdur (Kingsley, 2015).

Ukraynalı çocukların kimliklerinin korunmasına yönelik çabalar, medya temsillerinde nadiren vurgulanmaktadır. Medyada çocuklar, çoğunlukla savaşın pasif kurbanları olarak resmedilmekte ve kimliklerine yönelik tehditlere karşı verdikleri direniş yeterince ele alınmamaktadır. Bu durum, çocukların kimlik mücadelelerinin medya tarafından göz ardı edildiğini ve pasif bir şekilde temsil edildiklerini göstermektedir. Medyanın bu temsil biçimi, izleyicilerin empati duygusunu artırsa da, çocukların kimliklerini koruma çabalarına yönelik bir farkındalık yaratma kapasitesini zayıflatmaktadır (Fairclough, 1995). Medya, bu çocukları savaşın sadece mağdurları olarak göstermekte, kimliklerine yönelik tehditler karşısındaki direnişlerini arka plana itmektedir. Bu tür temsillerin, izleyicilerin çocukların kimliklerine yönelik tehditlere karşı daha bütüncül bir anlayış geliştirmelerini engellediği söylenebilir (Ellner, 2022).

Çeşitli çalışmalarda, Ukraynalı çocukların savaşın travmatik etkilerine karşı nasıl direndikleri ve kimliklerinin nasıl tehlikeye atıldığına dair önemli bulgular ortaya konulmuştur. Bürgin ve diğerlerinin (2022) çalışmasında, Ukraynalı çocukların savaşın psikolojik etkilerine maruz kalmaları ve bu süreçte kimliklerinin tehlikeye

girdiği vurgulanmıştır. Özellikle kimlikleri sistematik olarak silinmeye çalışılan bu çocuklar, medya tarafından travmanın pasif kurbanları olarak sunulmaktadır. Medyada, çocukların kimlik mücadeleleri ya da direnç gösterebilecekleri alanlara çok az yer verilmekte ve bu durum onların kimliklerine yönelik tehditlerin dramatize edilmesine neden olmaktadır (Bürgin ve diğerleri, 2022).

Ukraynalı çocukların medyada temsilinde dikkat çeken bir başka unsur, bu çocukların kimlik bilgilerinin medyada açıkça paylaşılmasının, onların güvenliğini tehdit edebileceği endişesidir. Özellikle, çocukların yaşadığı travmatik olaylarla eşleştirilen kimlik bilgileri, bu çocukların damgalanmasına neden olabilir (Girgin, 2003). Medyada çocukların kimliklerinin mağduriyet ekseninde ele alınması, onların yaşadıkları travmaları ve kimlik mücadelelerini derinleştirirken, aynı zamanda etik sorunları da gündeme getirmektedir (Durgeç, 2020). Bu bağlamda, çocukların kimliklerinin korunması ve travmatik deneyimlerin dramatize edilmeden sunulması, medyanın etik sorumlulukları arasında yer almaktadır (Collings, 2002).

Sonuç olarak, Ukraynalı savaş mağduru çocukların kimliklerinin medyada temsili, büyük ölçüde mağduriyet odaklı bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Medya bu çocukları savaşın en savunmasız bireyleri olarak sunarken, kimliklerine yönelik sistematik tehditlerin altını çizmektedir. Ancak bu temsiller, çocukların kimliklerini koruma mücadelelerine ve direnişlerine yeterince yer vermemektedir. Ukraynalı çocukların kimlik mücadeleleri, medya temsillerinde genellikle göz ardı edilmekte ve pasif bireyler olarak resmedilmektedir. Bu durum, savaşın çocuklar üzerindeki kimliksel etkilerinin daha geniş bir perspektiften ele alınması gerektiğine işaret etmektedir (Martikainen ve Sakki, 2024). Medyanın, çocukların kimliklerine yönelik tehditlerin yanı sıra, bu tehditlere karşı verdikleri mücadeleleri de daha fazla vurgulaması gerekmektedir. Savaşın mağduru olarak gösterilen bu çocukların, kimliklerini koruma çabaları ve ulusal bağlarını sürdürme mücadeleleri, medyanın pasif temsillerine karşı daha güçlü bir şekilde ele alınmalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ VE DEĞERLENDİRME

4.1. Araştırmanın Problemi

Savaş, toplumların yalnızca fiziksel varlıklarını değil, aynı zamanda kimliklerini ve kültürel değerlerini derinden etkileyen bir olgudur. Bu bağlamda, savaş mağduru çocuklar, savaşın en savunmasız ve en mağdur gruplarından biri olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu mağduriyet, fiziksel kayıplarla sınırlı kalmayıp, medya aracılığıyla sürekli yeniden üretilen toplumsal ve ideolojik temsillerle daha da derinleşmektedir. Savaş mağduru çocukların kimlik inşası sürecinde medya, güçlü bir aracı rolü üstlenirken, bu temsillerin toplumsal algı üzerindeki etkisi yadsınamaz (Galtung, 1996). Türkiye'deki medya, Ukraynalı ve Filistinli savaş mağduru çocukları farklı temsillerle ele alarak, hem yerel hem de küresel güç ilişkilerine dayalı bir söylem inşa etmektedir.

Filistin, yıllardır süregelen İsrail-Filistin çatışması nedeniyle Türk kamuoyunda derin bir duygusal ve politik ilgi odağı olmuştur. Türkiye'deki medya, bu çatışmayı İslam dünyası ile özdeşleştirerek Filistinli çocukları sürekli mağdur ve mazlum figürler olarak sunma eğilimindedir. Bu çocuklar, şiddetin ve çatışmanın kurbanları olarak temsil edilirken, Türkiye'deki medya söylemleri genellikle bu çocukların kimliklerini mağduriyet üzerine inşa eder (Said, 1998). Bu temsiller, izleyicilerde Filistinli çocuklar için derin bir empati yaratmakta, ancak aynı zamanda bu çocukların kimliklerinin sürekli mağduriyet çerçevesinde kurgulanmasına neden olmaktadır. Yıllardır süregelen bu temsil biçimi, Filistinli çocukların kimliklerini dar bir mağduriyet ekseninde yeniden üretirken, Türkiye'deki izleyici kitlesi üzerinde bir tür "şefkat yorgunluğu" yaratma riski taşımaktadır (Sontag, 2010). Sürekli tekrarlanan bu imgeler, izleyicilerin duyarsızlaşmasına ve savaşın travmatik gerçekliklerinin sıradanlaşmasına neden olabilmektedir.

Öte yandan, Ukrayna'daki savaşın başlamasıyla birlikte, Ukraynalı çocuklar Türkiye medyasında farklı bir biçimde sunulmaya başlamıştır. Ukrayna, Batı

dünyasıyla olan yakın ilişkileri ve Avrupa ile entegrasyon süreçleri nedeniyle Türkiye’de Batı yanlısı bir empatiyle temsil edilirken, Ukraynalı savaş mağduru çocuklar genellikle modern, medeni ve hakları ihlal edilen bireyler olarak gösterilmektedir. Bu temsil, Ukraynalı çocukların kimliklerini daha masum ve acil yardım talep eden bir mağduriyet çerçevesinde sunarken, Türkiye medyasının Batı ile olan ilişkileri ve küresel siyaseti çerçevesinde şekillendiği gözlemlenmektedir. Ukraynalı çocukların bu tür temsilleri, medya aracılığıyla inşa edilen yeni bir empati dalgasına neden olurken, bu çocukların kimliklerinin daha geçici ve olay bazlı bir mağduriyet üzerinden kurgulandığı görülmektedir.

Bu çerçevede, Filistinli ve Ukraynalı savaş mağduru çocukların Türkiye medyasında nasıl temsil edildiği sorusu, bu çalışmanın temel araştırma problemi olarak öne çıkmaktadır. Farklı coğrafyalarda yaşayan bu çocukların medya aracılığıyla nasıl sunulduğu ve kimliklerinin hangi ideolojik ve politik çerçeveler doğrultusunda inşa edildiği, çalışmada derinlemesine ele alınacaktır. Medya, ideolojik araçları ve temsil biçimleri aracılığıyla savaş mağduru çocukların kimliklerini yeniden üretmekte; toplumsal algıları şekillendirerek izleyicilerin bu mağduriyetlere karşı tutumlarını belirlemektedir (Hall, 1997). Bunun yanı sıra, Türkiye medyasının Filistinli ve Ukraynalı çocukları farklı biçimlerde sunarak iki ayrı mağduriyet anlayışı geliştirmesi dikkat çekicidir. Filistinli çocuklar, sürekli mağdur ve mazlum olarak resmedilirken, uzun süreli bir kimlik kurgusuna tabi tutulmaktadır. Buna karşılık, Ukraynalı çocuklar daha geçici ve Batı’ya daha yakın bir mağduriyet figürü olarak sunulmakta, bu durum Türkiye’deki medya söylemlerinin politik çıkarlar doğrultusunda nasıl şekillendiğini açıkça ortaya koymaktadır (Chomsky, 1997).

Söz konusu aktarımların neticesinde, araştırmanın temel problematiği, Türkiye medyasında Filistinli ve Ukraynalı savaş mağduru çocukların temsillerini karşılaştırmalı olarak ele alarak, medyanın kimlik inşasındaki rolünü ve bu temsillerin toplumsal algı üzerindeki etkilerini ortaya koymak üzerine oluşturulmuştur. Çalışmanın temel sorusu, medyanın ideolojik ve politik araçlar doğrultusunda iki farklı coğrafyadaki savaş mağduru çocukların kimliklerini nasıl inşa ettiğidir. Bu soru, medya söylemlerinin küresel ve yerel dinamiklerle nasıl şekillendiğini, izleyicilerin bu

temstillere nasıl tepki verdiğini ve bu tepkilerin savaş mağduru çocukların kimliklerini nasıl etkilediğini anlamak için kritik bir çerçeve sunmaktadır.

4.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Türkiye'deki medya kanallarında Filistinli ve Ukraynalı savaş mağduru çocukların nasıl temsil edildiğini ve bu temsillerin çocukların kimlik inşası üzerindeki etkilerini karşılaştırmalı olarak incelemeyi amaçlamaktadır. Tezin merkezinde, bu çocukların savaşın yarattığı travmalar çerçevesinde medya aracılığıyla nasıl farklı kimlik formlarına yönlendirildiği ve bu kimlik inşası süreçlerinin izleyici algılarını nasıl şekillendirdiği sorusu yer almaktadır. Çalışmanın odağında ise Filistinli çocukların sürekli bir mağduriyet ve direniş simgesi olarak, Ukraynalı çocukların ise Batı'nın değerleriyle örtüşen bir mağduriyet ekseninde nasıl temsil edildikleri bulunmaktadır.

Bu doğrultuda, medya temsillerinin çocukların ulusal kimlik algılarına katkıda bulunurken bir yandan onların bireysel kimliklerini nasıl şekillendirdiğini analiz etmek, diğer yandan izleyici algısının bu temsiller üzerinden nasıl yönlendirildiğini anlamak hedeflenmektedir. Türkiye'deki medya organlarının bu iki farklı coğrafyadaki savaş mağduru çocukları ideolojik ve politik söylemler doğrultusunda nasıl sunduğunu anlamak, aynı zamanda medya söylemlerinin toplumsal yapılar ve küresel güç dinamikleriyle olan bağlantılarını analiz etmeyi de sağlayacaktır.

4.3. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma, savaş mağduru çocukların medya temsilleri üzerinden kimlik inşası sürecini, Türkiye'de yapılmış çalışmalardan farklı bir sosyolojik perspektifle ele almakta ve çatışmaların sosyal ve politik bağlamda çocuklar üzerindeki yansımalarını analiz etmektedir. Türkiye'de bir ilk olan bu araştırma, Filistin ve Ukrayna gibi iki farklı sosyo-politik ortamda çocuk kimliklerinin, medyanın söylemsel yapıları ve ideolojik filtreleri aracılığıyla nasıl yapılandırıldığını araştırarak, Doğu ve Batı'nın medya bakış açılarını karşılaştırmalı olarak değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Çalışma, medyada temsil edilen çocuk figürlerinin kimlik algısına etkilerini sosyolojik derinlikle ele almakla kalmayıp, medya temsillerinin toplumsal bilinçaltında ideolojik sınırları nasıl şekillendirdiğini de açığa çıkarmaktadır. Medyanın, toplumsal algılar üzerindeki rolü ve savaş mağduru çocukları “öteki” veya “masum kurban” olarak çerçeveleyen söylemleriyle kimlik inşasına olan etkisi, izleyicinin medya aracılığıyla aldığı bu imgelerin nasıl içselleştirildiği sorusu etrafında incelenmektedir.

Araştırma, Türkiye’de medya ve kimlik inşası çalışmalarına önemli katkılar sunmanın ötesinde, toplumun savaş mağduru çocukları algılama biçimini dönüştürme potansiyeline sahiptir. Çalışmanın bulguları, medya profesyonelleri, akademisyenler ve politika yapıcılar için medya içeriklerinin etik boyutlarına dair bir duyarlılık geliştirmeyi hedeflemekte; çocukların medyadaki temsillerinin yalnızca bir “haber” olarak değil, sosyal gerçekliklerin yeniden üretimi olduğuna dikkat çekmektedir.

Medya temsillerinin toplumsal ve küresel bağlamlarda kimlik inşasındaki rolünü anlamak için yol gösterici bir kaynak sunan bu araştırma, çocukları ele alış biçimi ve medya aracılığıyla oluşturulan ideolojik kodlamalar üzerine kapsamlı bir analiz yaparak Türkiye’de medya ve kimlik inşası alanında yeni bakış açıları geliştirecek ve farklı medya okuma pratiklerine katkı sağlayacaktır.

4.4. Veri Toplama Yöntemi ve Analiz Süreci

Bu tezde, savaş mağduru çocukların medyadaki temsilleri, Filistin ve Ukrayna bağlamında kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Araştırmanın veri toplama ve analiz süreçleri, nitel araştırma yöntemleri temel alınarak gerçekleştirilmiş; bu süreçte söylem analizi ve içerik analizi gibi disiplinler arası metodolojik araçlar kullanılmıştır.

Söylem analizi, özellikle toplumun kanaat önderleri olarak kabul edilen ve çocuk, savaş, medya konularında uzmanlaşmış kişilerle yürütülen derinlemesine mülakatlar aracılığıyla yapılandırılmıştır. Bu yöntem, medyanın ideolojik, politik ve kültürel çerçevesini anlamaya yönelik kritik bir araç olarak kullanılmıştır. Mülakatlar sırasında, savaş mağduru çocukların medyada nasıl temsil edildiği ve bu temsilin toplumda nasıl algılandığına dair detaylı bir perspektif elde edilmesi amaçlanmıştır.

Aynı zamanda, Türkiye medyasında Filistin ve Ukrayna'dan servis edilen fotoğraflara maruz kalan bireylerin bu görseller yoluyla bir bilinç geliştirip geliştirmedikleri de söylem analizi aracılığıyla değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım, medyanın toplumsal algı üzerindeki etkisini daha derinlemesine anlamaya yönelik bir çerçeve sunmaktadır (Fairclough, 1995; van Dijk, 2001).

İçerik analizi ise hem metinlerin hem de görsel materyallerin temsiliyet açısından sistematik bir değerlendirmesini içermektedir. Görseller, savaş mağduru çocukların kimliklerini nasıl yansıttığı ve toplumun bu kimliklere ilişkin algısını nasıl şekillendirdiği bağlamında analiz edilmiştir. Özellikle, kullanılan görsellerin çatışma ve mağduriyet odaklı bir bakış açısıyla ele alınması, medya temsillerinin toplumsal ve kültürel etkilerini değerlendirmek adına önemlidir. Bu doğrultuda içerik analizi, savaş mağduru çocukların medyada nasıl bir kimlik inşasıyla karşı karşıya kaldığını anlamada güçlü bir yöntem sunmuştur (Krippendorff, 2018).

Araştırmanın metodolojik tasarımı, savaş mağduru çocukların medyadaki temsiliyetinin ideolojik ve kültürel dinamiklerini anlamak için nitel yöntemlerin kapsamlı bir şekilde kullanılmasına dayanmıştır. Bu çerçevede, medya temsillerinin toplumsal bilinç ve kimlik inşası üzerindeki etkilerine yönelik bulguların daha geniş bir bağlama oturtulması hedeflenmiştir. Çalışmanın, nitel yöntemlerin sağladığı derinlik sayesinde, savaş mağduru çocukların temsil biçimlerini çok boyutlu bir perspektifle ele aldığı söylenebilir.

4.5. Örneklemenin Belirlenmesi

Araştırmada, savaşın medya üzerinden görselleştirilme biçimleri, özellikle savaşın insani ve toplumsal etkilerini ele alan fotoğraflar üzerinden analiz edilmiştir. Örneklem, iki ayrı çatışma bölgesine odaklanarak seçilmiştir: Ukrayna-Rusya Savaşı ve Filistin-İsrail Savaşı. Türkiye medyasında servis edilen bu iki çatışmaya dair fotoğraflar, görsel analiz için temel materyal olarak kullanılmıştır.

Fotoğrafların seçimi, Türkiye medyasının online platformalar üzerinden servis ettiği fotoğraflar arasından rastgele basit örneklem yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemin tercih edilmesinde, fotoğraf evreninin büyüklüğü ve

retorik bağlamda birbirine benzer özellikler taşıyan görsellerin yoğunluğu etkili olmuştur. Bu yaklaşımla, medya temsillerinin geniş bir kesitini elde etmek ve belirli bir önyargı ya da seçicilikten kaçınarak analizlerin genel geçerliliğini artırmak hedeflenmiştir. Seçilen görseller, hem çeşitlilik hem de temsil gücü açısından analizin ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Görsel analizlerin odak noktası, savaşın çocuklar üzerindeki etkilerinin, toplumsal dayanışmanın, bireysel mağduriyetlerin ve insani dayanıklılığın medya temsillerinde nasıl inşa edildiğini anlamaktır. Fotoğraflar, savaşı yalnızca bir çatışma olgusunun ötesine taşıyan; insani maliyetleri, duygusal bağlamları ve politik alt metinleri ortaya koyan birer metin olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda, görsellerin içerdiği anlamların çözümlemesi hem savaşların bireysel hikâyelere indirgenmesinin sonuçlarını hem de çatışmaların sistemik kökenlerinin medya tarafından nasıl sunulup göz ardı edildiğini tartışmayı amaçlamaktadır.

Bu bölümde seçilen görseller, savaşın etkilerini farklı perspektiflerden yansıtmaya potansiyeline sahip olmaları nedeniyle örneklem olarak belirlenmiştir. Görseller, çocukların mağduriyetinden, savaşın ortasında insani yardımın simgelerine; bireysel direniş hikayelerinden toplumsal dayanışma imgelerine kadar geniş bir tematik çerçevede ele alınmıştır. Örneklemin bu çeşitliliği, çalışmanın farklı boyutlardaki medya temsillerini kapsamasını sağlamaktadır.

Fotoğrafların seçimi, aşağıdaki kriterler doğrultusunda yapılandırılmıştır:

1. **Tematik Odak:** Fotoğrafların insani, politik veya sosyolojik mesajlar taşıyan anlatılar sunması.
2. **Medya Temsili:** Türkiye medyasının bu görselleri nasıl kullandığı ve bağlamlandığı.
3. **Çeşitlilik ve Temsil:** Çocuklar, kadınlar, askerler gibi farklı grupların temsillerinin görsellerdeki yansımaları.
4. **Eleştirel Potansiyel:** Fotoğrafların, savaşın bireysel ve sistemik boyutlarına dair tartışmalara olanak tanınması.

Bu bağlamda, seçilen görseller sadece savaşın mağdurlarına değil, aynı zamanda medyanın çatışmaları nasıl anlamlandırdığına ve izleyiciyi bu anlamlara nasıl yönlendirdiğine dair kritik bir bakış açısı sunmaktadır. Analizlerin bulguları, savaşın Türkiye medyası aracılığıyla yeniden çerçevelendiği ve bu süreçte insani trajedilerin nasıl görselleştirildiği üzerine önemli çıkarımlar sunmaktadır.

Şekil 4.51: Türkiye Medyasında Servis Edilen Ukrayna-Rusya Savaş Fotoğrafı

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/rusya-ukrayna-savasinda-yaralanan-ukraynali-cocuklar-icin-kievde-okhmadyt-cocuk-hastanesi-acildi/0>, Erişim Tarihi: 23.11.2023

Bu fotoğraf, savaşın yıkıcı etkilerinin çocuklar üzerinden doğrudan aktarıldığı çarpıcı bir temsil sunulmaktadır. Görselin merkezinde üç çocuk figürü yer almakta olup, her biri, savaşın bireysel ve toplumsal boyutlarına dair farklı bir hikaye anlatılmaktadır. Erkek çocuklardan biri kolundaki tıbbi aparatla fiziksel bir mağduriyetin işaretleri taşıırken, diğer erkek çocuk ise sessiz duruşuyla savaşın duygusal yükünü ve kaygısını yansıtmaktadır. Yanlarındaki kız çocuğu ise diğerlerinden ayrışan bir ifadeyle, enerji dolu bir hareketle dikkat çekmektedir. Onun bu neşeli ve hareketli hali, savaşın içinde dahi çocukluğun umudu ve yaşam direncinin sürdüğü gösterilmektedir.

Çocukların arkasındaki bulanık arka plan, bir sağlık merkezi ya da geçici bir yardım alanını andırmakta olup, bu durum, savaşın travmatik etkilerine dair somut bir

bağlam sunmaktadır. Yetişkin figürleri belirsiz ve geri planda bırakılmıştır, bu da izleyicinin dikkatini tamamen çocuklara yönlendiren bir kompozisyon stratejisi olarak öne çıkmaktadır.

Kız çocuğunun umut dolu yüz ifadesi ve hareketi, savaşın getirdiği umutsuzluğun içinde dahi bir direnç ve iyimserlik sembolü haline gelmektedir. Ancak bu umut, savaşın gerçekleriyle tezat oluşturarak izleyiciyi etkilemektedir. Bu çocuk figürleri, savaşın en savunmasız mağdurları olan çocukların kırılganlıklarını ve dayanıklılıklarını aynı anda yansıtmaktadır. Görsel, savaşın soğuk gerçekliğini yumuşatarak duygusal bir bağ kurmaya odaklanmaktadır. Ancak bağlamın eksikliği, savaşın politik ve sistemik nedenlerinin göz ardı edilmesine yol açabilmektedir. İzleyici, yalnızca çocuklara odaklanarak, savaşın çok daha geniş kapsamlı etkilerini ikinci plana itebilmektedir.

Şekil 4.52: Türkiye Medyasında Servis Edilen Filistin-İsrail Savaş Fotoğrafı

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-saldirilari-nedeniyle-sifa-hastanesine-siginan-binlerce-filistinli-icecek-su-bile-bulamiyor/3026375>, Erişim Tarihi: 23.11.2023

Filistin – İsrail Savaşından sunulan bu fotoğraf, savaşın çocuklar üzerindeki etkilerini en çıplak haliyle ortaya koymaktadır. Merkezde, yüzü kurumuş kan ve kirle kaplanmış bir çocuk, annesinin kollarına sığınmış halde görülmektedir. Çocuğun yaralı bedeni, savaşın masum bedenlere ve ruhlara verdiği derin hasarın bir sembolü

olarak öne çıkarılmaktadır. Masumiyetin bu şekilde şiddetle yaralanmış hali, izleyiciyi yalnızca bir çocuğun bireysel trajedisiyle değil, savaşın çocukluk kavramını nasıl yok ettiğine dair bir farkındalıkla yüzleştirmektedir.

Annenin çocuğu sıkıca kucaklayışı, bir yandan onu koruma çabasını, diğer yandan çaresizliğini gözler önüne sermektedir. Kadının yüzündeki derin keder, savaşın yalnızca fiziksel değil, duygusal ve psikolojik bir yıkımı da beraberinde getirdiğini güçlü bir şekilde hissettirmektedir. Çocuğun annenin kollarına yaslanması ise, savaşın çocukları hem fiziksel hem de ruhsal anlamda nasıl kırılğan hale getirdiğinin sessiz bir çığılığı olarak sunulmaktadır.

Arka planda yer alan diğer çocuklar ve yetişkinler, savaşın yalnızca bireysel değil, toplumsal boyutta bir travmaya yol açtığını ima etmektedir. Bu kompozisyon, çocukların acısını evrensel bir hikâye haline getirmektedir. Çocukların durumu, savaşın yalnızca fiziksel tahribata değil, geleceği çalma gücüne de sahip olduğunu göstermektedir. Yaralı çocuk, masumiyetin kaybını temsil ederken, oturmuş diğer çocukların donuk ifadeleri, savaşın onlara nasıl travmatik bir durağanlık yüklediğini ifade etmektedir. Bu fotoğraf, savaşa dair en temel soruları sormaya yönlendiren güçlü bir görsel temsil sunmaktadır.

Şekil 4.53: Türkiye Medyasında Servis Edilen Ukrayna-Rusya Savaş Fotoğrafı

Kaynak: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/unicef-rusya-ukrayna-savasinda-yaklasik-bin-cocuk-oldu-veya-yaralandi-703158.html> , Erişim Tarihi: 23.11.2023

Fotoğraf, savaşın ortasında bir çocuğun korunma ihtiyacını ve masumiyetini güçlü bir şekilde vurgulayan bir anlatı sunmaktadır. Kucağında küçük bir kız çocuğunu taşıyan asker, çatışma ortamının soğuk yüzünü bir an için insani bir hikayeye dönüştürmektedir. Çocuk, pembe montu, tüylü şapkası ve yüzündeki yorgun ifadeyle, savaşın en kırılgan kurbanlarını temsil etmektedir. Başını askerin omzuna yaslamış haldeki duruşu, hem fiziksel hem de duygusal bir tükenmişliği ima etmektedir. Bu görüntü, savaşın yıkıcılığı ile çocukluk masumiyeti arasındaki keskin karşıtlığı dramatik bir şekilde yansıtmaktadır.

Asker figürü, hem çatışmanın bir aktörü hem de kurtarıcısı olarak temsil edilmiştir. Çocuğun korunmaya muhtaç hali, askerin taşıdığı sorumluluğu daha belirgin hale getirmekte ve izleyicide asker figürüne dair merhamet ve güven duyguları uyandırmaktadır. Üniformanın sertliği ve askerin silahlı varlığı, savaşın soğuk gerçeğini temsil ederken, çocuğu taşıma eylemi, bu sertliğin içinde insani bir dokunuş yaratmaktadır. Görsel, izleyiciyi hem bir şiddet sahnesine hem de bir kurtuluş hikayesine şahitlik etmeye davet etmektedir. Çocukluk sembollerinin çatışma bağlamında bu şekilde sunulması, izleyicinin savaşın insani boyutuna dair empati kurmasını kolaylaştırmaktadır.

Arka plandaki diğer askerler ve siviller, görselin kolektif bağlamını tamamlayan figürler olarak yer alsalar da, merkezin dramatik etkisini bölmek adına belirsiz bir şekilde sunulmuşlardır. Çevredeki yol ve tahliye hissi uyandıran sahne, savaşın sürekli hareketlilik ve belirsizlik yaratan yapısına işaret etmektedir. Ancak bu arka plan detayları, izleyicinin dikkati asker ve çocuğun oluşturduğu hikayeden sapmasın diye bulanıklaştırılmıştır.

Nitekim bu fotoğraf, savaşın çocuklar üzerindeki tahribatını güçlü bir duygusal dille yansıtırken, aynı zamanda kurtarıcı figürlerin rolünü vurgulayarak izleyicide karmaşık bir duygu yelpazesi yaratmaktadır. Çocuğun masumiyeti ve askerin kurtarıcı

temsili, savaşın insani maliyetini gözler önüne serse de, çatışmanın sistemik ve politik kökenlerini sorgulama alanını sınırlı bırakmaktadır.

Şekil 4.54: Türkiye Medyasında Servis Edilen Filistin-İsrail Savaş Fotoğrafı

Kaynak: <https://www.trthaber.com/haber/dunya/israil-cocuklari-katlediyor-saatte-5-cocuk-hayatini-kaybediyor-809633.html> , Erişim Tarihi: 23.11.2023

Bu siyah-beyaz savaş fotoğrafı, savaşın en savunmasız kurbanları olan çocukların yaşadığı acıyı ve korunma ihtiyacını çarpıcı bir şekilde görselleştirmektedir. Başında bandaj, yüzünde kan ve yara izleri bulunan küçük çocuk, kucağında taşındığı yetişkine sarılmış halde, savaşın yıkıcı etkilerinin en somut ifadesi olarak merkeze yerleştirilmiştir. Siyah-beyaz tonlama, fotoğrafa zaman dışı bir evrensellik kazandırırken, dramatik etkiyi artırarak izleyiciyi çocuğun yaşadığı fiziksel ve duygusal travmaya odaklanmaya zorlamaktadır.

Çocuğun doğrudan kameraya yönelttiği bakışlar, savaşın bireysel mağduriyetlerine dair sessiz ama güçlü bir anlatı sunmaktadır. Bu bakışlar, korku, şaşkınlık ve çaresizlik gibi duyguları yansıtarak, savaşın çocuklar üzerindeki yıkıcı etkilerini izleyicinin derin bir empatiyle hissetmesini sağlamaktadır. Yetişkinin kollarında taşınan bu çocuk, yalnızca bir birey olarak değil, savaşın masumiyet üzerindeki tahribatını simgeleyen evrensel bir figür olarak tasvir edilmektedir.

Yetişkin figürü, yüzü görünmeyen ve kimliksizleştirilmiş bir şekilde tasvir edilmiştir. Çocuğu sıkıca kavrayışı, savaşın yıkıcılığı karşısında insani bir direnci ve koruma çabasını sembolize etmektedir. Ancak yetişkinin anonimleştirilmesi, onun hikayesini görünmez kılarak, yalnızca "koruyucu" bir figür olarak temsiline yol açmaktadır. Böylece görseldeki asıl odak, çocuğun masumiyet ve mağduriyet temsili üzerinden şekillenmektedir. Bu seçim, izleyiciyi güçlü bir empatiye yöneltmekle birlikte, savaşın yıkıcı etkilerini anlamak için bireysel trajedilerden daha geniş bir bağlama ihtiyaç duyulduğunu hatırlatan bir görsel çağrı sunmaktadır.

Şekil 4.55: Türkiye Medyasında Servis Edilen Ukrayna -Rusya Savaş Fotoğrafı

Kaynak: <https://www.aile.gov.tr/chgm/haberler/savas-magduru-ukraynali-cocuklara-turkiye-yuva-oldu/> , Erişim Tarihi: 23.11.2023

Fotoğraf, barış ve dayanışma kavramlarını çocuk figürü üzerinden temsil etmektedir. Merkezde, kollarını göğsünde çapraz bir şekilde birleştiren ve doğrudan kameraya bakan bir çocuk yer almakta olup, çocuğun yüzündeki duru ve güven verici ifade, barışa dair bir umut duygusu uyandırmaktadır. Çiçek desenli sade kıyafetleri, masumiyetin yanı sıra doğal bir sıcaklık taşıırken, bileklerindeki renkli bileklikler çok kültürlü bir dayanışmanın sembolü olarak tasvir edilmektedir.

Arka planda yer alan ve bir kalp şekline dönüşen sıvı formlar, barış ve birlik mesajını güçlendiren görsel bir metafor oluşturmaktadır. Türkiye'yi simgeleyen Türk bayrağı ile Ukrayna'yı temsil eden Ukrayna bayrağı, iki ulusun dayanışmasını ve işbirliğini vurgulamaktadır. Renklerin akışkan formda birleşmesi, sevginin ve dayanışmanın katı sınırların ötesinde dinamik bir şekilde kurulabileceğini ima etmekte, kalp şekli ise bu birlikteliği evrensel bir sevgi ve anlayış mesajıyla tamamlamaktadır.

Fotoğrafın sunduğu anlatı, ulusal kimlikler arasında barışçıl bir ilişkiyi ve savaşın ortasında dahi dayanışmanın mümkün olduğunu ima etmektedir. Çocuk, savaşın yıkıcı etkilerinden uzak, masum bir geleceğin sembolü olarak konumlandırılmakta olup, bu temsil barış ve umut mesajını güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Ancak, fotoğrafın sıcak ve pozitif atmosferi, çatışmaların yapısal ve politik nedenlerini sorgulamayı ikinci plana itebilmektedir. Bu bağlamda, fotoğraf barış çağrısını duyururken, izleyiciyi savaşın karmaşık arka planını anlamak konusunda daha derin bir farkındalığa yönlendirme sorumluluğunu üstlenmemektedir.

Şekil 4.56: Türkiye Medyasında Servis Edilen Filistin-İsrail Savaş Fotoğrafı

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-gazze-ye-duzenledigi-saldirilarda-143u-cocuk-704-kisi-hayatini-kaybetti/3013382> , Erişim Tarihi: 24.11.2023

Bu fotoğraf, savaşın masumiyet üzerindeki yıkıcı etkilerini çarpıcı bir şekilde yansıtarak, bireysel bir mağduriyet hikâyesini evrensel bir mesaj haline dönüştürmektedir. Görselin merkezinde yer alan kız çocuğu, oturduğu plastik sandalye, dalgın ifadesi ve yüzündeki yara izleriyle, savaşın fiziksel ve duygusal tahribatını gözler önüne sermektedir. Doğrudan kameraya yönelen bakışı, izleyiciyi görsel bir tanıklığa ve duygusal bir yüzleşmeye davet eder.

Çocuğun giydiği siyah-beyaz çizgili tişört üzerindeki "Cute Girl" (Sevimli Kız) yazısı, masumiyet ve çocukluğun neşesiyle özdeşleşen bir sembol oluştururken, savaşın bu değerleri nasıl yok ettiğini vurgulayan bir kontrast yaratmaktadır. Yüzündeki yara izleri ve dalgın gözleri, bu masumiyetin artık kaybolmuş olduğunu, yerine derin bir travma ve yorgunluğun yerleştiğini hissettirmektedir. Bu çarpıcı karşıtlık, savaşın çocuklar üzerindeki etkilerini daha dramatik bir şekilde görünür kılmaktadır.

Arka plan, toprak zemin, düzensiz eşyalar ve bulanık detaylarla çocuğun yaşam koşullarındaki belirsizliği ve yerinden edilmişlik duygusunu güçlendirmektedir. Bu bağlamda, çocuğun bireysel hikâyesi, savaşın toplumsal ve çevresel etkilerinin bir mikrokozmosu olarak sunulmuştur. Fotoğrafın sunduğu mesaj, Barthes'in "mit" kavramı çerçevesinde, savaş mağduriyetine dair bir anlatı inşa eder. Çocuk figürü, savaşın en savunmasız kurbanlarını temsil eden bir sembol haline getirilmiştir. Çocuğun pasif duruşu ve dalgın bakışları, onu savaşın edilgen bir kurbanı olarak çerçeveleyerek, izleyiciyi empatiye yöneltmektedir.

Dolayısıyla bu fotoğraf, savaşın masumiyet üzerindeki yıkıcı etkilerini bir kız çocuğunun yüzündeki yaralar ve dalgın bakışlar üzerinden etkileyici bir şekilde aktarmaktadır. Görsel, savaşın insani maliyetlerini güçlü bir şekilde ifade ederken, aynı zamanda izleyiciye bu maliyetlerin ardındaki dinamikleri keşfetme sorumluluğunu da yüklemektedir.

Şekil 4.57: Türkiye Medyasında Servis Edilen Ukrayna -Rusya Savaş Fotoğrafı

Kaynak: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/savas-meydaninin-yeni-cikmazi-akilli-telefonlar-736113.html> , Erişim Tarihi: 23.11.2023

Fotoğraf, modern savaşın bireysel ve teknolojik boyutlarını, bir çocuk asker figürü üzerinden çarpıcı bir şekilde ele almaktadır. Çocuğun kamuflaj giysileri ve askeri teçhizatı, elinde tuttuğu pembe telefonla kontrast oluşturarak, savaşın gündelik yaşam ve bireysellikle nasıl kesiştiğini bir irpni olarak gözler önüne sermektedir. Böylelikle, savaşın sert gerçekliğinin içinde bireyselliğini ve insani bağlarını korumaya çalışan bir figür olarak konumlandırılmaktadır.

Kızın telefona odaklanmış hali, bireysel bir anın yakalandığını hissettirirken, pembe telefonun varlığı, feminenliği ve bireysel yaşamın savaş ortamında bile sürdürülme çabasını temsil etmektedir. Bu detay, genellikle maskülen kodlarla tanımlanan savaş alanlarına bireysel bir dokunuş katmaktadır. Telefonun kullanımı, aynı zamanda teknolojinin modern savaşlardaki dönüştürücü rolünü simgeler. Savaşlar yalnızca fiziksel çatışmalardan değil, iletişim araçları ve dijital teknolojiler aracılığıyla da şekillenmektedir. Çocuğun dikkatle telefon ekranına bakması, savaşın ortasında dahi kişisel bağlantılarını sürdürmeye çalıştığını göstermektedir.

Yüzünün bir kısmının atkı ya da maske ile örtülmüş olması, anonimlik ve korunma ihtiyacını yansıtmaktadır. Bu örtü, çocuğu bireysel bir hikâyeden soyutlayarak evrensel bir "çocuk savaşçı" imgesine dönüştürmektedir. Ancak, yüzünün kısmen gizlenmiş olması, izleyiciyle doğrudan bir bağ kurulmasını sınırlandırırken, savaşın günlük yaşamın bir parçası olarak normalleşmesine dair bir mesaj da içermektedir. Arka plan, bulanık bir şekilde tasvir edilerek çamurlu bir zemin ile savaşın fiziksel zorluklarına dair fikir sunmaktadır. Diğer askerler ve askeri araçlar silik bir şekilde seçilebilir durumdadır.

Fotoğrafın toplumsal ve ideolojik bağlamı, toplumsal cinsiyet normlarını sorgulamaktadır. Kadın asker figürü, geleneksel olarak erkeklerle ilişkilendirilen savaş alanında kadınların artan varlığını ve rolünü temsil etmektedir. Pembe telefon, bu bağlamda bir feminenlik sembolü olarak, savaşın sert ve maskülen doğasına meydan okuyan bir unsur olarak yer almaktadır. Bu durum, savaşın hem fiziksel hem de duygusal boyutlarını bir arada düşünmeye teşvik etmektedir. Bu görsel, savaşın sert gerçekliğini yumuşatarak, bireysellik ve teknolojinin modern çatışmalar üzerindeki etkisini düşünmeye davet etmektedir.

Şekil 4.58: Türkiye Medyasında Servis Edilen Filistin-İsrail Savaş Fotoğrafı

Kaynak: <https://turkish.aawsat.com/arap-d%C3%BCnyasi/4504891-i-CC%87srail-h%C3%BCK%C3%BCmeti-filistinli-%C3%A7ocu%C4%9Fun-evini-y%C4%B1kmakta-%C4%B1srarc%C4%B1> , Erişim Tarihi: 23.11.2023

Filistinden servis edilen fotoğraf, bir çocuğun ve maskeli bir yetişkinin çatışma ortamındaki varlıkları üzerinden korku, savunma ve belirsizlik duygularını etkili bir şekilde yansıtmaktadır. Paslı bir metal kapının arkasına sığınmış bu iki figür, savaşın bireyler üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkilerini çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Çocuğun yüzündeki korku ve dikkat karışımı ifade, savaşın en savunmasız kurbanları olan çocukların yaşadığı tedirginlik ve güvensizlik üzerinde güçlü bir etki yaratmaktadır. Çocuğun bakışlarındaki dikkat ve endişe, yaşadığı ortamın sürekli tehdit barındırdığına işaret etmektedir.

Maskeli yetişkin figürü, savaş bağlamında bir koruyucu ya da aktif bir çatışma figürü olarak resmedilmiştir. Duruşundaki tetikte olma hali, savaş ortamında sürekli bir tehlike algısını ve gerilimi yansıtmaktadır. Bu figür, izleyicide güvenlik ve tehdit duygularını aynı anda tetiklemekte ve çatışma alanlarındaki karmaşık dinamikler hakkında bir sorgulama başlatmaktadır. Paslı metal kapı, hem fiziksel bir engel hem de sembolik bir bariyer olarak görselde merkezi bir rol oynamaktadır. Kapının yıpranmış yüzeyi, savaşın uzun süreli yıkıcı etkilerini ve bireylerin yaşam alanlarının bu çatışmalardan nasıl zarar gördüğünü ifade etmektedir. Kapı, bir yandan içerideki figürleri koruyan bir bariyer işlevi görürken, diğer yandan dış dünyadaki tehditleri ve belirsizlikleri çağrıştırmaktadır.

Görsel, savaşın mağdurları için bir "savunma ve korunma çabası" mitolojisi yaratmaktadır. Çocuk, toplumsal savunmasızlığın ve masumiyetin sembolü olarak savaşın yıkıcı etkilerini taşıırken, maskeli yetişkin, güvenlik ve tehdit algısının karmaşıklığını temsil etmektedir.

Şekil 19: Türkiye Medyasında Servis Edilen Ukrayna -Rusya Savaş Fotoğrafı

Şekil 4.59: Türkiye Medyasında Servis Edilen Ukrayna -Rusya Savaş Fotoğrafı

Kaynak: <https://www.sozcu.com.tr/2022/dunya/savasin-cocuklari-ukraynada-cok-sayida-kisi-siginaklarda-bekliyor-6975695/> , Erişim Tarihi: 24.11.2023

Fotoğraftaki çocukların, kapalı bir alanda sıralar halinde oturması ve hemen hepsinin yüz maskesi takması, fiziksel bir tehdide karşı alınan önlemleri ve kriz ortamında korunma çabasını simgelemektedir. Maskeler, aynı zamanda çocukların bireysel kimliklerini kısmen gizleyerek, onları bir grup olarak temsil etmekte ve bu grubu kriz karşısındaki kolektif savunmasızlık metaforuna dönüştürmektedir.

Çocukların yüz ifadeleri ve beden dilleri, fotoğrafın duygusal etkisini yoğunlaştırmaktadır. Çoğu çocuk, çevresine dikkatle odaklanmış, korku ve tedirginlik içinde bir bekleyiş halindedir. Bazılarının ellerini yüzlerine götürmesi ya da kollarını kavuşturması, kaygıyı beden diliyle ifade etmekte ve bu gergin atmosferin çocuklar üzerindeki psikolojik etkilerini ortaya koymaktadır. Çocukların bu şekilde sıkışık oturması ve birbirine yakın durması, ortamın sınırlı olduğunu ve bir bekleyiş ve sığınma durumunda olduklarını ima etmektedir. Bu düzenleme, izleyiciyi doğrudan onların savunmasızlıklarına odaklandıran güçlü bir görsel strateji olarak kullanılmaktadır.

Arka planda, daha bulanık bir şekilde görülen yetişkin figürleri, çocukların yalnız olmadığını ima etmektedir. Ancak bu figürlerin net bir şekilde gösterilmemesi, odak noktasını çocukların üzerine çeken bilinçli bir tercihtir. Yetişkinlerin belirsizliği, kriz bağlamında çocukların en savunmasız grup olarak öne çıkarılmasını sağlamaktadır.

Maske, çocukların korunma çabasını simgelemenin ötesinde, kriz ortamında bir izolasyon ve kimiksizleşme metaforu olarak da okunabilmektedir. Fotoğrafın dramatik etkisi, çocukların kırılganlıklarını kolektif bir mağduriyet üzerinden ifade etmesiyle güçlenmektedir. Savaşın en mağdur kimlikleri olarak adledilen çocukların kostümlerinin, savaş ortamına kıyasla oldukça düzenli ve temiz olması, saçlarının bakımlı ve toplu olması, savaşın yarattığı vahşetin izleyiciler üzerinde hafifletici bir etki yaratmakta ve bu durum, yaşanan mağduriyetin üzerinin örtülmesine yol açmaktadır.

Şekil 4.510: Türkiye Medyasında Servis Edilen Filistin-İsrail Savaş Fotoğrafı

Kaynak: <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/israil-filistin-sorunu-nasil-basladi-israil-filistin-savasinda-son-durum,ANWuD1HRmEK1TqHjr9tRSg/aQlm7SIN9UyXFO41EnYqiA> , Erişim Tarihi: 24.11.2023

Bu fotoğraf, savaşın ortasında hayatta kalma mücadelesi veren bir ailenin masumiyet, dayanıklılık ve kırılğanlığını çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir. Yere serilmiş bir battaniyenin üzerinde yan yana uzanmış iki küçük çocuk, aralarındaki fiziksel yakınlık ve başlarını bir mindere yaslamış halleriyle, güvensizlik ortamında aradıkları duygusal ve fiziksel güvenliği simgelemektedir. Çocukların sakin ancak dikkatli ifadeleri, savaşın getirdiği tehditlere karşı tetikte olma haliyle, kendi yaşlarından beklenmeyen bir farkındalığı yansıtmaktadır. Çevrelerine odaklanmış bakışları, onların hem masum hem de zorlu bir gerçekliğe uyum sağlamak zorunda bırakıldıklarını açıkça ifade etmektedir.

Arka plandaki kadın figürü, yemek pişirirken görünmekte olup, aileyi bir arada tutmaya çalışan bir anne figürü olarak tasvir edilmektedir. Ateşin çevresindeki çaba, sınırlı kaynaklarla sürdürülen bir yaşam mücadelesini ve umudu sembolize etmektedir. Kadının yemek yapma eylemi, savaşın yıkıcı etkileri karşısında bile ailenin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kesintisiz ve kararlı bir çabayı temsil etmektedir.

Mekânın karanlık ve yoksul görünümü, ailenin savaş nedeniyle yerinden edilmiş ve geçici bir sığınakta yaşamaya zorlanmış olduğunu ima etmektedir. Beton ve toprak zeminin çıplaklığı, yaşadıkları ortamın ne kadar geçici ve savunmasız olduğunu somutlaştırırken, taşınabilir bir ocak ve birkaç temel eşya, bu yaşamın asgari koşullarla sürdürüldüğünü göstermektedir. Mekânın bu hali, savaşın bireyler üzerindeki fiziksel yıkımını ve onların günlük hayatta karşılaştığı zorlukları dramatize eden bir fon işlevi görmektedir.

Barthes'in "mit" kavramı bağlamında fotoğraf, bir "hayatta kalma miti" inşa etmektedir. Çocukların kırılğanlığı ve kadının direnci, savaşın insani boyutunu vurgulayan dramatik bir anlatı yaratmaktadır. Çocuklar, masumiyetin ve korunmaya muhtaçlığın sembolü olarak öne çıkarken, kadın figürü, yaşamı sürdürülebilir kılma iradesinin bir ifadesi olarak güçlü bir yer tutmaktadır.

Şekil 4.511: Türkiye Medyasında Servis Edilen Ukrayna -Rusya Savaş Fotoğrafı

Kaynak: <https://www.indyturk.com/node/482726/d%C3%BCnya/tek-ba%C5%9F%C4%B1na-ukraynadan-slovakya-giden-11-ya%C5%9F%C4%B1ndaki-%C3%A7ocuk-daha-bebekken-suriyeden> , Erişim Tarihi: 24.11.2023

Ukrayna savaşının temsillerinden biri olarak servis edilen bu fotoğraf, kriz ortamında bir çocuğun masumiyetinin yansıtılmasını sağlamaktadır. Merkezde bakımlı, kışlık giysiler içinde bir çocuk, elinde bir kâğıt bardakla kameraya doğrudan bakmaktadır. Çocuğun sakin ifadesi, çevresine yönelik farkındalık ve içinde bulunduğu durumun bilincinde olduğunu hissettirmektedir. Çocuğun gözlerindeki dikkatli ve umut dolu bakışlar, yaşadığı zorluklara karşı direnç ve geleceğe dair bir bekleyiş mesajı taşımaktadır.

Kıyafetlerindeki katmanlar ve sırtındaki kırmızı çanta, çocuğun yerinden edilmiş bir birey olduğu görüşünü sağlamaktadır. Elindeki kâğıt bardak, insani yardımı ve yaşamın devamlılığını simgelemekte olup, çocuğun kriz ortamındaki en temel ihtiyaçlarının karşılanmasını ve dayanıklılığın somut bir ifadesi haline gelmektedir. Arka planda, turuncu yelekli bireyler, muhtemelen yardım görevlileri ya da insani

yardım organizasyonlarının temsilcileridir. Yardım görevlilerinin varlığı, çocuğun yalnız olmadığını ve toplumsal dayanışmanın bir parçası olduğunu ima etmektedir. Çocuğun kameraya doğrudan bağlantısı, izleyiciyi empatiye yönlendirirken, kırılganlığını ve korunmaya muhtaçlığını gözler önüne sermektedir. Barthes'ın "mit" kavramı bağlamında değerlendirildiğinde, fotoğraf bir "dayanıklılık ve umut miti" inşa etmektedir.

Şekil 4.512: Türkiye Medyasında Servis Edilen Filistin-İsrail Savaş Fotoğrafı

Kaynak: <https://yeniyaamgazetesi5.com/gazgede-katledilen-cocuk-sayisi-dunyadaki-en-daha-fazla-sayi/> , Erişim Tarihi: 24.11.2023

Filistinden Türkiye medyasına ulaşan bu fotoğraf, savaşın masumiyet üzerindeki yıkıcı etkilerini güçlü bir şekilde görselleştirmektedir. Çocuğun yüzündeki kir ve yara izleri, savaşın fizikselliğini ve etkilerini açıkça yansıtarak, izleyicinin empati ve üzüntü duygularını tetiklemektedir. Mavi perdenin görseldeki konumu, hem koruma ve izolasyon anlamına gelebilir hem de belirsizliği ve bilinmezliği sembolize edebilir. Arkada yer alan yarı çıplak adamın varlığı, içinde bulunulan yoksulluk ve

çaresizliği temsil etmekte olup, ortamın steril olmaması ise savaş koşullarında sağlık hizmetlerine erişimdeki zorlukları vurgulamaktadır.

Fotoğraf, savaş mağduru çocuk figürünü "evrensel kurban" miti çerçevesinde yeniden üreten bir örnek teşkil etmektedir. Bu tür imgeler, medya tarafından sıklıkla çocukları masumiyetin ve savunmasızlığın simgeleri olarak sunmak için kullanılmaktadır. Fotoğrafın Filistin bağlamındaki yeri, Ortadoğu'daki çatışmaların mikro düzeyde bir temsili olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, fotoğraf kolektif hafızada "ezilen halk" söyleminin güçlendirilmesine katkı sağlamakta ve çocuğun bakışları aracılığıyla, izleyicide suçluluk ve sorumluluk duygularının uyandırılmasının amaçlandığı vurgulanmaktadır.

Görselde, mavi bir perdeye yaslanmış, kir ve endişe izleriyle yüzü olan bir çocuk yer almaktadır. Bu çocuğun bulunduğu ortamın bir hastane veya sağlık tesisi olduğu anlaşılmaktadır. Arka plandaki yarı çıplak adam, muhtemelen bir yaralı ya da refakatçi olarak yorumlanmaktadır. Fotoğrafın ışıklandırması ise, alanın kapalı ve sınırlı bir ortam olduğunu vurgulamaktadır.

4.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Yürütülen bu tez bağlamında, savaş mağduru çocukların Filistin ve Ukrayna bağlamındaki medya temsillerini inceleyerek önemli akademik katkılar sağlamak amaçlanmıştır. Çalışma, savaş mağduru çocukların medya temsilleri üzerinden kimlik inşası sürecini analiz etmeyi hedeflese de, belirli metodolojik, bağlamsal ve pratik sınırlılıklar nedeniyle bazı kısıtlamalar içermektedir. Bu sınırlılıklar, bulguların yorumlanmasında dikkatli olunması gerektiğini ve gelecekte yapılacak araştırmalar için geliştirme alanları sunduğunu göstermektedir.

Araştırmanın metodolojik sınırlılıkları, kullanılan yöntemlerin doğasıyla ilişkilidir. Çalışma, nitel bir çerçeveye dayalı olarak söylem analizi ve içerik analizi yöntemlerini benimsemiştir. Bu yöntemler, derinlemesine inceleme olanağı sağlasa da, bulguların nesnelliği ve diğer araştırma yöntemleriyle doğrulanabilirliği açısından sınırlamalar yaratmıştır. Özellikle, araştırmada saha çalışması yapılmamış ve birinci elden toplanan veriler yerine, medya içeriklerine dayalı analizler kullanılmıştır. Bu

durum, savaş mağduru çocukların gerçek yaşam deneyimlerini doğrudan ele almayı zorlaştırmış ve temsil edilen gerçekliğe odaklanmayı gerektirmiştir.

Araştırma, aynı zamanda kültürel ve politik bağlamlar açısından da sınırlılıklar içermektedir. Çalışma, büyük ölçüde Türkiye'nin politik ve kültürel bağlamı çerçevesinde değerlendirilmiş ve Türkiye mediasındaki temsillere odaklanmıştır. Bu durum, küresel medya bağlamındaki çeşitliliklerin ve farklı kültürel perspektiflerin tam olarak karşılaştırılmasını kısıtlamıştır. Ayrıca, oryantalist ve oksidentalit söylemlerin analizinde, farklı politik çevrelerin algılarının nasıl şekillenebileceği detaylı bir şekilde ele alınmamıştır.

Pratik sınırlılıkların başında zaman ve kaynak kısıtlamaları gelmektedir. Araştırmanın belirli bir süre içinde tamamlanması, daha geniş bir veri toplama sürecinin gerçekleştirilmesine engel olmuştur. Özellikle, daha fazla medya kaynağının ve alternatif platformların analize dahil edilememesi, çalışmanın kapsamını daraltmıştır. Ayrıca, bireysel hikâyelere dayalı saha çalışmasının eksikliği, savaş mağduru çocukların deneyimlerini daha doğrudan ele almayı engellemiştir.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen kanaat önderleriyle görüşmeler sürecinde, özellikle medya ve hukuk bağlamında önemli katkılar sağlayacağı düşünülen Avukat Çağla Gül Bulut ile yapılan iletişim girişimleri, beklenen düzeyde bir veri elde edilmesine olanak tanımamıştır. Kendisiyle birden fazla defa iletişim kurulmasına rağmen, ülke gündeminin yoğunluğu ve zaman kısıtlamaları nedeniyle yalnızca bir soruya yanıt alınabilmiştir. Bu durum, araştırmanın planlanan kapsamını tam anlamıyla gerçekleştirememesine ve ilgili görüşlerin derinlemesine analiz edilememesine yol açmıştır.

Bu sınırlılıklara rağmen, çalışma, savaş mağduru çocukların medya temsilleri üzerine değerli bir katkı sunmuş ve bu alandaki akademik tartışmalara sağlam bir temel oluşturmuştur. Gelecekte yapılacak araştırmalarda, daha geniş örneklem ve çok yönlü metodolojik yaklaşımlar benimsenerek bu sınırlamaların aşılması mümkündür. Böyle bir yaklaşım, savaş mağduru çocukların medya temsillerini daha kapsamlı bir şekilde ele almayı ve literatürdeki bilgi boşluklarını gidermeyi sağlayacaktır. Bu

bağlamda, bu araştırma, hem mevcut literatüre hem de ileride yapılacak çalışmalar için önemli bir referans noktası oluşturmaktadır.

4.7. Geçerlik ve Güvenilirlik

Bu çalışmada, savaş mağduru çocukların Filistin ve Ukrayna bağlamındaki medya temsillerini inceleyerek, yalnızca bu iki örnekle sınırlı kalmayan, savaş mağduru çocukların genel temsiline dair evrensel çıkarımlar sunmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte, çalışmanın belirli bir örneklem üzerinden yürütülmesi, elde edilen bulguların genelleştirilmesi konusunda dikkatli bir yaklaşımı gerektirmiştir. Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamak için, veri toplama ve analiz süreçlerinde detaylı bir metodolojik çerçeve oluşturulmuştur.

Araştırmada, farklı medya organlarından elde edilen görseller analiz edilerek temsillerin daha geniş bir perspektiften ele alınması sağlanmıştır. Bu medya temsillerinin ideolojik ve politik eğilimler açısından farklılıklarını anlamaya yönelik kapsamlı bir olanak sunmuştur. Söylem analizine yönelik olarak gerçekleştirilen mülakatlarda, konuya hakim medya çalışanları, siyasetçi, hukukçu ve çocuk hakları alanında çalışan uzmanların görüşlerine başvurulmuş; bu süreç, medyanın savaş mağduru çocuklara dair temsillerindeki temel ideolojik, politik ve kültürel temelleri ortaya koymayı hedeflemiştir. Bu analizlerde kullanılan teorik çerçeve, araştırmanın hedeflerini destekleyecek şekilde yapılandırılmış ve söylem analizi ile içerik analizinin sağladığı derinlemesine inceleme imkânları, bulguların doğruluğunu artırmıştır.

Araştırma sırasında kullanılan yöntemlerin şeffaf bir şekilde belgelenmesi, geçerlik ve güvenilirlik ilkelerine duyulan önemi yansıtmaktadır. Bulgu ve değerlendirmelerde, birden fazla araştırmacı tarafından çapraz kontrol uygulanmış, bu yöntem bireysel önyargıların etkisini azaltarak bulguların güvenilirliğini artırmıştır. Ayrıca, farklı ideolojik ve politik eğilimlere sahip medya organlarının ve farklı politik görüşlerden katılımcıların araştırmaya dahil edilmesi, sonuçların daha dengeli ve kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesine olanak tanımıştır.

Dolayısıyla, bu çalışmada geçerlik ve güvenilirlik ilkeleri titizlikle ele alınmış ve veri toplama ile analiz süreçlerinin her aşamasında bu ilkelere uygun hareket

edilmiştir. Kullanılan yöntemlerin tutarlılığı ve elde edilen verilerin doğruluğu sayesinde, araştırma sağlam bir bilimsel temele dayandırılmıştır. Bununla birlikte, araştırmanın sınırlılıkları göz önünde bulundurularak sonuçların yorumlanmasında dikkatli olunması gerektiği vurgulanmalıdır. Bu yaklaşım, araştırmanın ileride yapılacak benzer çalışmalar için bir referans noktası oluşturmasını sağlamaktadır.

4.8. Araştırmanın Soruları

Medya, toplumsal ve kültürel kimliklerin inşasında belirleyici bir rol oynayan güçlü bir araçtır. Savaş mağduru çocuklar gibi kırılgan grupların temsilinde, medyanın ideolojik söylemleri ve görsel sunumları, bireylerin algılarından toplumsal hafızaya ve uluslararası politik söylemlere kadar geniş bir etki alanına sahiptir. Bu araştırmada, Türkiye medyasının Doğu-Batı ikilemi bağlamında savaş mağduru çocukların kimliklerini nasıl şekillendirdiği; Filistin ve Ukrayna örnekleri üzerinden kültürel ve politik ayrımları yeniden üretme pratikleriyle değerlendirilmektedir. Hipotez, Türkiye medyasının, Filistinli çocukları direnişin ve mağduriyetin sembolü olarak temsil ederken, Ukraynalı çocukları korunmaya muhtaç, idealize edilmiş Avrupalı bireyler olarak sunarak bu gruplara dair algıları farklılaştırdığı ve bu temsillerin, bireysel kimlik inşasından toplumsal hafızaya, uluslararası politik söylemlerden medya ideolojilerine kadar çok katmanlı bir etki yarattığı savına dayanmaktadır.

Çalışmanın temelini oluşturan hipotez kapsamında ele alınan araştırma soruları aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Çocuğun doğduğu coğrafya ve yaşam koşulları, çocuğun haber değeri taşıması üzerinde belirleyici bir etkiye sahip midir?
2. Savaş fotoğraflarının medya tarafından farklı şekillerde yansıtılması, siyasi bir tepki yaratmak amacıyla stratejik bir retorik argüman olarak kullanılmakta mıdır?
3. Çocuk kimlikleri, oryantalist ve oksidental kimlik politikaları doğrultusunda anlamlı bir şekilde şekillenmekte midir?

4. Türkiye medyasında Ukraynalı çocukların korunmaya muhtaç mağdurlar, Filistinli çocukların ise savaş milisleri olarak sunulmasının ardında, medya söylemlerine yön veren politik ve ideolojik etmenler etkili olmakta mıdır?

5. Bölgelerden haber akışı sağlayan gazetecilerin, olayları militan bir perspektiften aktarma eğilimi, çatışmanın yoğunluğu ve gazetecilerin bölgesel bağlarına göre değişiklik göstermekte midir?

4.9. Araştırma Bulguları ve Yorumlar

Medyanın savaş mağduru çocukları temsil etme biçimleri, yalnızca toplumsal algı ve uluslararası ilişkiler üzerindeki etkileriyle değil, aynı zamanda etik ve politik söylem üretimindeki işleviyle de derin bir sorunsallık barındırmaktadır. Bu çalışmada, haber ve fotoğraflara uygulanan söylem ve içerik analiziyle birlikte, Türkiye medyasını takip eden vatandaşlar ve kanaat önderleriyle gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlar aracılığıyla elde edilen bulgular sunulmaktadır.

Tez çalışması, Filistin-İsrail ve Rusya-Ukrayna savaşlarına ilişkin medya temsillerinin bireysel ve toplumsal algılardaki etkilerini anlamak amacıyla derinlemesine bir fenomenolojik yaklaşım benimsemiştir. Araştırma, 10 kanaat önderi ve 11 vatandaşla yapılan görüşmelerle, savaş mağduru çocukların medya temsillerine yönelik algıları ortaya koymayı hedeflemiştir. Bu kapsamda, yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılmış ve görüşmelere görsel analizler eşlik etmiştir. Görüşmelerde katılımcılara savaş mağduru çocukları içeren görseller izletilmiş, bu görsellere dair algı ve düşünceler kayıt altına alınmıştır.

Görüşmeler, katılımcıların farklı sosyal ve profesyonel geçmişlerinden gelen bakış açılarını ortaya koymak açısından oldukça çeşitlendirilmiş bir örneklem oluşturmuştur. Kanaat önderlerinin bir kısmının savaş bölgelerinde veya yurt dışında bulunması sebebiyle görüşmelerin bir kısmı online olarak gerçekleştirilmiştir. Her görüşme ortalama 1 saat 10 dakika sürmüştür ve toplamda 4 aylık bir zaman diliminde tamamlanmıştır. İstanbul Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan alınan 2024/131 numaralı onay, çalışmanın etik standartlara uygunluğunu garanti altına almıştır.

Bulgular, görüşmelerde elde edilen anlam birimleri ve ortak temalar çerçevesinde analiz edilmiştir. Katılımcılar arasında, savaş mağduru çocukların medyada dramatize edilerek sunulmasının hem empatiyi artıran hem de toplumsal önyargıları derinleştiren bir etki yarattığına dair yaygın bir uzlaşma olduğu görülmüştür. Öte yandan, görsellerin izleyiciler üzerinde yarattığı duygusal yükün, medyanın şiddet temsillerini araçsallaştırma potansiyeli ile nasıl çatıştığına dair eleştiriler de ön plana çıkmıştır.

Araştırmanın önemli bir metodolojik unsuru, görüşmeler sırasında hem vatandaşların hem de kanaat önderlerinin savaş mağduru çocuklar hakkındaki düşüncelerini şekillendiren medya içeriklerini doğrudan değerlendirme imkânı bulmasıdır. Bu bağlamda, fenomenolojik yaklaşımın amacı, savaş mağduru çocukların temsilleri etrafında şekillenen algısal dinamikleri ve bu dinamiklerin toplumsal sonuçlarını ortaya çıkarmaktır. Ancak, İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Sözcüsü Çağla Gül Bulut'un yoğun programı nedeniyle yalnızca bir soruya yanıt alınabilmiş olması, çalışmanın eksikliklerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

Görüşme sonuçlarından elde edilen anlam birimleri ve ortak temalar, medya temsillerinin toplumsal normların şekillenmesindeki rolüne dair önemli ipuçları sağlamıştır. Araştırma, medya söylemlerinin, empatiyi artırma veya toplumsal kutuplaşmayı derinleştirme gibi etkileri bulunduğunu göstermesi açısından hem akademik hem de toplumsal tartışmalara katkı sunmaktadır.

Tablo 4.91: Kanaat Önderlerinin Demografik Bilgileri

Yanıtlayıcı No	İsim - Soyisim	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek
1	Fehim Taştekin	Erkek	52	Lisans	Gazeteci
2	Hediye Levent	Kadın	43	Yüksek Lisans	Gazeteci
3	Yücel Tunca	Erkek	58	Lisans	Gazeteci
4	Cengiz Çandar	Erkek	76	Yüksek Lisans	Eski Gazeteci / Milletvekili
5	Faruk Bildirici	Erkek	68	Lisans	Ombdusman

6	Sema Hosta	Kadın	60	Yüksek Lisans	UNICEF İletişim Direktörü
7	Coşkun Aral	Erkek	68	Önlisans	Gazeteci
8	Yasemin İnceoğlu	Kadın	63	Doktora	Akademisyen
9	Tayyip Hoşbaş	Erkek	29	Önlisans	Gazeteci
10	Çağla Gül Bulut	Kadın	-	Lisans	İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Sözcüsü /Avukat

Kaynak: Yazar

Tablo 4.92: Kanaat Önderleri/Uzmanlar ile Yapılan Görüşmelerden Elde Edilen Temalar

Kanaat Önderleri	Medyanın Duygusal Ekonomi Üzerinden Çocukları Araçsallaştırması	Şiddetin Normalleştirilerek, Pornografik Bir Görünüm Alması	Medyanın Tarafıllığı ve Devlet Politikaları	Medyanın Etik Sorumlulukları	Medya ve Güç İlişkileri Bağlamında Savaş Ekonomisi	Medya, Aktivizm ve Görsel Tanıklık	Kimlik ve Etnik Kökenin Temsildeki Rolü
Hediye Levent	Bir çatışma bölgesinde çocukların durumlarının gündeme getirilmesi, insani ve mesleki açıdan bakıldığında oldukça doğal bir gereklilik.	Özellikle Arap Baharı'ndan bu yana, belki de sosyal medyanın etkisiyle, şiddet içerikli görüntüler neredeyse 'pornografik' bir boyuta ulaşmış durumda. Eskiden, yaralı bir çocuğun siyah-beyaz bir fotoğrafı bile insanları derinden etkilerken, artık daha kanlı, daha travmatik görüntüler talep edilir hale geldi. Parçalanmış ya da ağır yaralanmış çocukların fotoğrafları bile kamuoyunda yeterince yankı uyandırmayabiliyor.	Medyanın, devletlerin resmi propagandası çerçevesinde eğitim, sosyal medya ve hatta fısıltı gazetesiyle yaptığı faaliyetler, halkın toplumsal reflekslerini ciddi ölçüde zayıflatıyor. Bu da tarihin seyrini değiştirebilecek güçteki kitlelerin tepkilerini giderek daha etkisiz hale getiriyor. TRT'den A Haber'e, NTV'den CNN Türk'e kadar birçok medya kuruluşu gerçeği bükerek aktarıyor.	Özellikle çocukların yaşadığı travmaları ön plana çıkararak onların acısını deşmenin bir anlamı yok. İnsanları ağlatmaya veya travmatik anları canlı bir şekilde izleyiciye sunmaya çalışmak, gazeteciliğin ötesine geçerek ucuz bir gösteriye dönüşüyor. Bu konuda Türkiye ve Ortadoğu medyasında hala dikkat edilmesi gereken birçok etik eksiklik bulunuyor. Sonuçta, burada sorulması gereken soru şu: Biz burada haber mi yapıyoruz, yoksa bir gösteri mi sunuyoruz?	Medyanın tiraj ve izlenme kaygısı, özellikle Türkiye medyasında, maalesef haber sunumunu yozlaştıran önemli bir etken haline gelmiş durumda. 'Pornografik' olarak nitelendirilebilecek, kan ve trajedi dolu görüntüler sunarak halkın dikkatini çekme, daha fazla tıklanma veya izlenme alma amacı güdülüyor.	Gazetecilerden belirli bir 'taraf' olmaları beklentisi çok yaygın. Oysa gazetecilik, tarafsız kalmayı gerektirir. Gazze'ye yönelik İsrail saldırılarının savaş suçu olduğunu belirttiğinizde, bu bir duruştur; aynı şekilde, 7 Ekim'deki Hamas saldırılarını da terör eylemi olarak nitelendirmek gazetecinin görevidir.	Bir çocuğa yönelik bir fotoğrafın nasıl algılanacağını etkileyen çok fazla faktör var: Hangi ülkenin vatandaşı olduğunuz, ülkenizin bu meseleye politik olarak yaklaşımı, medyanın olayları nasıl yansıttığı, dininiz, diliniz, etnik kimliğiniz ve hatta cinsiyetiniz.

Coşkun Aral	Benim için savaş mağduriyetini çocuklar üzerinden ayrı bir bölüm olarak ele alan bir habercilik anlayışı yok. Çocuklar, daha dramatik ve etkileyici olduğu için, izleyicide daha fazla iz bırakma amacıyla ön plana çıkarılıyor.	Benim için savaş mağduriyetini çocuklar üzerinden ayrı bir bölüm olarak ele alan bir habercilik anlayışı yok. Çocuklar, daha dramatik ve etkileyici olduğu için, izleyicide daha fazla iz bırakma amacıyla ön plana çıkarılıyor. Şiddetin toplumsal yapımıza yerleşik bir unsur olduğu ve bu nedenle bize yabancı gelmediği açıktır.	Gazze'de bugün yaşanan olaylar gibi savaşlar, dünya genelinde farklı tepkilere yol açsa da Türkiye'deki medya, çoğunlukla hükümetin siyasi ve ticari çıkarları doğrultusunda hareket ediyor. Bu bağlamda, savaşların gerekçelerini sorgulayan veya bu durumu protesto eden bireyler tutuklanıyor. Savaşı başlatan ya da katliamları gerçekleştiren ülkelerle ticari ilişkiler, bu tutumda belirleyici bir faktör oluyor.	Şiddetin aktarımında belirli sınırlamalar uygulanıyordu; ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de genellikle çok yoğun şiddet içeren fotoğrafları göstermemeye özen gösteriliyordu. Ancak Türkiye'de medya, özellikle ses getirecek olayları duyururken zaman zaman bu tür sınırları gözetmiyor. Bugün televizyon ekranlarında ve gazetelerde, her gün elinde parçalanmış bir cesediyle koşan anne ya da babaların görüntüleri yayımlanabiliyor. Bu görüntüler Lübnan, Gazze ya da başka çatışma bölgelerinden geliyor ve genellikle herhangi bir kısıtlama olmadan gösteriliyor.	Savaşların arka planında ekonomik çıkarlar genellikle belirleyicidir. Silah sanayisi, inşaat sektörü ve kimyasal sektör gibi alanlar, savaşlardan büyük kazançlar elde ediyor. Bugün dünyadaki pek çok önemli medya kuruluşunun finansal destekçilerinin bu sektörler olduğu unutulmamalıdır. Bu çıkar ilişkileri, savaşların sürmesine ve kamuoyunun savaşa yönelik algısının manipüle edilmesine neden oluyor.	Türkiye'de ise gazetecilik mesleği, çoğu zaman eğitimden çok ahbap-çavuş ilişkilerine dayanıyor. Nepotizm, medya sektöründe yaygın bir sorun. Medyada yükselen pek çok kişinin, toplumsal yapıyı ve kitlelerin ilgisini cezbetme yöntemlerini iyi bildiği için popülerleştiğini görüyoruz. Bunun sonucunda, toplumun baskı altında tutulduğu bazı alanlarda, sırf dikkat çekmek için uydurma başlıklar veya manipülatif içerikler ön plana çıkıyor. Türkiye'nin en çok satan gazetelerine baktığımızda, çoğu zaman okunan değil, yalnızca bakılan bir medya anlayışı olduğunu söylemek mümkün. Gazetelerde yer alan başlıklar ve fotoğraflar, içerikten çok görsellik üzerinden ilgi çekiyor.	Bu olaylar yoğunlaştığından beri halk arasında iki farklı eğilim gözlemleniyor. Bir kesim, yalnızca duymak istediği şeyleri söyleyen kişileri dinlemeye yöneliyor. Diğer bir kesim ise hiçbir şeye güvenmiyor ve her durumu doğru olmayan bir şekilde tanımlamaya meyilli görünüyor.
Cengiz Çandar	Savaşın dehşetinin çocuklarda yansıması savaşın, bir başka deyimle saldırganlığının en çarpıcı haliyle kabul edilemezliğini ve dolayısıyla saldırının hedefinin meşruiyetini ortaya koyuyor.	-	Türkiye medyası -yazılı ve görsel olarak- istatistiki olarak yaklaşık yüzde 95 oranında tek merkezden kontrol ediliyor. Buna olanak sağlayan bir mülkiyet yapısı var. Bu olgular, sanırım, her şeyi özetler.	Barış kavramını öne çıkarmalı. Vicdanlara hitap etmeli. Savaşı sürdürenlerin suçlu olduklarını ve cezalandırılmaları gerekliliğinin altını çizmeli ve çocuklara yönelik olarak bir tür "porno" diye nitelenebilecek görselleri	-	Türkiye medyasını hak ettiğinden fazla önemsiyor ve büyütüyorsunuz. Sözü ettiğim türden bir mülkiyet yapısına sahip bir medyanın, izlediği stratejilerden söz etmek pek mümkün gelmiyor bana.	Din ortaklığı, kültürel yakınlık ve ülke siyasetinin bakış açısı. Gazze'ye daha fazla, Ukrayna'ya bu bağlamda daha az yer verildiğini söyleyebiliriz.

				yayımlamaktan kaçınmalı.			
Yasemin İnceoğlu	Savaş mağduru çocuklar ise Türkiye medyasında genellikle dramatisasyon tekniğiyle temsil ediliyor. Bu çocukların yaşadığı mağduriyet, geniş bir sosyal ve politik bağlamdan koparılıp kişisel hikayelermiş gibi sunuluyor. Halbuki savaş mağduru çocuklar, küresel ölçekte ciddi bir sorun teşkil ediyor. Medya, bu durumu göz ardı ederek ya çocukları kahramanlaştırıyor ya da onların o coğrafyada doğmuş olmalarını bir "kader" olarak gösteriyor. Bu yaklaşım, savaş mağduru çocukların yaşadığı derin sorunları ve bu sorunun arkasındaki yapısal nedenleri gözden kaçırmamıza neden oluyor.	Gazetecilik ilkeleri gereği, kurbanlaştırma medyanın yapmaması gereken bir şeydir. Elbette çocuklar savaşlar ve krizlerde mağdurdur. Ancak, onların durumlarını dramatize etmek, etkileyiciliği artırmak için bol sıfat kullanmak, korkunç fotoğraflar yayınlamak etik dışıdır. Bu, yalnızca şiddetin pornografikleştirilmesine yol açar. Böyle bir yaklaşım, hem etik hem de insan hakları açısından ciddi bir ihlaldir.	Medya, devletin aklına paralel olarak hareket eder ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Ukrayna, Yemen veya Filistin gibi ülkelerle ilişkisine göre, bu ülkelerdeki mağduriyetleri ya da savaşları ele alır. Ana akım medya, devlet politikalarıyla paralel bir çizgide ilerler. Alternatif medya ise genellikle toplumsal ve sosyolojik kaygılar üzerinden hareket eder. Ancak bu alternatifler dışında kalan medya organları, devlet politikalarına ters düşerlerse ayakta kalamazlar. Medyanın varlığını sürdürebilmesi, çoğu zaman bu uyumlu ilişkiye bağlıdır. Bu durum, ekonomi-politik bir zeminde şekillenir ve medyanın ekonomik çıkarlarıyla doğrudan ilişkilidir.	Medyanın görevi, savaş çığırkanlığı yapmak, bir tarafı tamamen haklı, diğer tarafı ise şeytanlaştırıcı şekilde göstermek olmamalıdır. Teorik, etik ve gazetecilik ilkeleri açısından bu tür bir yaklaşım doğru değildir. Özellikle savaş, kriz ve çatışma dönemlerinde medyanın rolü, barış gazeteciliği yapmak olmalıdır.	Medyanın varlığını sürdürebilmesi, çoğu zaman bu uyumlu ilişkiye bağlıdır. Bu durum, ekonomi-politik bir zeminde şekillenir ve medyanın ekonomik çıkarlarıyla doğrudan ilişkilidir.	Medyanın motivasyonu ve amacı genellikle okuyucuyu ya da izleyiciyi acıtan, onların ajitasyon duygularına seslenen içerikler üretmektir. Bu haberler çoğu zaman korku ve nefret uyandırıcı bir dil kullanır, hatta provokatif bir yapıya sahiptir. Böyle bir yaklaşımda iyi bir niyet aramak mümkün değildir. Mağdur olan bir çocuğu, medya eliyle bir kez daha kurbanlaştırmak, gazeteciliğin en çirkin örneklerinden biridir.	Örneğin, Türkiye medyası bir Filistinli çocuğun mağduriyetini dramatize ederek, onu "yakınlık" ilkesine dayanarak sahiplenir. Bu yaklaşımda, Müslüman bir çocuğa duyulan kültürel ya da dinsel yakınlık etkindir. Filistinli çocuk, medyada mağdur olarak sunulur ve İsrail devleti "terörist devlet" olarak çerçeveslenir. Oysa aynı medya, Ukraynalı çocuklar için aynı duygusal hassasiyeti göstermeyebilir. Bu durum, yalnızca Türkiye medyasına özgü değil; medyanın küresel ölçekteki riyakârlığını, yani "medyanın hipokrisisi"ni gözler önüne serer.

Faruk Bildirici	Özellikle savaş mağduru çocuklar, çoğunlukla yaralı, kanlar içinde ve yalnız başlarına kalmış halleriyle, savaşın ne kadar kötü bir şey olduğunu anlatmak için gösteriliyor. Ancak burada yalnızca savaşın kötülüğünden bahsetmek değil, o çocukları bu mağduriyete sürükleyen etkenleri vurgulamak amaçlanıyor. Bana kalırsa bu tür imgelerle aslında savaşa dair travmatik bir etki yaratılmak isteniyor.	Doksanların sonlarından itibaren ölü ve yaralıların yakın plan yüzlerinin, özellikle de çocukların bu tür fotoğraflarının medyada yayınlanmaması konusunda bir görüş birliği oluşmuştu. Ancak son dönemde, özellikle iktidar yanlısı medyada bu görüntüler, hatta ölü bebek fotoğrafları bile sıkça kullanılmaya başladı. Bu, savaşın kötülüğünü, insan hayatına kast eden zalimliğini vurgulamak amacıyla yapılırken, bir yandan da 'şiddet pornografisi' dediğimiz, yani şiddetin aleni ve yoğun bir şekilde görselleştirilmesi sürecine yol açıyor. Böylece insanların bu savaş karşısında duygusal bir tepki verip taraf olmaları sağlanmak isteniyor. Ancak bu durum toplum üzerinde olumsuz sonuçlar yaratıyor; örneğin, şiddetin kanıksanması ve normalleşmesi gibi.	Türkiye medyası Ukrayna savaşını artık gündemden çıkarmış gibi. Fakat Gazze söz konusu olduğunda, toplumda bilinçli olarak bir nefret duygusu körükleniyor; adeta bir taraftarlık yaratılmak isteniyor. Bu söylemler, yalnızca İsrail devleti veya hükümetine değil, genel olarak tüm Yahudi halkına yönelik bir nefret oluşturma çizgisine çekiliyor.	Çocukların savaşın dışında kalması için çaba göstermeli, çocuklara yönelik şiddetin veya travmatik görüntülerin normalleşmesini engelleyecek yayınlar yapmalıyız. Bu noktada, kanlı ve şiddet içerikli görüntülerin çocuklar üzerinden sunulması, toplumda bir tür 'şiddet pornografisi' olarak kanıksanıyor. Özellikle Türkiye'de medya olarak bizler, savaşa dair bu tür görüntüleri yayınlamayarak toplumumuzun travmatize olmasını da engellemiş oluruz.	Yaygın medya, büyük ölçüde siyasi iktidarın çizgisinden etkileniyor. İktidar, özellikle Cumhurbaşkanı'nın öncülüğünde, Gazze gündemini canlı tutmaya çalışıyor ve medya da bunu takip ediyor. Türkiye'nin savaşlardaki siyasi pozisyonu, medya temsillerine de yansıyor. Savaşın kötü yüzünü göstermek yerine, Türkiye'nin karşıt olduğu tarafın kötülüğünü vurgulayan görüntüler tercih ediliyor. Bu durum, medyanın barıştan ziyade siyasi çıkarlar doğrultusunda bir pozisyon aldığını düşündürüyor.	Medya olarak 'barış gazeteciliği' yapmamız esastır. Ancak bugün medyada gördüğümüz çizgi, neredeyse savaş taraftarlığını teşvik edecek bir yönde ilerliyor. Örneğin, 'İslam ordusu' kurulması gibi büyük savaş kurguları oluşturuluyor ve bu yayınlar, insanların Gazze'deki trajedinin sona ermesi veya barışın sağlanması yerine, daha büyük bir savaş için motive edilmeleri izlenimini veriyor. Bu durumda medyanın, barışı savunmak yerine savaşı adeta kışkırtan bir çizgide olduğunu gözlemliyoruz. Savaşın kötülüğünü insanlara göstermek, yalnızca Filistin veya Ukrayna'daki çocuklar üzerinden değil, tüm siviller için bir duyarlılık yaratmalıdır. Medyanın bu noktada, gazetecilikten milisleşmeye doğru kayma tehlikesi bulunduğunu düşünüyorum.	Gazze dışında kalan olaylara baktığımızda, özellikle Müslüman kimliğine sahip ve kendimize daha yakın hissettiğimiz ulusların çocuklarına yönelik felaket haberlerinde daha hassas ve yürek burkan anlatılar tercih ediliyor. Ancak Latin Amerika'da veya dünyanın uzak bir köşesinde bir çocuğun başına bir şey geldiğinde, bu tür olaylar bize daha nesnel ve bizden uzak olarak yansıtılıyor. Örneğin, Myanmar'da yaşanan katliam sırasında çok fazla çocuk görseli paylaşılmamıştı; Hindistan ve Pakistan arasındaki çatışmalarda da çocuklarla ilgili görsellerin kullanımı sınırlıydı. Bu görseller gelmediği için mi kullanılmadı yoksa bilinçli olarak mı tercih edilmedi, emin değilim. Ancak burada, kendimize yakın hissetmemizden kaynaklanan bir duygusal yaklaşımın rol oynadığını düşünüyorum.

Fehim Taştekin	Gazeteciler açısından bakıldığında, Ortadoğu savaşları çocuklar ve kadınlar açısından daha fazla malzeme sunar. Bu da, bu kurbanların daha çok manşetlere taşınmasına neden olur. Ortaya çıkan vahşet görüntüleri, gündemin oluşturulmasında "verimli" bir malzeme haline geliyor.	Aylan bebek fotoğrafı, Avrupa'nın mülteci krizine karşı tutumunu sorgulattı. Halepçe'de çekilen anne ve bebeği kucığında gösteren fotoğraf ise kimyasal saldırının vahşetini tüm dünyaya duyurdu. Fotoğrafların kamu yararına hizmet ettiği durumlarda gazetecilerin kaçınması zor olabilir. Ancak bu tür görüntülerin şiddeti ve vahşeti pornografik bir şekilde yayması da başka bir etik kaygı oluşturuyor. Bu görüntülerin saklanması, gerçeğin ortaya çıkmasını engelleyebilir; ancak şiddetin normalleştirilmesi de bir o kadar tehlikeli. Gazeteciler her gün bu etik ikilemlerle karşı karşıya kalıyorlar.	Seçimler, savaşın hangi tarafını haklı çıkarıp hangisini mahkum edeceğinize göre yapılır. Medya da buna göre pozisyon alır. Türkiye'de Filistin'i desteklemek ve İsrail'i eleştirmek temel bir motivasyondur. Bu nedenle, fotoğraf seçimlerinde bu eğilim açıkça görülür. Ben televizyona bağlandığımda, haberin içeriğine ve sunulma şekline baktığımda, hükümetin hassasiyetlerinin habere nasıl sızdığını net bir şekilde görebiliyorum. Filistin davasına yakın bir gazeteci olarak bu abartılı ve yapay duran dili bazen aşırı buluyorum.	Savaşlara ve medyaya genel olarak baktığımızda, medyanın seçiciliği oldukça belirgin. Etik ve profesyonel olduğunu iddia eden medya kuruluşları, kadınlar, çocuklar ve genel anlamda kurbanların fotoğraflarını kullanırken, bu görüntülerin kendi bulundukları tarafın pozisyonunu zora sokup sokmayacağına bakarak karar veriyorlar. Filistin'de bu durumu net bir şekilde görüyoruz. Batılı gazeteler İsrail'in suçlu duruma düşeceği fotoğrafları kesinlikle kullanmıyor. Aslında bu uzun zamandır böyleydi, fakat son bir yıl içinde Batı medyasının bu anlamda profesyonelliğini yitirdiğini ve bir araç haline geldiğini söyleyebilirim.	Sonuç olarak, medya hangi tarafı destekleyeceğine göre seçimler yapıyor ve bu seçimler de savaşın algısını şekillendiriyor. İsrail-Filistin meselesinde de, Ukrayna-Rusya çatışmasında da medyanın bu ikircikli tutumu belirleyici oluyor.	Türk medyasında şöyle bir anlayış var: "Bizim halkımız duyarlıdır, ama bu duyarlılığı harekete geçirmek gerekir." Tıklanma, görüntülenme, etkileşim kaygısı haberciliğin önüne geçiyor. Gazetecilik işlevsizleşmiş durumda. Yani toplumun kodlarında ajitasyonun yeri çok büyük ve medya da bundan besleniyor. Toplumda acındırma, tahrik ve ajitasyon, bir şeyi anlatmanın en yaygın yolları.	Fransız medyasında, özellikle televizyonlarda, İsraili mağdurlar ve kurbanlar sürekli ön plandaydı. Ekim'deki "Aksa Tufanı" sırasında da bu durum değişmedi; Gazze bombalanırken bile antisemitizm endişesi, Gazze'de yaşanan yıkımın çok üstünde bir konu olarak işleniyordu. Hamas'ın attığı roketlerin İsraililerin hayatını nasıl mahvettiği, roket saldırılarından etkilenenlerin fotoğrafları sürekli gündemdedi. Bir Yahudi mezarlığına yapılan en ufak bir saldırı bile günlerce konuşuluyor, bu olaylar uzun süre tartışılıyordu. Bu tamamen bilinçli bir tercih. Medya, kimi mağdur, kimi mazlum olarak göstereceğine karar veriyor ve ona göre seçim yapıyor. Türk medyası da benzer şekilde çalışıyor. Türkiye'de Filistin meselesi, toplumun duygusal bağ kurabildiği ve tepki verdiği bir konu.

Yücel Tunca	Türkiye medyası, Avrupa'nın güneyi ile doğusunda savaşan güçler tarafından mağdur edilen çocukları, çoğu zaman devlet politikasına uygun biçimde ve buna bağlı olarak belirlenmiş yayın organının politik çizgisine bağlı olarak propaganda malzemesi olarak kullanıyor.	Filistin'deki savaş mağduru çocuk temsiliyetleri, devlet aygıtları ve medya tarafından "düşman" olarak tarif edilenin koşulsuz kötülüğüne dair imgeleri oluşturuyor. Bu imgelerin ortak gücü, okuyucu/izleyicide bıraktıkları yoğun üzüntü ve kısmi öfke duyguları. Dinsel-kültürel ortak alanlardan beslenen bu imgeler okuyucu/izleyicide pornografik etkiler gibi geçici de olsa bir birikim oluşmasını sağlıyor. Bu duygu yoğun birikim kolayca "haklı taraf" algısının oluşmasını, pekişmesini sağlıyor.	Medya tarafında yaratılmaya çalışılan algı çoğunlukla devlet aklının sufleleriyle oluşuyor. Dönem itibarıyla düşmanlaştırılması devlet aklıyla yararlı görülen taraf ya da taraflar sadece saldırgan unsurlar olarak öne çıkartılıyor. Düşmanlaştırılan tarafın çocukları ve diğer sivil bireyleri görünmez kılınarak, devlet aklı tarafından mazlum olarak gösterilecek tarafın mağduriyetleri medyanın gündeminde tutuluyor.	Savaşın başlıca bir travma olduğunun bilinciyle hareket etmesi gereken medyanın, genel bakış itibarıyla, çocuklar üzerinden politika yapılmasına izin vermeyecek bir haber anlayışı edinmesi gerekiyor.	-	Medyanın görüntülerindeki mağduriyet temsilleri sorunu çözmeye yönelik harekete geçirici bir anlatı oluşturmuyor tersine arabesk duygu hallerinin kaderci (sorunu salt bir diğerinin sorumluluğuna teslim etmenin pasifliği) yaklaşımını empoze ediyor. İzleyici/okuyucu deneyimleri bakımından çocuklara yer verilen haberlerin dikkat çekici olduğu bilinen bir durum. Bu durumun bir haberin ve bağlantılı olarak habere "iliştirilmiş" politik alt/gizli mesajların izleyiciye aktarılması çocuklar üzerinden, çocukların mağduriyetleri üzerinden diğer öznelerle oranla çok daha kolay hale gelebiliyor.	Türklük, (döneme göre) Müslümanlık/Sünnilik, Doğululuk kabul gören kimlikler olarak öne çıkarken, döneme göre Kürtlük, Ermenilik, Şiilik, Musevilik, Hristiyanlık, Batılılık düşmanlaştırılan taraflar olarak buna uygun biçimde temsil edilir. Bu "tercihler" çocukların temsil biçimlerini net olarak belirler. Düşmanlaştırılan tarafın savaş mağduru çocukları ise görmezden gelinir, bazen de "taş atan çocuklar" olarak kriminalize edilir. Daha da ötesi başka "taş atan çocuklar" ise kahramanlaştırılabilir.
Sema Hosta	Çocukların bu tür haberlerde sürekli olarak bir anlatı aracı olarak kullanıldığını düşünüyorum; adeta her koşulda ve her durumda bir nevi 'duygusal zayıf nokta' olarak görülüyorlar. Çocuklar üzerinden anlatılınca, toplumda yaygın olarak kabul gören 'yumuşak karnımız' söylemleri devreye giriyor. Örneğin, TRT'nin çocuklarla ilgili yaptığı	Ukraynalı çocuklar üzerinden de bir ötekileştirme yapıldığını hissettim. Sarışın, mavi gözlü çocuklar oldukları için Türk halkının güzellik anlayışına daha yakın bulundular. Bu çocukların savaş mağduru oldukları göz ardı edilerek, güzelliklerine ve masumiyetlerine vurgu yapıldı. Örneğin, ellerinde çiçeklerle, 'cici çocuk' olarak sunuldu. Savaşın	Hiçbir şekilde olaylara eşit bir mesafeden yaklaşmıyoruz. Ticari anlaşmalarımızdan medyadaki yansımalarına ve siyasi konjonktürdeki gelişmelere kadar bu durum kendini belli ediyor. Toplum olarak, neredeyse yüzde elli oranında derin bir ayrışma içindeyiz. Ancak bu, etnik kökenin ötesinde bir ayrışma;	Özellikle de çocukların görüntülerinin paylaşılması konusunda – beni derinden etkileyen ve zorlayan örnek Aylan Bebek oldu. O olay, beni büyük bir ikileme sürükledi. Medyanın bu tür görüntüleri verme şeklinden dolayı hâlâ rahatsızlık duyuyorum. Bu tür haberlerin yüzlerce farklı yolu var; örneğin, çocuğun yüzünü göstermeden ya da	Halkın neyi talep ettiği, güncel konuların ne olduğu gibi unsurlar medyanın şekillenmesinde büyük rol oynuyor. Televizyon kanalları eskisinden de kötü bir durumda; kuruluş amacından saparak, halkın isteklerine yanıt veren bir yapı haline geldiler. Eskiden gazete tirajlarına önem veriliyordu, şimdi ise	Başlarda medya bu savaşı diğer savaşlar gibi, daha sıradan bir şekilde ele alıyordu. Ancak zamanla çocuklar üzerinden giderek daha fazla kan ve öfke dolu içerik üretmeye başladılar. Çocukları defalarca, adeta yirmi beşinci kez mağdur ederek bu şekilde yayın yapmaya hâlâ devam ediyorlar.	biz yıllardır 'Çocuk çocuktur; etnik kökeni, dini, dili ya da rengi yoktur' diyerek çocukların ayrıştırılmaması gerektiğini vurguluyoruz. Bu konuda, çocuklar üzerinden ayrımcılık yapılmasının etkilerinin hala sürdüğünü düşünüyorum. Ayrımcılık Roman kökenli, Kürt kökenli ya da engelli çocuklar gibi gruplara yönelik olarak varlığını

	haberleri izlediğimde, ben bile çocuklar üzerinden durumu anlatmanın insanları harekete geçirebileceğini düşünüyorum. Ama yine de, doğru bir yaklaşım değil. Durumun vehametini çocuklar üzerinden anlatmak, aslında sakıncalı bir tercih.	dehşetini yansıtan daha gerçekçi, kan ve şiddet içeren fotoğrafları gördük, ancak medyada bu çocuklar zamanla 'Antalya'ya yerleşmiş dünya güzeli Ukraynalı çocuklar' gibi bir çerçevede gösterilmeye başlandı. Bu, aslında vahim bir ötekileştirme ve hatta çocukların bir yönüyle seks objesi olarak nesnelleştirilmesi.	daha farklı bir bölünmeden söz ediyorum.	kimliğini ifşa etmeden, yine aynı mesajı verebilirsiniz. Kimliğini değil, ona bu acıyı yaşatanları gösterin. Oysa savaşlarda bu acıya neden olanlar genellikle arka planda kalıyor.	sosyal medyada beğeni ve erişim oranları (like ve reach) ön planda. Kim neyi beğendi, neyi talep ettiyse o doğrultuda içerik üretiliyor. Bu maalesef çok üzücü bir durum; çünkü fazla vahşet içeren haberlerin daha fazla tıklanma aldığını, halkın ilginç bir şekilde bunu talep ettiğini görüyoruz.	sürdürüyor, ancak geçmişe kıyasla bu durum görece azaldı. Yani bir ilerleme kaydettik, fakat bu medyanın bilinçli bir stratejisi ya da politikası sayesinde olmadı.
Çağla Gül Bulut	Basının Doğu ve Batı'daki savaş mağduru çocuklara yönelik yaklaşımlarında farklılıklar görülmektedir. Örneğin, Filistin'deki güncel savaşta, manşetlerde “bebek katili” gibi ifadeler kullanılarak çocukların, kadınların ve masum sivillerin mağduriyetine vurgu yapılmakta, çocuk görsellerine daha fazla yer verilmektedir. Ancak, ister Doğu'da ister Batı'da olsun, çocukların bu şekilde yansıtılması asla kabul edilebilir bir durum değildir.	-	Burada dikkat çeken bir diğer husus ise siyasi nedenlerdir; Doğu'ya daha yakın bir siyasi politika izlendiği için, medyada Doğu'daki savaşlar ve mağduriyetler daha fazla ön plana çıkarılmaktadır. Ancak, Batı'daki çatışmalarda aynı hassasiyeti ve tepkiyi medyada görmek ne yazık ki mümkün olmamaktadır.	Medyanın, mağdur edici ya da suçlayıcı bir dil kullanmaktan kaçınması gerekmektedir.	-	-

Tayyip Hoşbaş	Kanlı çocuk yüzleri, hatta çocuk cesetleri dahi gördük. Bu görüntülerin hem Türk medyasında hem de uluslararası medyada olayların gerçekliğini yansıtmak için kullanıldığını düşünüyorum. Ancak burada bir denge meselesi var. Bu tür görüntülerin gösterilmesi gerektiği durumlar elbette mevcut, fakat aynı zamanda bu sınırın bazen aşılması medya etiği açısından sorun yaratıyor.	Rusya-Ukrayna savaşında, savaşın etkileri ve savaş haberlerinin sunumu, gerek dünya kamuoyunda gerek Türkiye kamuoyunda ve medyasında doğru ve mantıklı bir şekilde yürütüldü. Ancak Gazze'ye döndüğümüzde, burada durumun çok daha farklı olduğunu görüyoruz. Rusya-Ukrayna savaşında bir ayda hayatını kaybeden çocuklar, Gazze'de bir günde öldürüldü. Bu gerçekliği göstermek için kullanılan haberlerin ve görüntülerin bazen sınırları aştığını düşünüyorum. Bir savaşı anlatırken ceset görüntüleri gösterilebilir, belki buzlanabilir, ya da vurulmuş binalar yansıtılabilir. Ancak çocuklar söz konusu olduğunda, vicdanımızın sızladığı bir gerçek var. Bu, tüm insanlık için hassas bir nokta; bir nevi yumuşak karnımız.	Burada politika anlamında çok yorum yapamam ama medya açısından bakıldığında ince ve güzel bir yaklaşım sergilendiğini düşünüyorum. Evet, burada bir savaş var mı? Evet, var. Ancak bizim medyamız, bu durumu kendi okurlarına nasıl servis edeceği konusunda dikkatli davrandı; etliye sütlüye çok dokunmadan bir denge sağladı. İletişim Başkanlığı, büyükelçiliklerimiz veya Dışişleri Bakanlığımız aracılığıyla gazetecilere kontak sağlama, güvenli bir şekilde çalışma ve iletişim kurma imkânı sunarak, haber alma özgürlüğünü destekledi. Bu işbirliği, gazetecilere hem güvenlik hem de irtibat noktalarında etkili bir şekilde yardım sağladı diyebiliriz.	Burada çok ince bir çizgi var ve bu çizgiyi belirlemek için daha etkili kurallar oluşturulmalı. Örneğin, RTÜK televizyon yayınlarında bu tür içeriklerin paylaşılmasını engelledi. Ancak medya kuruluşları, aynı içerikleri kendi sosyal medya hesaplarından paylaşabiliyor. Bu durum, sosyal medyanın denetimsizliğini ve farklı bir alan olarak görülmesini ortaya koyuyor. Bence, bu konuda daha etkili ve kapsamlı bir düzenleme gerekiyor. Çünkü bu içerikler, çocuklar gibi hassas gruplar üzerinde ciddi travmalara yol açabiliyor.	Medyanın buradaki stratejisinden bahsetmek istemem ama bu durum yine tıklanmaya ve tiraj kaygısına bağlanıyor diyebiliriz.	Bu konuda aradaki farkın neden oluştuğunu anlamak için birkaç önemli noktayı açıklamak gerekiyor. Öncelikle, Ukrayna'dan da çok sayıda fotoğraf geldi. Burada, editörlerin tercih ve seçimi devreye giriyor. 'Ben bu çocuğun fotoğrafını kullanmak istemiyorum' gibi bir algı yoktu. Fotoğraflar geldi, ancak Ukraynalı çocuklar Gazzeli çocuklar kadar tahrip edilmiş ya da kana bulanmış değildi. Belki bu yüzden o fotoğraflar ön plana çıkarılmadı.	Türk medyası, etnik kimlik ya da ara etnik kimlik algısını haberlerinde kullanmadı. Daha önce de belirttiğim gibi, 'mavi gözlü çocuk' ve 'siyah çocuk' gibi ayrımlara yer vermedi. Türk medyasının, eline ulaşan bilgileri doğru bir şekilde toparlayıp analiz ettiğini ve bunları başarılı bir şekilde sunduğunu düşünüyorum. Bence, etnik kimlik algısı Türk medyasında yer bulmadı ve bu açıdan olumlu bir duruş sergilendi.

Kaynak: Yazar

4.9.1. Medyanın Duygusal Ekonomi Üzerinden Çocukları Araçsallaştırması

“Türkiye medyasında çocuk konusu, yalnızca savaş dönemlerinde değil, genel olarak kötü bir şekilde ele alınıyor. Bu nedenle, meseleyi Türkiye’den başlatmak önemli. Türkiye’nin demografik yapısına baktığımızda, nüfusun yarısı 25 yaşın altında. Anayasal olarak çocuk olarak tanımlanan 18 yaş altı bireyler ise nüfusun yaklaşık %35-40’ını oluşturuyor. Ancak medyada çocukların temsiline baktığımızda, bu oran sadece %5 civarında. Üstelik bu temsiliyet ya eksik, ya çarpık ya da yanlış. Çocuklar ya kahraman olarak ya da suçlu veya hırsız olarak gösteriliyor. Bu durum, medyada atılan başlıkların ve editoryal süreçlerin sorumsuzluğu ile bilgisizliğin bir sonucu. Örneğin, Türkiye’de 13-14 yaşına kadar çocuklar ceza sorumluluğundan muaftır. Buna rağmen, gazeteler "hırsız çocuk" ya da "suçlu çocuk" gibi etiketler kullanıyor. Oysa, bu çocuklar "suça itilmiş çocuklar" olarak tanımlanmalıdır. Nitekim, Bianet’in düzenlediği Çocuk Hak Odaklı Habercilik Seminerleri’nde de bu konu sıkça vurgulanmaktadır. Ancak medya, hala "tinerciler" gibi yanlış ve damgalayıcı ifadelerle çocukları manşetlere taşımaktadır. Savaş mağduru çocuklar ise Türkiye medyasında genellikle dramatisasyon tekniğiyle temsil ediliyor. Bu çocukların yaşadığı mağduriyet, geniş bir sosyal ve politik bağlamdan koparılıp kişisel hikayelermiş gibi sunuluyor. Halbuki savaş mağduru çocuklar, küresel ölçekte ciddi bir sorun teşkil ediyor. Medya, bu durumu göz ardı ederek ya çocukları kahramanlaştırıyor ya da onların o coğrafyada doğmuş olmalarını bir "kader" olarak gösteriyor. Bu yaklaşım, savaş mağduru çocukların yaşadığı derin sorunları ve bu sorunun arkasındaki yapısal nedenleri gözden kaçırmamıza neden oluyor” (Yasemin İnçeoğlu).

Çocuk odaklı akademik çalışmalar üzerine önemli katkılar sunan Prof. Dr. Yasemin İnçeoğlu’nun da ifade ettiği gibi, Türkiye’de çocuk odaklı habercilik anlayışı, büyük ölçüde çocuk mağduriyetine odaklanarak şekillenmektedir. Bu bağlamda çocuklar, ya kendi iradeleri dışında mağduriyet yaşayan bireyler ya da özellikle imkansızlıklar nedeniyle suça itilmiş bireyler olarak sunulmaktadır. Bu tek

yönlü yaklaşım, çocukları daha geniş bağlamlarda anlamayı ve sorunlarını çözmeye yönelik yapısal değişim önerilerini engellemektedir.

Özellikle kriz ve savaş odaklı haber üretimlerinde, çocuklar aracılığıyla kamuoyu nezdinde görünürlük sağlama arzusu, zaman zaman toplumsal tepkiler doğrultusunda ilgili konunun yönünün değişmesine yol açmaktadır. Ancak, Susan Sontag'ın (2003) da belirttiği gibi, bu tür yoğun dramatizasyonlar, bir süre sonra "şefkat yorgunluğu"na neden olarak duyarsızlaşmayı beraberinde getirmektedir. Bu durum, pek çok kanaat önderinin ifadelerinde yer bulan ve özellikle Aylan Kurdi (Alan Kurdi) olayında da açıkça gözlemlenmiştir. Suriye savaşının trajik boyutlarını tüm dünyaya duyuran bu olay, başlangıçta mültecilerin yaşadığı dramatik koşullara dikkat çekerken, zamanla yaşanan "şefkat yorgunluğu" nedeniyle hiciv ve alaycı yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum, medyanın kriz anlarında çocukları merkeze alarak inşa ettiği söylemlerin, uzun vadede toplumsal hassasiyetleri azaltıcı bir etki yaratabileceğini göstermektedir.

Charlie Hebdo'dan tepki çeken Aylan Kurdi karikatürü

15/09/2015 10:00

Fransız karikatür dergisi Charlie Hebdo'nun, Bodrum'da kıyıya vuran ve mülteci krizinin sembolüne dönüşen Aylan Kurdi'yle ilgili karikatürleri büyük tepki çekti.

İşid'li teröristlerin saldırısı sonrası adını dünyaya duyuran Charlie Hebdo adlı karikatür dergisi, Aylan Kurdi'yi konu aldığı karikatürleri. Tepki çeken karikatürlerden birinde, Aylan Kurdi'nin ünlü fotoğrafı, yanı başında bir McDonald's reklamıyla resmediliyor. Karikatürde "Amacına çok yakınlaştı" yazılırken, McDonald's reklamında da "Bir fiyatına iki çocuk menüsü" yazıyor.

ÖNERİLEN VIDEO

Bakan Tunç'tan 'İmralı' açıklaması: Bütçe görüşmelerinden sonra karar verilir

SON DAKİKA HABERLERİ

21:10 35 Bin kişi işinden olacağı ünlü

Şekil 4.913: Aylan Kurdi Karikatürü

Kaynak: <https://www.karar.com/charlie-hebdodan-teпки-ceken-aylan-kurdi-karikaturu-39049>, Erişim

Tarihi: 21.2.2024

Aylan Kurdi vahşeti üzerine hicivli bir yaklaşım sergileyen Fransız karikatür dergisi Charlie Hebdo, "Avrupa'nın Hristiyan olduğunun kanıtı. Hristiyanlar suyun üzerinde yürüyebilir, Müslüman çocuklar batar" (Karar.com, 2015) şeklinde son derece politik bir atıfta bulunmuştur. Bu yaklaşımın alt metni, Batı toplumlarının Doğu'da yaşanan mağduriyetler karşısında bir tür "merhamet yorgunluğu" yaşadığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu tür hicivler, toplumsal duyarsızlaşmanın ve empati eksikliğinin bir yansıması olarak, mağduriyetin dramatik boyutlarını görünür kılma çabalarının etkisini zayıflatmaktadır.

Tez çalışması kapsamında kanaat önderi olarak görüşlerine başvurulmuş gazeteci Fehim Taştekin, özellikle Doğu'da yaşanan vahşetin Batı'da algılanma sürecine şu yaklaşımların yer aldığını ifade etmektedir; *"Filistinliler sivilleri umursamıyor, öyleyse İsrail neden umursasın? şeklinde bir bakış açısı küresel düzeyde yaygınlaşıyor. Ancak bu bakış açısı, bölgeye dair ciddi bir cehaletten kaynaklanıyor. Birincisi, İsrail'in sivilleri gözetken bir güç olduğu düşünülüyor, ancak gerçekte böyle bir durum yok. Henüz bir direniş yokken bile, Filistinlilerin evleri yıkılıyordu. Bu durum, 1948'den bu yana devam ediyor. İkincisi, Gazze çok küçük bir alan, ve burada etkili bir savunma sistemi kurmak imkansız. Yeraltı dışında bir savunma yapısı oluşturulamaz. Ben Gazze'de bulundum, orada insanlar nefes alamıyorlar. Her yer şehirleşmiş durumda, ve böyle bir alanda ormanlık bir bölgede olduğu gibi savunma yapıları inşa edilemez. Bu yüzden yapılan kıyaslamalar ölçüsüz kalıyor."* Bu bağlamda, Batı'da yapılan kıyaslamalar yalnızca ölçüsüz değil, aynı zamanda bölgedeki gerçek koşulları anlamaktan uzaktır. Elbette bununla birlikte ölçüsüz bir şekilde dolaşıma sokulan savaş fotoğraflarının savaşın etkilerinin anlaşılmasında beklenen etkiyi yaratmadığını ve bazı olumsuz sonuçlar doğurduğunu dile getiren Voice of Amerika'nın Ortadoğu muhabiri Hediye Levent bu durumu şu sözlerle açıklamaktadır: *"Günümüzde sahadaki foto muhabirleri neredeyse her gün yeni bir 'sembol' fotoğraf çekiyor, fakat bu görseller savaşın seyrini değiştirmiyor. Bu durum sadece 'şefkat yorgunluğu' değil; toplumun genel bir duyarsızlaşmaya girdiğini düşünüyorum. Belki sahada uzun süre bulunmanın verdiği deneyimle çok katı düşünüyorum olabilirim, ama bu eşik çoktan aşıldı. Ancak savaş coğrafyalarında uzun süre vakit geçirdiğinizde, ister istemez vahşetler arasında kıyas yapmaya*

başlıyorsunuz. Örneğin, iki kolu ve iki bacağı kopmuş bir insan gördüğünüzde 'Keşke ölseymiş; bu halde nasıl yaşayacak?' gibi bir düşünce aklınıza gelebiliyor. Oysa bir insanın trajedisinin kendi içinde değerlendirilmesi gerekir. Fakat sürekli yükselen vahşet düzeyleri, kitlelerin dayanma eşiğini artırıyor. Sürekli artan trajediler, daha önce şok edici bulunan şeyleri normalleştirmeye başlıyor. Bu süreç, yalnızca duyarsızlaşmaya değil, adalete ve hukuka olan güvenin azalmasına da yol açıyor.”

Mağduriyet sadece gösterilen olgular üzerinden değil aynı zamanda gizlenen durumlar üzerinden de kendini var etmektedir. Bu bağlamda kriz ve savaş ortamlarında servis edilen fotoğraflar ve haberler kadar servis edilmeyen fotoğraf ve haberlerde aynı ölçüde insani krizlerin devamlılığına aracılık etmektedir. Özellikle Türkiye nedyasında Rusya-Ukrayna savaşının başladığı ilk dönemlerde servis edilen Ukraynalı mağdurların görüntüleri savaşın ilerleyen zamanlarında yerini daha sterilir daha “normal” görüntülere ve hatta Faruk Bildirici’nin ifadesinde yer verdiği üzere “*Eğer savaşın içinde bir çocuk olacaksan bile Batı’da olmak daha avantajlı gibi görünüyor*” noktasına getirecek kadar özenilesi bir görüntüye bırakmıştır. Dolayısıyla vahşetin yer almadığı görüntüler sebebiyle hayatını kaybeden ortalama 2.200 civarı Ukrayna’lı çocuk çoğu zaman, sadece savaşın etkilerini yaşayan insancıl ve empati uyandıran çocuk mağdurlar şeklinde resmedilmiştir. Ancak bu durumun arka planda yaratmış olduğu tehlikeye bir parantez açan UNİCEF İletişim Koordinatör Sema Hosta gizlenen mağduriyetler üzerine şöyle söylemektedir: “*Çocukların bu tür haberlerde sürekli olarak bir anlatı aracı olarak kullanıldığını düşünüyorum; adeta her koşulda ve her durumda bir nevi 'duygusal zayıf nokta' olarak görülüyorlar. Çocuklar üzerinden anlatılınca, toplumda yaygın olarak kabul gören 'yumuşak karnımız' söylemleri devreye giriyor. Örneğin, TRT'nin çocuklarla ilgili yaptığı haberleri izlediğimde, ben bile çocuklar üzerinden durumu anlatmanın insanları harekete geçirebileceğini düşünüyorum. Ama yine de, doğru bir yaklaşım değil. Durumun vehametini çocuklar üzerinden anlatmak, aslında sakıncalı bir tercih. Bununla birlikte izlediğimiz fotoğraflar sebebiyle; Ukraynalı çocukların acıları bir şekilde daha hafife alınmış hatta yok sayılmış, onlar çifte mağduriyete uğramış gibi görüyorum. Diğer yandan, Filistinli çocuklar ise medyada daha fazla kullanılarak ayrı bir mağduriyet yaşamış. Sonuç olarak her iki grup çocuk da, defalarca, üçüncü, dördüncü kez mağdur*

ediliyor.” Sema Hosta’nın ortaya koyduğu görüşlere paralel bir yaklaşım sunan Yasemin İnceoğlu ise, “Türkiye medyasının savaş mağduru çocuklara yaklaşımı da ciddi sorunlar barındırıyor. Ukrayna’daki çocukların yaşadığı mağduriyetler, Türkiye medyasında genellikle göz ardı ediliyor. Filistinli çocuklar sık sık dramatize edilerek ve onların Müslüman kimlikleri üzerinden bir mağduriyet anlatısı inşa edilerek haber yapılırken, Ukraynalı çocukların yaşadığı travmalar aynı duyarlılıkla ele alınmıyor. Bu, hem hak temelli bir habercilik açısından hem de küresel düzeyde insani bir yaklaşım açısından büyük bir eksikliktir.” İfadesiyle, daha önce bahsi edildiği gibi Türkiye medyasında Batı bölgesindeki savaş mağduru çocuklar üzerinden ikircikli bir yaklaşımın olduğunu ortaya koymaktadır.

Savaş mağduru çocuklar DokumaPark'ta ağırlandı

15.11.2024 - 12:42 | Son Güncellenme: 15.11.2024 - 12:42 | DHA

ANTALYA, (DHA) - KEPEZ Belediyesi, Ukrayna'dan motivasyon için Antalya'ya tatile gelen savaş mağduru 45 çocuğu, DokumaPark'ta misafir etti.

Şekil 4.924: Ukrayna'lı Savaş Mağduru Çocuklarla İlgili Haber

Kaynak: <https://www.dha.com.tr/yerel-haberler/antalya/savas-magduru-cocuklar-dokumaparkta-agirlandi-2532675>, Erişim Tarihi: 21.12.2024

Hâlihazırda savaşın tüm şiddetiyle devam ettiği, hem sivil hem de askeri kayıpların her geçen gün arttığı Ukrayna'da hayatta kalma mücadelesi veren çocukların savaş ortamından Türkiye'ye tatile geldiği görüntülerini öne çıkaran medya, bu tutumuyla yaşanan vahşeti ve kaosu perdelemekte ve savaşın gerçek

boyutlarını göz ardı eden bir algı inşa etmektedir. Bu strateji, Ukrayna’da hayatın doğal akışında ilerlediği yanılsamasını yaratarak savaşın acımasız gerçeklerini görünmez kılmakla kalmayıp, mağdurlar arasında dahi bir tür hiyerarşik ayrımcılık oluşturmaktadır. Bu durum, yalnızca etik bir sorunu ortaya koymakla kalmayarak, aynı zamanda savaşın insani maliyetine dair toplumsal farkındalığı zayıflatarak empati duygusunun aşınmasına yol açmaktadır.

Çalışmanın araştırma sorularından biri olan “Çocuk kimlikleri, oryantalist ve oksidental kimlik politikaları doğrultusunda anlamlı bir şekilde şekillenmekte midir?” sorusuna yanıt teşkil eden bu analiz, oryantalist ve oksidental, yani Doğu ve Batı karşıtlığı ekseninde, çocuk kimliğinin Türkiye medyasında nasıl sunulduğunu çok yönlü bir şekilde ele almaktadır. Hem kanaat önderleri hem ilgili haber servisleri hem de araştırmacılar açısından farklı perspektiflerden yapılan incelemeler, çocuk kimliklerinin oryantalist ve oksidental söylemler doğrultusunda derinden etkilendiğini ortaya koymaktadır.

Bu biçimleniş, yalnızca Türkiye medyasıyla sınırlı kalmamakta; Charlie Hebdo örneğinde olduğu gibi, Batı medyasında da çocuk kimliklerinin sunumunda belirgin ayrımlar gözlenmektedir. Doğu ve Batı arasındaki bu karşıtlık, özellikle çocuk mağduriyetlerinin temsillerinde kendisini net bir şekilde göstermektedir. Batı’ya ait mağduriyetler daha insancıl, kurtarılabılır ve masum olarak çerçevelenirken, Doğu’ya ait mağduriyetler dramatize edilmiş, çaresizlik ve egzotizmle harmanlanmış bir şekilde yansıtılmaktadır. Bu durum, yalnızca medyanın ideolojik duruşunu ve söylemsel tercihlerini gözler önüne sermekle kalmamakta, aynı zamanda toplumsal algıların şekillenmesinde ve çocuk kimliklerinin inşasında kritik bir rol oynamaktadır. Bu söylem farklılıkları, hem bireysel hem kolektif düzeyde empati mekanizmalarını etkileyerek, Doğu-Batı ekseninde medyanın güçlü bir ideolojik araç olarak işlediğini açıkça ortaya koymaktadır.

4.9.2. Şiddetin Normalleştirilerek, Pornografik Bir Görünüm Alması

Yasak Meyve Hipotezi’nde, bireylerin erişimi kısıtlanmış veya yasaklanmış içeriklere yönelik artan bir ilgi ve arzu duyduğu ifade edilmektedir (Brehm, 2014). Bu

bağlamda, vahşet fotoğraflarının veya şiddet içeriklerinin izlenmesine ilişkin toplumsal yasaklamaların, bu içeriklere karşı duyulan merakı artırdığı öne sürülmektedir. Özellikle medya kuruluşlarının etik kaygılarla bu tür görselleri yayınlamaktan kaçınması ya da devletlerin belirli içeriklere sansür uygulaması, bireylerin bu görüntülere ulaşmak için daha fazla çaba göstermelerine neden olmaktadır. Bu durumun, yasaklamanın bireylerde psikolojik reaktans (mahrum edilme) yaratarak yasaklanan içerikleri daha cazip ve arzu edilir kılmasıyla bağlantılı olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, dijital platformlarda vahşet fotoğraflarına erişim talebinin, sansüre karşı bir direnç biçimi olarak ortaya çıktığı ve bu talebin “bilinçlendirme” ya da “hakikatin görünür kılınması” gibi etik gerekçelerle rasyonalize edildiği ifade edilmektedir (Couldry, 2010). Örneğin, savaş veya şiddetle ilgili fotoğrafların sansürlenmesi, bu içeriklerin izlenmesini politik bir eylem hâline getirerek ve bireyler için yasaklara karşı etik bir gerekçeyle direnme fırsatı sunabilmektedir. Bu noktada çalışma kapsamında görüşlerine başvurduğumuz, savaş süresince hem Ukrayna hem de Filistin bulunarak önemli şahitlikler yapan resmi ajans muhabiri Tayyip Hoşbaş söz konusu direnişe karşı şu ifadeleri ortaya koymaktadır: *“Türk medyasında unuttuğum bir başka önemli nokta var: Rusya-Ukrayna savaşındaki kanlı ve gerçekçi görüntüler, sosyal medyada (örneğin X ve Instagram’da) paylaşılabildi. Ancak Gazze’deki benzer görüntüler ya silindi ya yasaklandı ya da önleri kesilmeye çalışıldı. Sosyal medya hesaplarına erişimler kısıtlandı. Bu durum, Türk vatandaşlarında haklı bir tepki oluşturdu: ‘Neden bu içeriklere ulaşamıyoruz? Neden bu insanlar engelleniyor?’ soruları gündeme geldi. Türk medyası ve halkı bu konuda bir etki-tepki sürecine girdi ve sosyal medyada yaşanan bu sansüre karşı duyarlılık gösterdi.”*

Bununla birlikte, bireysel psikolojik süreçlerin toplumsal bağlamda daha geniş anlamlar taşıdığı ve iktidar ilişkileriyle şekillendiği vurgulanmaktadır. Yasaklanan içeriklerin, yalnızca cazip bir nesne olmaktan öte, toplumsal anlam sistemleri içinde “saklı bilgi” statüsü kazandığı ve bu nedenle bir direniş sembolü hâline geldiği ileri sürülmektedir (Foucault, 1977). Özellikle vahşet fotoğraflarına yönelik sansürün, bireylerde “gerçeklerin gizlendiği” algısını tetiklediği ve bu içeriklerin yayılmasının

sansür mekanizmalarına karşı kolektif bir eleştiri biçimi olarak meşrulaştırıldığı ifade edilmektedir (Žižek, 1992).

Ancak yasak olana erişim arzusu, zaman içerisinde toplumsal dinamiklerin üst seviyede tutulabilmesi ya da görüntülerin etki alanının hızlı bir şekilde azalması nedeniyle yeni vahşet görüntülerine ihtiyaç duymaktadır. Baudrillard'ın (2004) da ifadesiyle, bedensel bütünlüğün bozulduğu görseller aracılığıyla “pornografik” bir çekicilik estetize edilerek adeta bir tür görsel şiddet tüketim kültürü ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, görüşlerine başvurduğumuz kanaat önderlerinin her biri, medya aracılığıyla yapılan “şiddet pornografisi” hakkında şu görüşleri dile getirmiştir:

“Çocukların savaş mağduru olarak sunulma biçimiyle ilgili bazı ciddi sorunlar var. Özellikle Arap Baharı'ndan bu yana, belki de sosyal medyanın etkisiyle, şiddet içerikli görüntüler neredeyse 'pornografik' bir boyuta ulaşmış durumda. Eskiden, yaralı bir çocuğun siyah-beyaz bir fotoğrafı bile insanları derinden etkilerken, artık daha kanlı, daha travmatik görüntüler talep edilir hale geldi. Parçalanmış ya da ağır yaralanmış çocukların fotoğrafları bile kamuoyunda yeterince yankı uyandırmayabiliyor” (Hediye Levent),

“Benim için savaş mağduriyetini çocuklar üzerinden ayrı bir bölüm olarak ele alan bir habercilik anlayışı yok. Çocuklar, daha dramatik ve etkileyici olduğu için, izleyicide daha fazla iz bırakma amacıyla ön plana çıkarılıyor” (Coşkun Aral),

“Doksanların sonlarından itibaren ölü ve yaralıların yakın plan yüzlerinin, özellikle de çocukların bu tür fotoğraflarının medyada yayınlanmaması konusunda bir görüş birliği oluşmuştu. Ancak son dönemde, özellikle iktidar yanlısı medyada bu görüntüler, hatta ölü bebek fotoğrafları bile sıkça kullanılmaya başladı. Bu, savaşın kötülüğünü, insan hayatına kast eden zalimliğini vurgulamak amacıyla yapılırken, bir yandan da 'şiddet pornografisi' dediğimiz, yani şiddetin aleni ve yoğun bir şekilde görselleştirilmesi sürecine yol açıyor. Böylece insanların bu savaş

karşısında duygusal bir tepki verip taraf olmaları sağlanmak isteniyor. Ancak bu durum toplum üzerinde olumsuz sonuçlar yaratıyor; örneğin, şiddetin kanıksanması ve normalleşmesi gibi” (Faruk Bildirici),

“Aylan bebek fotoğrafı, Avrupa'nın mülteci krizine karşı tutumunu sorgulattı. Halepçe'de çekilen anne ve bebeği kucağında gösteren fotoğraf ise kimyasal saldırının vahşetini tüm dünyaya duyurdu. Fotoğrafların kamu yararına hizmet ettiği durumlarda gazetecilerin kaçınması zor olabilir. Ancak bu tür görüntülerin şiddeti ve vahşeti pornografik bir şekilde yayması da başka bir etik kaygı oluşturuyor” (Fehim Taştekin),

“Filistin'deki savaş mağduru çocuk temsiliyetleri, devlet aygıtları ve medya tarafından “düşman” olarak tarif edilenin koşulsuz kötülüğüne dair imgeleri oluşturuyor. Bu imgelerin ortak gücü, okuyucu/izleyicide bıraktıkları yoğun üzüntü ve kısmi öfke duyguları. Dinsel-kültürel ortak alanlardan beslenen bu imgeler okuyucu/izleyicide pornografik etkiler gibi geçici de olsa bir birikim oluşmasını sağlıyor” (Yücel Tunca),

“Bir savaşı anlatırken ceset görüntüleri gösterilebilir, belki buzlanabilir, ya da vurulmuş binalar yansıtılabilir. Ancak çocuklar söz konusu olduğunda, vicdanımızın sızladığı bir gerçek var. Bu, tüm insanlık için hassas bir nokta; bir nevi yumuşak karnımız” (Tayyip Hoşbaş).

Kanaat önderlerinin de dikkatle üzerinde durduğu, savaş alanlarından sunulan vahşet fotoğraflarının 'şiddet pornografisi' olarak sınıflandırılması, bu tür içeriklerin hem üretim hem de tüketim süreçlerine ilişkin önemli etik ve toplumsal tartışmaları beraberinde getirmektedir. Yasak Meyve Hipotezi bağlamında değerlendirildiğinde, söz konusu görüntülerin yalnızca medya aracılığıyla değil, aynı zamanda çatışma bölgelerinde bulunan vatandaşlar tarafından da dolaşıma sokulduğu görülmektedir. Ancak bu dolaşımın, yalnızca haberi üreten gazeteci ya da bölgedeki vatandaşların iradesiyle sınırlı olmadığı; izleyicilerin şiddet ve vahşet içeren görüntülere yönelik artan talebi doğrultusunda, bu tür içeriklerin sürekli olarak yeniden üretildiği anlaşılmaktadır.

Bu dinamik, hem medyanın içerik üretim pratiklerini hem de izleyici kitlesinin tüketim alışkanlıklarını sorgulatan bir döngü yaratmakta; şiddet içeriğinin normalleştirilmesi ve insani trajedilere karşı duyarsızlaşma riskini beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, bu tür görsellerin dolaşımındaki çift yönlü talep, sadece medyanın değil, izleyicilerin de bu süreçteki rolüne dikkat çeken bir etik sorunsal oluşturmaktadır.

Çalışmanın önemli bulgularından biri olan şiddet görüntülerinin pornografikleştirilmesi, vahşetin arz-talep eğrisi doğrultusunda kendisini sürdürülebilir kılması ve bu döngünün temel dayanağını izleyicilerden, yani sıradan vatandaşlardan almasıdır. Günümüz dijital çağında, bu hipotez, etik değerlerden neredeyse tamamen kopmuş bir biçimde işlemeye devam etmektedir. Dijital platformların sağladığı kolay erişim ve hızlı paylaşım olanakları, vahşet içeriklerinin sadece üretimini değil, aynı zamanda tüketimini de artırmakta; böylece bu tür içeriklerin dolaşımı bir talep ve arz döngüsü içerisinde sürekli yeniden üretilmektedir. Bu durum, hem bireysel ahlaki değerler hem de toplumsal sorumluluk açısından derin bir sorgulama gerektirir hale gelmiştir.

Ancak, Sema Hosta'nın Türkiye medyasında sunulan Ukraynalı mağdur çocuklarla ilgili şu tespiti, bu görüntülerin veriliş amaçlarının farklı bir algı çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi ve sorgulanması gerektiğine işaret etmektedir: *"Bu süreçte Ukraynalı çocuklar üzerinden de bir ötekileştirme yapıldığını hissettim. Sarışın, mavi gözlü çocuklar oldukları için Türk halkının güzellik anlayışına daha yakın bulundular. Bu çocukların savaş mağduru oldukları göz ardı edilerek, güzelliklerine ve masumiyetlerine vurgu yapıldı. Örneğin, ellerinde çiçeklerle, 'cici çocuk' olarak sunuldu. Savaşın dehşetini yansıtan daha gerçekçi, kan ve şiddet içeren fotoğrafları gördük, ancak medyada bu çocuklar zamanla 'Antalya'ya yerleşmiş dünya güzeli Ukraynalı çocuklar' gibi bir çerçevede gösterilmeye başlandı. Bu, aslında vahim bir ötekileştirme ve hatta çocukların bir yönüyle seks objesi olarak nesnelleştirilmesi. Belki bu konuda hislerim yoğun olduğu için abartıyor olabilirim, ancak bu durum beni gerçekten çok rahatsız ediyor."* Savaş ortamında hayatta kalmayı başarak sığınmacı konumuna gelen çocukların estetikletirilmiş haber sunumlarının,

onları savaş mağduru kimliklerinden kopararak bir tür nesnelleştirme ve fetişizasyona açık hale getirmektedir. Bu durum, yalnızca medyanın etik sorumluluklarını sorgulamakla kalmayıp, toplumsal algıların nasıl manipüle edildiği üzerine de derin bir eleştiri gerektirmektedir.

Özellikle savaş ortamından servis edilen fotoğrafların, yalnızca durumun vahametini belgeleyip bilgi sunma amacı taşımadığı; aksine, farklı ideolojik yapılar için anlamlı haz alanları yarattığı görülmektedir. Bu fotoğraflar, bir taraftan belirli ideolojiler için haklılık ve direniş gururu sağlarken, diğer taraftan bireyler ve topluluklar için keyif ve onaylanma aracına dönüşmektedir. Nihayetinde, bu görseller, hem alıcılar hem de vericiler açısından 'ikame doyum' sağlayan bir algısal alan oluşturarak, medyanın ötesine geçen ideolojik ve duygusal bir işlev üstlenmektedir.

4.9.3. Medyanın Tarafılığı ve Devlet Politikaları

“Medya tarafında yaratılmaya çalışılan algı çoğunlukla devlet aklının sufleleriyle oluşuyor. Dönem itibariyle düşmanlaştırılması devlet aklıyla yararlı görülen taraf ya da taraflar sadece saldırgan unsurlar olarak öne çıkartılıyor. Düşmanlaştırılan tarafın çocukları ve diğer sivil bireyleri görünmez kılınarak, devlet aklı tarafından mazlum olarak gösterilecek tarafın mağduriyetleri medyanın gündeminde tutuluyor” (Yücel Tunca). Tunca'nın 'devlet aklının sufleleri' benzetmesi, medya organlarının küresel bağlamda yalnızca kendi ideolojilerinin tanıkları olmalarına ve 'kendinden olamayanı' görmezden gelme veya tamamen yok sayma görevini kendilerine iş bilmelerine atıf yapmaktadır. Bu yaklaşım, ulus/din/ırk gibi ideolojilerin sözcülüğünü üstlenen medyanın, hakikati nesnel bir şekilde yansıtmaktan çok, ideolojik çıkarlar doğrultusunda manipüle etme aracı haline geldiği eleştirisini güçlendirmektedir. Medya, bu bağlamda yalnızca olayları aktaran bir platform olmaktan çıkıp, belirli güç yapılarına hizmet eden bir ideolojik aygıt olarak işlev görmektedir.

Türkiye bağlamında medyanın %95'inin tek merkezden kontrol edilmesine olanak sağlayan bir mülkiyet yapısına dikkat çeken Cengiz Çandar'ın ifadelerini destekler nitelikte, Coşkun Aral da şu sözleriyle medyanın siyasi iktidarın dünya

görüşüne ve ticari çıkarlarına uygun bir şekilde şekillendiğini açıkça vurgulamaktadır: *“Günümüzde, Türkiye'nin siyasi iktidarının dünya görüşüne ve ticari çıkarlarına uygun olan bölgelerdeki savaşlar, medyada öncelikli olarak ele alınıyor. Bu öncelik ise bölgeden bölgeye değişkenlik gösterebiliyor. Örneğin, Yemen'deki savaş sırasında, orada yaşanan insanlık dramı, neredeyse Filistin'dekine benzer bir trajediye sahne oldu. Suudi Arabistan'ın sebep olduğu bu yıkım, Yemen'de özellikle çocukları etkileyen ağır mağduriyetler yarattı. Açlıktan ölen çocuklar, uluslararası gözlemcilerin raporlarına göre kendi parmaklarını kemirmek zorunda kaldılar. Ancak, Türkiye'deki medyada bu trajedi neredeyse hiç yer almadı.”* Aral'ın sözünü ettiği, siyasi iktidarın dünya görüşüyle doğru orantılı bir haber üretim anlayışına sahip olunması durumu, medyanın tarafsızlığı ve objektifliği üzerinde ciddi bir şüphe yükü oluşmasına neden olmaktadır. Bu durum, özellikle günümüz medya ortamında, doğru bilgiye ulaşma çabasını daha karmaşık bir hale getirmektedir. Alternatif medya kaynaklarının önem kazandığı bu süreçte, bireylerin gerek devlete bağlı yayın organlarına gerek muhalif olduğunu iddia eden medya kuruluşlarına karşı sürekli bir şüphe ve teyit mekanizmasıyla hareket etmeleri gerektiği bir algı oluşmaktadır.

Haberin içeriği ve sunulma şekli dikkatle incelendiğinde, hükümetin hassasiyetlerinin habere nasıl sızdığının açıkça görülebildiğini ifade eden Fehim Taştekin, medyanın hükümetin görüşleri doğrultusunda hareket ederek hangi tarafı destekleyeceğine göre seçimler yaptığını ve bu seçimlerin savaş algısını doğrudan şekillendirdiğini vurgulamaktadır. Taştekin'e göre, bu ikircikli yaklaşım, İsrail-Filistin meselesinde olduğu kadar Ukrayna-Rusya çatışmasında da kendisini göstermektedir. Dolayısıyla, medyanın hükümetin stratejik çıkarlarına göre şekillenmesi, topluma sunulan söylemler ile gerçekte yapılanlar arasında derin bir uçurum oluşturmakta ve bu durum, siyasette ve medyada sürekli olarak karşımıza çıkan temel bir çelişkiyi gözler önüne sermektedir. Kamuoyuna aktarılan mesajlar genellikle hükümet politikalarını meşrulaştırmaya yönelik bir algı yönetimi aracı olarak kullanılırken, bu söylemlerin arkasındaki gerçeklik çoğu zaman farklı bir boyut taşımaktadır.

23 Ağustos 2022

Erdoğan: "İsrail ile atılan adımlar, Filistin davasına desteğimizi azaltmayacaktır"

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas ile Ankara'daki görüşmesinin ardından Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde ortak basın toplantısı düzenledi.

Erdoğan şunları ifade etti: "Bugün sayın başkan ve heyetiyle Türkiye-Filistin ilişkilerini daha da güçlendirmesi için atabilecek adımları ele aldık. Önemli belgesel konularda da görüş alışverişinde bulunduk.

"Filistin'in ülkemizin ve halkımızın gönlünde daima müstesna yeri vardır. Filistin davasına desteğimizi en güçlü şekilde sürdürüyoruz. Türkiye iki devletli çözüm vizyonunu her platformda savunmaktadır.

"Gazze'de yaşanan sivil can kayıplarına ilişkin düşüncelerimizi açık ve net şekilde ortaya koyduk. Kudüs'ün ve Mescid-i Aksa'nın statüsüne değiştirilmesine matuf eylemleri hiçbir şekilde kabul etmiyoruz. Bu hususta hassasiyet ve beklentilerimizi İsraili muhataplarımıza en açık şekilde doğrudan aktardık, aktarıyoruz.

"İsrail ile ilişkilerimizde atılan adımlar Filistin davasına desteğimizi hiçbir şekilde azaltmayacaktır. Aksine Filistin meselesinin çözülmesine katkı sağlayacağını Filistinli kardeşlerimiz de ifade ediyorlar.

Şekil 4.935: Recep Tayyip Erdoğan ve Mahmud Abbas'ın Görüşmesine Yönelik Haber

Kaynak: <https://www.bbc.com/turkce/live/haberler-turkiye-62642338>,

Erişim Tarihi: 22.12.2024

2022 yılında BBC Türkçe tarafından servis edilen, hem 'Filistin destekçisi' hem de 'İsrail ile ticari adımlar atan' Türkiye hükümetine yönelik haber, Fehim Taştekin'in sözünü ettiği, hükümet ideolojisinin 'haberine içine sızması'na önemli bir örnek teşkil etmektedir. Tek bir fotoğraf ve uzun bir fotoğraf altı yazısıyla sunulan bu içerik, özellikle okumayı tercih etmeyen ve çoğunlukla görüntü üzerinden fikir oluşturan Türkiye vatandaşları için algı oluşturma açısından güçlü bir araç haline gelmiştir. Fotoğraf aracılığıyla Türkiye'nin Filistin hükümetinin destekçisi olduğu algısı oluşturulurken, metin içerisinde yapılan kelime oyunları İsrail ile işbirliğine gidildiği gerçeği aktarılmakta, ancak bu işbirliğinin ideolojik yaklaşımları etkilemeyeceği izlenimi verilmeye çalışılmaktadır. Bu yöntem, hem görsel hem de metinsel düzeyde stratejik bir algı yönetimini gözler önüne sermektedir. Görsel,

kamuoyunda duygusal bir bağ kurarak belirli bir ideolojiyi destekleme algısı yaratırken, metin, bu algıyı dengeleme çabasıyla farklı bir gerçekliği kısmen ortaya koymaktadır.

Söz konusu görüşe bir dipnot düşen Tayyip Hoşbaş ise, bu noktada Türkiye medyasının düşünüldüğü gibi bir algı yaratma amacıyla olmadığını ve bu noktada özellikle savaş bölgelerinden doğru haber akışının sağlanabilmesi adına Türkiye hükümetinden önemli destekler verildiğini şu sözleriyle ifade etmiştir: *“Ben bu konuda olumsuz düşünmüyorum çünkü etkili ve başarılı bir strateji izlendi. Medya açısından özellikle şu dikkat çekiyor: Her iki noktada da Türk gazetecilerin çalışması için Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı önemli bir işbirliği sundu. 'Biz size yardım sağlayabiliriz' yaklaşımıyla mükemmel ve destekleyici bir birliktelik oluşturuldu. Bu durumu bir 'destekleme' olarak değil, daha çok bir işbirliği olarak değerlendirebiliriz. İletişim Başkanlığı, büyükelçiliklerimiz veya Dışişleri Bakanlığımız aracılığıyla gazetecilere kontak sağlama, güvenli bir şekilde çalışma ve iletişim kurma imkânı sunarak, haber alma özgürlüğünü destekledi. Bu işbirliği, gazetecilere hem güvenlik hem de irtibat noktalarında etkili bir şekilde yardım sağladı diyebiliriz.*

Hoşbaş'ın, haber alma özgürlüğünün sağlanabilmesi adına Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı tarafından atılan destek adımlarına dair olumlu ifadelerinin aksine, Hediye Levent, TRT'den A Haber'e, NTV'den CNN Türk'e kadar birçok medya kuruluşunun gerçeği bükerek aktardığını savunmaktadır. Levent'e göre, medyanın devletlerin resmi propagandası doğrultusunda eğitim, sosyal medya ve hatta fısıltı gazetesi aracılığıyla yürüttüğü faaliyetler, halkın toplumsal reflekslerini ciddi ölçüde zayıflatmaktadır.

Ana akım medyanın devlet politikalarıyla paralel bir çizgide ilerlediğini, alternatif medyanın ise genellikle toplumsal ve sosyolojik kaygılar üzerinden hareket etmeye çalıştığını ifade eden Yasemin İnceoğlu, bu iki kutup dışında kalan medya organlarının, devlet politikalarına ters düştükleri takdirde varlıklarını sürdüremediklerini öne sürmektedir. İnceoğlu'na göre, medyanın varlığını devam ettirebilmesi, çoğu zaman bu uyumlu ilişkiye ister gönüllü ister gönülsüz bir şekilde bağlı kalmasına dayanmaktadır.

Medya ve hükümet arasındaki işbirliği ya da bu işbirliğinin görünmez kılınmaya çalışılan bağlarına yönelik yapılan değerlendirmeler, hükümetin habere erişim sürecinde destekleyici bir tutum sergilediğini, ancak haberlerin servis edilmesi aşamasında çoğu zaman aşılması güç bir eşik görevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, ilgili savaşlardaki mağduriyetlerin dünya kamuoyuna duyurulması kadar, bu mağduriyetlerin üstünün örtülerek görmezden gelinmesinin de siyasi işbirliklerine önemli ölçüde katkı sağladığı söylenebilir. Arşivlerde yer alan vahşet görüntülerinin servis edilmeyişi, iş birliği içinde olunan siyasi tarafa önemli bir ikram sunma niteliği taşımaktadır. Bu tutum, yalnızca ilgili tarafın uluslararası imajını korumaya yönelik stratejik bir hamle olarak değerlendirilmekle kalmaz, aynı zamanda medya ve siyaset arasındaki örtük çıkar ilişkilerinin bir yansıması olarak da görülebilir. Özellikle Ukrayna'dan servis edilen steril fotoğrafların, Rusya ile yürütülen siyasi işbirlikleriyle ilişkilendirilmesi üzerine yapılacak derinlemesine çalışmaların, alan yazına önemli bir katkı sağlayabileceği görüşü öne çıkmaktadır.

4.9.4. Medyanın Etik Sorumlulukları

Felsefenin en değerli alt dallarından biri olan etik, “iyiyi” ve “kötüyü” arayışın temel taşı olarak ahlakın incelenmesiyle öne çıkmaktadır. Ahlak, tutum ve düşüncelerin doğrudan 'iyi' ya da 'kötü' olarak nitelendirilmesini hedeflemezken, etik bu kavramların tanımlanarak davranışların belirli bir çerçeveye oturtulmasını amaçlamaktadır (Atabek, 2005: 2-5). Bir diğer yaklaşımla, bireyin özünde yer alan duygu ve davranışların toplumsal normlar çerçevesinde hangi kategoride değerlendirildiğinin anlaşılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda İrfan Erdoğan'da (2006), “*Medya ve etik: eleştirel bir giriş*” isimli çalışmasında etik bilimini şu dört problematik üzerine oturarak cevaplarının arandığını ifade etmiştir:

(a) *Ahlakın dayanakları nelerdir: Neden insanlar bir davranışı doğru ve diğerini yanlış, birini yapılabilir diğerini yapılmaması gerekir diye düşünmektedir? Ahlaksal önsezilerimizin kaynağı nedir?*

(b) Ahlaksal önsezilerimizi sistematik olarak haklı çıkartabilir miyiz? Hangi eylemler gerçekte doğru, yanlış ve izin verilebilir; onların doğru veya yanlış olduğunu nasıl biliyoruz?

(c) Ahlak kodları/kuralları nesnel mi yoksa görece mi?

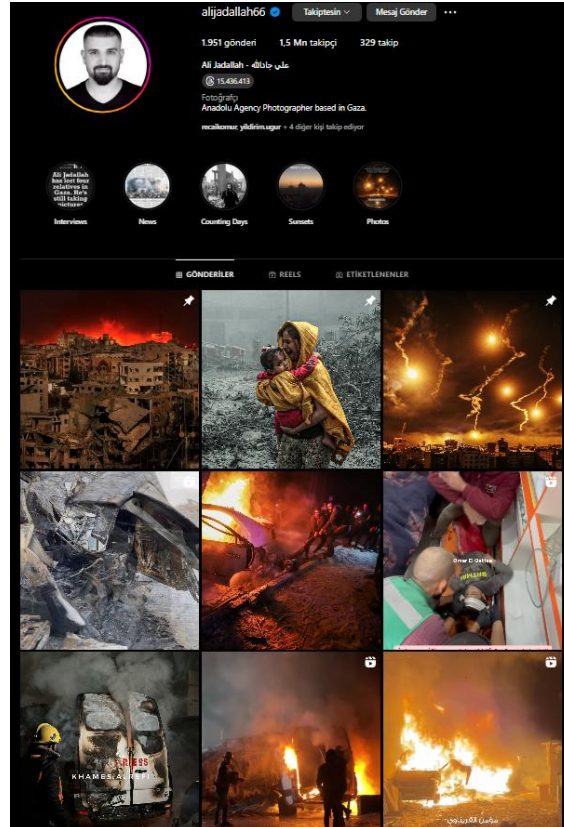
(d) Ahlakın dili nasıl çalışır? Örneğin, doğru ve yanlış gibi kelimeler ne anlama gelir?

Etik kavramı, hemen hemen tüm bilim dallarıyla eklektik ve disiplinler arası bir ilişki içerisinde. Bu bağlamda etik, özellikle medya çalışmaları içerisinde önemli bir yer edinmektedir. Geleneksel medya bağlamında, etik ilkelerin uygulanabilirliği ve denetimi nispeten mümkün ve belirgin bir çerçevede tanımlanabilirken, yeni medya ortamında bu durum köklü bir dönüşüm geçirmiştir. Dijitalleşme ve vatandaş gazeteciliği olgusu, medya araçlarının demokratikleşmesi ve bireyselleşmesi gibi süreçleri hızlandırmış, ancak bu süreçler aynı zamanda etik ihlallerin artmasına da zemin hazırlamıştır. Yeni medya kullanıcıları, uluslararası komite ve komisyonlar tarafından belirlenen “gazetecilik etiği” ilkelerinden ya habersizdir ya da bu ilkeleri dikkate almadan içerik üretmekte ve paylaşmaktadır. Bu durum, özellikle dijital medyada denetim mekanizmalarının yetersizliği ve cezai yaptırımların caydırıcılıktan uzak olmasıyla birleşerek, etik sınırların ihmal edilmesine neden olmaktadır.

Ancak, söz konusu ihlaller yalnızca vatandaş gazeteciliği yapan bireyler tarafından gerçekleştirilmemekte, aynı zamanda cezai yaptırımlardan etkilenmeden yayın yapma niyetinde olan medya kuruluşları veya çalışanları tarafından da yürütülmektedir. Bu bağlamda, editörlerin ve medya kuruluşlarının yaklaşımlarına değinen Tayyip Hoşbaş, çalışma kapsamında kendisine yöneltilen “*Medyanın çocukların savaş deneyimlerini aktarırken hangi etik ve moral sorumluluklara sahip olması gerektiği*” sorusuna şu şekilde cevap vermiştir: “*Burada çok ince bir çizgi var ve bu çizgiyi belirlemek için daha etkili kurallar oluşturulmalı. Örneğin, RTÜK televizyon yayınlarında bu tür içeriklerin paylaşılmasını engelledi. Ancak medya kuruluşları, aynı içerikleri kendi sosyal medya hesaplarından paylaşabildi. Bu durum, sosyal medyanın denetimsizliğini ve farklı bir alan olarak görülmesini ortaya koyuyor.*

Bence, bu konuda daha etkili ve kapsamlı bir düzenleme gerekiyor. Çünkü bu içerikler, çocuklar gibi hassas gruplar üzerinde ciddi travmalara yol açabiliyor. Küçük yaşta kız çocukları ya da yeğenlerinizin, bir arkadaşını ya da oyun arkadaşını yerine koyabileceği bir çocuğun kaybını izlemek zorunda kalmasının yaratacağı psikolojik etkileri düşünmeliyiz.”

Hoşbaş’ın sözlerini destekler nitelikte olan görüntüler, özellikle büyük yayın kuruluşlarının savaş bölgelerindeki muhabirleri tarafından sosyal medyadan paylaşılmaktadır. Örneğin, Anadolu Ajansı’nın Gazze’deki temsilciliğini yürüten ve aynı zamanda bir sosyal medya kullanıcısı olan Ali Jadallah’ın bölgeden paylaştığı fotoğraflar, bağlı bulunduğu haber ajansının kurumsal yapısı üzerinden servis edilemeyecek kadar yoğun şiddet içerikleri taşımaktadır. Uzvu kopmuş ve kanlar içinde kaçmaya çalışan insanlar, kefenlenen çocuklar gibi vahşetin zirveye ulaştığı ve izleyiciler üzerinde travmatik etkiler yaratabilecek onlarca fotoğraf, herhangi bir sansüre uğramadan ve etik ilkelerden bağımsız bir şekilde yayılmaya devam etmektedir.

Şekil 4.946: AA Gazze Temsilcisi Ali Jadallah'ın'ın Instagram Hesabı

Kaynak: Instagram.com, Erişim Tarihi: 28.12.2024

“Basın baştan kokar” gibi ikonik bir tasvirle medyanın ilkesel duruşunu eleştiren Coşkun Aral, medya etiğinin şekillenişine değinirken şu ifadeleri kullanmıştır: *“Günümüzde Ortadoğu savaşlarında sivillerin mağduriyeti, medyada en çok yer bulan unsurlar arasında. Örneğin, Ukrayna'daki savaşa ilişkin erken dönemde yayımlanan fotoğraflarda evlerini terk eden insanlar ve yıkılan yapılar dikkat çekerken, son dönemlerde sivillerin yer aldığı görüntüler oldukça azaldı. Buna karşın, Ortadoğu'da, özellikle Gazze'de, her gün sivillerin mağduriyetini yansıtan fotoğraflarla karşılaşyoruz. Bunun en büyük nedeni, bu savaşlarda sivil alanların doğrudan hedef alınmasıdır. Bugün Gazze'de, Hamas militanlarının ya da İsrail ordusunun mağduriyetlerini gösteren fotoğraflar neredeyse hiç yayımlanmıyor. Bunun yerine, sivillerin mağduriyeti sürekli gündemde tutuluyor. Çünkü bu savaşlarda kurbanların büyük çoğunluğu siviller. Yıllarca uluslararası medyada çalışmış biri olarak, dünya basınında ciddiye alınan yayınların, şiddet içerikli görsellerin kullanımında belli bir denge gözettiğini gözlemledim. Şiddetin aktarımında belirli sınırlamalar uygulanıyordu; ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de genellikle çok yoğun şiddet içeren fotoğrafları göstermemeye özen gösteriliyordu. Örneğin, savaşların bir sonucu olan zorunlu göçlere dair Aylan Bebek olayı buna bir örnektir. Aylan Bebek'in yüzüstü sahilde yatan görüntüsü, bazı ülkelerde rahatlıkla yayımlanabilirken, bazı ülkelerde belirli etik kurallar çerçevesinde sınırlandırılmış bir şekilde ele alındı.”*

Coğrafya, bir bireyin medya aracılığıyla nasıl bir gerçeklik algısına sahip olacağını belirlemektedir. Bu bağlamda doğduğun coğrafyanın medyası kaderindir gibi bir yaklaşım ne yazık ki yanlış olmayacaktır. Ortadoğuda medya, genellikle toplumsal kutuplaşmalar, dini değerler ve siyasi tartışmalar üzerinden şekillenirken; Avrupa'da daha az dramatik ve daha veri odaklı habercilik ön plandadır. Batı medyasının Türkiye medyasına kıyasla daha ölçülü bir yol izleyebildiğini ve bu noktada, savaş bölgelerinde veya kriz anlarında medyanın da belli bir ahlaki sorumluluğu sahip olduğunu ifade eden Hediye Levent'in ise bu konuya yönelik görüşleri şu şekildedir: “*Savaş bölgelerinde veya kriz anlarında medyanın da belli bir ahlaki sorumluluğu var. İnsanların yaşadığı acılara ve psikolojilerine daha fazla saygı gösterilmesi gerektiğini düşünüyorum. Birçok gazetecinin saldırıya uğramasının sebebi, insanlara şok anında mikrofon uzatılması, kameranın yüzlerine sokulması gibi durumlardan kaynaklanıyor. Buna defalarca şahit oldum ve ben bile büyük bir rahatsızlık hissettim. Kendi ülkenizde bile bu şekilde davranmanız yanlışken, kriz anında olan insanlara karşı çok daha hassas olunması gerekir. Özellikle çocukların yaşadığı travmaları ön plana çıkararak onların acısını deşmenin bir anlamı yok. İnsanları ağlatmaya veya travmatik anları canlı bir şekilde izleyiciye sunmaya çalışmak, gazeteciliğin ötesine geçerek ucuz bir gösteriye dönüşüyor. Bu konuda Türkiye ve Ortadoğu medyasında hala dikkat edilmesi gereken birçok etik eksiklik bulunuyor. Sonuçta, burada sorulması gereken soru şu: Biz burada haber mi yapıyoruz, yoksa bir gösteri mi sunuyoruz?.*”

İnsandaki, dolayısıyla toplumdaki ahlakın iyiliğini ve kötülüğünü sorgulayan “etik” kavramı, özellikle vahşet ve kriz dönemlerinde insan onuruna yakışır davranışlar aracılığıyla daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Van Dijk'e atıfla bir haberi servis ederken, yalnızca "nasıl yer verildiğine" değil, "yer verilmemesine" de odaklanılması gerektiğini öne süren Yasemin İnceoğlu: “*Benzer şekilde, Türkiye medyasının savaş mağduru çocuklara yaklaşımı da ciddi sorunlar barındırıyor. Ukrayna'daki çocukların yaşadığı mağduriyetler, Türkiye medyasında genellikle göz ardı ediliyor. Filistinli çocuklar sık sık dramatize edilerek ve onların Müslüman kimlikleri üzerinden bir mağduriyet anlatısı inşa edilerek haber yapılırken, Ukraynalı çocukların yaşadığı travmalar aynı duyarlılıkla ele alınmıyor. Bu, hem hak temelli bir*

habercilik açısından hem de küresel düzeyde insani bir yaklaşım açısından büyük bir eksikliktir. Sonuç olarak, medyanın kapsayıcı, hak temelli ve katılımcı bir anlayış benimsemesi elzemdir. Bu, yalnızca görünür olanlara değil, görünmez kılınanlara da dikkat çekmeyi gerektirir. Hak ihlallerini haberleştirirken, ilgili bireylerin kendi seslerini duyurabilecekleri bir platform yaratmak, medyanın en temel görevlerinden biridir. Ancak ne yazık ki, Türkiye medyasında bu sorumluluğun sıklıkla ihmal edildiğine tanık oluyoruz” ifadesiyle, medyanın çıplak bir gerçeklik sunduğunu iddia ettiği durumlarda, bu gerçekliğin aslında hangi perspektiflerden eksik olduğunu vurgulamaktadır. Bahse konu olan özneler, yani mağdur çocuklar, yalnızca birer "haber malzemesi" olarak ele alındığında, insan onuruna yakışır bir temsil sağlanamamaktadır. Seyirciler ise bu eksik ve taraflı anlatımlarla şekillenen bir gerçeklik algısı içinde, belirli mağduriyetlere karşı duyarlılık geliştirirken, diğerlerini göz ardı etmeye yönlendirilmektedir.

Bu bağlamda, medya etiğinin, yalnızca haberlerin içerik ve sunumunda değil, aynı zamanda neyin görünür, neyin görünmez kılındığını sorgulamak ve dengelemek konusunda kritik bir rol üstlenmesi gerektiği açıktır.

4.9.5. Medya ve Güç İlişkileri Bağlamında Savaş Ekonomisi

Medya, bilgi akışını yönlendirme gücüyle yalnızca toplumsal algıları değil, aynı zamanda ekonomik ve politik süreçleri de şekillendiren temel aktörlerden biridir. Savaş dönemlerinde bu rol, çok daha belirgin hale gelmekte; medya, hem savaşın nedenleri ve sonuçlarına dair anlatılar oluşturmakta hem de ekonomik çıkarların gözetildiği bir araç haline gelmektedir. Bu bağlamda, savaş ekonomisi ile medya arasındaki ilişki, güç odaklarının stratejik manipülasyonları ve medya kuruluşlarının ekonomik çıkarları etrafında şekillenmektedir.

Savaş ekonomisi, yalnızca askeri harcamalar ve silah ticareti gibi doğrudan faktörlerle sınırlı kalmaz; aynı zamanda propaganda, kamuoyu oluşturma ve kriz yönetimi gibi medya odaklı süreçlerle de iç içe geçmiştir. Özellikle günümüzde, medya aracılığıyla kitlelere sunulan savaş haberleri, çatışmaların

meşrulaştırılmasından savaşıla bağlantılı endüstrilerin güçlendirilmesine kadar geniş bir yelpazede işlev görmektedir.

Halil Nebiler (1995: 39), medyanın tekelleşmesi ve politik-ekonomik bir uzantı haline gelmesine yönelik eleştirilerini kaleme aldığı *Medyanın Ekonomi Politikği: Türk Basınında Tekelleşme ve Basın Ahlâkının Çöküşü* adlı eserinde, bu ekonomik yapılanmanın gazetecilik mesleğinin dokusunu bozduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, farklı yapılarla yatay ve dikey birleşmelerle bir araya gelen her bir kuruluşun artık kendi özel tercihleri, yargıları ve hesaplarına sahip olduğuna dikkat çekmekte; bu nedenle, aktardıkları bilgi içerisinde doğruluk ve tarafsızlık aramanın mümkün olmadığını öne sürmektedir. Bu durumu destekler bir örnekle açıklayan Badikian (2004: 96-97), Saddam Hüseyin'in 1980'li yıllarda Amerika'nın en büyük düşmanı olarak görülen İran'a karşı kullanmak üzere, yine Amerika tarafından 24 silah üretim şirketiyle anlaşma yaptığını ifade etmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak, Saddam Hüseyin'in Kürt azınlıklara yönelik ölümcül gaz saldırılarına uluslararası arenada sessiz kalındığı ve medyanın bu olayı adeta yok hükmünde saydığı belirtilmiştir. Daha da acı bir tablo olarak Badikian, medyanın "ilginç ama sıradan" olarak nitelendirdiği bu kısımların arka planında yürütülen süreçleri halka anlatmadığını vurgulamaktadır. Daha trajik bir örnek ise, savaş duyurusunun zamanlamasının ara seçimlere yakın bir tarihe denk getirilerek politik etki faktörünün artırılmak istenmesidir. Badikian'a göre, bu durumu daha da çarpıcı hale getiren ise, Beyaz Saray'da ilgili çalışmaları yürüten Andrew H. Card'a savaş duyurusunun neden bu şekilde planlandığının sorulması üzerine verdiği cevaptır: "Yeni ürünler Ağustos'ta piyasaya sürülmez." Bu açıklama, medyanın sahiplik yapısının ve siyasi stratejilerin ne denli iç içe geçtiğini gözler önüne sermektedir.

Elbette, söz konusu sahiplik yapılarının kendi varlıklarını sürdürebilmesi adına, hem hükümetle hem de sermaye çevreleriyle olan ilişkilerinde son derece dikkatli ve sadakatli bir tutum sergilemesi gerekmektedir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında Türkiye'deki ekonomik güç dengeleri üzerine görüşlerine başvurduğumuz Coşkun Aral, medyanın genellikle hükümetin siyasi ve ticari çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini belirtmiş ve sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

“Türkiye’de savaşların gerekçelerini sorgulayan veya bu durumu protesto eden bireyler tutuklanıyor. Savaşı başlatan ya da katliamları gerçekleştiren ülkelerle ticari ilişkiler, bu tutumda belirleyici bir faktör oluyor. Medyanın da bu tür olaylara ilişkin kamuoyunu etkileyebilecek bir yayıncılık yapmadığını görüyoruz. Bu eksiklik, toplumda bilinç ve duyarlılık gelişmesini engelliyor. Sağlıklı bir medya ve basın bulunmadığı bir ortamda, sağlıklı analizler yapmak da mümkün olmuyor.”

Söz konusu taraf seçme ve bu doğrultuda objektif olmaktan uzaklaşma bağlamında Türkiye medyasını eleştiren bir diğer isim ise Fehim Taştekin olmuştur. Taştekin, Aral’ın penceresini destekler nitelikte bir yaklaşımla, Türkiye’de bu konuda genel bir ikiyüzlülüğün olduğunu öne sürmüştür: *“Gündüz Ukrayna’ya destek verilir, gece Rusya ile iş birliği yapılıyor. Aynı şey İsrail ve Filistin meselesi için de geçerli. Medya, hükümetin stratejik çıkarlarına göre şekillenirken, topluma sunulan söylemlerle gerçekte yapılanlar arasında büyük bir fark var. Bu da siyasette ve medyada sürekli karşımıza çıkan bir çelişki. Medya, hangi tarafı destekleyeceğine göre seçimler yapıyor ve bu seçimler de savaşın algısını şekillendiriyor. İsrail-Filistin meselesinde de, Ukrayna-Rusya çatışmasında da medyanın bu ikircikli tutumu belirleyici oluyor.”*

Ortadoğu’da medyadaki sansür ve manipülasyonun yaygın bir tutum olduğunu vurgulayan Hediye Levent, bu nedenle bireysel çabaların büyük bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir. Türkiye özelinde ise İsrail ile olan ticari ilişkilerin ortaya çıkarılmasında büyük bir emek harcayan gazetecilerin, bu çabayı genellikle ancak ülke dışında yaşıyor olmanın sağladığı avantajla gerçekleştirebildiğini dile getirmektedir. Levent bu konudaki görüşlerine ifade etmeye şöyle devam etmektedir: *“Gazetecilerin Söylediği şeyleri Türkiye’de birçok kişi biliyordu ancak paylaşımları imkansızdı, çünkü medya çalışanlarının ve gazetecilerin ülke içinde bağımsız hareket etme şansı yok. Dış haber muhabiri olarak benim de Ortadoğu’ya gidip gelmem, pasaport ihtiyacım nedeniyle devletin baskı mekanizmalarına karşı daha temkinli olmamı gerektiriyor. Türkiye’de insanlar arasında bilinen ama devletin sır gibi sakladığı pek çok bilgi var. Bu sırlar ortaya dökülse ortalık karışabilir, ama devletin medya üzerindeki ağır baskısı nedeniyle herkesin sustuğu bir atmosfer var. Hükümete yakın*

birçok medya kuruluşu gerçeği bükerek aktarıyor. Neyse ki sosyal medya var ve Metin Cihan gibi gazeteciler sayesinde bazı gerçekler görünür hale gelebiliyor. Ancak burada bir politika değişikliği olduğu söylenemez. İsrail’le ticaret ilişkileri, ne yazık ki Filistin halkının durumunu göz ardı ederek sürüyor. İsrail ile ticaretin devam ettiğini Filistinliler dahi ifade ediyor. Ortadoğu’da insanlar, Türkiye mediasındaki açıklamalara değil, hangi ülkelerin gerçekten harekete geçtiğine bakıyorlar. Bu yüzden Türkiye’de Filistin’e yönelik sembolik yas ilanları Ortadoğu’da ciddi bir yankı bulmuyor. Burada insanlar kimlerin silah ve maddi destek gönderdiğine, hangi ülkelerin İsrail’e karşı caydırıcı adımlar attığına bakıyor. Türkiye’de ise medyada yer bulan eleştirilerin çoğu, bireysel birkaç cesur gazetecinin çabalarıyla sınırlı. Ancak hükümet yanlıları bile Filistin adına sokağa indiğinde, mesele gerçek bir toplumsal tepkiye değil, sembolik bir eyleme dönüşüyor. Gösteriler hükümetin kontrolünde yapılıyor; Ticaret Bakanlığı’na veya limanlara yönelik bir protesto söz konusu değil, sadece halkın tepkisini yatıştıran sembolik bir gösteri olarak kalıyor. Örneğin, gerçekten Filistin için mücadele eden bazı gençlerin gösterileri polis müdahalesiyle dağıtılıyor, günlerce gözaltında kalıyorlar. Bu olaylar hükümet mediasında yer almıyor. İslamcı gruplara yönelik önyargılar nedeniyle, hatta sırf Hamas’ın Filistin’de etkin bir grup olduğu gerekçesiyle bu gençlere dahi sahip çıkılmıyor. Sonuç olarak, hükümeti eleştiren her olayda, hükümet ya hedef değiştirerek ya gündemi saptırarak ya da gösteriler düzenleyerek tepkileri yumuşatmaya çalışıyor. Bu süreçte hükümete yakın medya ise olayları eğip bükerek, hükümetin çizgisi doğrultusunda aktarmaya devam ediyor.

Türk medya devi satıldı: Yeni sahibi belli oldu

Park Grubu, Ciner Yayın Holding'deki tüm hisselerini Bilgi Üniversitesi ve Doğa Kolejleri'ni bünyesinde bulunduran Can Grubu'na devretti. Park Grubu, medya yatırımlarını sonlandırma kararı aldı. Ciner Yayın Holding bünyesinde Habertürk, Show TV ve Bloomberg HT gibi yayın kuruluşları bulunuyor.

23.12.2024 - 17:21 Son Güncelleme : 23.12.2024 - 17:34 Haberler - ntv.com.tr

Paylaş

Doğan Medya 916 milyon dolara satıldı

Doğan Holding, medya iştiraklerinin satışına ilişkin Kamuyu Aydınlatma Platformu'na açıklama yaptı. Demirören Grubu, 916 milyon dolara Hürriyet, Posta , Fanatik gazeteleriyle Kanal D ve CNN Türk televizyonlarının da aralarında bulunduğu çok sayıda yayın kuruluşunun sahibi oldu

Haber Merkezi
06 Nisan 2018 | Güncellenme: 06 Nisan 2018

Doğan Grubu sahibi olduğu Doğan Gazetecilik, Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık, Doğan TV Holding, Doğan Haber Ajansı, Doğan Dağıtım Satış Pazarlama, Doğan İnternet Yayıncılığı ve Yatırım, Doğan Media International GmbH ve Mozaik İletişim Hizmetleri'ndeki paylarının tamamını 916 milyon dolara Demirören Grubu'na devretti.

Şekil 4.957: Medya Organlarının Satış Haberleri

Kaynak: ntv.com.tr, Erişim Tarihi: 28.12.2024

Kaynak: sozcu.com.tr, Erişim Tarihi: 28.12.2024

Coşkun Aral: “Savaşların arka planında ekonomik çıkarlar genellikle belirleyicidir. Silah sanayisi, inşaat sektörü ve kimyasal sektör gibi alanlar, savaşlardan büyük kazançlar elde ediyor. Bugün dünyadaki pek çok önemli medya kuruluşunun finansal destekçilerinin bu sektörler olduğu unutulmamalıdır. Bu çıkar ilişkileri, savaşların sürmesine ve kamuoyunun savaşa yönelik algısının manipüle edilmesine neden oluyor.” Aral’ın ortaya koyduğu bu iddialar, yukarıda yer alan medya sahipliklerinin değişimine ilişkin haberlerde ismi geçen şirketlerden birinin eğitim grubu, diğerinin ise petrol sanayisine yönelik ticari bir kuruluş olmasıyla daha somut bir boyut kazanmaktadır. Bu durum, yapılan değerlendirmelerin sağlanmasını sağlamak adına önemli bir örnek olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, “Medya devi ‘satıldı’ ” veya “Medya 916 milyon dolara ‘satıldı’ ” ifadelerindeki ironik anlamın tesadüf olmadığı düşünülmektedir.

Bununla birlikte medya, yalnızca sermayedarlarını desteklemek veya ideolojik yapıyla olan güç mesafesini korumak için değil, aynı zamanda tiraj, beğeni (like) ve reklam kaygılarını da hedefleri arasında görmüştür. Söz konusu duruma değinen Sema Hosta, şunları ifade etmektedir: “Halkın neyi talep ettiği, güncel konuların ne olduğu

gibi unsurlar medyanın şekillenmesinde büyük rol oynuyor. Televizyon kanalları eskisinden de kötü bir durumda; kuruluş amacından saparak halkın isteklerine yanıt veren bir yapı haline geldiler. Eskiden gazete tirajlarına önem veriliyordu, şimdi ise sosyal medyada beğeni ve erişim oranları (like ve reach) ön planda. Kim neyi beğendi, neyi talep ettiyse o doğrultuda içerik üretiliyor. Bu, maalesef çok üzücü bir durum; çünkü fazla vahşet içeren haberlerin daha fazla tıklanma aldığını, halkın ilginç bir şekilde bunu talep ettiğini görüyoruz.”

Günümüzde, savaşların ekonomik getirilerini göz ardı ederek tarafsız, ajitasyonsuz ve yalnızca gerçeği yansıtmaya sorumluluğunu benimseyen medya kuruluşlarının sayısı yok denecek kadar azdır. Toplumsal olayları ve savaşları, suçluyu suçlu, mağduru mağdur olarak gösterme cesaretine sahip bir yayın anlayışı, medya sektöründe ideolojik ve ekonomik baskılarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu yaklaşımı sürdüren kuruluşların, piyasa dinamikleri ve siyasal güç ilişkileri içinde uzun vadeli varlıklarını sürdürememesi, modern kapitalist düzenin medya üzerindeki dönüştürücü etkisini bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Bu bağlamda, medya sadece bilgi ve haber kaynağı olmaktan çıkmış, aynı zamanda toplumsal algıların yeniden üretildiği bir ideolojik aygıt haline gelmiştir. Antonio Gramsci'nin "hegemonya" kavramı ışığında değerlendirildiğinde, medya, iktidarın rızaya dayalı yönetim biçimini inşa etmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Bu süreçte, varlıklarını sürdürmek isteyen medya kuruluşları, hükümetlerle iş birliği yaparak siyasal alanın meşruiyetini desteklemekte ve kamuoyunu şekillendirme gücünü kullanarak aleyhlerine gelişebilecek olayların seyrini değiştirmeye çalışmaktadır. Medyanın ekonomik ve siyasal güdülerle işleyen bu yapısı, yalnızca bireysel hakikat arayışlarını değil, aynı zamanda toplumun bilgiye erişim hakkını da tehdit etmektedir. Bu durum, medya bağımsızlığının sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyolojik ve politik bir mesele olarak ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

4.9.6. Medya, Aktivizm ve Görsel Tanıklık

“Ben bir keresinde "Barış bu kadar zor mu?" başlıklı bir yazı yazmıştım Bianet’e. Yazıda her iki tarafa da eşit bir mesafede durulması gerektiğini

savunmuştum. Ancak ana akım okuyuculardan yüzlerce hakaret aldım, "İsrail Siyonisti" olmakla suçlandım. Oysa oldukça yumuşak bir yazıydı ve sadece her iki taraf için de barışı savunuyordum. Ama bu bile "Filistini nasıl desteklemezsin?" gibi bir tepkiyle karşılandı" (Yasemin İnceoğlu).

"Son derece prestijli ve dünyaya örnek olmuş bir kurum olan BBC'nin, Ukrayna savaşında nasıl militanlaştığına şahit olduk. Bu durumu yanıttımda da ifade ettim: "Evet, bu notu düşen editörün militan olmak gibi bir sorunu var," dedim. BBC, bir gerçekliği yansıtmayı amaçlamak yerine, başka bir amaç güderek olayları çarpıtmış ve yaşananların farklı bir şekilde algılanmasına neden olmuştur" (Fehim Taştekin).

Modern medyada gazetecilik, yalnızca bilgi aktarma işleviyle sınırlı kalmamakta; kimi zaman olayların içinde bir aktör olarak konumlanmakta ve aktivizmin bir parçası haline gelmektedir. Özellikle çatışma bölgelerinde, insani krizlerde ve hak ihlallerinde, gazetecilerin "görsel tanıklık" yoluyla olayları belgeleyerek toplumu harekete geçirme çabası, medyanın işlevini dönüştürmektedir. Bu dönüşüm, gazeteciyi ve medya kuruluşlarını tarafsız bir gözlemci olmaktan çıkararak, bazen bir milis gibi durumu etkileyen ve yönlendiren bir pozisyona taşımaktadır.

Bu bağlamda, medya organları ve gazeteciler, yalnızca gerçeği yansıtmakla değil, aynı zamanda bu gerçeği nasıl çerçeveledikleriyle de toplumsal hareketleri, politik kararları ve uluslararası müdahaleleri etkileyebilir hale gelmiştir. Ancak bu rol, medya etiği ve tarafsızlık ilkeleriyle çelişen bir ikilem yaratmaktadır: Görsel tanıklık bir toplumsal sorumluluk mu, yoksa medyanın aktivizm yoluyla meşruiyet ve güç kazanma aracı mıdır?

Savaşın taraflarının tasviri olarak kullanılan "militanlaşma" ve "milis halini almak" kavramları, medya çalışanlarının bu süreçlere katılımıyla birlikte yeni bir boyut kazanarak kavramın anlamını yeniden tanımlamaktadır. Bu bağlamda, adeta savaşın borazanını çalan ve en ön saflarda savaşın yönünü belirlemeye çalışanlar, kimi zaman gazetecilerin kendileri olmaktadır. Ancak, bu yön belirleme sürecinde en büyük

soru işaretlerinden biri olan "failin kim olduğu" sorusu çoğu zaman yok sayılmakta; bunun yerine yalnızca kimlerin mağdur edildiği üzerinden bir tanıklık yürütölmektedir. Bu durum, medyanın bu noktadaki samimiyetinin de sorgulanmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, gazetecinin savaş meydanlarındaki temel görevi ve amacı üzerine görüşlerini sunan Faruk Bildirici, şunları ifade etmektedir: *“Medyanın temel amacının, insanları korumak, savaş karşıtlığını ve barışı savunmak gibi bir çizgi üzerinden şekillenmesi gerektiğini düşünüyorum. Örneğin, Gazze veya Afrika’da savaşın kötü yüzünü gösterirken asıl hedefimiz, savaşı sürdürenlere karşı bir nefret yaratmak veya taraf tutmak değil. Tam tersine, savaşın kötülüğünden yola çıkarak insanlarda barışa yönelik bir duygu geliştirmemiz gerekir. Bu doğrultuda, medya olarak 'barış gazeteciliği' yapmamız esastır. Ancak bugün medyada gördüğümüz çizgi, neredeyse savaş taraftarlığını teşvik edecek bir yönde ilerliyor. Örneğin, 'İslam ordusu' kurulması gibi büyük savaş kurguları oluşturuluyor ve bu yayınlar, insanların Gazze’deki trajedisinin sona ermesi veya barışın sağlanması yerine, daha büyük bir savaş için motive edilmeleri izlenimini veriyor. Bu durumda medyanın, barışı savunmak yerine savaşı adeta kışkırtan bir çizgide olduğunu gözlemliyoruz. Savaşın kötülüğünü insanlara göstermek, yalnızca Filistin veya Ukrayna’daki çocuklar üzerinden değil, tüm siviller için bir duyarlılık yaratmalıdır Medyanın bu noktada, gazetecilikten milisleşmeye doğru kayma tehlikesi bulunduğunu düşünüyorum.”*

Alternatif bir yaklaşımla, medyanın bu noktada doğru bir çizgi izlediğini savunan Tayyip Hoşbaş, gazeteciliğin tarafsızlık, doğruluk ve evrensel etik ilkelerle bağlı olduğunu kabul etmekle birlikte, belirli sosyopolitik bağlamlarda medyanın toplumsal kimliklere ve kültürel aidiyetlere yönelik hassasiyet geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Hoşbaş’a göre, medya, yalnızca olayları yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumların değerlerini ve tarihsel hafızasını da dikkate alarak bir anlatı inşa etmektedir. Bu bağlamda, Türkiye medyasının, savaşların temsili noktasında, özellikle Müslüman kimliğine vurgu yapan bir perspektifle etkili bir çizgide durduğunu belirtmektedir. Hoşbaş, bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: *“Rusya-Ukrayna savaşında mavi gözlü, sarışın çocuklar mağdur edilirken; diğer tarafta Müslüman ve siyah algısıyla çocukların yok sayıldığını gördük. Türkiye’de ise anlam bütünlüğü açısından Müslüman kardeşlerimize yönelik bir bakış açısı mevcuttu. Ukrayna*

savaşında gündem daha yoğun bir şekilde uluslararası arenaya taşındığı için, bu savaşın etkisi çok daha belirgin oldu. Gazze'ye baktığımızda, dünya genelinde bir kamuoyu oluştu ve insanlar buna tepki gösterdi. Belçika'dan İngiltere'ye kadar birçok ülkede insanlar sokağa çıktı. Ancak bu tepkiler yeterince bir sonuca ulaşamadı. Devlet büyüklerinin bu durumu görmezden gelişini ve bazı medya kuruluşlarının bu meseleyi sadece ' Hamas ve İsrail çatışması' olarak göstermesini de gözlemledik. Kullanılan dil, algıyı oldukça değiştirdi. Türkiye medyası özelinde, özellikle çocuklar konusunda etkili ve başarılı bir haber işlenişi olduğunu düşünüyorum. Gazze ve Filistin konusunda Türkiye'nin siyasi duruşu, 'Müslüman kardeşlerimiz' anlayışıyla örtüşüyor. Bizler bu gelenek ve göreneklerle büyüydük. Bu nedenle medyanın konuyu doğru ve etkili bir şekilde ele aldığını, herhangi bir ayırım gözetmediğini söyleyebilirim."

Çalışma çerçevesinde ele alınan “çocuğun militanlaşması” hipotezi, kanaat önderlerinden elde edilen veriler sonrasında “basının militanlaşması” gibi bir perspektif değişikliğine yol açmıştır. Bu durum, gazetecilik mesleğinin temel işlevinin, mevcut vahşeti dünyaya duyurmaktan çok, tarafgirlik nedeniyle olaylara müdahil bir pozisyon alarak askerden daha asker, teröristten daha terörist, mağdurdan daha mağdur bir kimliğe bürünmek gibi bir hataya düşmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu yanlış yönelim, basının sahip olduğu gücün, toplumsal gerçekleri yansıtmaktan ziyade, savaşın taraflarından biri haline gelmek için kullanılması riskini ortaya koymaktadır.

4.9.7. Kimlik ve Etnik Kökenin Temsildeki Rolü

Özellikle çok kültürlü toplumlarda, kimlik ve etnik kökenin medya temsili, toplumsal uyumun sağlanması veya ayrışmanın derinleştirilmesi açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Medya organları tarafından, etnik grupların veya kimliklerin olumlu bir şekilde temsil edilmesiyle önyargıların kırılması mümkün olabileceği gibi, yanlış veya eksik tasvirler yoluyla ayrımcılığın pekiştirilmesine de yol açılabilmektedir.

Bauman’a göre (2017: 22) kimlik, dinamik bir süreç içinde şekillendirilmekte ve sürekli olarak müzakereye tabi tutulmaktadır. Bir yandan bireyler tarafından belirli tercihler doğrultusunda inşa edilen kimlikler, diğer yandan toplumsal çevre tarafından

dayatılan roller ve etiketler aracılığıyla yönlendirilmektedir. Bu bağlamda, bireyin kimlik seçimlerini dışsal baskılara karşı savunma sürecinde yanlış anlaşılmalara yaşanması ve sürekli bir denge arayışına girilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu tür bir durumda, sosyal becerilerin geliştirilmesi ve uyum sağlama kapasitesinin artırılması, kimlik müzakerelerinde karşılaşılan zorlukların hafifletilmesine katkı sunabilmektedir. Ancak, bu becerilerin geliştirilmesi, bireyin kimliğini sabit bir aidiyet veya kesin bir “yuva” hissi olarak deneyimlemesini tam anlamıyla mümkün kılmamaktadır. Sürekli değişen ve tamamlanmayan bir yapıya sahip olan kimlikler, bireyin her yerde kendini “evinde” hissetmesini sağlayabilirken, hiçbir yerin tamamen “yuva” olmayacağı gerçeğinin kabullenilmesini de gerekli kılmaktadır.

Bu bağlamda, ulusların ve ulus destekçisi medyanın, her ne kadar söylem düzeyinde her insanın eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğunu savunsa da “kendinden olana” her zaman daha hassas yaklaştığını ve haber dilini bu doğrultuda şekillendirdiğini öne süren Faruk Bildirici, sözlerine şu şekilde devam etmiştir: *“Türkiye medyası, tarihsel olarak Filistinlilere karşı her zaman bir yakınlık duymuştur; ancak burada yalnızca bu yakınlık değil, özellikle İslamcı medyada görülen Yahudi karşıtlığı da etkili oluyor. Bu unsurlar birleştiğinde, Filistin’e dair haberler medyada daha fazla yer buluyor. Örneğin, Filistinlilere saldıranlar Yahudiler değil de başka bir Müslüman grup olsaydı, bu konu bu kadar geniş yer bulmazdı. Geçmişte, Türkiye medyasında İran-Irak Savaşı sırasında veya Rusya’nın Gürcistan’a saldırısında olduğu gibi, iktidarın daha tarafsız bir duruş sergilediği dönemlerde bu tür olaylar fazla büyütülmeden ve daha sınırlı bir şekilde yansıtılmıştı.”*

Bu durumun yalnızca Türkiye medyası özelinde gerçekleştiğini öne sürmek taraflı bir yaklaşım olacağı gibi, küresel çapta faaliyet gösteren medya kuruluşlarının da hem sermayedarları hem de din ve ırk temelli sunumlar yaptığı gerçeği, günümüzde tüm okuyucular tarafından kabul edilmektedir. Bu tür eğilimler, medyanın tarafsızlık iddiasını zedelemekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal önyargıların ve ayrımcılığın yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır.

Bir gazetecinin temel sorumluluğunun, kamunun bilgi edinme hakkına hizmet etmek olduğunu vurgulayan Yasemin İnceoğlu, çocuk hak odaklı haberciliğin kamu merakını kaşıyan ya da manipüle eden bir anlayış yerine, çocukların ortak faydasına hizmet eden bir yaklaşımı benimsemesi gerektiğini ifade etmektedir. Konuya dair yaptığı derinlemesine çalışmaları da aktaran İnceoğlu sözlerine şöyle devam etmektedir: *“Türkiye medyasının bu ilkeye genellikle “yakınlık” ilkesi üzerinden hareket ederek, Filistinli bir çocuğun mağduriyetini dramatize ettiği ve bu mağduriyeti kültürel ya da dinsel bir bağ üzerinden sahiplendiği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, Filistinli çocuk medyada mağdur olarak sunulurken, İsrail devleti “terörist devlet” olarak çerçevelenmektedir. Buna karşılık, aynı medya Ukraynalı çocuklar için benzer bir duygusal hassasiyeti göstermemektedir. Bu durum, yalnızca Türkiye medyasına özgü bir yaklaşım değildir; aksine, medyanın küresel ölçekteki çifte standartlarını ve “medyanın hipokrasisi” olarak nitelendirilebilecek tutarsızlıklarını açıkça ortaya koymaktadır.”* İnceoğlu’nun sözünü ettiği ikircikli durumun dünya medyasındaki yansımaları destekleyen bir örnek sunan Hediye Levent, bu tür yaklaşımların halkın toplumsal reflekslerini ciddi ölçüde zayıflattığını ve tarihin seyrini değiştirebilecek güçteki kitlelerin tepkilerinin giderek etkisiz hale geldiğini öne sürmektedir. Medyanın, haber öznelerini seçerken benimsediği “ötekileştirme” pratiklerine dikkat çeken Levent, sözlerine şu şekilde devam etmektedir: *“İç göçmenlerin kaçmaya başladığı ilk günlerde meydanlarda yaptığım bir gözlemimi paylaşmak isterim. Meydanlarda binlerce insan vardı, fakat herkesin ilgisini yalnızca iki yaşlarında, sarışın bir çocuk çekiyordu. Türkiye medyası bile karamela yakın ten rengine sahip çocukları tercih etmiyor; hatta Lübnan medyası bile belirgin özelliklere sahip, ‘farklı’ görünen çocukları öne çıkarmayı seçiyor. Bu durum beni oldukça rahatsız etti. Elbette o çocuğa karşı bir öfkem yok, ancak bu örnek üzerinden güzellik ve farklılık algısının medyada nasıl bir öncelik kazandığını gördüm. Avrupa medyası ise bu konuda çok daha ileri bir noktada; genellikle Müslüman, Şii veya Sünni topluluklardan ziyade, Hristiyan bir bireyin ölüm veya yaralanması daha fazla ön plana çıkarılıyor. Bu, medyanın haber seçimlerindeki ayrımcı yaklaşımının ne denli yaygın olduğunu ve bu durumun toplumsal algılar üzerindeki etkisini açıkça ortaya koyuyor.”*

Bauman'ın kimliksiz kimliklere yaptığı atıf, yalnızca evinden edilen insanlara değil, Hediye Levent'in sözünü ettiği kimliksiz mesleklere de referans olmaktadır. Levent'in bahsettiği bu kimliksizleşme, kimi zaman ihtiyaçtan, kimi zaman ise profesyonellikten kaynaklanmakla birlikte, yaratmış olduğu etki, geri dönüşü olmayan sonuçlara sebebiyet verebilmektedir. Bu durumun vahametini Levent şu şekilde ifade etmektedir: *“Medyanın kamuoyu algısını ve kitlelerin bakış açısını şekillendirme gücünü kesinlikle küçümsememek gerek. Bu etki, artık korkunç bir boyuta ulaştı. Sahadan gerçekleri aktarmaya çalışan gazetecilik ve medya, sahada olan gazetecilerin baskı altına alındığı bir ortamda zorlanıyor. Örneğin, geçtiğimiz hafta İsrail, daha önce güvenli kabul edilen bir köyde uyuyan gazetecilere hava saldırısı düzenledi. O bölge daha önce hiç saldırıya uğramamıştı. Eğer bu saldırı gerçekleşmeseydi, gelecek hafta güney bölgesine gittiğimde benim de kalacağım yer orası olacaktı. Saldırıda hayatını kaybeden üç gazeteciden ikisi Madine, diğeri ise Manara için çalışıyordu. Bu gazetecilerden ikisi, Hizbullah'a yakın bir çizgideydi. Yabancı meslektaşlarımla bu konuda tartışmalar yaptık. Bazıları, bu gazetecilerin neden Hizbullah'ın medya organlarında çalıştıklarını sorguluyordu. Ancak gazeteciler için bu konuda sert eleştirilerde bulunmak yanlış olabilir. Belki de bu kişiler, başka bir iş bulamadıkları için, ideolojisini paylaşmasalar bile kendilerince makul sebeplerden ötürü orada çalışıyor olabilirler. Unutmamak gerekir ki Hizbullah, uzaydan gelmedi; Güney Lübnan'da yaşayan halkın bir kısmının kendi toprakları için yürüttüğüne inandığı bir savaş var. Doğru ya da yanlış olması bir yana, eğer bu tartışma kapısı açılırsa, aynı mantıkla ben de Voice of America muhabiri olarak Hizbullah tarafından hedef alınabilirim.”*

Kimlik ve temsil, savaş meydanlarında yalnızca bir aidiyet değil, aynı zamanda bir mücadele aracıdır. Modern çatışma alanlarında, etnik, dini ve kültürel kimlikler, bir yandan toplulukların direnişini ve dayanışmasını inşa ederken, diğer yandan medyanın ve ideolojik güç odaklarının yönlendirdiği manipülatif anlatılar yoluyla yeniden tanımlanmaktadır. Medya, bu kimlikleri tasvir ederken, savaşın tarafları üzerinde bir yargı inşa etmekte ve aynı zamanda mağdurun, failin ve kahramanın kim olacağına karar vermektedir. Hediye Levent'in dikkat çektiği gibi, gazetecilerin bireysel eylemleri dahi, savaşın öznelereinden bağımsız düşünüleememekte, mesleki

kimlikleri bu güç dinamikleri içinde şekillenmektedir. Bauman'ın kimliksiz kimlikler olarak tanımladığı bu durum, yalnızca sahadaki bireylerin değil, savaşları dışarıdan gözlemleyen kitlelerin de kimlik algılarını yeniden müzakere etmelerine yol açmaktadır.

Savaş meydanlarında, kimlik artık bir savunma aracı olmanın ötesine geçerek, stratejik bir sembol haline gelmiştir. Medya, bu kimlikleri temsil ederken, tarafsızlık iddiasıyla hareket etmek yerine, bir yandan “kendinden olana” öncelik tanıyan, diğer yandan ötekileştirme pratikleriyle kimlikler arasında hiyerarşi kuran bir yapıya dönüşmektedir. Filistinli çocukların mağduriyetini dramatize eden ancak aynı duyarlılığı Ukraynalı çocuklara göstermeyen medya örneğinde olduğu gibi, bu temsiller, yalnızca bireysel hikâyelerin görünürlük kazanmasını değil, aynı zamanda kimlikler üzerinden oluşturulan güç dengesizliklerini de pekiştirmektedir.

Nitekim günün sonunda, savaş meydanlarında kimlik, yalnızca bireylerin değil, toplumların, ideolojilerin ve medya pratiklerinin de yeniden anlam kazandığı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla savaşın anlatısı, yalnızca kazananların değil, kimliklerin de nasıl temsil edildiğiyle yazılmaktadır. Bu temsil biçimleri, savaşın ötesinde, toplumsal hafızayı ve kimlik müzakerelerinin geleceğini belirleme gücüne sahiptir.

Tablo 4.93: Sıradan Vatandaşların Demografik Bilgileri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Meslek
Katılımcı 1	58	Kadın	İlkokul	Ev Hanımı
Katılımcı 2	31	Kadın	Ön Lisans	Öğretmen
Katılımcı 3	36	Kadın	Lisans	Lojistik Uzmanı
Katılımcı 4	40	Erkek	Yüksek Lisans	Memur
Katılımcı 5	37	Kadın	Ön Lisans	Ev Hanımı
Katılımcı 6	26	Kadın	Yüksek Lisans	Araştırma Görevlisi
Katılımcı 7	38	Kadın	Yüksek Lisans	Eğitim Danışmanı
Katılımcı 8	32	Kadın	Doktora	Akademisyen
Katılımcı 9	28	Erkek	Lise	E-Ticaret Temsilcisi
Katılımcı 10	63	Kadın	Lise	Emekli
Katılımcı 11	45	Kadın	Lisans	Serbest Meslek

Tablo 4.94: Katılımcı Odaklı Analiz Tablosu

Katılımcı	Türkiye Medyasının Çocukların Temsili	Doğu-Batı Temsilleri	Etik Sorunlar ve Şiddet Pornografisi	Empati ve Algı	Medyadaki Görsellerin Algı Etkisi	Fotoğraflardan Önce ve Sonra Görüşler
Katılımcı 1	Çocukların travmatik hikayelerle sunulması derin bir duygusal etki yaratıyor; medyanın toplumsal dayanışmayı artırmada yetersiz kaldığı ifade ediliyor.	Türk medyasında Filistin'e yönelik daha yoğun bir temsil var, Ukrayna daha az görselleştiriliyor.	Medya, savaş mağduru çocukları haberlerin izlenme oranını artırmak için kullanıyor. Bu durum, etik açıdan sorunlu görülüyor.	İki coğrafyadan gelen çocuk fotoğrafları arasında ayırım yapmadığını, hepsine eşit derecede empati kurduğunu belirtiyor.	Görsellerin toplumda empatiyi artırdığı ancak seçici sunumların etkisini azalttığı belirtiliyor.	Görsellerden önce genel bir empati ve üzüntü hissi varken, görsellerden sonra daha derin bir farkındalık oluştuğunu belirtiyor.
Katılımcı 2	Medya, Filistinli çocukları daha çok dramatize ederken, Ukraynalı çocukları daha az şiddet içerikli imgelerle sunuyor.	Ukraynalı çocukların görselleri genellikle iyimser bir tablo çizerken, Filistinli çocukların görsellerinde travma ve yıkım daha belirgin.	Şiddet içerikli imgelerin toplumsal etkileri sorgulanıyor, özellikle Filistin görsellerindeki kanlı imgelerin izleyicileri duygusal olarak manipüle ettiği düşünülüyor.	Katılımcı, medya tarafından gösterilen görsellerin toplumda empatiyi artırabileceğini düşünse de, sunumların çok seçici olduğunu belirtiyor.	Görsellerin dramatik sunumu empatiyi artırabilir ancak manipülatif bulunuyor.	Fotoğraflardan önce genel bir sempati hissi vardı, görsellerden sonra daha seçici bir empati oluştuğunu belirtti.
Katılımcı 3	Medyanın savaş mağduru çocukları dramatize ederek mağduriyet üzerinden dikkat çektiği, ancak bu durumun duyarsızlık yaratabileceği vurgulanıyor.	Filistinli çocukların fotoğraflarında uzun süreli çatışmanın izleri görülürken, Ukraynalı çocukların fotoğrafları daha çok ani şoku yansıtır.	Görsellerin sık paylaşılmasının empati yerine duyarsızlığa neden olabileceği, şiddet imgelerinin dikkatle seçilmesi gerektiği ifade ediliyor.	Her iki coğrafyadan gelen çocuklara eşit empati duyduğu, çocukların yaşadığı travmaların evrensel bir insani sorun olarak ele alınması gerektiği belirtiliyor.	Şiddet imgelerinin sık kullanımı empatiyi azaltarak duyarsızlığa yol açabiliyor.	Görsellerden önceki görüşleriyle sonraki görüşleri arasında fark olmadığını ifade etti.
Katılımcı 4	Ekonomik kaygılar nedeniyle medya içeriklerine karşı duyarsızlaştığını ifade ediyor; çocuk	Filistin savaşının daha çok işgal temalı sunulduğu, Ukrayna savaşının ise iki devlet arasında bir	Ukrayna görsellerinde şiddet imgelerinin daha az yer aldığı, Filistin görsellerinde ise ölüm	Filistin'e yönelik görsellerin daha çok gösterildiği, dolayısıyla bu gruba daha fazla empati duyduğu ifade ediliyor.	Sadece anlık bir etkide bulunuyor, uzun vadede algı değişimine neden olmuyor.	Görsellerden önce algısının daha genel olduğunu, görsellerden sonra detaylara odaklandığını belirtti.

	mağduriyeti imgeleri sadece anlık bir etkide bulunuyor.	anlaşmazlık olarak aktarıldığı belirtiliyor.	ve yıkımın sürekli öne çıkarıldığı eleştiriliyor.	Ukrayna görselleri sınırlı olduğu için empati düzeyi düşük kalıyor.		
Katılımcı 5	Türk medyasının özellikle anneler ve çocuklar üzerinden dramatik anlatılar oluşturduğu ve bu görsellerin duyarlılığı artırma amacını taşıdığı ifade ediliyor.	Filistinli çocuklar mağduriyetin ve yıkımın sembolü olarak sunulurken, Ukraynalı çocukların fotoğraflarının nispeten umutlu olduğu belirtiliyor.	Çocuk mağduriyetinin medya tarafından reyting amaçlı kullanılması eleştiriliyor. Özellikle Filistinli çocukların travmatik imgelerinin sürekli paylaşılmasının etik olmadığı ifade ediliyor.	Müslüman bir birey olarak Filistinli çocukların fotoğraflarına daha fazla duygusal bağ kurduğu, Ukraynalı çocuklara yönelik empati düzeyinin daha düşük olduğu belirtiliyor.	Algı oluşturmak için kullanılan görsellerin etik açıdan tartışmalı olduğu belirtiliyor.	Görsellerden önce daha yüzeysel düşündüğünü, görsellerden sonra derin bir üzüntü hissettiğini ifade etti.
Katılımcı 6	Medya, çocukları savaşın masum kurbanları olarak sunuyor; toplumsal dayanışmayı artırıcı bir etkisi olduğu, ancak aynı zamanda duyarsızlığa yol açabildiği ifade ediliyor.	Ukraynalı çocukların görselleri yeni bir savaşın şokunu taşıırken, Filistinli çocuklar uzun süredir devam eden savaşın yorgunluğunu ve direnişini yansıtıyor.	Şiddet içeren görsellerin sürekli gösterilmesi toplumda empati yerine duyarsızlık yaratabiliyor; bu görüntülerin etik kurallara uygun şekilde sunulması gerektiği vurgulanıyor.	Filistinli çocukların daha uzun süreli acı çektiğini düşündüğü için onlara yönelik empati düzeyinin daha yüksek olduğu ifade ediliyor.	Şiddet imgeleri duyarsızlık yaratabiliyor, algı oluşturma etkisi sınırlı kalıyor.	Görsellerden önce ve sonra empati düzeyinin değişmediğini ancak farkındalık arttığını belirtti.
Katılımcı 7	Medyada çocukların savaşın çaresiz kurbanları olarak sunulmasının hem duygusal bir etki hem de farkındalık yaratmada önemli olduğu belirtiliyor.	Türk medyasının Filistin'e yönelik daha fazla içerik sunduğu, Ukrayna savaşına ilişkin görsellerin sınırlı olduğu gözlemleniyor.	Filistinli çocukların daha fazla dramatize edilmesinin empati yaratmak yerine şiddeti kanıksatma riskini taşıdığı vurgulanıyor.	Filistinli çocuklara yönelik görsellerin daha fazla olması nedeniyle, bu gruba yönelik empati düzeyinin daha yüksek olduğu ifade ediliyor. Ukraynalı çocuklar daha az görünür olduğu için empatide geride kalıyor.	Filistin görselleri üzerinden daha fazla algı oluşturuluyor, Ukrayna görselleri sınırlı etki yaratıyor.	Görsellerden önce daha soyut bir empati hissi vardı, görsellerden sonra daha somut ve duygusal bir bağ kurduğunu ifade etti.
Katılımcı 8	Medya, Filistinli çocukların mağduriyetini sürekli	Ukrayna çocuklarının görsellerinde savaşın doğrudan etkilerinden	Görsellerin şiddet unsurlarını artırarak dramatik bir etki	Katılımcı, her iki coğrafyadan gelen çocukların yaşadığı acılara	Görsellerin algı oluşturmada, daha	Görsellerden önceki ve sonraki görüşleri arasında fark

	vurgularken, Ukraynalı çocuklara daha az yer veriyor; bu durum medyanın sunumunda kültürel bağların belirleyici olduğunu gösteriyor.	çok insani yardım sahnelerinin yer aldığı, Filistin’de ise şiddet imgelerinin yoğun olduğu belirtiliyor.	yaratmaya çalışması eleştiriliyor; bu durumun toplumu empati yerine duyarsızlığa sürükleyebileceği ifade ediliyor.	eşit derecede üzülse de, Filistinli çocuklara yönelik içeriklerin daha yoğun olması nedeniyle bu gruba daha fazla empati duyduğunu ifade ediyor.	çok mevcut algıları pekiştirdiği belirtiliyor.	olmadığını ancak görsellerin duyarsızlığa neden olabileceğini belirtti.
Katılımcı 9	Medya, çocukların mağduriyetini insani bir sorun olarak sunuyor ancak dramatisasyonun etkililik sınırlarını zorladığı ifade ediliyor.	Türk medyasında, Filistin savaşına daha fazla yer verildiği ve bu durumun toplumun dini/kültürel bağlarına yönelik bir eğilimi yansıttığı gözlemleniyor.	Çocuk mağduriyetinin etik dışı bir şekilde dramatize edilmesi eleştiriliyor; medyanın bu konuda daha dengeli ve empati odaklı bir tutum sergilemesi gerektiği belirtiliyor.	Katılımcı, her iki coğrafyadan gelen çocuklara empati duyduğunu ancak Müslüman bir kimlik üzerinden Filistinli çocukların daha fazla empati uyandırdığını ifade ediyor.	Manipülatif görseller nedeniyle empati yerine kayıtsızlık oluşabiliyor.	Fotoğraflardan önce daha genel bir empati vardı, görsellerden sonra coğrafi odaklı bir farkındalık oluştuğunu belirtti.
Katılımcı 10	Medyanın dramatik temsillerle duyarsızlık yaratabileceği ifade ediliyor.	Filistin görselleri dramatik imgeler içerirken, Ukrayna görselleri daha nötr sunuluyor.	Etik olmayan imgelerin empati yerine korku veya kayıtsızlık yaratabildiği belirtiliyor.	Empati düzeyinin medya sunumuyla manipüle edilebildiği belirtiliyor.	Görsellerin algı oluşturma kapasitesinin sunum tarzına bağlı olduğu ifade ediliyor.	Görsellerden önce daha nötr bir yaklaşımı vardı, görsellerden sonra daha duygusal bir yaklaşım benimsediğini ifade etti.
Katılımcı 11	Medya, empati yaratma adına dramatik imgeler kullanıyor ama bu imgeler şiddet pornografisine kayabiliyor.	Batı medyasının Ukrayna’ya daha çok ağırlık verdiği, Filistin’in daha az görünür olduğu belirtiliyor.	Şiddet pornografisinin toplumsal etkilerinin dikkate alınmadığı vurgulanıyor.	Görsellerin toplumdaki empati düzeyine etkisinin tartışmalı olduğu ifade ediliyor.	Algı değişiminin medyanın tarafsızlığına bağlı olduğu belirtiliyor.	Görsellerden önceki empati seviyesiyle sonraki empati seviyesi arasında fark olmadığını belirtti.

Kaynak: Yazar

Medyada savaş mağduru çocukların temsili, toplumsal algıyı şekillendiren önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, Türkiye medyasının Filistin ve Ukrayna'dan gelen savaş mağduru çocukları nasıl temsil ettiği, bu temsillerin katılımcılar üzerindeki duygusal ve algısal etkileri analiz edilmiştir. Çalışma, 11 katılımcıdan elde edilen görüşler ve tez kapsamında sunulan fotoğraflar üzerinden gerçekleştirilmiştir. Ana temalar olarak Türkiye medyasının çocukları temsil etme biçimi, Doğu-Batı eksenindeki temsiller, etik sorunlar ve şiddet pornografisi ile empati ve algı ele alınmıştır.

Katılımcıların ifadelerine göre, Türkiye medyası genellikle savaş mağduru çocukları dramatize ederek toplumsal farkındalık yaratmayı hedeflemektedir. Ancak bu dramatizasyonun etkisi tartışmalıdır; bazı katılımcılar, bu tür içeriklerin empatiyi artırdığını ifade ederken, diğerleri bunun duyarsızlığa yol açabileceğini belirtmiştir. Örneğin, Katılımcı 1, çocukların travmatik hikayelerle sunulmasının derin bir duygusal etki yarattığını, ancak medyanın toplumsal dayanışmayı artırmada yetersiz kaldığını ifade etmiştir. Bu görüş, dramatizasyonun kısa vadeli bir farkındalık yaratsa da uzun vadede toplumsal etkisinin sınırlı olabileceğini göstermektedir.

Doğu-Batı ekseninde yapılan temsillerde ise Filistinli çocuklara daha fazla yer verildiği dikkat çekmektedir. Katılımcı 2, Filistinli çocukların görsellerinin daha çok travma ve yıkım içerdiğini, Ukraynalı çocukların ise daha umutlu bir şekilde temsil edildiğini belirtmiştir. Bu durum, medyanın kültürel ve dini bağlamları temel alarak temsilleri farklılaştırdığını ortaya koymaktadır. Filistin'deki savaşın uzun süreli olması ve bu coğrafyanın Türk toplumuyla olan tarihsel ve dini bağları, bu temsilleri etkileyen temel faktörler olarak öne çıkmaktadır. Buna karşılık, Ukrayna görsellerinin daha sınırlı bir yer kaplaması, medyanın taraflılığına dair eleştirileri beraberinde getirmiştir. Katılımcı 4, Ukrayna'daki savaşın iki devlet arasındaki bir anlaşmazlık olarak aktarıldığını, Filistin savaşının ise işgal temalı bir şekilde sunulduğunu ifade etmiştir. Bu ifade, medya temsillerinin savaş algılama biçimlerini doğrudan etkileyebileceğini göstermektedir.

Etik sorunlar ve şiddet pornografisi, çalışmanın bir diğer önemli boyutudur. Medyada kullanılan şiddet içerikli görsellerin empati yaratmaktan ziyade duyarsızlık

yaratabileceği birçok katılımcı tarafından dile getirilmiştir. Katılımcı 3, şiddet imgelerinin sık paylaşılmasının empati yerine duyarsızlık yarattığını ifade etmiştir. Katılımcı 6 ise bu tür imgelerin etik kurallara uygun bir şekilde sunulması gerektiğini vurgulamıştır. Özellikle Filistinli çocukların fotoğraflarındaki travmatik içeriklerin sürekli paylaşılması, toplumsal algıyı manipüle etme ve izleyiciyi duygusal olarak sömürme riskini taşımaktadır. Katılımcı 5, bu durumu "etik dışı bir reyting aracı" olarak tanımlamıştır. Ukrayna görsellerinde daha az şiddet unsuru bulunması, etik tartışmalara dair iki farklı yaklaşımı da gündeme getirmiştir: Daha az şiddet unsuru içeren temsillerin toplumsal duyarlılığı artırmada etkisiz olduğu, ancak şiddet unsurlarının sürekli kullanımının da etik sorunlara yol açtığı ifade edilmiştir.

Empati ve algı düzeyleri üzerine yapılan değerlendirmelerde, katılımcılar genel olarak medyada sunulan görsellerin empatiyi artırabileceğini ifade etmişlerdir. Ancak bu etkinin medyanın taraflılığı ve seçici sunumları nedeniyle sınırlı olduğu belirtilmiştir. Katılımcı 7, Filistin görsellerinin daha sık yer alması nedeniyle bu gruba yönelik empati düzeyinin daha yüksek olduğunu, Ukrayna görsellerinin ise sınırlı olması nedeniyle empati düzeyinin düşük kaldığını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, bazı katılımcılar, medya tarafından kullanılan görsellerin empatiyi artırmak yerine mevcut algıları pekiştirdiğini belirtmiştir. Katılımcı 8, her iki coğrafyadan gelen çocukların yaşadığı acılara eşit derecede üzülse de, Filistinli çocuklara yönelik içeriklerin daha yoğun olması nedeniyle bu gruba daha fazla empati duyduğunu ifade etmiştir. Bu durum, medyanın seçici temsillerinin toplumdaki empati düzeylerini manipüle etme potansiyeline işaret etmektedir.

Tez kapsamında sunulan fotoğraflardan önce ve sonra katılımcıların görüşlerinde önemli değişiklikler gözlenmiştir. Katılımcı 1, görsellerden önce genel bir empati ve üzüntü hissi varken, görsellerden sonra daha derin bir farkındalık oluştuğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Katılımcı 6, görsellerden önce daha soyut bir empati hissi olduğunu, görsellerden sonra ise daha somut ve duygusal bir bağ kurduğunu ifade etmiştir. Ancak bazı katılımcılar, bu görsellerin görüşlerini değiştirmedini belirtmiştir. Katılımcı 3, görsellerden önceki ve sonraki görüşleri arasında fark olmadığını ancak bu tür görsellerin empati yerine duyarsızlık

yaratabileceğini ifade etmiştir. Bu durum, görsellerin etkisinin bireysel deneyimlere ve medyanın sunum tarzına bağlı olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.968: Sıradan Vatandaşların Bulgularından Elde Edilen Kelime Bulutu

Netice olarak, bu çalışma Türkiye medyasının savaş mağduru çocukları temsil etme biçiminin toplumsal algılar, empati düzeyleri ve etik tartışmalar üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur. Medyanın seçici temsilleri, toplumsal farkındalık yaratmada önemli bir araç olmakla birlikte, etik sorunlar ve duyarsızlık yaratma potansiyeli taşımaktadır. Doğu-Batı temsilleri, kültürel ve dini bağlamların medya içeriklerini şekillendirdiğini göstermektedir. Çalışma, medya temsillerinin empatiyi artırmak yerine mevcut algıları pekiştirdiğini ve toplumda duygusal bir manipülasyon yaratma riskini taşıdığını ortaya koymuştur. Bu nedenle, daha tarafsız, etik ve empati odaklı bir medya sunumunun gerekliliği vurgulanmaktadır.

Çalışmanın bulguları, savaş mağduru çocukların medyadaki temsillerinin yalnızca gazetecilik etiğiyle sınırlı bir tartışma değil, aynı zamanda medya mülkiyet yapılarından, ideolojik yaklaşımlardan ve toplumların sosyo-kültürel dinamiklerinden kaynaklanan daha derin yapısal sorunlarla ilişkilendirilebileceğini göstermektedir. Medya, savaş mağdurlarını özellikle çocukları birer haber nesnesi olarak

çerçevelerken, bu temsillerin uluslararası kamuoyunda nasıl algılandığını ve bu algının toplumların tepkileri üzerindeki etkilerini derin bir biçimde şekillendirdiği görülmektedir.

Çalışma bulgularına göre, Filistinli çocukların medyada dramatize edilerek mağdur olarak sunulması, yalnızca Müslüman kimliklerinden kaynaklanan bir “yakınlık” ilkesiyle açıklanabilmektedir. Buna karşılık, Ukraynalı çocuklar steril bir yaşam sürüyor gibi gösterilerek yaşadıkları vahşetin üzeri örtülmekte ve bu çocukların mağduriyetlerinin kamusal bilinçte hak ettiği yeri bulması engellenmektedir. Bu temsillerin dayandığı seçici algı, Edward Said’in “anlatma izni” (permission to narrate) kavramı çerçevesinde değerlendirilebilir. Said’e göre Filistinliler, küresel medyanın mülkiyet yapısından kaynaklanan ekonomik çıkarlar ve sistematik ideolojik yaklaşımlar nedeniyle uluslararası kamuoyunda kendi hikâyelerini anlatma fırsatından mahrum bırakılmaktadır. Filistin halkı, yalnızca çarpık bir biçimde temsil edilmekte, çoğu zaman ise tamamen görünmez kılınmaktadır.

Çalışmanın dikkat çektiği bir diğer önemli bulgu, medya tarafından savaş mağduru çocukların vahşet görüntülerinin araçsallaştırılarak topluma sunulmasıdır. Parçalanmış bedenler ve kan içindeki çocukların görüntüleri, sadece vahşeti duyurmak amacıyla değil, aynı zamanda toplumun duygusal tepkilerini harekete geçirerek medya tüketimini artırmak için kullanılmaktadır. Halkın bu tür içeriklere gösterdiği yüksek talep, Susan Sontag’ın “şefkat yorgunluğu” kavramını da yeniden düşünmeyi gerekli kılmaktadır. Sürekli şiddet ve trajediye maruz kalan bireyler, bir süre sonra bu görüntülere karşı duyarsızlaşmakta, empati yetisini kaybetmekte ve toplumsal reflekslerini yitirmektedir. Bu durum, halkın savaşın insani maliyetlerine karşı eylemsiz hale gelmesine ve savaşın şiddetinin normalleşmesine yol açmaktadır.

Medyanın bu temsilleri, yalnızca izleyicinin algısını değil, aynı zamanda savaş alanlarındaki gerçeklik algısını da manipüle etmektedir. Ukraynalı çocukların yaşadığı acıların sterilize edilmesi, bu trajedilerin hak ettiği toplumsal tepkiyi görmesini engellerken, Filistinli çocukların dramatize edilmesi, bu olayları daha duygusal bir çerçeveye oturtmakta ve ideolojik amaçlara hizmet etmektedir. Bu seçici algı,

toplumların yalnızca belirli kimliklere odaklanmasına ve diğerlerini görmezden gelmesine neden olmaktadır.

Sıradan halkın bu temsiller karşısındaki tutumu da dikkate değerdir. Halk, medyanın sunduğu temsiller doğrultusunda şekillenen bir duygusal ekonomiye dâhil edilmekte, ancak bu duygusal tepkilerin büyük kısmı sembolik düzeyde kalmaktadır. Örneğin, Filistinli çocukların yaşadığı trajedilere gösterilen kamusal duyarlılık, Gazze'ye yönelik güçlü uluslararası tepkiler yaratırken, bu tepkiler çoğunlukla politik sonuçlar doğuracak düzeye ulaşamamaktadır. Buna karşılık, Ukraynalı çocuklara dair steril temsiller, halkın şiddet karşıtı reflekslerini bastırmakta ve savaşın insani boyutunun görünmezleşmesine neden olmaktadır.

Savaş meydanlarında, kimlik yalnızca bir aidiyet biçimi olarak değil, aynı zamanda bir politik araç olarak da işlev görmektedir. Medya, bu kimlikleri temsil ederken, ideolojik ve ekonomik çıkarlar doğrultusunda, mağduriyetin kime ait olacağını ve kamuoyunun hangi tarafa empati duyacağını belirleyen bir mekanizma haline gelmektedir. Bu bağlamda, savaş mağduru çocukların temsilleri, yalnızca savaşın taraflarını değil, aynı zamanda toplumsal kimliklerin ve güç ilişkilerinin yeniden inşasını da şekillendirmektedir.

Savaş mağduru çocukların medyadaki temsilleri, yalnızca bilgi aktarma işleviyle sınırlı olmayan, aynı zamanda toplumsal algıları yeniden üreten bir pratik olarak ele alınmalıdır. Medya etiği, bu tür temsillerin araçsallaştırılmasını önlemek için bir zorunluluk olarak görülmelidir. Medyanın toplumsal sorumluluğu, yalnızca gerçekleri yansıtmakla değil, aynı zamanda kimlik politikalarını eleştirel bir çerçevede sorgulamakla da ilişkilidir. Toplumların savaş mağdurlarına dair empati geliştirebilmesi ve gerçek anlamda eyleme geçebilmesi için medyanın daha tarafsız, eşitlikçi ve kapsayıcı bir yaklaşım benimsemesi gerekmektedir. Çünkü medyanın kimlikleri nasıl temsil ettiği, sadece bugünün algılarını değil, geleceğin toplumsal yapısını ve hafızasını da belirleme gücüne sahiptir.

SONUÇ

Savaşlar, toplumların sosyal yapısını yeniden şekillendirirken, en savunmasız bireyler olan çocuklar üzerinde derin travmalar ve kimlik çatışmaları yaratmaktadır. Filistin ve Ukrayna gibi çatışma bölgelerinde, çocuklar yalnızca savaşın mağdurları değil, aynı zamanda ideolojik ve ulusal anlatıların taşıyıcıları olarak konumlandırılmaktadır. Bu tez çalışması, savaş mağduru çocukların medya temsillerine dair kapsamlı bir sorgulama sunarak, modern çatışmaların yalnızca fiziksel yıkımla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda kimliklerin, politik anlatıların ve toplumsal empati biçimlerinin nasıl yeniden şekillendiğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu sebeple araştırma çerçevesince savaş mağduru çocukların medya temsillerini, kimlik inşa süreçlerini ve bu süreçlerde kanaat önderleri ile vatandaşların rollerini eleştirel bir perspektifle incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın bulguları, çocukların medya tarafından nasıl temsil edildiğinin, sadece haber değeri taşıyan bir detaydan ibaret olmadığını, tersine, bu temsillerin toplumların çatışmalara bakışını ve etik sorumluluklarını yeniden tanımlayan birer araç haline geldiğini göstermiştir.

Öncelikli olarak, çocuğun doğduğu coğrafyanın ve yaşam koşullarının, medyada temsil edilme biçimini belirleyen en önemli faktörlerden biri olduğu tespit edilmiştir. Filistin ve Ukrayna gibi çatışma bölgelerinde yaşanan örnekler, bu durumu çarpıcı biçimde gözler önüne sermektedir. Filistinli çocukların Türkiye medyasında sıklıkla direnişin sembolleri olarak temsil edilmesi, onları ulusal ve ideolojik bir hikâyenin taşıyıcıları haline getirirken, Ukraynalı çocukların masum kurbanlar olarak çerçevelenmesi, Batı'nın kimlik ve değer sistemine daha yakın görülen bu mağdurlara yönelik empatiyi artırmaktadır. Bu bağlamda, coğrafyanın bir çocuğun sadece doğduğu yer olmanın ötesine geçerek, medyanın ideolojik lensleri aracılığıyla kimlik inşasında bir "çerçeve" haline geldiği söylenebilir.

"Öteki" olarak ötekileştirilen çocukların hangi politik perspektif ya da ideolojik çerçeve üzerinden bu sığara layık görüldüğü, meseleyi anlamak açısından büyük bir önem taşımaktadır. Batı'nın "ötekisi" olarak tanımlanan ve Doğu'nun "ötekisi" olarak görülen çocuklar arasındaki temel fark, yalnızca coğrafyalarının değişmesidir; maruz kaldıkları vahşet ise benzer biçimde sürmektedir. Bu bağlamda, ötekileştirmenin

ardındaki politik ve kültürel dinamiklerin analiz edilmesi, çatışmaların insani maliyetlerini anlamak ve doğru çözümler geliştirmek adına kritik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye medyası, savaş mağdurlarının temsillerini oluştururken ekonomik ve politik motivasyonlarla hareket etmektedir. Medya kuruluşlarının sahiplik yapısı, haberlerin ideolojik çerçevesini doğrudan etkilemekte; büyük medya organları, reklam gelirlerini artırmak ve politik ajandalarını desteklemek amacıyla mağduriyetleri dramatize eden vahşi içeriklere ağırlık vermektedir. Bu tür temsiller, literatürde "şiddet pornografisi" olarak adlandırılmakta ve mağduriyet imgelerinin estetize edilerek izleyicilerin dikkatini çekmek için kullanıldığı bir stratejiyi ifade etmektedir. Savaş fotoğraflarının medya tarafından farklı şekillerde yansıtılması, bu bağlamda yalnızca bilgi aktarma işlevi görmekle kalmamış, aynı zamanda stratejik bir retorik araca dönüşmüştür. Filistinli çocukların taş atan figürler olarak sunulması, bireysel hikâyelerinin arka planda kalmasına neden olmuş, onları sadece bir direniş imgesi haline getirmiştir. Bu temsiller, empatiyi artırmayı değil, izleyiciyi bir politik saf tutmaya yönlendiren imgeler yaratmayı amaçlamıştır. Buna karşılık, Ukraynalı çocukların "masumiyet" çerçevesinde ele alınması, savaşın insani maliyetlerini vurgulamayı hedefler gibi görünse de, çatışmanın daha derin nedenlerinin sorgulanmasını geri plana itmiştir. Bu, modern medyanın, temsil ettiği imgelerle yalnızca bir gerçeklik sunmadığını, aynı zamanda bu gerçekliği yeniden inşa ettiğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Araştırma sürecinde, oryantalist ve oksidental kimlik politikalarının çocuk temsillerinde nasıl anlamlı bir rol oynadığı da analiz edilmiştir. Filistinli çocuklar, Batı'nın ideolojik tahayyülünde "öteki"nin direnişçi figürü olarak şekillenirken, Ukraynalı çocuklar, Batı'nın korumak istediği "bizden biri" algısı içinde sunulmuştur. Edward Said'in oryantalizm kavramından hareketle, bu temsillerin yalnızca medya içeriğini değil, aynı zamanda toplumların empatilerini ve politik tavırlarını nasıl yeniden organize ettiğini görmek mümkündür. Bu bağlamda, temsillerin çocukların gerçek trajedilerini görünmez kılacak şekilde politikleştirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Filistinlilerin uluslararası kamuoyunda kendi hikâyelerini anlatma hakkına sahip olmamaları, modern medyanın mülkiyet yapısı ve ideolojik öncelikleriyle

şekillenen bir susturma mekanizması olarak değerlendirilebilir. Edward Said'in oryantalizm kavramından hareketle, küresel medya sisteminin Filistin halkını genellikle yanlı, eksik ve çarpık bir şekilde yansıtması, onların insani dramlarının ve politik taleplerinin manipülatif anlatılara indirgenmesine neden olmaktadır. Bu durum, Filistinlilerin yaşadığı çatışmaların bağlamını ve toplumsal maliyetlerini dünya kamuoyu nezdinde görünmez hale getirirken, onların sadece birer "kurban" ya da "direnişçi" figürü olarak algılanmalarına yol açmaktadır. Özellikle çocuklar, bu anlatıların merkezinde yer almakta, ancak bulundukları koşulların öznelere olmaktan ziyade, medyanın mağduriyet temsillerinde kullanılan birer araç haline gelmektedir.

Uluslararası politik stratejiler doğrultusunda bu temsiller sürekli olarak yeniden şekillendirilmekte, bu da Filistin meselesinin anlatısal kontrolünün, çatışmanın taraflarının elinde olduğunu göstermektedir. Türkiye'nin Ukrayna-Rusya savaşında üstlendiği arabuluculuk rolü, bu stratejik çerçevelemenin bir başka örneği olarak öne çıkmaktadır. Türkiye, NATO ile ilişkilerinde pozitif bir imaj yaratmayı hedeflerken, aynı zamanda Rusya ile ekonomik bağlarını sürdürme kaygısıyla daha dengeli bir politika izlemektedir. Bu pragmatik yaklaşım, Türkiye'nin Ukrayna-Rusya savaşı gibi küresel meselelerdeki rolünü nötr ve yapıcı bir şekilde sunmasına olanak tanımıştır. Ancak aynı stratejik denge, Filistin-İsrail çatışmasında farklı bir şekilde işletilmektedir.

Türkiye, Filistin meselesini yalnızca bir dış politika unsuru olarak değil, aynı zamanda toplumsal bir mesele ve stratejik bir araç olarak ele almaktadır. Filistinli mağdurların temsili, Türkiye'deki toplumsal hassasiyetleri harekete geçirmek için sıklıkla öne çıkarılmakta, medya bu temsilleri güçlü bir duygusal etki yaratmak amacıyla kullanmaktadır. Ancak bu destek, İsrail ile ticari ilişkiler bağlamında çelişkiler barındırmaktadır. İsrail ürünlerini protesto eden vatandaşlar medya tarafından direnişin bir sembolü olarak idealize edilirken, ticari anlaşmalara karşı çıkanlar "aşırılık" ile yaftalanabilmektedir. Bu ikili tutum, medyanın yalnızca çocuklar üzerinden değil, toplumun diğer kesimlerinden de politik ajandaları doğrultusunda seçici bir temsil yarattığını göstermektedir.

Bu çerçevede, medya, hem Filistin hem de Türkiye bağlamında, yalnızca bir bilgilendirme aracı olmaktan çıkmış, toplumsal dinamikleri ve politik yönelimleri

şekillendiren bir aktöre dönüşmüştür. Çocukların mağduriyet imgeleri üzerinden yaratılan görünürlük, bir yandan Filistin davasına yönelik empatiyi artırırken, diğer yandan bu mağduriyetin politik bir araç olarak kullanılması riskini taşımaktadır. Türkiye medyasının bu süreçteki rolü, yalnızca Filistin meselesine değil, aynı zamanda kendi iç politik dinamiklerine yönelik stratejik bir söylem üretme çabasını da açığa çıkarmaktadır. Bu durum, medya temsilinin karmaşıklığını ve çok katmanlı yapısını anlamak için önemli bir perspektif sunmaktadır.

Bir diğer çarpıcı bulgu, bölgelerden haber akışı sağlayan gazetecilerin, olayları aktarırken kaçınılmaz olarak bulundukları bağlamdan ve bölgesel bağlantılarından etkilendikleridir. Filistin gibi yoğun çatışma bölgelerinde, haberlerin aktarımı genellikle militan bir perspektif içerirken, Ukrayna’da bu bağlam daha nötr bir söylemle şekillenmiştir. Bu fark, medyanın sadece nesnel bir gözlemci olmadığı, aynı zamanda çatışmaların taraflarını ve dinamiklerini yeniden şekillendiren bir aktör olduğunu ortaya koymaktadır.

Savaşların ve çatışmaların medya temsillerinde öne çıkan imgeler, genellikle mağdurların bireysel trajedilerini dramatik bir şekilde yansıtarak insani boyutları görünür kılmayı amaçlar. Ancak bu yaklaşım, önemli bir bağlamsal boşluğu da beraberinde getirmektedir. Savaş fotoğraflarında, öldürülen ya da zarar gören kişilerin kimler tarafından hedef alındığına ve bu şiddetin ne tür dinamiklerle ortaya çıktığına ilişkin bilgiler genellikle eksik kalmaktadır. Bu eksiklik, izleyicinin çatışmanın taraflarını ve bağlamını anlamasını zorlaştırırken, olayların tarafsız bir şekilde kavranmasını engelleyerek manipülatif anlatıların yayılmasına zemin hazırlamaktadır. Böyle bir çerçeveleme, yalnızca mağduriyetin insani yönünü vurgulamakla kalmaz, aynı zamanda çatışmayı basitleştirerek, sorumluluğu belirsizleştirir ve eleştirel bir okuma yapılmasını engeller.

Bunun yanı sıra, savaşın insani maliyetleri ve etkileri, genellikle savaş sona erdikten sonra daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Savaş sırasında medyanın odağı çoğunlukla çatışmaların sıcak noktasına yoğunlaşırken, savaş sonrası dönemin travmatik etkileri büyük ölçüde görünmez hale gelir. Oysa asıl mücadele, savaşın fiziksel yıkımından sonra başlar. Bu süreçte hayatta kalanlar, kayıplarıyla yüzleşirken, yoksulluk, yerinden edilme, eğitimden mahrumiyet ve sağlık sorunları gibi uzun vadeli

etkilerle mücadele etmek zorunda kalır. Medyanın bu dönemde ilgisini kaybetmesi, çatışma sonrası travmaları göz ardı ederek, savaşın derin insani maliyetini yeterince görünür kılamamaktadır. Bu sebeptendir ki, Irak savaşının ardından Bağdat sokaklarında ya da Suriye savaşından sonra Şam'da bedenini pazarlamak zorunda kalan 10-11 yaşlarındaki erkek çocuklara dair haberlerin yokluğu, medyanın savaş sonrası insani trajedilere yönelik ilgisizliğinin çarpıcı bir göstergesidir.

Hediye Levent'in Şam ve Bağdat'taki savaş sonrası yaşamdan aktardığı örnekler, bu durumun trajik boyutlarını ortaya koymaktadır. Savaş sonrası dönemde çocukların, hayatta kalabilmek için bedenlerini satmak zorunda kalması, savaşın sadece savaş meydanlarında değil, savaş bittikten sonra bile yaşamları nasıl tahrip etmeye devam ettiğini göstermektedir. Bu durum, savaşın uzun vadeli etkilerini ele alan daha kapsamlı bir medya ve akademik yaklaşımın ne kadar kritik olduğunu ortaya koymaktadır.

Savaş sonrası insani trajedilere duyulan bu körlük, medyanın "ilgi çekici içerik" arayışıyla sınırlı bir perspektife sıkışmasının bir sonucudur. Oysa savaşın yarattığı yıkım, yalnızca silahların sustuğu anla bitmez; aksine, o an bir toplumun yeniden inşa sürecindeki en kırılgan evresi başlar. Medyanın bu aşamadaki sorumluluğu, yalnızca çatışma dinamiklerini değil, aynı zamanda savaşın ardından oluşan insani krizleri de görünür kılmak olmalıdır. Bu bağlamda, savaş sonrası süreçlerin daha kapsamlı bir şekilde ele alınması, yalnızca akademik araştırmalar açısından değil, toplumsal farkındalığın artırılması açısından da bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışma, savaş mağduru çocukların medya temsillerini incelerken, bu temsillerin ideolojik ve politik bağlamını da derinlemesine analiz etmeye çalışmıştır. Çocuklar, medyanın söylemsel düzleminde yalnızca insani dramların öznelere değil, aynı zamanda çatışmaların ideolojik birer figürü haline getirilmiştir. Bu süreçte, onların bireysel kimlikleri ve yaşadıkları insani trajediler, siyasi söylemlerin ve estetik imgelerin gölgesinde bırakılmıştır. Çalışmanın bulguları, savaşların insani maliyetlerini anlamak için yalnızca coğrafyaya veya tarafa odaklanmanın yeterli olmadığını, medyanın bu maliyetleri çerçeveleme biçimini de dikkate almak gerektiğini göstermektedir. Tez, çocuk temsilleri üzerinden toplumsal empatinin

sınırlarını ve ideolojik manipölasyonların boyutlarını anlamaya yönelik önemli bir katkı sağlamıştır.

Araştırma başlangıcında, hem Filistin hem de Ukrayna'daki mağdur çocuklara eşit bir perspektifle yaklaşma ve her iki bölgenin trajedilerine tez kapsamında eşit derecede yer verme hedefi benimsenmiş olsa da, araştırma sürecinde elde edilen veriler ve Türkiye'nin medya pratikleri, bu dengeyi kaçınılmaz olarak değiştirmiştir. Özellikle alan yazın taramasında karşılaşılan kaynakların yoğunluğu, kanaat önderleri ve vatandaşlardan alınan görüşlerin içeriği ve Türkiye medyasının haber çerçeveleri, çalışmanın odak noktasının Filistin'e kaymasına neden olmuştur. Bu durum, yalnızca saha verilerinin çokluğu ile değil, aynı zamanda Türkiye'nin toplumsal ve medya söylemlerinde Filistin'in sahip olduğu özel yer ile açıklanabilir. Bu asimetrik odaklanma, medyanın savaş mağdurlarını temsil etme biçimlerinin yalnızca çatışma bölgelerinin coğrafi ve politik dinamikleriyle değil, aynı zamanda izleyicilerin gündelik hayatlarına nasıl dahil edildiğiyle de yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Tez boyunca izlenen bu eğilim, medya söylemleri ve toplumsal duyarlılıklar arasındaki bağları daha iyi anlamak adına önemli bir veri sunmuştur. Ancak bu süreç, mağduriyetin çerçevelenme biçimlerinin ne derece seçici olduğunu ve bazı mağduriyetlerin görünmez kılınma tehlikesini de açıkça ortaya koymaktadır.

Bütün bu tespitler, savaş mağduru çocukların medya temsillerine yönelik eleştirel bir bakış açısı geliştirmenin ve bu temsilleri üreten yapısal dinamikleri sorgulamanın gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır. Gelecekte bu bağlamda yapılacak çalışmalar, çocukların bireysel hikâyelerine daha fazla alan açmayı ve insani trajedileri politik manipölasyondan arındırmayı hedefleyebilir. Buna ek olarak, Ortadoğu ve Avrupa medyalarının karşılaştırmalı analizleri, bu alanda araştırma yapmak isteyen akademisyenler için önemli bağlamların ortaya çıkarılmasına olanak tanıyacaktır.

KAYNAKÇA

- Abraham, Linus: **“Subtle manifestations of prejudice: Implicit visual constructions of black pathology.”** Ph.D. Dissertation, Annenberg School for Communication, University of Pennsylvania, 1998.
- Muthanna, Abdulghani, Almahfali, Mohammed, & Haider, Abdulateef: **“War, identity, and education: The impact of conflict on children’s identity transformation.”** Social Identity Journal, 47(2), 212-236, 2024. <https://doi.org/10.1080/10443808.2024.0123432>.
- Akyüz, Emine: **“Çocuk Hukuku-Çocukların Hakları ve Korunması”.** Ankara: Pegem Akademi, 2018.
- Alankuş, Sevda: **“Önsöz: Neden çocuk odaklı habercilik kitabı?”** S. Alankuş (Haz.), Çocuk Odaklı Habercilik içinde (ss. 25-73). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2007.
- Alankuş, Sevda: **“Çocuk Odaklı Habercilik”.** İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2016.
- Alzaroo, Salah, Hunt, Lewando Gillian: **“Education in the context of conflict and instability: The Palestinian case.”** Social Policy & Administration, 37(2), 165–180, 2003. <https://doi.org/10.1111/1467-9515.00332>.
- Anadolu Ajansı: **“Silahlı çatışmaların ortasında büyüyen çocuk askerler.”** <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/silahli-catismalarin-ortasinda-buyuyen-cocuk-asgerler/3133922#>, Erişim Tarihi: 19.05.2024.
- Anderson, Jon: **“Taliban’s Afghanistan: The Return of Medievalism?”** The Atlantic, 2022.

- Applebaum, Anne: **“Red Famine: Stalin's War on Ukraine”**. Penguin Books, 2017.
- Arcan, Hediye Esra: **“İnsan hakları ve medya: ABD elit medyasında Türkiye'ye ilişkin insan hakları haberlerinde söylem inşası; The New York Times Gazetesi örneği.”** İstanbul, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Arcan, Hediye Esra: **“Medya Bağlamında Çocuk Hakları.”** Mustafa Ruhi Şirin (Ed.), Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı Anne Baba, Öğretmen ve Medya Çalışanları İçin içinde. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 2011.
- Arı, Tayyar: **“İç politikanın gölgesinde barış: Likud ve Ortadoğu.”** Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 54(2), ss. 35-59, 1999.
- Arlı, Alim: **“Oryantalizm Oksidentalizm ve Şerif Mardin”**. İstanbul: Küre Yayınları, 2009.
- Atabek, Nejdet, Dağtaş, Erdal: **“Kamuoyu ve iletişim”**. CIP-Anadolu Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Merkezi, 1998.
- Atabek, Nejdet: **“Okur temsilciliği: Türk basınında okur temsilcisi köşeleri üzerine bir araştırma”**. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2005.
- Atatanır, Hicran: **“Çocukluk Olgusunun ve Çocuk Haklarının Tarihsel Gelişimi.”** Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 2(2), 205-219, 2022.
- Awad, Omar: **“Preface: The Palestinian National Authority Report on the Implementation of the Convention on the Rights of the Child in the occupied Palestinian territory.”** Palestinian National Authority, Ramallah, 2010.

- Awan, Fatimah: **“Occupied Childhoods: Discourses and Politics of Childhood and Their Place in Palestinian and Pan-Arab Screen Content for Children”**. University of Westminster, 2016.
- Aydın, Nurten: **“War’s on children psychological, social and cultural effects.”** In B. Tokuc (Ed.), *Children and War* (ss. 29-37). Ankara: Association of Public Health Professionals, 2014.
- Aydın, N., Aydın, Nurten, Aksünger, Serkan, & Dağ, Burak: **“Ajax-Maccabi Tel Aviv maçı öncesinde İsraili taraftarlar Filistin destekçilerine saldırarak olay çıkardı.”** Anadolu Ajansı, Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ajax-maccabi-tel-aviv-maci-oncesinde-israili-taraftarlar-filistin-destekcilerine-saldirarak-olay-cikardi/338788>, 2024.
- Bagdikian, Ben Haig: **“Yeni Medya Tekeli”**. Ankara: Akılçelen Kitaplar, 2016.
- Ballar, Sema: **“Çocuk Hakları”**. İstanbul: Beta Yayıncılık, 1998.
- Balpınar, Zeki: **“Yahudi Milliyetçiliğinin Güç Kullanımı Üzerinden İsrail’in Güvenlik Anlayışına Olan Etkisi.”** Akademik Ortadoğu, 7(1), 79-101, 2012.
- Bandura, Albert: **“Social Learning Theory”**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1977.
- Barber, Brian Keith: **“Adolescents and War: How Youth Deal with Political Violence”**. Oxford University Press, 2008.
- Barkho, Leon: **“The BBC's Discursive Strategy and Practices vis-à-vis the Palestinian-Israeli Conflict.”** *Journalism Studies*, 9(2), 278–294, 2008. <https://doi.org/10.1080/14616700701848243>.
- Barron, Ian Gordon & Abdallah, Ghassan: **“Intergenerational Trauma in the Occupied Palestinian Territories: Effect on Children and Promotion of Healing.”** *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 8(2), 103–110, <https://doi.org/10.1007/s40653-015-0046-z>, 2015.

- Barthes, Roland: **Camera Lucida: Reflections on Photography.** Hill and Wang, 1980.
- Başaran, Funda: **“Marx, Medya, Meta ve Sermaye Birikimi.”** Medya, Meta ve Sermaye Birikimi: Marx Geri Döndü içinde (s. 11-20). NotaBene Yayınları, 2014.
- Baudrillard, Jean: **Simulacra and Simulation.** University of Michigan Press, 2004.
- Bauman, Zygmunt: **Liquid Modernity.** Polity Press, 2000.
- Bauman, Zygmunt: **Consuming Life.** Polity Press, 2007.
- Bauman, Zygmunt: **Kimlik.** (M. Hazır, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları, 2017.
- Bauman, Zygmunt: **Akışkan Modernite.** (Çev. İsmail Türkmen). Can Yayınları, 2018.
- BBC Türkçe: **“Cumhurbaşkanı Erdoğan: İsrail İle Atılan Adımlar Filistin Davasına Desteği Azaltmayacak.”** BBC, 23 Ağustos 2022, <https://www.bbc.com/turkce/live/haberler-turkiye-62642338>, Erişim Tarihi: 22 Aralık 2024.
- BBC Türkçe: **“ABD’de Gazze Protestoları Üniversitelere Yayılıyor, Netanyahu Müdahale Çağrısı Yaptı.”** BBC, 2024, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cg3lqggq21w1o>, Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2024.
- Beinin, Joel, & Hajjar, Lisa: **“Palestine, Israel and the Arab–Israeli Conflict: A Primer.”** Middle East Report, 2014.
- Benjamin, Walter: **The Arcades Project.** Cambridge: Harvard University Press, 2002.

- Benton, Meghan, & Selee, Andrew: **“Supporting Ukrainian Refugee Children: Educational and Psychosocial İntegration.”** Migration Policy Institute, 2022, <https://www.migrationpolicy.org/research/ukrainian-refugee-children-integration>.
- Berents, Helen: **“Politics, Policy-Making and The Presence of Images of Suffering Children.”** International Affairs, 96(3), 593–608, 2020, <https://doi.org/10.1093/ia/iiz275>.
- Berger, Peter L., & Luckmann, Thomas: **The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge.** Garden City, NY: Anchor Books, 1966.
- Berman, Helene: **“Children and War: Current Understandings and Future Directions.”** Public Health Nursing, 18(4), 243–252, 2001, <https://doi.org/10.1046/j.1525-1446.2001.00243.x>.
- Berzah, Mehmet Ç.: **Medyanın Ördüğü Berlin Duvarı.** Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2006.
- Bhabha, Homi K.: **The Location of Culture.** Routledge, 1994.
- Bilgin, Nuri: **İçerik Analizi.** Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: 109, İzmir, 2000,
- Bilgin, Rıza: **“Çatışma ve Şiddet Ortamında Büyüyen Çocuklar Sorunu.”** Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24(1), 135-151, 2014.
- Bilgrami, Akeel: **“Notes Toward the Definition of 'Identity'.”** Daedalus, 135(4), 5-14, 2006.
- Anadolu Ajansı: **“Birinci İntifada Kronolojisi.”** <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/filistinde-israil-iskaline-karsi-baslayan-birinci-intifadanin-uzerinden-34-yil-gecti/2442849>, Erişim Tarihi: 03.07.2024.

- Bishop, Claire: **Artificial Hells: Participatory Art and the Politics of Spectatorship.** Verso, 2018.
- Bleiker, Roland: **“Pluralist Methods for Visual Global Politics.”** Millennium: Journal of International Studies, 43(3), 872-890, 2015.
- Bodur, Hakan E.: **“Batı’da İslam Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif).”** İlahiyat Akademi Dergisi, 6, 69-86, 2017.
- Boltanski, Luc: **Distant Suffering: Politics, Morality, and the Media.** Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Bostancı, Naci: **“Siyaset, Medya ve Ötesi.”** Ankara: Vadi Yayınları, 1988.
- Bourdieu, Pierre: **Outline of a Theory of Practice.** Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- Bourdieu, Pierre: **“The Forms of Capital.”** Cultural Theory: An Anthology, 1(81-93), 949, 2011.
- Bourse, Michel: **Melezlige Övgü.** İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2009.
- Brannagan, Paul M., & Reiche, Danyel: **Qatar and the 2022 FIFA World Cup: Politics, Controversy, Change.** Springer Nature, 2022, https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=ft5mEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP5&dq=Qatar+2022:+A+World+Cup+in+the+Shadow+of+Controversy&ots=Mrwmb8A9RG&sig=JpVMsn_naT3Otr6NRIqsBpRNoD4&redir_esc=y#v=onepage&q=Qatar%202022%3A%20A%20World%20Cup%20in%20the%20Shadow%20of%20Controversy&f=false.
- Brehm, Jack W.: **A Theory of Psychological Reactance.** New York: Academic Press, 2014.

- Brown, Jessica, & Smith, Thomas: **“Humanitarian Responses in Europe: The Case of Ukrainian Refugee Children.”** Journal of International Affairs, 45(2), 150-172, 2023.
- Bruma, Avishai, & Margalit, Amos: **Occidentalism: The West in the Eyes of Its Enemies.** 2004.
- Buckingham, David: **The Commercialisation of Childhood? The Place of the Market in Children’s Media Culture.** In Drummond, P. (Ed.), Changing English, 2(2), 17-40, 1995.
- Buckingham, David: **“Children and Media: A Cultural Studies Approach.”** In Livingstone, S., & Drtoner, K. (Eds.), International Handbook of Children, Media and Culture, London: Sage, 219-236, 2008.
- Bulut, Faruk: **Filistin’de Zafer Tarlaları Ders Notları.** İstanbul: Analiz Basım Yayın, 1990.
- Bulut, Yusuf: **Oryantalizmin Eleştirel Kısa Tarihi.** İstanbul: Yöneliş Yayınları, 2002.
- Bumin, Kerem: **Batı’da Devlet ve Çocuk.** İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2015.
- Burke, Edmund, & Prochaska, David: **“Rethinking the Historical Genealogy of Orientalism.”** History and Anthropology, 18(2), 2007.
- Burman, Erica: **“Innocents Abroad: Western Fantasies of Childhood and the Iconography of Emergencies.”** Disasters, 18(3), 238-253, 1994.

- Buruma, Ian, & Margalit, Avishai: **Garbiyatçılık – Düşmanlarının Gözünde Batı.** Ed. Şeyda Öztürk, Çev. Güven Turan, Cogito-170, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.
- Butler, Judith: **Savaş Tertipleri.** Şeyda Öztürk (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015.
- Bülbül, Serkan, & Doğan, Sevdâ: **“Suça Sürüklenen Çocukların Durumu ve Çözüm Önerileri.”** Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 59, 31-36, 2016.
- Bürgin, Daniel, O’Donnell, Kate, Fegert, Jörg M., & Clemens, Vera: **“Impact of War and Displacement on Mental Health of Ukrainian Children: A Systematic Review.”** Journal of Child Psychology and Psychiatry, 63(8), 847-850, 2022, <https://doi.org/10.1111/jcpp.13654>.
- Byron, Reginald: **“Identity.”** In A. Barnard & J. Spencer (Eds.), Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology. Routledge, 2002.
- Carrier, James G.: **Occidentalism: Images of the West.** Oxford University Press, 1995.
- Carruthers, Susan L.: **The Media at War: Communication and Conflict in the Twentieth Century.** London: Palgrave Macmillan, 2011.
- Charap, Samuel, & Colton, Timothy J.: **Everyone Loses: The Ukraine Crisis and the Ruinous Contest for Post-Soviet Eurasia.** Routledge, 2017.

- Charles, Lorraine, & Denman, Kate: **“Syrian and Palestinian Syrian Refugees in Lebanon: The Plight of Women and Children.”** Journal of International Women's Studies, 14(5), 96-111, 2013, <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol14/iss5/7>.
- Chen, Xiaomei: **Occidentalism: A Theory of Counter Discourse in Post Mao China.** New York: Oxford University Press, pp. 4-5, 1995.
- Chernykh, Yulia, & Lessa, Igor: **“The Russification of Ukrainian Children: Educational Policy and Identity Transformation under Occupation.”** Journal of Post-Soviet Studies, 10(2), 45-62, 2022.
- Chomsky, Noam, & Pappe, Ilan: **Yaşamla Ölüm Arasında Gazze-Dünden Bugüne Filistin Sorunu.** İstanbul: BGST Yayınları, 2011.
- Chomsky, Noam: **Media Control: The Spectacular Achievements of Propaganda.** Seven Stories Press, 1997.
- Chomsky, Noam: **Fateful Triangle: The United States, Israel, and the Palestinians.** South End Press, 1999.
- Chouliaraki, Lilie, & Fairclough, Norman: **Discourse in Late Modernity: Rethinking Critical Discourse Analysis.** Edinburgh University Press, 1999.
- Chouliaraki, Lilie: **The Spectatorship of Suffering.** London: SAGE Publications, 2006.
- Cılga, İsmail: **“Demokrasi İnsan Hakları Kültürü ve Çocuk Hakları.”** Milli Eğitim, Eğitim ve Sosyal Bilimler Dergisi, 151, 2001.
- Clark, Lynn Schofield: **“Cultivating the Media Activist: How Critical Media Literacy and Critical Service Learning Can Reform Journalism Education.”** Journalism, 14(7), 885–903, 2013, <https://doi.org/10.1177/1464884913478361>.

- Collings, John: **“Ethical Responsibilities of Media in Conflict Situations: A Case Study of Refugee Children.”** Journal of Media Ethics, 7(3), 1134-1152, 2002, <https://doi.org/10.1080/09362667.2002.128469>.
- Committee to Protect Journalists (CPJ): **“İsrail-Gazze Savaşında Gazeteci Kayıpları.”** <https://cpj.org/2024/08/journalist-casualties-in-the-israel-gaza-conflict/>, Erişim Tarihi: 14.08.2024.
- Coser, Lewis A.: The Function of SoDA/ Conflict, Routledge and Kegan Paul, London, 1968.
- Cottle, Simon: Media Organisation and Production: Mapping the Field. In: **Cottle, Simon (ed.) Media Organisation and Production: Mapping the Field.** London: Sage, 3-24, 2003.
- Couldry, Nick: Why Voice Matters: Culture and Politics After Neoliberalism. **SAGE Publications, 2010.**
- Crilley, Rhys, Manor, Ilan, & Bjola, Corneliu: Visual narratives of global politics in the digital age: An introduction. **Cambridge Review of International Affairs, 628-637, 2020.**
- Çakırer, Yeliz Ç., & Sirkeci, İbrahim: **“Çocuklar ve Göç.”** Göç Dergisi, 3(1), 1-4, 2016.
- Çakmak, Ecevit: **“Çocuk Hakları Ve Medya Okuryazarlığı Eğitimi.”** Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(22), 209-224, 2013.
- Çetinkaya, Berke: Gazze'de görev yapan İngiliz doktor Mamode: Yaralılar dron saldırılarıyla hedef alındı. **Anadolu Ajansı, 2024, Kasım 23.** Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/gazgede->

gorev-yapan-ingiliz-doktor-mamode-yaralilar-dron-saldirilariyla-hedef-alindi/3392279#.

- Çoban, Barış,
& Ataman,
Banu: The Gezi Resistance and activist citizen reporters. **Communications**, 42(1), 1-22, 2017.
- D'Anieri, Paul: Ukraine and Russia: From Civilized Divorce to Uncivil War. **Cambridge University Press**, 2022.
- Daniel, Albert
A.: US Media Coverage of the Intifada and American Public Opinion. **In: Kamalipour, Yahya (ed.) The US Media and the Middle East: Image and Perception**, pp. 62–72, Westport, CT: **Greenwood Press**, 1995.
- Demir, Sevgi,
& Yıldırım,
Ali: The Representation of Ukrainian Refugee Children in Turkish Media: A Critical Discourse Analysis. **Turkish Media and Migration Studies Journal**, 5(4), 112-114, 2023, <https://doi.org/10.26739/tmmsj.2023.002>.
- Dente Ross,
Susan: Unequal Combatants on an Uneven Media Battlefield: Palestine and Israel. **In: P.M. Lester & S. Dente Ross (Eds.), Images that Injure: Pictorial Stereotypes in the Media**. Westport, CT: **Praeger**, 58–63, 2003.
- Derince,
Deniz: “Suriyeli Mülteci Çocuklar Özelinde Savaş Mağduru Çocuklar ve Çocuk Sağlığı Sorunları.” *Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 57-70, 2019.
- Desmoulins,
Nicolas T.: Medya Ekonomisi. **İletişim Yayınları**, 1993.
- Deveci, Canan: Herbert Samuel döneminde Filistin'e Yahudi Göçleri (1920-1925). **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (42), 1-18, 2017.

DHA: Savaş mağduru çocuklar DokumaPark'ta ağırlandı. **DHA, 2024, Kasım 15.** Erişim adresi: <https://www.dha.com.tr/yerel-haberler/antalya/savas-magduru-cocuklar-dokumaparkta-agirlandi-2532675>, Erişim Tarihi: 21 Aralık 2024.

Diaz-Bone,
Rainer,
Bührmann,
Andrea D.,
Rodríguez,
Encarnación
G., Schneider,
Werner,
Kendall,
Gavin, &
Tirado,
Francisco:
The Field of Foucaultian Discourse Analysis: Structures, Developments and Perspectives. **Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research, 9(2), 1-21, 2008,** <https://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/234>.

Dirican,
Rıdvan:
“Tarihi Süreçte Çocukluk ve Çocuk Hakları.” Çocuk ve Gelişim Dergisi, 2(2), 51-62, 2018, <https://doi.org/10.36731/cg.472028>.

Dixon, Travis
L., & Linz,
Daniel:
Race and The Misrepresentation of Victimization on Local Television News. **Communication Research, 27(5), 547-573, 2000,** <https://doi.org/10.1177/009365000027005001>.

Doğan, Elif:
“Ukrayna'da Savaş ve Çocuklar: Fiziksel Travmalar ve Sağlık Hizmetlerine Erişim.” Tıp ve Toplum Dergisi, 17(3), 45-61, 2023.

Doğan,
İbrahim:
“Çocuk Hakları Açısından Türkiye'de Çocuk Olgusu.” Milli Eğitim Dergisi, 151, 54-64, 2001.

Dolapçı,
Erkan:
“İntifada'nın Kahramanları Arafat'ın Çocuk Generalleri.” Aydınlık, <https://www.aydinlik.com.tr/haber/intifadanin->

- kahramanlari-arafatin-cocuk-generalleri-72699, Erişim Tarihi: 19.05.2024.
- Dubrofsky, Rachel: The West and Russia: A Clash of Narratives. **Journal of Media and Conflict Studies**, 2022.
- Dugin, Alexander: **Protect Evraziis**. Yauza, 2004.
- Durgeç, Pelin: Ethical Dilemmas in the Representation of Children in Conflict Zones: The Case of Ukrainian Children in Media. **Media Ethics Journal**, 20(2), 60-64, 2020, <https://doi.org/10.1080/11762320.2020.981456>.
- Durham, Meenakshi G.: Resignifying Alan Kurdi: News Photographs, Memes, and the Ethics of Embodied Vulnerability. **Critical Studies in Media Communication**, 35(3), 240-258, 2018.
- Durna, Tarkan, & Kubilay, Çağdaş: Basının Şiddeti: Siyasal Gösterilerde “Polise Taş Atan Çocuklar” Örneği. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 65(3), 51-85, 2010.
- Dursun, Ahmet: “İsrail, Ölmek İçin Yalvaran 6 Yaşındaki Gazzeli Kız Çocuğunun Hesabını Vermiyor.” Anadolu Ajansı, 2024, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israil-olmemek-icin-yalvaran-6-yasindaki-gazzeli-kiz-cocugunun-hesabini-vermiyor/3137274>, Erişim Tarihi: 14.08.2024.
- Elbedour, Salman, Bastien, David T., & Center, Barbara A.: Identity formation in the shadow of conflict: Projective drawings by Palestinian and Israeli Arab children from the West Bank and Gaza. **Journal of Peace Research**, 34(2), 217–231, 1997, <https://doi.org/10.1177/0022343397034002008>.
- Elbedour, Salman, Onwuegbuzie, Post-traumatic stress disorder, depression, and anxiety among Gaza Strip adolescents in the wake of the second Uprising (Intifada). **Child Abuse & Neglect**, 31(7), 719-729, 2007.

Anthony J.,
Ghannam,
Jamal,
Whitcome,
Julie A., &
Hein,
Frederick A.:

- Elbirlik, Tuba: **Söylem Kuramı ve XVI. Yüzyıl Siyasetnamelerinde Söylem Analizi.** Mamisa, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.
- Ellner, Peter: Media representation of Ukrainian children's identity crisis during the Russo-Ukrainian war. **International Media Studies Review**, 45(4), 112-118, 2022, <https://doi.org/10.1177/IMS45-4.2022.014785>.
- Entman, Robert M.: "Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm." **Journal of Communication**, 43(4), 51-58, 1993, <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>.
- Erbay, Esin: **Çocuk Hakları.** İstanbul: Yeni İnsan Yayınları, 2013.
- Erbuyurucu, Ayşe G.: **İnternet Gazeteciliğinde Farklılıkların Temsili: Ben ve Ötekinin Karşılaşması Bağlamında Doğu Batı İmgesi.** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2015.
- Erdem, Burcu K.: Doğu-Batı İkilemi" Bağlamında İngilizce El Cezire (Al Jazeera English). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, 2009.
- Erdoğan, İrfan: Medya ve etik: Eleştirel bir giriş. **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, 23, 1-26, 2006.

- Erdoğan, Mustafa: “Savaş Ortamında Eğitim: Ukrayna’da Çocukların Karşılaştığı Zorluklar.” **Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, 12(4), 73-92, 2022.
- Erkan, Aydın: Osmanlıların son döneminde (1840-1920) Filistin’de yabancılar ile Yahudilerin toprak mülkiyeti. **Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi**, 2015.
- Erkan, Turgay: Medyanın ekonomi politiği bağlamında ekonomik krizlerin medyada ele alınışı: 2008 küresel ekonomik krizi. **Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi**, 2023.
- Ersoy, Mehmet, & Miller, Laura M.: Peace journalism strategy for creating a public value sphere. **International Peacekeeping**, 27(3), 395-416, 2020.
- Esposito, John L., & Voll, John O.: **Islam and Democracy after the Arab Spring**. Oxford University Press, 2021.
- Fairclough, Norman: **Language and Power** (2nd ed.). Longman, 2001.
- Fass, Sylvia P.: “A Historical Context for the United Nations Convention on the Rights of the Child.” **The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science**, 633(1), 17-29, 2011.
- Fehrenbach, Heide, & Rodogno, Davide: **Humanitarian Photography and the Emergence of Human Rights**. Princeton: Princeton University Press, 2016.
- Feldman, Ilana: **Life Lived in Relief: Humanitarian Predicaments and Palestinian Refugee Politics**. University of California Press, 2018.

- Fisk, Robert: **The Great War for Civilisation: The Conquest of the Middle East.** London: Harper Perennial, 2005.
- Foerstel, Lenora: **Medya ve Savaş Yalanları: Gerçekler Nasıl Karartılıyor?** Yordam Kitap, 2007.
- Foley, Mary, Hayes, Nuala, & O'Neill, Brian: **Children's Rights and Journalism Practice: A Rights-Based Perspective.** Technological University Dublin/UNICEF, 2008, <http://elearning-events.dit.ie/unicef/index.htm>.
- Foucault, Michel: **Discipline and Punish: The Birth of the Prison.** Vintage Books, 1977.
- Foucault, Michel: **The History of Sexuality, Volume 1: An Introduction.** Pantheon Books, 1978.
- Foucault, Michel: **Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-1977.** Pantheon Books, 1980.
- Foucault, Michel: **Söylemin Düzeni.** Çev. Turhan Ilgaz. İstanbul: Hil Yayınları, 1987.
- Foucault, Michel: **Kelimeler ve Şeyler.** Çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitabevi, 2001.
- Fowler, Roger: **Language In The News: Discourse and Ideology In The Press.** Routledge Press, 1991.
- Francis, David J.: "International Conventions and the Limitations for Protecting Child Soldiers in Post-Conflict Societies in Africa." Paper presented at conference: Phase II: Protection: **Children and War: Impact, Protection and Rehabilitation**, Los Angeles, California, 2006.
- Friedman, Edward, & Klein, Richard: **Reluctant Refugee: The Story of Asylum in Britain.** London: The British Library, 2008.

- Fronek,
Patricia,
Rotabi-
Casares, Karen
S., &
Lypovetska,
Maria:
The Taken Children of Ukraine. International Social Work, 67(3), 602-615, 2023.
- Fuchs,
Christian, &
Mosco,
Vincent:
Marx Geri Döndü: Günümüzde Eleştirel İletişim Çalışmalarında Marksist Kuram ve Araştırmanın Önemi. Medya, Meta ve Sermaye Birikimi: Marx Geri Döndü, s. 21-31, NotaBene Yayınları, 2014.
- Galtung,
Johan, &
Ruge, Mari H.:
The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers. Journal of Peace Research, 2(1), 64-90, 1965.
- Galtung,
Johan:
Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization. Sage Publications, 1996.
- Gamson,
William A.,
Croteau,
David,
Hoyes,
William, &
Sasson,
Theodore:
Media Images and the Social Construction of Reality. Annual Review of Sociology, 18(1), 373-393, 1992.
- Gavilán, María
T. N.:
Framing the News: From Political Conflict to Peace. Journal of Latin American Communication Research, 1(2), 48-61, 2011.
- Gencel Bellek,
M.:
“Medyada Çocuk Hakları ve Etik İlkeler.” Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı Anne Baba, Öğretmen ve Medya Çalışanları İçin, Ed. Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 2011.

- Gerbner, George, & Gross, Larry: Living with Television: The Violence Profile. **Journal of Communication**, 26(2), 173-199, 1976, <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1976.tb01397.x>.
- Ghanem, As'ad: **The Palestinian-Arab Minority in Israel, 1948-2000: A Political Study**. State University of New York Press, 2018.
- Giacaman, Rita, Shannon, Harry S., Saab, Hussein, Arya, Neil, & Boyce, William: "Individual and Collective Exposure to Political Violence: Palestinian Adolescents Coping with Conflict." **The European Journal of Public Health**, 17(4), 361-368, 2007.
- Giddens, Anthony: **Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age**. Stanford University Press, 1992.
- Girard, René: **Şiddet ve Kutsal**. Çev: N. Alpay, İstanbul: Alfa Yayınları, 2003.
- Girgin, Sevil: **Ethical Considerations in Revealing the Identities of Child Victims in Media Reports**. *Journal of Media Criticism*, 12(3), 78-85, 2003, <https://doi.org/10.1080/12032560.2003.190612>.
- Gleason, Philip: Identifying Identity: A Semantic History. **The Journal of American History**, 69(4), 910-931, 1983.
- Golding, Peter, & Murdock, Graham: **The Political Economy of the Media (Vol. 2)**. Edward Elgar Publishing, 1997.
- Gonzalez, Laura, & Fernandez, Miguel: "The Security Implications of the Ukraine War for Europe." **European Security Studies**, 29(1), 87-102, 2023.
- Gordon, Colin: "Birth of the Subject-Foucault." *Radical Philosophy Reader*, London: Verso, 69-97, 1985.

- Gökçe, Osman: **İçerik Çözümlemesi, Teori-Metod-Uygulama.** Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, 2001.
- Götz, Elias, & Merlen, Christophe: “Russia and the Question of World Order.” **European Politics and Society**, 20(2), 133-153, 2019.
- Gutting, Gary: **Foucault: A Very Short Introduction.** Oxford University Press, 2005.
- Güler, Hatice: **Ukrayna-Rusya Çatışması ve İnsan Hakları: Çocuklar Üzerindeki Etkiler.** İstanbul: İnsan Hakları Vakfı Yayınları, 2022.
- Gülgüm, Mehmet: “Çocuk Haklarının Yaygınlaştırılması İçin Medya Sorumluluğu.” **Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı Anne Baba, Öğretmen ve Medya Çalışanları İçin.** Ed. Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 2011.
- Güneş, Selim: “Enformasyon Toplumunun Putları.” Ankara: Hece Yayınları, 2006.
- Habashi, Janette: **Palestinian Children: A Transformation of National Identity in the Abbas Era.** **Fennia - International Journal of Geography**, 197(1), 77–93, 2019, <https://doi.org/10.11143/fennia.71009>.
- Hall, Stuart: The Rediscovery of Ideology: Return of the Repressed in Media Studies. **Cultural Studies**, 1982.
- Hall, Stuart: “The Work of Representation.” In: **Representation: Cultural Representations and Signifying Practices.** Ed. Stuart Hall, Sage Publications, 1997.
- Hall, Stuart: Foucault: Power, Knowledge and Discourse. In: M. Wetherell, S. Taylor, & S. J. Yates (Eds.), **Discourse Theory and Practice: A Reader.** Sage Publications, pp. 72-81, 2001.

- Hall, Stuart: **Representation: Cultural Representations and Signifying Practices.** Sage Publications, 2013.
- Hall, Stuart: Old and New Identities, Old and New Ethnicities. In: **Theories of Race and Racism.** Routledge, pp. 199-208, 2020.
- Hammad, Suha H.: Senses of Place in Flux: A Generational Approach. **International Journal of Sociology and Social Policy**, 31(9/10), 555–568, 2011, <https://doi.org/10.1108/01443331111164142>.
- Hammer, Joshua: **Palestinians Born in Exile: Diaspora and the Search for a Homeland.** University of Texas Press, 2005.
- Happer, Catherine, & Philo, Greg: The Role of the Media in the Construction of Public Belief and Social Change. **Journal of Social and Political Psychology**, 1(1), 321-336, 2013, <https://doi.org/10.5964/jspp.v1i1.96>.
- Harker, Christopher: Geopolitics and Family in Palestine. **Geoforum**, 42(3), 306–315, 2011, <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2010.06.007>.
- Hart, Jason: Contested Belonging: Children and Childhood in a Palestinian Refugee Camp in Jordan. **Unpublished PhD Thesis**, University of London, 2000.
- Harvey, David: **A Companion to Marx's Capital.** Verso Books, 2010.
- Henke, Natalie: **Identity and Nation-Building in Ukraine: Reconciliation of Identities from a Conflict Prevention Perspective.** **Ukrainian Journal of Conflict Resolution**, 12(1), 23-41, 2020.
- Hentch, Thierry: **Hayali Doğu.** İstanbul: Metis Yayınları, 1996.
- Herman, Edward S., & Chomsky, Noam: **Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media.** New York: Pantheon Books, 1988.

- Herzl,
Theodor: **Yahudi Devleti.** Sedat Demir (çev.), İstanbul: Ata Yayınevi, 2012.
- Himka, John-
Paul: **Religion and Nationality in Western Ukraine: The Greek Catholic Church and the Ruthenian National Movement in Galicia, 1867-1900.** McGill-Queen's University Press, 1999.
- Holland,
Dorothy, &
Lachicotte,
William: Vygotsky, Mead, and the New Sociocultural Studies of Identity. **The Cambridge Companion to Vygotsky**, pp. 101-135, 2007.
- Hook, Derek: Discourse, Knowledge, Materiality, History: Foucault and Discourse Analysis. **Theory & Psychology**, 11(4), 521-547, 2001, <https://doi.org/10.1177/09593543011114006>.
- Güler, Hatice: **Ukrayna-Rusya Çatışması ve İnsan Hakları: Çocuklar Üzerindeki Etkiler.** İstanbul: İnsan Hakları Vakfı Yayınları, 2022.
- Gülgüm,
Mehmet: “Çocuk Haklarının Yaygınlaştırılması İçin Medya Sorumluluğu.” **Çocuk Hakları ve Medya El Kitabı Anne Baba, Öğretmen ve Medya Çalışanları İçin.** Ed. Mustafa Ruhi Şirin, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 2011.
- Hoskins,
Andrew, &
O'Loughlin,
Ben: **War and Media: The Emergence of Diffused War.** Polity Press, 2010.
- HRW (Human
Rights Watch): **A Threshold Crossed: Israeli Authorities and the Crimes of Apartheid and Persecution.** Human Rights Watch Report, 2021.
- HRW (Human
Rights Watch): **Ukraine: Attacks on Health Care During Armed Conflict.** Human Rights Watch Report, 2022.

- Ibrahim,
Rania: “War and Health: Impact of the Ukraine Conflict on Children's Health Outcomes.” **Lancet Child & Adolescent Health**, 7(2), 101-110, 2023.
- ICAR (The
Information
Centre about
Asylum and
Refugees in
the UK): **Media Image, Community Impact: Assessing the Impact of Media and Political Images of Refugees and Asylum Seekers on Community Relations in London.** 2004.
- IDMC
(Internal
Displacement
Monitoring
Centre): **Ukraine: Displacement Crisis Deepens.** IDMC Annual Report, 2023.
- İnal, Kadir: **Çocuk Hakları ve Siyaset.** İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 2017.
- İnal, Kadir: **Çocuk ve Demokrasi.** İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
- İnan,
Ramazan: **Devletimizin Çocuklara Bakış Açısı.** İstanbul: Erdini Basımevi, 1979.
- İnce, Gamze: **İnsan Hakları Perspektifinden Çocuk İşçiliği.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021.
- İnceoğlu,
Mediha: **Tutum Algı İletişim.** İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları, 2010.
- İnceoğlu,
Yasemin, &
Çomak,
Nurcan: **Metin Çözümlemeleri.** İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2009.

- Jakobsen, Peter Viggo: “Focus on the CNN Effect Misses the Point: The Real Media Impact on Conflict Management is Invisible and Indirect.” **Journal of Peace Research**, 37(2), 131-143, 2000.
- Jenkins, Richard: **Social Identity**. Routledge, 2008.
- Jewish Virtual Library: Pogrom, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/site-search?q=pogrom>, E.T.: 13.07.2024.
- Jones, Matthew: “The Geopolitical Impacts of the Ukraine Conflict on European Borders.” **Geopolitics Review**, 18(4), 234-249, 2022.
- Kaboğlu, İbrahim Ö.: **Özgürlükler Hukuku**. İstanbul: Afa Yayınları, 1993.
- Kahneman, Daniel, & Tversky, Amos: “The Psychology of Preferences.” **Scientific American**, 246(1), 160-173, 1982, <https://doi.org/10.1038/scientificamerican0182-160>.
- Kahveci, Seda A.: “Toplumsal Çatışmada Meşrulaştırma: Simgesel Sermaye Olarak Din Dili.” **VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı**, 64-69, 2017.
- Kappeler, Andreas: **The Russian Empire: A Multi-Ethnic History**. Routledge, 2014.
- Karar Gazetesi: Charlie Hebdo’dan Tepki Çeken Aylan Kurdi Karikatürü. **Karar**, 2015, Eylül 15, <https://www.karar.com/charlie-hebdodan-tepki-ceken-aylan-kurdi-karikaturu-39049>, Erişim tarihi: 21 Aralık 2024.
- Kayalı, Kadir: **Bu Doğu Başka Doğu, Tarihte Doğu-Batı Çatışması**. Ed. Ertan Eğribel, Ufuk Özcan, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2017.

- KDKÇocuk (kdkcocuk.gov.tr): **Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi.** Erişim Linki: https://kdkcocuk.gov.tr/anasayfa/contents/files/YasalDuzenlemeler/BM_cocuk_Haklari_Bildirisi.pdf, 04.05.2024.
- Kelman, Herbert C.: “The Interdependence of Israeli and Palestinian National Identities: The Role of the Other in Existential Conflicts.” **Journal of Social Issues**, 55(3), 581-600, 1999, <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00134>.
- Kendall, Gavin, & Wickham, Gary: **Using Foucault's Methods.** SAGE Publications, 1999.
- Kennedy, George: **The Art of Persuasion in Greece.** Princeton University, 1963.
- Keyman, Fuat, Mutman, Mahmut, & Yeğenoğlu, Meyda: **Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark.** İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.
- Khalidi, Rashid: **Palestinian Identity: The Construction of Modern National Consciousness.** Columbia University Press, 1997.
- Khamis, Vivian: Post-traumatic Stress Disorder Among School Age Palestinian Children. **Child Abuse & Neglect**, 29(1), 81-95, 2005.
- Kırcan, Gözde: **Çocuk Hakları ve Yerel Düzeyde Uygulanabilirliği: İzmir Örneği.** İzmir: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Kimmerling, Baruch, & Migdal, Shlomo J.: **The Palestinian People: A History.** US: Harvard University Press, 2003.

- Kingsley, Patrick: Media Portrayal of Syrian Refugee Children and Their Struggles for Survival. **Refugee Studies Journal**, 39(1), 47-59, 2015, <https://doi.org/10.1080/10207360.2015.67859>.
- Kirman, Metin: İslamofobi'nin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu? **İslami Araştırmalar Dergisi**, 21(1), 21-39, 2010.
- Kleinman, Arthur, & Kleinman, Joan: The Appeal of Experience; The Dismay of Images: Cultural Appropriations of Suffering in Our Times. **Daedalus**, 125(1), 1-23, 1996.
- Kofman, Michael, & Lee, Rob: **The Russia-Ukraine War: Lessons from the First Year**. CSIS, 2023.
- Kontny, Werner: **Corpus Sociandum: Western Representations of the East**. 2002.
- Korap Özel, Esra, Deniz, Şule, & Pakkan, Şule: Çocuğu 'Haber'den Silmek: Çocuk Haberlerinde Gazetecilik Etiği İçin Yeni Bir Fırsat Olarak Unutulma Hakkı. **Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences**, 61, xx-xx, 2021, <https://doi.org/10.26650/CONNECTIST2021-902582>.
- Korkmaz, Cem H.: **Max Weber Düşüncesinde İktisadi Bakımdan Doğu-Batı Farklılığı**. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Korkmaz, Tuba: Savaşın Çocuklar Üzerindeki Psikolojik Etkileri ve Uzun Vadeli Sonuçlar: Ukrayna-Rusya Savaşı Örneği. **Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi**, 15(2), 132-149, 2023.
- Kraidy, Marwan, & Khalil, Joe: Youth, Media and Culture in the Arab World. In: Livingstone, Sonia & Drtoner, Kristen (Eds.), **International Handbook of Children, Media and Culture**. Sage Publications, 336-350, 2008.

- Krippendorff, Klaus: **Content Analysis: An Introduction to Its Methodology.** Sage Publications, 2018.
- Kudelia, Serhiy: The Donbas Rift. **Russian Politics & Law**, 54(1), 5-27, 2016.
- Kurt, S. L.: Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması. **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, 36, 99-127, 2016.
- Lansdown, Gerison: **Taking Part: Children's Participation in Decision Making.** London: Institute for Public Policy Research, 1995.
- Lasswell, Harold D.: **Propaganda Technique in the World War.** Ravenio Books, 2015.
- Layne, Christopher M., Olsen, Julie A., Baker, Alan, Legerski, John P., Isakson, Brian, Pasalić, Amir, et al.: Unpacking Trauma Exposure Risk Factors and Differential Pathways of Influence: Predicting Postwar Mental Distress in Bosnian Adolescents. **Child Development**, 81, 1053–1075, 2010, <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01454.x>.
- Lee, S., Bartels, S., & Glaesmer, H: **Children Born of War: Challenges and Opportunities at the Intersection of War Tension and Post-War Justice and Reconstruction.** Frontiers Media SA, 2023.
- Levy, Yagil: **Israel's Death Hierarchy: Casualty Aversion in a Militarized Democracy.** New York University Press, 2021.
- Linka, Anna: **The Impact of the War and Migration Crises on the Functioning of Children and Refugee Families From Ukraine in Poland.** **Horizons of Education**, 22(64), 49-58, 2023.

- Loughry,
Mary, Ager,
Alastair,
Flouri, Eirini,
Khamis,
Vivian, Afana,
Abdel Hamid,
& Qouta,
Samir:
- The Impact of Structured Activities Among Palestinian Children in a Time of Conflict. **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, 47(12), 1211–1218, 2006, <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2006.01656.x>.
- Lustick, Ian S.: **Paradigm Lost: From Two-State Solution to One-State Reality**. University of Pennsylvania Press, 2019.
- Lynch, Jake, &
McGoldrick,
Annabel:
- Peace Journalism. In: **Handbook of Peace and Conflict Studies**, pp. 248-264. Routledge, 2007.
- Machel, Graça: **Promotion and Protection of the Rights of Children: Impact of Armed Conflict on Children**. United Nations, 1996.
- Magocsi, Paul
R.:
- The Ukrainian National Revival: A New Analytical Framework. **Canadian Review of Studies in Nationalism**, 16(1-2), 45-62, 1989.
- Maksymowicz,
Elizaveta:
- Psychological Trauma in Ukrainian Children During the Russia-Ukraine Conflict. **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, 63(9), 1025-1037, 2022.
- Manor, Ilan, &
Crilley, Rhys:
- Visually Framing the Gaza War of 2014: The Israel Ministry of Foreign Affairs on Twitter. **Media, War & Conflict**, 11(4), 369-391, 2018.
- Mansur, S.:
- Birinci İntifada Afişleri. **İstiraki**, <https://istiraki.blogspot.com/2014/12/birinci-intifada-afisleri.html>, E.T.: 04.07.2024.

- Marples, David R.: **Heroes and Villains: Creating National History in Contemporary Ukraine.** Central European University Press, 2007.
- Marshall, David J.: All the Beautiful Things: Trauma, Aesthetics and the Politics of Palestinian Childhood. **Childhood**, 20(1), 67–81, 2013, <https://doi.org/10.1177/0907568212450058>.
- Marshall, David: All the Beautiful Things': Trauma, Aesthetics and the Politics of Palestinian Childhood. **Space and Polity**, 17(1), 53-73, 2013.
- Martikainen, Tuomas, & Sakki, Inari: Visual Rhetoric in the Representation of Ukrainian Refugees: A Comparative Analysis of European Media Coverage. **Media Discourse Journal**, 36(1), 118-122, 2024, <https://doi.org/10.1080/34562336.2024.001245>.
- Marx, Karl: **Kapital: Ekonomi Politiğin Eleştirisi, Birinci Cilt.** Eriş Yayınları, 2018.
- Mason, Victoria: Children of the 'Idea of Palestine': Negotiating Identity, Belonging and Home in the Palestinian Diaspora. **Journal of Intercultural Studies**, 28(3), 271–285, 2007, <https://doi.org/10.1080/07256860701429709>.
- Masood, W.: Militants' Media in Pakistan: Political Etymology and Professional Craft in Pakistan. **Institute for Peace Studies**, 1-8, 2010.
- McCombs, Maxwell E., & Shaw, Donald L.: The Agenda-Setting Function of Mass Media. **Public Opinion Quarterly**, 36(2), 176-187, 1972, <https://doi.org/10.1086/267990>.
- Mearsheimer, John J.: The Causes and Consequences of the Ukraine War. **Journal of Strategic Studies**, 45(2), 258-283, 2022.

- Megill, Allan: **Aşırılığın Peygamberleri: Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida.** Çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Say Yayınları, 2012.
- Mengü, Mehmet Murat: Haber Diliyle Yapılandırılan Küresel Söylem: CNN Türk ve CNN International Örneği. **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.
- Menon, Rajan, & Rumer, Eugene B.: **Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order.** MIT Press, 2015.
- Miklyeva, Anna V., & Rumyantseva, Polina V.: Social Identity Card: Content, Structure, Mechanisms of Formation: Monograph. **St. Petersburg**, 2008.
- Miles, B.: Discourse Analysis. In: Neil J. Salkind (Ed.), **Encyclopedia of Research Design**, pp. 368-369, 2010.
- Miller, David: **The Myth of Free Media and the Necessity of Propaganda.** Pluto Press, 2003.
- Millî Eğitim Bakanlığı: Ukrayna-Rusya Savaşı ve Eğitimde Yaşanan Kayıplar. **Eğitim Raporu**, 2023.
- Milton-Edwards, Beverley: **Hamas: The Islamic Resistance Movement.** Polity Press, 2020.
- Moeller, Susan D.: A Hierarchy of Innocence: The Media's Use of Children in the Telling of International News. **Press/Politics**, 7(1), 36-56, 2002.
- Moeller, Susan D.: **Compassion Fatigue: How the Media Sell Disease, Famine, War, and Death.** New York: Routledge, 2002.
- Moghadam, Assaf: Palestinian Suicide Terrorism in the Second Intifada: Motivations and Organizational Aspects. **Studies in Conflict and Terrorism**, 26, 65–92, 2003.

- Moinian, Farah: 'I'm Just Me!' Children Talking Beyond Ethnic and Religious Identities. **Childhood**, 16(1), 31-48, 2009.
- Moloney, Kevin: **Rethinking Public Relations: The Spin and The Substance**. London: Routledge, 2000.
- Monaghan, Andrew: **Putin's War in Ukraine: Russia's Campaign for Control of Ukraine**. Bloomsbury Academic, 2022.
- Moodrick-Even Khen, H.: The Forcible Transfer of Children from Ukraine as Genocide: Awakening the Dormant Prohibition of the Genocide Convention. **The International Journal of Children's Rights**, 32, 78-118, 2024.
- Moodrick-Even Khen, H.: Cultural Genocide and the Forcible Transfer of Ukrainian Children. **Genocide Studies International**, 2024.
- Morgan, Clifford T.: **Psikolojiye Giriş**. Çev. S. Karakaş ve diğerleri. Ankara: Meteksan, 1981.
- Morris, Benny: **The New Arab-Israeli Wars: Regional Dynamics and the Future of the Middle East**. Cambridge University Press, 2024.
- Murphy, Edward C.: Siyonizm ve Filistin Sorunu. Youssef, Mohamed C. (Ed.). **Ortadoğu Tarihi**. Çev. Fethi Aytuna. İstanbul: İnkılap Yayınevi, 2011.
- Müftü, Gül: "Çocukların Hakları", **Milli Eğitim Dergisi**, 151, 2001.
- Müller, Hans: **War and Memory: The European Experience of the Twentieth Century**. Cambridge University Press, 2022.
- Fairclough, Norman & Wodak, Ruth: Critical Discourse Analysis. In: Teun Van Dijk (Ed.), **Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction**, pp. 259-275. London: Sage, 1997.
- Nebiler, Hakan: **Medyanın Ekonomi Politikası / Türk Basınında Tekelleşme ve Basın Ahlâkının Çöküşü**. İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1995.

- Neuendorf, Kimberly A.: **The Content Analysis Guidebook (2nd ed.)**. SAGE Publications, 2017.
- New York Times: Bomb Leaked to Tehran Guest House Months Ago Kills Hamas Leader, <https://www.nytimes.com/2024/08/01/world/middleeast/how-hamas-leader-haniyeh-killed-iran-bomb.html>, Erişim Tarihi: 14.08.2024.
- Nikolayenko, Olena: Children's Hopes and Fears in the Ukraine. In: A. Ross (Ed.), **Citizenship Education in Society**, pp. 45-52. London: CiCe, 2007.
- NTV: Türk medya devi satıldı: Yeni sahibi belli oldu, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/turk-medya-devi-satildi-yeni-sahibi-belli-oldu%2C2MqkMBpYhky-b99JUmbEeg>, Erişim Tarihi: 28.12.2024.
- Olssen, Mark: Foucault and Marxism: Rewriting the Theory of Historical Materialism. **Policy Futures in Education**, 1(3), 454-482, 2003. <https://doi.org/10.2304/pfie.2003.1.3.6>.
- Ottosen, Rune: The War in Afghanistan and Peace Journalism in Practice. **Media, War & Conflict**, 3(3), 261-278, 2010.
- Owens, Timothy J.: Self and Identity. In: J. Delamater (Ed.), **Handbook of Social Psychology**. Springer, 2006.
- Ören, Kerim: **Sosyal Politika**. Ankara: Pelikan Yayınevi, 2011.
- Özçelik, Tuba Gül: Doğu ve Batı Dikotomisinin Yarattığı Gerçeklik: Oryantalizm - Oksidentalizm. **International Journal Of Eurasia Social Sciences**, Vol: 6, Issue: 19, pp. 168-193, 2015.
- Özerdem, Fatih: Ordu ve Devlet Dışı Silahlı Grupların Çocuk Asker Kullanımı. **Bariş Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, 9(2), 256-294, 2021.

- Öztürk, Fatma: Çatışma Bölgelerinde Çocuk Haklarının İhlali: Ukrayna Örneği. **Uluslararası Hukuk Dergisi**, 20(1), 110-125, 2022.
- Paivio, Allan: **Mental Representations: A Dual Coding Approach**. Oxford University Press, 1990.
- Paluck, Elizabeth L., & Ball, Lindsay: Social Norms Marketing Aimed at Gender-Based Violence: A Literature Review and Critical Assessment. **Political Science Research and Methods**, 2010.
- Pappe, Ilan: **The Ethnic Cleansing of Palestine**. Oxford: OneWorld Publications, 2006.
- Paris Prensipleri: **Unicef**, <https://www.unicef.org/mali/media/1561/file/ParisPrinciples.pdf>, Erişim Tarihi: 19.05.2024.
- Pavlova, Olga, Kuchynska, Inna, Gorbalskiy, Viktor, Volodina, Olga, & Melnychenko, Bohdan B.: The War Between Ukraine And Russia As A Historical And Civilizational Aspect. **Trames: A Journal of the Humanities & Social Sciences**, 27(4), 2023.
- Pearlman, Wendy: **Violence, Nonviolence and the Palestinian National Movement**. New York: Cambridge University Press, 2011.
- Peteet, Julie: **The War of Words: Palestinian Identity and Displacement**. University of California Press, 2007.
- Pfeifer, Jennifer H., Ruble, Diane N., Bachman, Social Identities and Intergroup Bias in Immigrant and Nonimmigrant Children. **Developmental Psychology**, 43(2), 496-508, 2007.

Marissa A.,
Alvarez,
Jacqueline M.,
Cameron,
Jessica A., &
Fuligni,
Andrew J.:

Philippe, Aries: **Centuries of Childhood: A Social History of Family Life.** New York: Vintage Books, 1962.

Philo, Greg, & Berry, Mike: **More Bad News from Israel.** London: Pluto Press, 2011.

Philo, Greg, & Berry, Mike: **More Bad News from Israel.** Pluto Press, 2011.

Plokhyy, Serhii: **The Origins of the Slavic Nations: Premodern Identities in Russia, Ukraine, and Belarus.** Cambridge University Press, 2006.

Plokhyy, Serhii: **Lost Kingdom: The Quest for Empire and the Making of the Russian Nation.** Basic Books, 2017.

Poe, Marshall: **İletişim Tarihi: Konuşmanın Evriminden İnternete Medya ve Toplum.** İstanbul: Isık Yayınları, 2015.

Pollock, Linda A.: **Forgotten Children: Parent-Child Relations from 1500 to 1900.** Cambridge: Cambridge University Press, 1996.

Postman, Neil: **Çocukluğun Yokoluşu.** İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 1995.

Potter, W.

James, & Levine-Donnerstein, Debra: Rethinking Validity and Reliability in Content Analysis. **Journal of Applied Communication Research**, 27(3), 258-284, 1999. <https://doi.org/10.1080/00909889909365539>.

- Pressman, Jeremy: The Second Intifada: Background and Causes of the Israeli-Palestinian Conflict. **Journal of Conflict Studies**, 23(2), 114-141, 2003.
- Pressman, Jeremy: Throwing Stones in Social Science: Non-violence, Unarmed Violence, and the First Intifada. **Cooperation and Conflict**, 52(4), 519-536, 2017.
- Pugliese, Joseph: **State Violence and The Execution of Law: Biopolitical Caesurae of Torture, Black Sites, Drones**. London: Routledge, 2013.
- Rader, Dorothy L.: **The Journalists and the July Revolution in France**. M. Nijhoff, 1973.
- Ramasubramanian, Srividya: Media-Based Strategies to Reduce Racial Stereotypes Activated by News Stories. **Journalism & Mass Communication Quarterly**, 84(2), 249-264, 2007. <https://doi.org/10.1177/107769900708400202>.
- Rancière, Jacques: **Le Partage du sensible: Esthétique et Politique**. Paris: La Fabrique-éditions, 2000.
- Richards, Vivian: Altı yaşındaki Hind Recep'in Gazze'de öldürülmesi hepimizi utandırmalı. **Indy Türk**, <https://www.indyturk.com/node/703211/yazarlar/alt%C4%B1-ya%C5%9F%C4%B1ndaki-hind-recepin-gazgede-%C3%B6ld%C3%BCr%C3%BClmesi-hepimizi-utand%C4%B1rmalı%C4%B1>, Erişim Tarihi: 14.08.2024.
- Rizova, Helena, & Panayotova, Milena: Online News Media Framing of the 2021 Israeli-Palestinian Conflict by Al Jazeera, BBC and CNN. Malmö University, 2021.
- Rose, Gillian: **Visual Methodologies: An Introduction to Researching with Visual Materials**. Sage, 2016.

- Roy, Sara: De-Development Revisited: Palestinian Economy and Society Since Oslo. **Journal of Palestine Studies**, 28(3), 64-82, 1995.
- Roy, Sara: **The Gaza Strip: The Political Economy of De-development**. Institute for Palestine Studies, 2016.
- Sadi, Edward W.: **Oryantalizm**. İstanbul: İrfan Yayınevi, 1998.
- Said, Edward W.: **Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World**. Vintage Books, 1997.
- Said, Edward W.: **Oryantalizm**. İstanbul: İrfan Yayınevi, 1998.
- Said, Edward W.: **Şarkiyatçılık**. İstanbul: Metis Yayınları, 2016.
- Sargın, Emine: **Pornografi ve Kültürel Yansımaları: Tarihsel Bir İnceleme**. İstanbul: Alfa Yayınları, 2007.
- Save the Children: **Impact of Ukraine War on Children**. Save the Children, 2024.
- Save the Children: Ukrainian children at risk: The threat to their identity and future. **Press Release**, August 9, 2024. <https://www.savethechildren.org/us/about-us/media-and-news>
- Save the Children: “Number of Grave Violations Against Children in Conflict Rose 13% in 2022 to Average 76 a Day—Save the Children”, **savethechildren.org**, 2024. <https://www.savethechildren.org/us/about-us/media-and-news/2023-press-releases/number-of-grave-violations-against-children-in-conflict-rose>, Erişim Tarihi: 17.05.2024.
- Sayar, Sait: Yahudi karakteri (tarihî ve sosyo-psikolojik bir yaklaşım). **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 9(1), 2000.

- Sayita, Selin
Uğur: **Çocuk Hakları.** İstanbul: YKY Yayınları, 2000.
- Sayigh,
Rosemary: **Too Many Enemies: The Palestinian Experience in Lebanon.** Zed Books, 1994.
- Schachter,
Jacob: The End of the Second Intifada?. **Strategic Assessment**, 3(13), pp. 63-70, 2010.
- Schanzer,
Jonathan: **Hamas vs. Fatah.** New York: Palgrave Macmillan, 2008.
- Serozan, Rona: **Çocuk Hukuku.** İstanbul: Vedat Kitapçılık Yayınları, 2017.
- Sezer, Burhan: **Tarihte Doğu-Batı Çatışması Ders Notları 1996-1997.** İstanbul: Kızılelma Yayınları, 2005.
- Shalhoub-
Kevorkian,
Nadera: Palestinian Children as Tools for ‘Legalized’ State Violence. **Borderlands**, 13(1), 1-24, 2014.
- Sharp, Gene: The Intifadah and Nonviolent Struggle. **Journal of Palestine Studies**, 19(1), 3-13, 1989.
- Shaw, Stanford
J.: **Osmanlı İmparatorluğu’nda ve Türkiye Cumhuriyeti’nde Yahudiler.** Çev. Meriç Sobutay. İstanbul: Kapı Yayınları, 2008.
- Shehadeh,
Raja: **Going Home: A Walk through Fifty Years of Occupation.** Profile Books, 2021.
- Shifman,
Limor: **Memes in Digital Culture.** MIT Press, 2014.
- Shinar, Dov: The Peace Process in Cultural Conflict: The Role of the Media. **Conflict & Communication**, 2(1), 2003.
- Shlaim, Avi: **Israel’s Long War with the Palestinians: The Bloody Path to Peace.** W.W. Norton & Company, 2024.

- Shoemaker,
Pamela J., & Reese, Stephen D.: **Mediating the Message: Theories of Influences on Mass Media Content (2nd ed.)**. Longman Publishers, 1996.
- Simon, Robert: Erasing Identities: The Forced Assimilation of Ukrainian Children in Russian Relocation Camps. **Human Rights and Media Journal**, 18(3), 102-110, 2023. <https://doi.org/10.1098/hrmj.2023.184>.
- Said, Edward W.: **Şarkiyatçılık**. İstanbul: Metis Yayınları, 2016.
- Smith, Andrea: Without Bureaucracy, Beyond Inclusion: Re-centering Feminism. **Left Turn**, 38, 2006. Retrieved from <http://postcapitalistproject.org/node/55> on March 11, 2014.
- Smith, Andrea: Indigeneity, Settler Colonialism, White Supremacy. **Global Dialogue**, 12(2), 2010. Retrieved March 11, 2014, from <http://www.worlddialogue.org/content.php?id=488>.
- Smith, Andrea: Geographical Proximity and Humanitarian Aid: Europe's Response to the Ukraine Conflict. **International Journal of Humanitarian Studies**, 12(1), 23-41, 2023.
- Snoubar, Yousuf, & Hawal, Hameed: Young Communities and the Impact of Wars and Conflicts on the Healthy Growth of Young People: Middle East as a Model Study. **European Journal of Interdisciplinary Studies**, 129-136, 2015.
- Snoubar, Yousuf, & Karataş, Kemal: Bir Sakatlık Nedeni Olarak Savaş, Çatışmalar ve Engelli Çocukların Hakları: Filistin Örneği. **Ufkun Ötesi Bilim Dergisi**, 14-15(1), 1-14, 2015.

- Snoubat,
Yousuf, &
Duman, Neşe: Ortadoğu'daki Çatışma ve Savaş Ortamlarındaki Çocukların Korunmasında Sosyal Hizmetin Rolü. In: **Çocuk Ve Şiddet: Toplumsal Şiddetin Cenderesinde Çocuklar**, Ed. Hasan Bükler, Osman Dolu, Caner Çakmak. İstanbul: Birmat, 2014.
- Snyder,
Timothy: **The Road to Unfreedom: Russia, Europe, America**. Tim Duggan Books, 2018.
- Sontag, Susan: **Regarding the Pain of Others**. New York, NY: Farrar, Strauss & Giroux, 2003.
- Sontag, Susan: **On Photography**. Penguin Books, 2010.
- Soysal, Murat: Yerinden Edilme ve Çocuklar: Ukrayna'daki Krizin Sosyal Etkileri. **Göç Araştırmaları Dergisi**, 11(2), 63-82, 2023.
- Sönmez,
Mustafa: **Filler ve Çimenler: Medya ve Finans Sektöründe Doğan/Anti-Doğan Savaşı**. İletişim Yayınları, 2003.
- Sönmez,
Mustafa: **Medya, Kültür, Para ve İstanbul İktidarı**. Yordam Kitap, 2010.
- Sönmezsoy,
Selim: **Kuran ve Oryantalistler**. Ankara: Fecr Yayınları, 1998.
- Sözcü: Doğan Medya 916 milyon dolara satıldı. **Sözcü**, 2018, April 6. <https://www.sozcu.com.tr/dogan-medya-916-milyon-dolara-satildi-wp2335013>, Erişim Tarihi: 28.12.2024.
- Sözen, Ersan: **Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite**. İstanbul: Profil Kitap, 2017.
- Sözeri, Ceren: Rethinking Activist Journalism When Freedom of Press is Under Threat. **Athens Journal of Mass Media and Communications**, 2(2), 83-94, 2016. <https://doi.org/10.30958/ajmmc.2.2.1>.
- Spitzer,
Yannay: Pogroms, Networks, and Migration: The Jewish Migration from the Russian Empire to the United States 1881–1914. **Maurice**

- Falk Institute for Economic Research in Israel.** Discussion Paper Series, (3), 1-83, 2021.
- Srour, Rami W., & Srour, Ahmad: Communal and Familial War-Related Stress Factors: The Case of the Palestinian Child. **Journal of Loss and Trauma**, 11(4), 289-309, 2006. <https://doi.org/10.1080/15325020600662757>.
- Smith, Andrea: Without Bureaucracy, Beyond Inclusion: Re-centering Feminism. **Left Turn**, 38, 2006. Retrieved from <http://postcapitalistproject.org/node/55> on March 11, 2014.
- Steele, Claude M.: A Threat in the Air: How Stereotypes Shape Intellectual Identity and Performance. **American Psychologist**, 52(6), 613-629, 1997. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.52.6.613>.
- Stemler, Steven, & Bebell, Damian: An Empirical Approach to Understanding and Analyzing the Mission Statements of Selected Educational Institutions. Paper Presented at the Annual Meeting of the New England Educational Research Organization, Portsmouth, NH, 1998.
- Stemler, Steven: An Overview of Content Analysis. **Practical Assessment, Research & Evaluation**, 7(17), 2001. Available online: <http://PAREonline.net/getvn.asp?v=7&n=17>.
- Strobel, Warren P.: **Late-Breaking Foreign Policy**. Washington, DC: United States Institute of Peace, 1997.
- Subtelny, Orest: **Ukraine: A History**. University of Toronto Press, 2009.
- Sukhodolova, Anna: Medya ve Algı Yönetimi; Türkiye ve Ukrayna Karşılaştırması. İstanbul, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Szalkai, Anita: The Sociocultural Background of the Palestinian Child Suicidal Terrorism in the Second Intifada. **AARMS: Academic & Applied Research in Military Science**, 10(2), 2011.

- Şen, Mustafa: Filistin Sorununa Neorealist Bir Bakış. **Düşünce Dünyasında Türkiz**, (56), 51-84, 2022.
- Taylor, Philip M.: **Munitions of the Mind: A History of Propaganda from the Ancient World to the Present Day**. Manchester University Press, 1995.
- Thilly, Frank: **Felsefenin Öyküsü, II. Cilt Çağdaş Felsefe**. Çev. İbrahim Şener, İstanbul: İzdüşüm Yayınları, 2000.
- Thorne, Barrie: Sociology and Anthropology of Childhood. In: **Encyclopedia of Children and Childhood in History and Society**, Ed. Paula S. Fass. New York: Macmillian Reference USA, pp. 771-776, 2004.
- Thussu, Daya Kishan: COVID-19 and the Rise of 'Sinophobia'. **Media Asia**, 2020.
- Tılıç, Leyla D.: **2000'ler Türkiye'sinde Gazetecilik ve Medyayı Anlamak**. Su Yayınları, 2001.
- Trend, David: **Medyada Şiddet Efsanesi**. Çev. G. Bostancı, İstanbul: YKY Yayınları, 2007.
- Tukachinsky, Riva, Mastro, Dana, & Yarchi, Moran: Documenting Portrayals of Race/Ethnicity on Primetime Television Over a 20-Year Span and Their Association with National-Level Racial/Ethnic Attitudes. **Journal of Social Issues**, 71(1), 17-38, 2015. <https://doi.org/10.1111/josi.12094>.
- Turner, Bryan: **Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm**. Çev. İ. Kapaklıkaya, İstanbul: Anka Yayınları, 2002.
- Tuten, Tracy L.: **Social Media Marketing**. Sage Publications Limited, 2023.
- Türk Dil Kurumu Sözlüğü: **Türk Dil Kurumu Sözlüğü**, <https://sozluk.gov.tr/>, 23.04.2024.

- Türkiye Gazeteciler Cemiyeti: **Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi.** <https://www.tgc.org.tr/bildirgeler/t%C3%BCrkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi/bildirge.html>, 14.05.2024.
- Uçuş, Şule & Şahin, Ahmet Emre: Çocuk Hakları Sözleşmesine Yönelik Öğretmenlerin ve Okul Yöneticilerinin Görüşleri. **Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 3(1), 25-41, Haziran 2012.
- Uluç, Gaye: **Medya ve Oryantalizm: Farklı, Yabancı ve Garip... Öteki.** İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2009.
- UN News: Nearly 2,000 Children Killed or Injured in Ukraine War: UNICEF. <https://www.unicef.org/press-releases/nearly-2000-children-killed-or-injured-escalation-war-ukraine>, E.T: 29.07.2024.
- UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve İhtiyari Protokoller, Usûl Kuralları ile Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorumları, 2017. <https://www.unicef.org/turkey/media/7941/file/%C3%87HDS%20ve%20%C3%B0htiyari%20Protokoller,%20Usul%20Kurallar%C4%B1%20ile%20%C3%87cocuk%20Haklar%C4%B1%20Komitesi%20Genel%20Yorumlar%C4%B1.pdf>, Erişim Tarihi: 23.04.2024.
- UNICEF: Çocuk Hakları ve Gazetecilik Uygulamaları, Hak Temelli Perspektif, UNICEF Orta ve Doğu Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu Bölge Ofisi Tarafından Kabul Edilen Program, 2007. Dublin Teknoloji Enstitüsü, <https://www.unicef.org/turkiye/media/3966/file/%C3%87OCUK%20HAKLARI%20VE%20GAZETEC%C4%B0L%C4%B0K%20UYGULAMALARI%20HAK%20TEMELL%C4%B0%20PERSPEKT%C4%B0F.pdf>, Erişim Tarihi: 13.05.2024.
- UNICEF: Education in Crisis: The Impact of the Ukraine War on Children's Learning. **UNICEF Brief**, 2023.

- UNICEF: Ukrayna'daki savaşta yaklaşık 1000 çocuktan bir kısmı hayatını kaybetti, bir kısmı ise yaralandı, 2022. <https://www.unicef.org/turkiye/bas%C4%B1nb%C3%BCltenleri/ukraynadaki-sava%C5%9Fta-yakla%C5%9F%C4%B1k-1000-%C3%A7ocuktan-bir-k%C4%B1sm%C4%B1-hayat%C4%B1n%C4%B1-kaybetti-bir-k%C4%B1sm%C4%B1>, Erişim Tarihi: 12.08.2024.
- UNICEF: Cape Town Principles, 1997. <https://openasia.org/en/wp-content/uploads/2013/06/Cape-Town-Principles.pdf>, Erişim Tarihi: 19.05.2024.
- UNICEF: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 2007. <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>, Erişim Tarihi: 19.05.2024.
- Usher, Graham: Children of Palestine. **Race & Class**, 32(4), 1-18, 1991.
- Uzun, Ramazan: Çocukların Medyadan ve Medyada Korunması: Çocuklara Yönelik Etik Davranış Kurallarının İncelenmesi. **Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, (22), 152-167, 2014.
- Uzun, Tolga & Atasever, Gaye: Türkiye’de Modernleşme Süreci Bağlamında Oryantalist ve Oksidental Bakışlar. **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 26, 175-182, 2010.
- Ünal, Kerem: Filistinde Çocuk Olmak. İstanbul: Yetim Vakfı, 2024.
- Üşür, İbrahim: Ekonomi Politik: Zarif Mezar Taşları. **Praksis**, 10, 211-238, 2003.
- van der Haer, Rian & Brown, Katherine J.: The Effect of War Exposure on Children: An Exploration of Conflict and Post-Conflict Gendered Experiences. **The International Journal of Human Rights**, 2024.

- van Dijk, Teun: Söylemin yapıları ve iktidarın yapıları. In: M. Küçük (Der., Çev.), **Medya İktidar İdeoloji içinde** (pp. 271-312). Ankara: Ark Yayınları, 1999.
- van Dijk, Teun: Medya içerikleri bir söylem olarak haberin disiplinler arası çözümlenmesi. In: G. Ş. Atabek & Ü. Atabek (Der.), **Medya Metinlerini Çözümlemek İçerik Göstergebilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri** (pp. 164-177), Ü. Atabek (Çev.). Ankara: Siyasal Yayınevi, 2007.
- Visegrad Journal on Human Rights: Modern Policy of Combating Drug Crime in Ukraine. **VJHR**, 2, 45-55, 2022.
- Viswanathan, Priya: Russia's Systematic Re-Education of Displaced Ukrainian Children: An Analysis of Humanitarian Violations. **International Humanitarian Law Review**, 11(2), 215-230, 2023. <https://doi.org/10.1163/18781527-20231102>.
- Walker, Sarah: Displaced Education: How the Ukraine War Disrupted Schooling and What Can Be Done. **Educational Review**, 74(4), 519-536, 2022.
- Wanta, William & Roark, Vicki: Cognitive and Affective Responses to Newspaper Photographs. Paper Presented at the Annual Meeting of the Association for Education in Journalism and Mass Communication, Kansas City, MO, 1993.
- Warshel, Yaara: Who's Watching Hamas TV: Broadening the Discourse about Martyrdom Television Programming, **Arab Media and Society**, 2009.
- White, Matthew: Surgeon Says Gaza 'Like an Atomic Bomb Has Dropped'. **BBC News**, November 23, 2024. <https://www.bbc.com/news/articles/c4g5p8vjwlko.amp?utm>.

- WHO (World Health Organization): Health Care in Conflict: The Ukraine Crisis. **WHO Report**, 2023.
- Williams, Robert & Carter, Laura: The Role of Media in Shaping Public Perceptions of Humanitarian Crises: A Study of the Ukraine War. **Media and Society Journal**, 55(3), 112-128, 2023.
- Wilson, Andrew: Ukraine's Orange Revolution. **Yale University Press**, 2005.
- Wodak, Ruth: Recontextualisation and the Transformation of Meaning: A Critical Discourse Analysis of Decision Making in EU-Meetings About Employment Policies. In: S. Sarangi & M. Coulthard (Eds.), **Discourse and Social Life** (pp. 185-206). Harlow: Pearson Education, 2000.
- Wodak, Ruth: Eleştirel Söylem Analizinin Yönleri. **Zeitschrift für angewandte Linguistik**, 36 (10), 5-31, 2002.
- Wolfe, Patrick: Settler Colonialism and the Elimination of the Native. **Journal of Genocide Research**, 8, 387-409, 2006. <https://doi.org/10.1080/14623520601056240>.
- Wolfsfeld, Gadi: Media and the Path to Peace. **Cambridge: Cambridge University Press**, 2004.
- Yapp, Michael E: Europe in the Turkish Mirror, Past and The Present, No: 137, **London**, 1992.
- Yardim, Mehmet E: EL-Aksa İntifadasının Türk Basınına Yansımasının Karşılaştırmalı İncelenmesi. İstanbul, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2003.
- Yavuz Yayla, Engin: Genel Kavramlarıyla Çocuk Hukuku. In: Ş. Ceylan (Ed.), **Çocuk Hakları**, Ankara: Hedef CS Basın, 2018.

- Yaylagül,
Lütfi: Kitle İletişim Kuramları. **Ankara: Dipnot**, 2010.
- Young,
Andrew: Dozens of Anti-Israel Protesters Detained in Amsterdam After Unrest Over Soccer Match. **New York Post**, 2024. Retrieved from <https://nypost.com/2024/11/14/world-news/dozens-of-anti-israel-protesters-detained-in-amsterdam-after-unrest-over-soccer-match/>.
- Yurdakul,
Hasan: Medya ve Siyaset Perspektifinden Kamuoyu. **Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)**, 1(2), 81-90, 2016.
- Zaharna, R.S: The Palestinian Leadership and the American Media: Changing Images, Conflicting Results. In: Y. Kamalipour (Ed.), **The US Media and the Middle East: Image and Perception** (pp. 37–49). Westport, CT: Greenwood Press, 1995.
- Zahra, Tara: The Lost Children: Reconstructing Europe's Families After World War II. **Harvard University Press**, 2009.
- Zipperstein,
Stephen J: Representations of Leadership in Russian Picturing Leon Pinsker. In: Jehuda Reinharz & Anita Shapira (Eds.), **Essential Papers on Zionism**, London: Cassel, pp. 191-210, 1996.
- Žižek, Slavoj: **Enjoy Your Symptom!: Jacques Lacan in Hollywood and Out**. Routledge, 1992.

EKLER

Tarih ve Sayı: 16.05.2024-2564190

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu
Başkanlığı

Sayı :E-35980450-663.05-2564190
Konu :Yağmur GÜMÜŞBOĞA

Sayın Arş. Gör. Yağmur GÜMÜŞBOĞA

İlgi : 27.03.2024 tarih, 2502190 sayılı yazı

Sorumlu araştırmacılığını üstlendiğiniz 2024/131 dosya numaralı "Medyanın Gözüyle Doğu-Batı İkilemindeki Savaş Mağduru Çocuklar: Filistin ve Ukrayna'da Kimlik Analizi" başlıklı çalışma, Kurulumuzun 29.04.2024 tarih ve 04 sayılı toplantısında görüşülerek etik yönden uygun bulunmuş olup, karar ekte sunulmuştur.

Bilgilerinize sunarım.

Prof. Dr. Naci Tolga SARUÇ
Başkan

Ek:Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Kararı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSF3D7EPT7P Pin Kodu :95843

Belge Takip Adresi : <http://www.turkiye.gov.tr/istanbul-universitesi-ehya>

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü

34452 Beyazıt/Fatih-İstanbul

Tel : 0212 440 20 89 Faks : 0212 440 20 88

e-posta : sosyalbilimleretikkurul@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : www.istanbul.edu.tr

Kep Adresi: istanbuluniversitesi@h01.kep.tr

Bilgi için : Arzu ÜSTÜNEL TAŞKIN

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

Tarih ve Sayı: 14.05.2024-2549407

İlgili makama,

İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Ana Bilim Dalı Doktora Programı Öğrencisi **Arş Gör. Yağmur GÜMÜŞBOĞA** "Medyanın Gözüyle Doğu-Batı İkilemindeki Savaş Mağduru Çocuklar: Filistin ve Ukrayna'da Kimlik Analizi" başlıklı, **2024/131** dosya numaralı, 27.03.2024 tarih ve **2502190** sayılı başvurusu ile İ.Ü. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'na başvurmuştur. 29.04.2024 tarihinde gerçekleştirilen inceleme sonucunda, adı geçen çalışmada etik açıdan bir sorun olmadığına oybirliği ile karar verilmiştir. Gereğini bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Unvanı / Adı / Soyadı	Kurumu	Araştırma ile ilişkisi	Karar	İmza
Prof. Dr. Naci Tolga SARUÇ (Başkan)	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Eray YURTSEVEN (Başkan Yardımcısı)	İstanbul Tıp Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Çiğdem Bërke TUNALI (Başkan Yardımcısı)	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Hanîfe Özlem SERTEL BERK	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Faruk Kerem GİRAY	Hukuk Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Rasim İlker GÖKBULUT	Ulaştırma ve Lojistik Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Yasemin İŞİKTAÇ	Hukuk Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Selahattin KARABENAR	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Seyhan NİŞEL	İşletme Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	İZİNLI
Prof. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Aydın TOPALOĞLU	İlahiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Ahmet ÖZTÜRK	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Tufan KARABULUT	Devlet Konservatuarı	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Nuray TURAN	Hemşirelik Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Ayşen ŞATIROĞLU	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Göklem TEKDEMİR	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Mehmet Güven GÜNVER	İstanbul Tıp Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Bengi PİRİM DÜŞGÖR	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Elif YAVUZ SEVER	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Çatıatay ASLAN	Siyasal Bilimler Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Nermin TAŞKALE	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

MEDYANIN GÖZÜYLE DOĞU-BATI İKİLEMİNDEKİ SAVAŞ MAĞDURU ÇOCUKLAR: FİLİSTİN VE UKRAYNA'DA KİMLİK ANALİZİ

KANAAT ÖNDERLERİNE SORULAN SORULAR

Demografik Sorular;

1. Yaşınız Nedir?

2. Cinsiyetiniz nedir?

Kadın () Erkek ()

3. Öğrenim durumunuz nedir?

Lise () Ön lisans () Lisans () Yüksek Lisans () Doktora ()

Diğer () (Belirtiniz).....

4. Mesleğiniz nedir?

5. Çocuk sahibi misiniz?.....

Evet () Hayır ()

6. Okuduğunuz gazeteleri sosyal medya üzerinden takip ediyor musunuz?
.....

Evet () Hayır ()

Görüşme Soruları;

1 : Türkiye medyasının, Doğu ve Batı arasındaki ikilemde savaş mağduru çocukların yansıtılma şekli üzerindeki etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

2 : Türkiye medyasının savaş mağduru çocukların hikayelerini sunma biçimleri, kamuoyu nezdinde nasıl bir bilinç ve duyarlılık oluşturuyor? Bu konudaki yaklaşımını etkileyen ana faktörler ve dinamikler nelerdir?

3 : Türkiye medyasının bu konularda izlediği stratejiler, ulusal veya etnik kimlik algılarını nasıl etkiliyor?

4 : Medya, çocukların savaş deneyimlerini aktarırken hangi etik ve moral sorumlulukları gözetmeli?

5 : Medyanın savaş mağduru çocukların hikayelerini aktarma biçimi, genel olarak haber üretim sürecinde nasıl bir önem derecelendirilmesine sahip?

6 : Türkiye medyasında Filistin ve Ukrayna'daki savaş mağduru çocukların yansıtılma biçimleri arasında farklar gözlemlediniz mi? Bu farklar nelerdir? Böyle bir farklılık gözlemlediyseniz bunun altında yatan nedenler neler olabilir?

7 : Türkiye medyasında savaş mağduru çocukların yansıtılmasında kimlik ve etnik kökenin rolü nedir?

8 : Medyanın, toplumsal empati oluşturma konusunda nasıl bir sorumluluğu var?

9 : Türkiye medyasının bu konudaki yaklaşımlarını şekillendiren başlıca medya stratejileri ve politikaları nelerdir?

10 : Medya kuruluşlarının bu konuya yaklaşımını etkileyen uluslararası ilişkiler ve iç politikadaki gelişmeler neler olabilir?

11 : Medyada yer alan Filistin ve Ukrayna'daki mağdur çocuk fotoğrafların da kurumsal bir ötekileştirme yapıldığını düşünüyor musunuz?

12 : Fotoğraflarla sunulan haberlerde mağduriyetin ve şiddetin yoğun bir şekilde sunulması savaşa maruz bırakılan coğrafyanın haklılık kabulünü ne ölçüde destekler?

VATANDAşLARA SORULAN SORULAR

Görüşme Soruları;

1 : Türkiye medyasında savaş mağduru çocuklar hakkında gördükleriniz sizi nasıl etkiliyor?

2 : Filistin ve Ukrayna'daki savaş mağduru çocuklar hakkında bilgi sahibi olmanızı sağlayan başlıca kaynaklar nelerdir?

3 : Medyada savaş mağduru çocuklarla ilgili haberler izlerken, bu çocuklarla kişisel bir bağ hissediyor musunuz? Bu bağ, duygusal veya eylemsel olarak sizi nasıl etkiliyor?

4 : Bu iki farklı coğrafyadan gelen çocuk fotoğraflarının üzerinizde bıraktığı duygusal etki arasında farklar var mı? Varsa, bu farkları nasıl açıklarsınız?

5 : Bu tür haberlerin, farklı kültür ve coğrafyalardaki çocuklar arasında ayırım yapmadan empati kurulmasında ne gibi bir rolü var?

6 : Medyada gördüğünüz savaş mağduru çocuklarla ilgili haberler karşısında ne tür duygusal tepkiler veriyorsunuz?

7 : Türkiye medyasında Filistin ve Ukrayna savaşlarından verilen çocuk fotoğraflarında göze çarpan temel farklılıkları nasıl tanımlarsınız?

8 : Bu haberlerin toplumsal dayanışma ve yardımlaşma konusunda sizde bir etkisi oluyor mu?

9 : Filistin ve Ukrayna savaşlarıyla ilgili çocuk fotoğraflarının, sizin bu çatışmalar hakkında oluşturduğunuz algılara etkisi nedir? Medyanın vermek istediği mesajları bu fotoğraflar aracılığıyla nasıl algılıyorsunuz?

10 : Türkiye medyasının bu konuda yaptığı haberlerde gözlemlediğiniz eksiklikler veya aşırılıklar nelerdir?

11 : Filistinli ve Ukraynalı savaş mağduru çocukların fotoğraflarını gördüğünüzde, bir grupta daha fazla empati kurduğunuzu hissediyor musunuz? Böyle bir durum varsa, bunun nedenini nasıl açıklarsınız?

12 : Sizce Türkiye medyası, Filistin ve Ukrayna savaşlarından çocukların fotoğraflarını seçerken ve sunarken hangi kriterleri gözetiyor olabilir? Bu seçim ve sunum biçimlerinin arkasındaki motivasyonları nasıl değerlendiriyorsunuz?

13 : Türkiye medyasının Filistin ve Ukrayna'daki savaş mağduru çocuklara ilişkin görsel haberlerinin, toplumsal algı ve tepkiler üzerinde bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? Bu etkinin olumlu veya olumsuz yönde olduğunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

14 : Türkiye medyasında sunulan Filistin ve Ukrayna savaşlarındaki çocuk fotoğraflarına bakarken, kültürel veya sosyal yakınlık hissi algılıyor musunuz? Bu hissin, empati kurma kapasiteniz üzerinde bir etkisi olup olmadığını nasıl değerlendiriyorsunuz?

15 : Türkiye medyasının bu konudaki haber yapma biçimini nasıl değerlendiriyorsunuz? Eleştirel bir bakış açınız var mı?

HER İKİ GÖRÜŞME GRUBUNA SORULAN SORULAN

Görseller Üzerinden Devam Eden Sorular (Görsellerde Türkiye Medyasında Servis Edilen Savaş Görselleri Yer almaktadır. Sol Tarafta Ukrayna Sağ Tarafta Filistin Fotoğrafları Konumlandırılmıştır);

1. Aşağıda Türkiye medyasında sunulan Rusya-Ukrayna, Filistin-İsrail savaşlarında mağdur olan çocukların fotoğrafları yer almaktadır. Fotoğrafları detaylı bir şekilde değerlendirdiğinizde nasıl farklılıklar görüyorsunuz?

2. Aşağıda sunulan iki fotoğrafta kucakta taşınan korunmaya muhtaç iki çocuk fotoğrafı görüyorsunuz. Bu fotoğrafların size hissettirdiği duygu nedir?

3. Aşağıdaki fotoğrafları incelediğinizde savaşın coğrafi ve siyasi konumun çocuk kavramında değişiklere neden olabileceğini düşünür müsünüz?

4. Aşağıdaki Ukraynalı ve Filistinli Asker/Milis Çocuklarla İlgili Fotoğraflar ile Savaşa Dair Nasıl Bir Fikir Oluşturuyor?

5. Aşağıdaki Fotoğrafları İzlediğinizde Her İki Savaşın Mağduru Olan Çocuklarla İlgili Nasıl Bir Yargıya Varırsınız?

6. Aşağıdaki Fotoğrafları İzlediğinizde Her İki Savaşın Mağduru Olan Çocuklarla İlgili Nasıl Bir Yargıya Varırsınız?

Fotoğraflar Sonrasında Devam Eden Mülakat Soruları

1 : Ukrayna'daki savaş ortamında yer alan çocukların mağduriyet seviyesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

2 : Filistin'deki çatışma koşulları altında bulunan çocukların maruz kaldıkları mağduriyet derecesi hakkında görüşleriniz nelerdir?

3 : Savaşın olduğu coğrafi alanların, çocukların yaşamış olduğu mağduriyetlere etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

4 : Batı ve Doğu dünyası arasında uluslararası çocuk haklarına ilişkin tanımlamalar ve yaptırımlarda bir farklılık olduğunu değerlendiriyor musunuz?

5 : Türkiye'nin, her iki savaşta da mağduriyet yaşayan taraflarla aynı çizgide olduğu düşünüldüğünde, Türkiye medyasının bu durumu yansıtmada biçiminde bir denklik olduğunu düşünüyor musunuz?

6 : Rusya-Ukrayna Savaşı'nda hayatını kaybeden, sakatlanan ya da fiziksel zarar gören çocuklara ait görüntülerin Türkiye medyası tarafından yayımlandığını gördünüz mü?

7 : Filistin-İsrail çatışmasında, Türkiye medyasında yer alan ve oyun oynayan ya da gülen çocuklara dair fotoğraflara rastladınız mı?

8 : Sunulan fotoğrafları incelemeyen önceki ve sonraki düşüncelerinizde herhangi bir değişiklik olup olmadığını belirtebilir misiniz?

9 : Türkiye medyasının, her iki çatışmanın mağdurlarını farklı retoriklerle sunmasının altında yatan amacı nasıl açıklayabilirsiniz?

ÖZGEÇMİŞ

Yağmur Gümüşboğa, lise eğitimini Tuncay Azaphan Anadolu İletişim Meslek Lisesi Gazetecilik Bölümü'nde tamamladıktan sonra, Kocaeli Üniversitesi Hereke Meslek Yüksekokulu Fotoğrafçılık ve Kameramanlık Programı'ndan önlisans derecesi almıştır. Lisans eğitimini Anadolu Üniversitesi İktisat Bölümü'nde tamamlayan Gümüşboğa, lisansüstü eğitimine Beykent Üniversitesi İletişim Sanatları ve Tasarımı programında devam ederek yüksek lisans derecesini almıştır.

Mesleki kariyerine Güngören Belediyesi Basın Danışmanlığı'nda belediye muhabiri olarak başlayan Gümüşboğa, aynı zamanda çeşitli yerel ve ulusal gazetelerde bölge muhabirliği yaparak gazetecilik alanında deneyim kazanmıştır. Eğitim ve medya alanındaki uzmanlığını akademik kariyerle birleştiren Gümüşboğa, Beykent Üniversitesi'nde Uzaktan Öğretim Koordinatörlüğü ve İSMEK'te Fotoğraf Çekimi Eğitmenliği görevlerinde bulunmuştur.

2021 yılında Beykent Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim programında Araştırma Görevlisi olarak göreve başlayan Gümüşboğa, 2024 yılı itibarıyla İstanbul Beykent Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Halkla İlişkiler ve Tanıtım Programı'nda Öğretim Görevlisi olarak akademik kariyerini sürdürmektedir. Aynı zamanda İstanbul Üniversitesi Gazetecilik doktora programında eğitime devam etmektedir.